

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
(м. Київ, Україна)

УНІВЕРСИТЕТ КАЗИМИРА ВЕЛИКОГО
(м. Бидгощ, Польща)

УНІВЕРСИТЕТ ІМ. МАТЕЯ БЕЛА
(м. Банська Бистриця, Словаччина)

ГЛОБАЛЬНІ ІМПЕРАТИВИ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ ТА ПРАВА

Тези доповідей
Міжнародної науково-практичної конференції

Київ, 15–16 листопада 2018 р.

**Міністерство освіти і науки України
київський національний торговельно-економічний
університет
(м. Київ, Україна)
Університет Казимира Великого
(м. Бидгощ, Польща)
Університет Матея Бела
(м. Банська Бистриця, Словаччина)**

ГЛОБАЛЬНІ ІМПЕРАТИВИ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ ТА ПРАВА

**ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
Міжнародної науково-практичної конференції**

(Київ, 15–16 листопада 2018 року)

Київ 2018

**Розповсюдження і тиражування без офіційного дозволу КНТЕУ
заборонено**

УДК 339.9

Г 54

Глобальні імперативи розвитку бізнесу та права
Г 54 [Електронний ресурс] : тези доповідей Міжнар. наук.-
практ. конф. (Київ, 15–16 листоп. 2018 р.) / відп. ред.
А. А. Мазаракі. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т,
2018. – 378 с. – Укр. та англ. мовами.

ISBN 978-966-629-906-5

У збірнику подані тези доповідей за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції «Глобальні імперативи розвитку бізнесу та права», яка проходила в Київському національному торговельно-економічному університеті. Науковці обговорювали напрями розвитку бізнесу та права в умовах трансформації глобального простору в Україні і світі; окреслювали напрями міжнародного економічного співробітництва.

Матеріали представлені у авторській редакції. Відповідальність за зміст матеріалів несуть автори.

УДК 339.9

Редакційна колегія: А. А. Мазаракі (відп. ред.), д-р екон. наук, проф., академік НАПН України, заслужений діяч науки і техніки України, КНТЕУ; С. В. Мельниченко, д-р екон. наук, проф., КНТЕУ; П. М. Пальчук, канд. юрид. наук, доц., КНТЕУ; Мельник Т.М., д-р екон. наук, проф., КНТЕУ; Гуржій Т.О., д-р юрид. наук, проф., КНТЕУ; О. О. Бакалінська, д-р юрид. наук, КНТЕУ; Л.М. Дешко, д-р юрид. наук, КНТЕУ; А. Якушевич, д-р філософії (право), проф., Університет Казимира Великого, м. Бидгощ, Польща; Ю. Ондрова, д-р філософії (право), проф., Університет Матея Бела, м. Банська Бистриця, Словаччина; Ю. І. Крегул, канд. юрид. наук, проф., КНТЕУ; В. В. Мушенок, канд. юрид. наук, доц., КНТЕУ; О. М. Гончаренко, канд. юрид. наук, доц., КНТЕУ; О. Б. Януш, канд. філол. наук, доц., КНТЕУ; Н. О. Тесленко, канд. філол. наук, КНТЕУ.

Відповідальні за випуск: П. М. Пальчук, канд. юрид. наук, доц.;
Н. О. Тесленко, канд. філол. наук.

ISBN 978-966-629-906-5

© Київський національний торговельно-
економічний університет, 2018

ЗМІСТ

ДИСКУСІЙНА ПАНЕЛЬ 1 ГЛОБАЛЬНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ

Блакита Г.В., Лановська Г.І. Фінансово-інвестиційна безпека в умовах глобалізаційних викликів.....	12
Бохан А.В. Екологічний актуалітет дипломатії бізнесу.....	15
Вітер С.А. Обліково-аналітичне забезпечення управління бізнес-процесами у розвитку аквакультури	19
Генералов О.В. Національні пріоритети ведення бізнесу на ринку цукру.....	22
Дугінець Г.В. Глобальні трансформації у міжнародному бізнес-середовищі.....	25
Кравець К.П. Оцінка ефектів у консолідації підприємств.....	28
Кудирко Л.П. Інституціональні детермінанти дезінтеграції стратегічного партнерства	31
П'янкова О.В. Експортоорієнтованість вітчизняних підприємств АПК у стратегічному партнерстві	34
Пугачевська К.С. Експорт України до Європейського Союзу	37
Ромащенко О.В. Розрахунок коефіцієнта ділової активності у страхових компаніях	40
Трегубов О.С. Інтернаціоналізація економіки міста Вінниці.....	44
Федун І.Л. Глобалізаційні процеси та їх вплив на економіку України.....	47

ДИСКУСІЙНА ПАНЕЛЬ 2
ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Будзьяк В.М., Будзьяк О.С. Ефективність роботи агрохолдингів.....	50
Борисова Л.П., Башинська М.І. Впровадження стратегічного управління в організаціях.....	53
Головня Ю.І., Ніколаєць О.Ю. NEMIROFF – український бренд світового масштабу	56
Гринюк Н.А. Євроінтеграційний вектор розвитку кооперативного сектора національної економіки	59
Федулова І.В., Деркач Я.Л. Корпоративна соціальна відповідальність українських підприємств	63
Дьяченко О.В. Спрощення митних процедур України в умовах євроінтеграції.....	66
Ількова Н.В. Foreign experience in the function in of the bank ruptcy institution	69
Коровайченко Н.Ю., Сібекіна А.Ю. Трансконтинентальне розширення зовнішньоекономічних зв'язків України	72
Лежешко В.Г., Дудка В.І. Торговельно-економічне співробітництво України та Сінгапуру	75
Лук'янчук І.І. Стратегічне управління інноваційною діяльністю підприємства.....	79
Пугачевська К.Й., Гомба М.В. Комерційна діяльність підприємства в глобальному конкурентному середовищі.....	82
Самсонова Л.В. Сільськогосподарська кооперація в Україні: напрями розвитку	85

Смирнов І.Г. Logistics factor in Ukrainian touristic business sustainable development: case of urbantourism	88
Студінський В.А. Філософія інтеграції в сучасному глобальному освітньому бізнес-просторі.....	91
Студінська Г.Я. Імперативи вітчизняного бізнесу	94
Стукач Т.М. The actual form of integration in agriculture	98
Юхименко В.В. Роль фондового ринку в модернізації і розвитку економіки України	101

ДИСКУСІЙНА ПАНЕЛЬ 3 ДЕТЕРМІНАНТИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ГЛОБАЛЬНОГО БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА

Ахновська І.О. Етапи розвитку ринку відкритої освіти в умовах глобалізації.....	104
Бігун У.В. Транскордонна інтеграція національних енергоринків	106
Калюжна Н.Г. Детермінанти торговельних війн у глобальному середовищі.....	109
Коровайченко Н.Ю., Назаренко О.А. Виклики трансформації європейського бізнес-середовища в умовах цифрової революції для українських підприємств.....	112
Купалова Г.І., Гончаренко Н.В., Нікітченко Ю.С. Екологічні фактори розвитку міжнародної торгівлі в сучасних умовах	115
Мельник Т.М., Касянок К.Г. Теоретичні засади дослідження детермінант фінансових дисбалансів	119
Онищенко В.П. Справедливість та довіра як конститутиви міжнародних економічних відносин.....	121
Охріменко О.О. The digital revolution in insurance: marketing, information and technology combination.....	125

Пашенко Б.В. Рушійні сили розвитку міжнародної торгівлі органічною агропромисловою продукцією.....	128
Саркісян Л.Г. Тенденції розвитку креативної економіки у світі	131
Севрук І.М. Маркетингові аспекти формування збутової політики підприємства-експортера.....	134
Слоква М.Г. Екологічні детермінанти розвитку міжнародного бізнесу	137
Ходжаян А.О. Стійкість економічної системи в умовах глобальної нестабільності.....	140
Шнирков О.О. Порівняльна характеристика внутрішньогалузевої торгівлі України з ЄС за індексом Грубеля-Ллойда	145

ДИСКУСІЙНА ПАНЕЛЬ 4 ЦИВІЛЬНЕ ТА ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Гончаренко О.М. Кваліфікаційні ознаки саморегульованих організацій	148
Ільченко Г.О. Медичне страхування українців, подорожуючих до Польщі	150
Колотілова І.О. Практика реалізації майна з прилюдних торгів в Україні.....	153
Коротка Н.О. Зміни до процедури визнання фізичної особи недієздатною	156
Мазаракі Н.А. Mandatory pre-trial dispute resolution: needless complicity or a way toward a new corporate culture in Ukraine?.....	159
Микитенко Л.А., Ніколаєва Л.В. Правове регулювання зупинення дії ліцензії суб'єктів господарювання.....	162

Нескороджена Л.Л. Інформація про товар в електронній комерції	166
Пальчук П.М. Захист корпоративних прав в Україні.....	169
Примак В.Д. Самозахист у договірних правовідносинах.....	172
Тищенко Ю.В. Законодавчі дефініції поняття «фермерське господарство»	175

ДИСКУСІЙНА ПАНЕЛЬ 5

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

Андріїв В.В. Державні соціальні стандарти та нормативи	178
Букатова Д.М. Ефективне урядування в Україні: європейський вектор розвитку	182
Гаран О.В. Новели містобудівного законодавства.....	185
Гарат М.Р. Реформування адміністративно-правового регулювання планування та забудови територій.....	188
Гуржій Т.О., Гуржій А.В. Обмеження інформаційних прав і свобод в умовах гібридної війни.....	191
Данильченко А.Г. Корупція в умовах світової глобалізації	194
Дараганова Н.В. Категорія «управління» в адміністративному праві.....	197
Коваленко Ж.А. Правове регулювання громадського контролю у вимірі євроінтеграції	201
Кравченко К.В. Нотатки щодо принципу офіційного з'ясування всіх обставин справи в адміністративному судочинстві	204
Ондрова Ю. Referendum as a form of direct democracy in modern Slovakia.....	207

Пустовіт Ю.Ю. Адміністративний делікт	211
Севастьяненко О.В. Правове регулювання іноземних інвестицій в українській економіці.....	215
Сенченко Л.В. Реформування системи надання адміністративних послуг в Україні.....	218
Стукаленко В.В. Чинники модернізації адміністративної відповідальності у сфері містобудування	221
Сударенко О.В. Право на податкову знижку щодо витрат на оплату навчання.....	224
Тімашов В.О., Карнаушенко Т.О. ЗМІ як інструмент інформаційної війни.....	227
Тімашов В.О., Кулик А.О. Організаційно-правова протидія промислового шпигунству.....	230
Тімашов В.О., Сколота А.В. Поняття інформаційної безпеки в законодавстві	233
Тімашов В.О., Юрченко З.-Н.А. Протидія кіберзлочинності в Україні	236
Чорна В.Г. Застосування адміністративно-правових обмежень за законодавством Франції	238
Якушевич А. Reasonable accommodation for religious practices in the workplace – a new approach to freedom of religion in a multicultural Europe	241

ДИСКУСІЙНА ПАНЕЛЬ 6 НАЦІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ ОСНОВИ БЕЗПЕКОЗНАВСТВА

Бондаренко Н.О. Працівник як елемент інформаційної безпеки підприємства.....	246
Давиденко В.С. Криміналістична характеристика розкрадань військового майна.....	248

Давиденко В.С., Корольова А.А. Кримінально-правові та кримінологічні аспекти відповідальності неповнолітніх	252
Давиденко В.С., Шабалтун Д.О. Проблеми наукового забезпечення розслідування військових злочинів	255
Зубок М.І. Безпека підприємництва в Україні: історія і сучасність	259
Крегул Ю.І., Батрименко В.І. Підготовка фахівців з правового забезпечення безпеки підприємництва	262
Крегул Ю.І., Радченко О.Ю. Адміністративно-правове забезпечення захисту прав споживачів фінансових послуг.....	265
Мушенко В.В. Бюджетне забезпечення безпеки природокористування у сільському господарстві	268
Петлюк Ю.С. Теоретико-правові засади безпеки банківської діяльності	271
Ситніченко О.М. Правова охорона екологічної безпеки у транспортній сфері	274
Шведова Г.Л. Інституціональні загрози об'єктам критичної інфраструктури в Україні	277
Шестопалова Л.М. Юридичний зміст основних термінів тезаурусу безпекознавства.....	282

ДИСКУСІЙНА ПАНЕЛЬ 7 ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Альонкін О.А. Міжнародні стандарти права людини на працю в українському законодавстві.....	286
Буличева Н.А. Правове регулювання відновлювальної енергетики.....	289
Возник М.В. Удосконалення принципів оподаткування в Україні	292

Галай В.О. Міжнародне співробітництво у сфері охорони здоров'я	295
Гончарова Ю.А. Implementation of the aims of sustainable development: the achievement of gender equality	298
Гончарова Ю.А., Міщук К. NATO campaign in Libya.....	300
Гурова А.М. Нормативно-правове регулювання економічного співробітництва України в космічній сфері.....	303
Дерунець Н.О. Public-private partnership in the foreign economic interests protection	307
Дешко Л.М. Патентування лікарських засобів: імплементація гнучких положень угоди Тріпс-плюс зарубіжними країнами	310
Колодій О.А. Право народної законодавчої ініціативи в Україні та світі	313
Корецький С.М. Європейський союз: реалізація культурної функції держави.....	316
Михайловський В.І. Міжнародно-правовий досвід впровадження мережевого нейтралітету.....	319

ДИСКУСІЙНА ПАНЕЛЬ 8
МОВНІ КОМПЕТЕНЦІЇ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІКИ
ТА ПРАВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Бєлова В.В. Основні принципи розподілу ролей у ділових іграх на заняттях з іноземної мови.....	322
Бондаренко В.Ф., Тернова О.І. Рольові ігри в контексті вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням	325
Гарбуза Т.В. Іншомовна професійна комунікативна компетенція майбутніх юристів	327
Гопанчук І.Г. Основні правила ведення дискусії як необхідний елемент комунікації	330

Зварич І.М. «Смайлики» у визначенні мовної компетентності викладачів США	333
Костенко О.Ю., Олешко Н.М. Міжкультурна комунікативна компетенція майбутніх економістів.....	336
Мамченко С.П. Формування іншомовної термінологічної компетентності майбутніх фахівців права та економіки.....	340
Маньковська О.В. Тестування як метод оцінювання професійної іншомовної компетенції фахівців економіки та права.....	343
Найдюк О.В. Складні елементи перекладу німецького економічного тексту.....	346
Нежива О.М. Новий образ викладача у навчальному процесі.....	349
Нипадимка А.С. Інноваційні технології у формуванні іншомовної комунікативної компетентності майбутніх економістів	351
Радченко Ю.П. Метод проектів у навчанні іншомовного професійно орієнтованого спілкування.....	354
Рудешко Є.В. Методи викладання іноземних мов у вищій школі	358
Семідоцька В.А. Хмарні технології у навчанні іноземних мов	361
Тесленко Н.О., Шашенко С.Ю. Стимулювання навчально-пізнавальної активності студентів на лекційних заняттях.....	364
Ширмова Т.Є. Mastering speech competence at foreign language lessons	367
Шумейко Н.В. Іншомовна освіта у вищій школі в умовах оновлення освітніх стандартів	371
Януш О.Б. Дискурсивна характеристика політичних евфемізмів	374

ДИСКУСІЙНА ПАНЕЛЬ 1

ГЛОБАЛЬНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ

Блакита Г.В., д.е.н., проф.
GoogleScholar

Лановська Г.І., к.е.н., доц.
GoogleScholar

Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна

ФІНАНСОВО-ІНВЕСТИЦІЙНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

Ризиковість глобалізаційного простору має значний вплив на менш розвинені країни, які під натиском різноманітних викликів і небезпек потрапляють до аутсайдерів. Водночас, глобалізація економіки створює значні вигоди для високорозвинених країн і, насамперед для транснаціональних корпорацій.

Як стверджує С.І. Лекарь, глобалізація формує умови для встановлення особливої фінансової влади, яка за допомогою володіння світовими грошима та можливістю керувати їх вартістю, а також менеджменту фінансовими потоками дозволяє впливати як на весь світовий господарський простір, так і на окремі держави [1]. Зважаючи на неминучість входження України в ці процеси, необхідним кроком на сьогодні є забезпечення її економічної безпеки як на макро-, так і на мікрорівні. В свою чергу нагальними пріоритетними завданнями зовнішньої і внутрішньої стратегії України є формування саме фінансово-інвестиційної безпеки держави, яка убезпечить вплив світових фінансових криз, умисних дій учасників загальносвітових фінансово-економічних відносин (держав, транснаціональних корпорацій тощо); впливу тіньових (кланово-корпоративних, мафіозних тощо) структур на національну економічну й соціально-політичну систему, розповсюдження злочинів та адміністративних правопорушень у фінансовій сфері, зокрема, легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом; значного

витоку капіталів за кордон; відтоку капіталу з реального сектора економіки; конфліктів між чиновниками різних рівнів з приводу розподілу та використання ресурсів національної бюджетної системи [2].

Інвестиційна безпека це такий рівень інвестицій, який дає можливість оптимально задовольняти поточні інвестиційні потреби національної економіки за обсягом і структурою з урахуванням ефективного використання й повернення коштів, які інвестуються, оптимального співвідношення між розмірами внутрішніх і зовнішніх інвестицій, іноземних інвестицій у країну і вітчизняних за кордон, підтримання позитивного платіжного балансу[3]. Слід зазначити, що інвестиційна безпека в поєднанні з фінансовою складовою у структурі економічної безпеки України в глобальному економічному просторі є одним з визначальних факторів міжнародної конкурентоспроможності країни.

Окремі науковці до зовнішніх загроз фінансовій безпеці країни відносять: невідповідне зовнішньоторговельне сальдо; втручання міжнародних фінансових організацій у національну фінансово-кредитну сферу; фінансова залежність національної економіки від зовнішніх джерел; нераціональне використання зарубіжних кредитів; зростання зовнішнього боргу; активна участь іноземного капіталу у тіньовій економіці тощо [4]. Ми вважаємо, що ці фактори мають безпосередній вплив і на інвестиційну складову економічної безпеки держави.

За даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі у 2010-2017 роках частка коштів іноземних інвесторів у загальному обсязі інвестицій в країні є незначною, що доводить нагальну потребу у вжитті державою ряду заходів щодо підтримки інвестиційної діяльності [5]. Водночас, Україна не знаходиться осторонь світових процесів, є достатньо інтегрованою у світове господарство і тому залишається привабливою для інвестицій. Звісно, що порушення макростабільності на зовнішніх ринках має свій відголос в Україні. Разом з тим, інтегрованість у світове господарство здебільше проявляється у високій залежності економіки від експорту сировинних товарів і коливання цін на них на світових товарних біржах, що не можна вважати достатньою чи позитивною інтегрованістю у світове господарство.

Розрахунки МВФ чисельно доводять, що зниження рівня корупції здатне підняти рівень реальних інвестицій в країну. Зокрема, зростання індексу ICRG (індекс, обернено пропорційний рівню корупції) на одну одиницю здатне забезпечити зростання реальних

інвестицій на 4%. За інформацією Періодичного звіту МВФ щодо України, корупція в Україні є найвагомим фактором стримування зростання ВВП, проведення реформ, активізації припливу інвестицій. Вагомість фактору корупції в Україні суттєво переважає вагу корупції в аналогічних країнах та країнах Східної Європи. Причому, за результатами аналізу панельних даних з 1998 р. по 2017 р. в Україні, на противагу країнам ЄС та країнам Східної Європи, повністю відсутній прогрес у боротьбі з корупцією [6]. Разом з деякими послабленнями тиску держави на бізнес та спрощенням умов його ведення, такі проблеми, як податкове навантаження, неефективна правоохоронна (захист права власності) і судова системи і, перш за все, корупція, на тлі військових дій і економічного спаду виступають стримуючими факторами для зовнішніх і внутрішніх інвесторів.

Наступним стримуючим фактором підвищення інвестиційно-фінансової безпеки України є стан банківської системи, яка покликана забезпечувати економічний розвиток фінансовими ресурсами. Пріоритетом діяльності НБУ має бути цінова стабільність, як ключовий чинник підвищення інвестиційно-фінансової безпеки України. Належний розвиток банківської системи, інтегрованої у світову фінансову систему, функціонально і технологічно адаптованої до його вимог, є необхідною передумовою підвищення конкурентоспроможності і безпеки вітчизняного фінансового сектору. Якщо до 2013 року банківська система була однією з найбільш інвестиційно привабливих галузей, де було укладено значну кількість М&А угод, в т.ч. із залученням іноземного капіталу, то останні 4 роки переживає період посткризових змін і відновлення.

Слід зазначити, що забезпечення високого рівня фінансово-інвестиційної безпеки України у глобалізованому світі має орієнтуватися перш за все: на протидію тінізації і офшоризації інвестиційного процесу; на подолання галузевих і територіальних диспропорцій у надходженні іноземного капіталу; на зростання доданої вартості у глобальних ланцюгах вартості, контроль за розвитком яких здійснюють транснаціональні корпорації високотехнологічних секторів (мотивовані виробником ланцюги) і ТНК – великі торгівельні мережі (мотивовані покупцем ланцюги); на збільшення вкладень у високотехнологічні галузі (аграрно-промисловий комплекс, харчову промисловість, енергетику, військово-промисловий комплекс); на створення державою сприятливих умов для захисту іноземних інвесторів на території України.

Список використаних джерел

1. Лекарь С.І. Фінансова безпека України як підґрунтя національної безпеки держави. // Актуальні питання фінансової безпеки держави : зб. наук.пр. Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. «Актуальні питання безпеки фінансової системи держави» (м. Харків, 21 лют. 2014 р.) / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х. : ХНУВС, 2014. – 308 с.
2. Підхомний, О. Чинники фінансової безпеки України в умовах глобалізації / О. Підхомний, О. Білецька, Я. Шевцова // Вісник Львівського університету. Серія «Економічна». – Вип. 39. – 2008. – С. 424–426.
3. Кириленко В. І. Інвестиційна безпека в системі економічної безпеки / В. І. Кириленко // Економічна безпека: [навч. посіб] / [за ред. З. С. Варналія].-К.: Знання, 2009. – С. 218-243.
4. Михайлюк, В.В. Еволюція поняття «Фінансова безпека держави» в глобальних умовах розвитку // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка» № 9, <http://www.economy.наука.com.ua/?op=1&z=3359>.
5. Інформаційно-аналітичні матеріали щодо інвестиційного клімату в Україні за 2010-2017 рік. Міністерство економічного розвитку і торгівлі // [http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag](http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&>tag).
6. Ukraine Selected Issues. IMF Country Report No. 17/84. april 2017. 54p. // <http://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2017/04/04/Ukraine-Selected-Issues-44799>

Бохан А.В., к. е. н., доц.
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна

ЕКОЛОГІЧНИЙ АКТУАЛІТЕТ ДИПЛОМАТІЇ БІЗНЕСУ

Глобалізаційний простір існування людства характеризується складними його вимірами в площинах як прогресивного, так і регресивного характеру. Це пов'язується, насамперед, з екологічними процесами та явищами, що охоплюють всі сфери життєдіяльності

суспільства і тим самим активізують необхідність ідентифікації результатів політичних і економічних рішень, господарських і бізнесових ініціатив, соціальних і культурних взаємодій країн.

Синергія взаємовпливів і різних дій у цих сфера зумовлює ділову активність, яка відповідним чином окреслює посилення ролі еколого-економічних інтересів серед учасників міжнародної діяльності. Очевидним є той факт, що дієве наполягання країн у зміцненні своїх конкурентних позицій на світових ринках, обумовлюють застосування ними цілого арсеналу інструментарію позиціонування, серед яких вагоме місце відводиться дипломатії.

Адже на порядку денному для більшості країн є формування ефективних стратегій розвитку в контексті національної спроможності реагувати на екологічні виклики/загрози та виявляти у цьому процесі нові можливостей для формування економічного потенціалу. Зокрема у фокусі уваги підприємців, бізнесменів, інноваторів, провайдерів та інших представників ринкових відносин є актуалітет (від нім. Aktualität) екологічного спрямування, що може бути визначений як пріоритетність утвердження ряду головних принципів у їх діяльності:

- «принцип еко-розвитку» – врахування прояву різних ефектів еволюції соціальних, політичних, економічних і природних явищ у процесі екологізації бізнесу, що мають забезпечувати його оцінку через домінуючі якісні показники над кількісними у цій сфері діяльності;

- «принцип еко-безпеки» – формування критеріїв міжнародного успіху/іміджу та ринкового визнання/авторитету представників бізнесу через узгодження економічних концептів/програм/проектів із екологічними вимогами й стандартами, які вже набули апробації у світовій практиці;

- «принцип еко-доцільності» – виявлення ступеня/масштабів екологічних змін, які у певній мірі привносяться (зумисно чи неумисно) у навколишнє середовище різними учасниками бізнес-процесів і мереж ділової активності;

- «принцип еко-адаптивності» – задіяння управлінських ресурсів для комплексного впровадження екологічного менеджменту на різних рівнях бізнесу задля оперативного реагування й належного контролю щодо його відповідальності перед споживачами та контрагентами.

Врахування суб'єктами бізнесу зазначених вище принципів має сприяти більш комплексній реалізації як економічних, так і екологічних

інтересів, які за своєю природою містять суперечності та потребують відповідного узгодження, насамперед, у дипломатичному й консенсусному полі міжнародних взаємодій. Якщо економічні цілі орієнтовні на формування ресурсної потужності країн за рахунок покращення рівня ефективності управління потоками (фінансовими, економічними, інвестиційними); екологічні цілі – комфортизацію середовища їх функціонування та вигідності дій через раціональне природокористування. Очевидна складність інтеракцій у цій сфері змушує ринкових учасників до пошуку нових механізмів і форм впливу на своїх конкурентів і ділових партнерів, мобілізує їхні ресурси в напрямку екологічно орієнтованої діяльності (рис. 1).

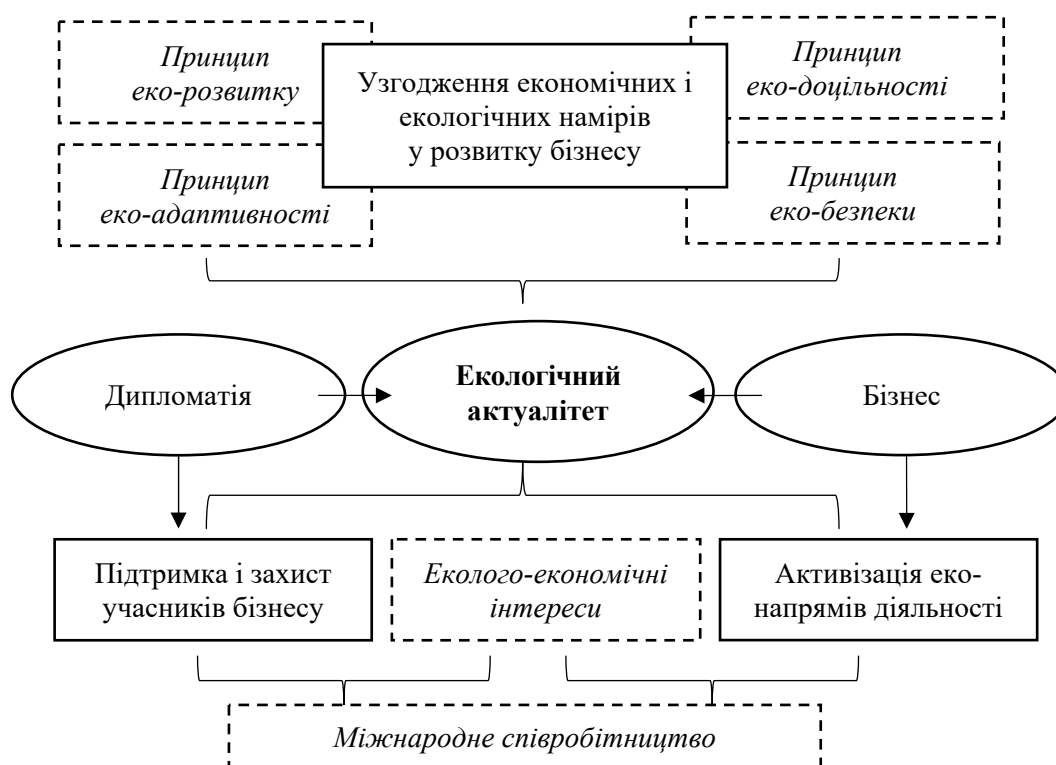

Рис. 1. Екологічні пріоритети у розвитку бізнесу

Джерело: розроблено автором

У даному контексті, дипломатичні зусилля, при наповненні їх економічними і екологічними завданнями є запорукою удосконалення бізнес-операцій. Адже саме це корелюється з сучасними трендами кон'юнктури світового ринку та динамікою його екологічного сегменту (наприклад, експерти відзначають значні темпи його зростання – від 900 млрд. до 2 трлн. дол. і прогнозують нарощування обсягів у розмірі 3 трлн. дол. на період до 2020 р.) [1].

Таким чином, високий стиль ділової атрибутики у міжнародних переговорах наразі корелюється з тематикою, в якій досить часто присутні екологічні аспекти дипломатії, що сприяють виявленню діапазону проявів модальності глобалізації та її різностороннього (позитивного/негативного) впливу на: формат бізнес-взаємодії країн, механізми екологізації їхнього господарювання, «лінії» переговорного процесу щодо визначення формул екологічної ефективності у результаті переговорів [2].

Саме тому зарубіжні та вітчизняні дослідники справедливо зауважують, що сучасний переговорний процес вимагає від учасників нових знань, компетенцій і професіоналізму аби досягнути якомога більшого числа домовленостей, балансу інтересів при всіх наявних відмінностях у позиціях і підходах до вирішення проблем. Зокрема, сама результативність переговорів у розрізі економічного змісту дипломатії значною мірою залежить від того, наскільки ефективно вони підготовлені та комплексно охоплені всі етапи їх проведення [3]. Це надає можливість сторонами під час реалізації угоди взаємно контролювати цей процес і, за необхідності, вносити корективи щодо позицій екологічної значимості чи відповідальності. Отже, екологічний актуалітет, який знаходить своє широке відображення в інтегрованості сфер дипломатії та бізнесу, може бути презентований їхніми суб'єктами в одночасних ракурсах: економічної доцільності, ринкового солідаризму, ідеології еко-конструктивізму та міжнародного ділового співробітництва.

Список використаних джерел

1. Інтернет-ресурс. URL: <http://www.rolandberger.com/news>.
2. Бохан А. В. Екологічна дипломатія в інтерактивній модальності глобалізації: монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 465 с.
3. Фліссак К. А. Економічна дипломатія у системі забезпечення національних інтересів України : монографія. Тернопіль: Новий колір, 2016. С.181-185.

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ У РОЗВИТКУ АКВАКУЛЬТУРИ

Негативні економічні процеси, які пов'язані в Україні з втратою частини морського риболовецького флоту, збільшення обсягу імпорту риби, що за офіційними даними сягає понад 80%, та подорожчання її на внутрішньому ринку спонукають до переформатування галузі на розвиток аквакультури, тобто вирощування риби у водоймах материкової частини України.

Тенденції розвитку світового рибного господарства вказують на приріст добування водних біологічних ресурсів саме за рахунок аквакультури. Найбільший експортер риби в Україні – Норвегія, продовжує в структурі виробництва риби збільшувати частку аквакультури, експорт якої у 2017 р. склав більше 1 млн. т риби загальною вартістю 8,7 млрд доларів США, що забезпечило 72% всіх грошових надходжень [2]. В Україні у 2015 р. вилов товарної риби, вирощеної в умовах аквакультури становив 17,3 тис. т або 45% загального добування біоресурсів із внутрішніх водойм [1]. З 2016 р. офіційні статистичні дані про виробництво аквакультури, які раніше подавалась у тематичному статистичному збірнику, не надаються.

Вітчизняному риболовецького бізнесу в умовах жорсткої конкуренції і динамічних змін зовнішнього середовища боротися за власне існування неможливо без постановки ефективної системи збору, систематизації, узагальнення та аналізу достовірної, повної та оперативної обліково-аналітичної інформації. Насамперед це стосується витрат на вирощування риби, іншої рибопродукції галузі, виходячи з того, що рибництво відноситься до матеріаломістких галузей, які відрізняються високою питомою вагою витрат на сировину і матеріали та різноманітних перетворень предметів праці.

Міжнародні стандарти з виробничого обліку і практики його організації в економічно розвинених країнах передбачають різні варіанти класифікації витрат залежно від цілей та напрямів обліку витрат, під якими мають на увазі діяльність, де необхідний відокремлений облік витрат на виробництво.

На нашу думку, значення набуває перехід до процесного підходу управління на основі виокремлення регламентованих бізнес-процесів, що дає можливість чітко визначати проблемні сфери та своєчасно приймати управлінські рішення щодо застосування антикризових заходів.

Бізнес-процеси ми розглядаємо як сукупність взаємозалежних дій (видів діяльності), у рамках яких «на вході» використовується один або більше видів ресурсів і як результат «на виході» створюється додана вартість (споживча цінність) готового продукту.

Під обліково-аналітичним забезпеченням управління бізнес-процесами розуміємо побудову інформаційної системи управління в єдності обліку, аналізу та аудиту, яка за допомогою певного інструментарію генерує інформаційний потік в розрізі бізнес-процесів шляхом перетворення первинної інформації в узагальнюючу, спрямовану на задоволення інформаційних потреб користувачів.

Специфікою рибництва обумовлене велике значення групування витрат за етапами (стадіями) виробничого процесу, яке необхідне для здійснення контролю за рівнем витрат, наближенням його функцій до центрів використання ресурсів і створення продукції. Групування витрат за місцями споживання матеріальних, трудових і грошових ресурсів призначене для вирішення двох основних завдань: забезпечення контролю за роботою підприємства та підвищення точності і ступеня деталізації калькулювання собівартості продукції.

Облік витрат виробництва в рибництві слід побудувати таким чином, щоб мати змогу щомісячно узагальнювати витрати на окремі види робіт за товарною рибою та рибопосадковим матеріалом, а по завершенні циклу обчислювати фактичну собівартість продукції [3].

Сформувати адекватну систему контролю витрат за місцем виникнення та центрами відповідальності дозволяє ідентифікація і планування бізнес-процесів залежно від специфіки підприємства. Для цілей формування обліково-аналітичного забезпечення управління пропонуємо виділяти бізнес-процеси ведення основної діяльності підприємств аквакультури:

– на етапі входу ресурсів як процеси, що забезпечують своєчасне постачання і зберігання запасів, необхідних для основного виробництва (рибопосадковий матеріал), закупівля матеріалів для вирощування (корми, вітаміни тощо), плата за оренду та підготовчі роботи, підготовка до інкубації гідробіонтів, підготовка ставків, садків, басейнів для утримання, розведення та вирощування гідробіонтів, селекційна діяльність, заготівля (підготовка) рибопосадкового матеріалу, підготовка обладнання, інструменту та матеріалів для технологічних операцій, проведення профілактичних заходів);

– на етапі перетворення ресурсів, як процеси, що забезпечують виробництво основних видів продукції та передачу її на склад (зариблення ставів, басейнів, садків; годівля риби; підтримання умов середовища для утримання, розведення та вирощування гідробіонтів; контроль за технологічними процесами утримання, розведення та вирощування гідробіонтів; вилов товарної риби та її утримання до моменту реалізації);

– на етапі одержання (виходу) результату, як процеси, що спрямовані на продаж, зберігання і відвантаження основного виду продукції, за які споживач готовий платити гроші (утримання товарної риби, продаж живої риби, переробка риби (охолодження та заморозка), зберігання продукції переробки).

Використання спеціальних форм первинної документації (акт зариблення ставів, акт про облов, акт про внесення добрив, акт про результати інкубації ікри, і т. д.), дає змогу здійснювати прогноз розвитку ринку продукції аквакультури для того, щоб, у поточному році до наступного облову суб'єкти ринку могли визначити обсяги виробництва, тактику збуту, обрати канали, які б забезпечували ефективність торговельних операцій [4].

Отже, завданням обліково-аналітичної системи є визначення результативності кожного бізнес-процесу в необхідні для управління терміни, забезпечення контролю за використанням ресурсів на вході, їх перетворення на рівні центрів відповідальності, що забезпечить безперебійну роботу управлінського апарату, визначить сильні та слабкі сторони його діяльності, надасть змогу управляти ризиками та вести бізнес у напрямі стратегії розвитку.

Список використаних джерел

1. Добування водних біоресурсів за 2015 рік: стат. бюл. Державна служба статистики України. Київ, 2016. С. 30.
2. Експорт морепродуктів з Норвегії встановив рекорд. URL: <http://uifsa.ua/uk/news/world-news/export-of-seafood-from-norway-set-a-record>
3. Мойсеєць Н.С. Особливості обліку витрат та калькулювання собівартості у рибництві. Економічні науки. Серія «Облік і фінанси». Випуск 6 (24). Ч. 1. 2009. С. 179-187
4. Сучасна аквакультура: від теорії до практики: посібник / Шарило Ю.Є. та ін. Київ: Держрибагентство України, 2016. 119 с. URL.: http://darg.gov.ua/files/6/11_07_suchasna_akvakultura.pdf.

Генералов О.В., к. е. н., доц.
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна
GoogleScholar

НАЦІОНАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ НА РИНКУ ЦУКРУ

В умовах посилення глобалізаційних процесів у світовій економіці, неспівпадінні темпів росту виробництва і споживання, зростання експорту цукру з України, однією з національних пріоритетних цілей розвитку суспільства є – забезпечення продовольчої безпеки, передусім стратегічно важливими видами продукції у тому числі і цукром.

Цукрова промисловість України чинить істотний структуроутворюючий вплив на встановлення галузевих пропорцій в агропромисловому комплексі. Крім того, розвиток і конкурентоспроможне функціонування цукробурякового комплексу здатне зберегти та додатково створити тисячі робочих місць, а також дати додатковий поштовх до розвитку суміжних галузей економіки. До того ж цукрові заводи в Україні переважно є селищеутворюючими підприємствами, що значно посилює соціальне навантаження на них та актуалізує проблематику збереження робочих місць.

Загальною світовою тенденцією розвитку ринку цукру впродовж двох останніх десятиріч є перевищення темпів споживання цукру над його виробництвом. За даними Міжнародної цукрової асоціації (ISO) за останні 10 років дефіцит цукру змінює профіцит та навпаки [2].

Світова валютна криза суттєво вплинула на баланс цукру у світі, який поступово зростав до 2013/2014 м.р. Світовий дефіцит/надлишок на світовому ринку з 2004/2005 м.р. коливався у межах від -10,7 до 8,3 млн. т. [1, 3].

Основними причинами низхідного тренду цукрового виробництва в Україні були та залишаються:

- відсутність чіткого законодавчого регулювання ринку цукру в Україні;
- державне регулювання цін на цукор;
- коливання цін на внутрішньому ринку через сезонність виробництва;

- висока собівартість вирощування цукрового буряку, у порівнянні з зерновими культурами;
- застосування «давальницьких» схем переробки цукрових буряків (радянський спадок);
- дефіцит обігових коштів, відсутність пільгового кредитування.

В Україні як виробника і експортера цукру з буряку теж існують проблеми з зменшенням посівних площ цукрового буряку в 2 рази (Рис.1) [4, 6].

Рис. 1. Площа посіву та урожайність цукрових буряків, 2006-2017 роки

Зростанням конкуренції з боку тростинного цукру за ціною та якістю, проте урожайність за останні десять років підвищилася з 29,22 т/га до 46,5 т/га. Незважаючи на наявність низки порівняльних переваг (сприятливі кліматичні умови, якісні земельні ресурси, вдале географічне розташування), виробництво цукру в Україні характеризувалося низькою ефективністю, рівнем матеріально-технічного і технологічного оснащення і як наслідок невідповідність міжнародним стандартам якості цукру. Проте за останні 5 років спостерігалася тенденція до переоснащення та оновлення виробничих потужностей заводів, що дозволили збільшити виробництво цукру I категорії на 36% від загального виробництва з 9% до 45%[5].

Національні пріоритети ведення бізнесу на ринку цукру України необхідно обґрунтувати, зважаючи на наступні перспективи:

- у найближчі два сезони (2017/18 і 2018/19) ціновий коридор очікується в межах 350-500 дол./т при всіх інших рівних умовах;
- конкуренція збережеться за зовнішні ринки збуту, можливо перерозподіл країн-походження цукру;
- ринок побічних продуктів цукру продовжить розвиватися тим самим стимулюючи розвиток їх глибокої переробки в т.ч. в альтернативні джерела енергії.

У цій ситуації національними пріоритетами ведення бізнесу мають стати модернізація та розвиток виробництва цукру, що вимагають інвестицій. Однак через нестабільну економічну та політичну ситуацію ні вітчизняні, ні іноземні інвестори не готові вкладати кошти в Україну. Інвестори вже сьогодні готові придбати старі цукрові заводи, що не працюють, за умови стабілізації політичної ситуації та прийняття вищезгаданого законодавства.

Специфіка економічних відносин на ринку цукру України вимагає глибокого системного аналізу кон'юнктури ринку для забезпечення його ефективного регулювання з метою збалансування інтересів виробників, споживачів, експортерів, імпортерів та держави.

Список використаних джерел

1. Food and agriculture organization of the united [Electronic resource] – Mode of access: <http://faostat.fao.org/default.aspx>
2. International Sugar Organization [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.isosugar.org/>
3. Production, Supply and Distribution Online // United States Department of Agriculture [Electronic resource] – Mode of access: <http://www.fas.usda.gov/psdonline/>
4. Міністерство аграрної політики України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.minagro.kiev.ua/>
5. Науково-практичний центр цукробурякового виробництва [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.sugarua.com/>
6. Національна асоціація цукровиків України «Укрцукор» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrsugar.kiev.ua/>

ГЛОБАЛЬНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩІ

Прискорення процесів глобалізації наприкінці ХХ на початку ХХІ ст. призвело до значних змін у міжнародному бізнес-середовищі, які виразилися в зростаючій економічній і фінансовій взаємозалежності країн, регіонів, ринків і компаній. Однією з проблем є глобальні структурні перетворення міжнародних економічних відносин, які впливають на всі сфери суспільного життя. До основних проявів цих перетворень належать: інтенсивний розвиток науково-технологічного прогресу, який чинить суттєвий вплив на процеси інтернаціоналізації та інтеграції в контексті новітнього поділу праці; зміна суспільної свідомості, що формує нове відношення до економічної діяльності як такої, та сприяє становленню нових стереотипів, моделей, форм взаємовідносин і зв'язків у міжнародних бізнес-процесах; фрагментація глобального виробництва, що якісно змінює характер функціонування самих економічних систем, надаючи їм нові можливості та генеруючи нові ризики в умовах структурної трансформації економіки. За рахунок подальшого розвитку традиційних форм міжнародного поділу праці найбільш вираженим стає інтенсивність обміну і зростаюча мобільність факторів виробництва, що проявляється через формування та розвиток глобальних ланцюгів вартості та міжнародних виробничих мереж.

Слід зазначити роль структурних зрушень в світовому попиті в останні десятиліття ХХ ст. Високі темпи зростання країн, що розвиваються, особливо в Азії, стимулювали вибухове зростання попиту та відповідно міжнародної торгівлі. Азія виступає не тільки в якості світової фабрики, але також генерує нових споживачів, що пред'являють попит на широке коло товарів і послуг. Це в свою чергу на практиці підтверджує тезу Майкла Портера з приводу того, що «конкурентоспроможність країни створюється не на зовнішніх, а на внутрішніх ринках» [4, с. 218]. В результаті торгівля готовими виробами та послугами в цей період зростає практично тими ж темпами, що і торгівля проміжною продукцією.

Серед закордонних дослідників які досліджують трансформаційні процеси у міжнародному бізнес-середовищі уваги заслуговує модель двомірної фрагментації виробництва, запропонованої [3].

Механізм такої фрагментації зазвичай виявляється у транскордонній фрагментації (перенесенні виробничих блоків через національні кордони) між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються. На нашу думку міжнародні виробничі мережі є результатом саме такої фрагментації виробництва.

Монополярність світового господарства фактично зумовлює не тільки оптимізацію витрат відтворювального процесу, а й реалізацію так званої «космополітичної раціональності» для національних економік, що спричиняє недоцільність національного інвестування в сектори, які вже представлені на світовому ринку конкурентоспроможними виробниками. У фазі глобалізації міжнародного бізнес-середовища визначальну роль відіграє фактор домінування інтересів суб'єктів господарювання, насамперед ТНК та МНК, що збігаються з національними інтересами держав, в яких зареєстровані головні компанії, над національними інтересами країн-реципієнтів діяльності цих акторів світової економіки. Саме транснаціоналізація в сучасних умовах є якісно новим етапом інтернаціоналізації господарського життя, що є процесом посилення зовнішньоекономічної діяльності в результаті глобальних операцій ТНК [1]. На сьогодні з 100 найбільших ТНК у США базуються 35, Європі – 42, Японії – 21 і лише 2 в інших регіонах світу [5]. Але це не означає, що реальні виробництва, що належать цим ТНК, знаходяться саме в країнах базування головних компаній. Саме інвестиційні рішення транснаціональних компаній (ТНК), що пов'язані із залученням незалежних підрядників та офшорними операціями є основними чинниками фрагментації глобального виробництва, що проявляється у зміні міжнародного бізнес-середовища за рахунок створення міжнародних виробничих мереж по всьому світі.

Світова практика свідчить, що важливими чинниками трансформації міжнародного бізнес-середовища на початку ХХІ ст є:

- швидкість, з якою економіка переймає і застосовує нові технології з метою підвищення продуктивності своїх секторів;
- здатність максимально використовувати переваги інформаційних і комунікаційних технологій у виробничих процесах з метою підвищення ефективності та забезпечення інновацій, що в кінцевому підсумку сприяє зростанню конкурентоспроможності.

Домінування в певних ланках виробничої мережі породжує конкуренцію між країнами за локалізацію в найкращих, пов'язаних зі створенням найбільшого обсягу доданої вартості ланках. Конкуренція ведеться шляхом підготовки кадрів, інвестицій в інфраструктуру, введення сприятливого податкового режиму, тощо, а також висунення вимог щодо розміщення на своїй території певної стадії виробничого процесу як умови допуску ТНК на свій ринок. Так, наприклад, Китай

зумів домогтися від General Motors згоди на розміщення в країні корпоративного центру НДДКР та передачу новітніх технологічних розробок, відкрито зробивши це умовою допуску на свій ринок. Інший приклад це кількість великих інноваційних фірм, які з'явилися за останнє десятиліття в Китаї, Індії, Бразилії, Ізраїлі. Їх частка у витратах тисячі провідних світових інноваційних компаній зросла з 3% у 2005 р. до 14% в 2015 р. Якщо 10 років тому в рейтингу Global Innovation було представлено 64 компанії з корпоративними центрами в Китаї, Індії, Бразилії та Ізраїлі, то на сьогодні таких компаній налічується вже 227 [2].

В результаті проведеного системного дослідження основних детермінант трансформації міжнародного бізнес-середовища в ХХІ ст отримано висновок що, урядам країн світу, які прагнуть покращити свою позиції в міжнародному бізнес-середовищі, належить запровадити інституційні інструменти, необхідні для удосконалення механізму перерозподілу доходів, які формуються від експорту природних ресурсів на цілі розвитку людського капіталу, національної інноваційної системи, зміцнення (створення) інститутів та інфраструктури, необхідних для залучення інвестицій в сферу виробництва продукції з акцентом на технологічний індустриальний бізнес та розвиток високотехнологічних виробництв. Враховуючі те, що трансформація міжнародного бізнес-середовища набуває глобального характеру актуалізується питання обґрунтування системи оптимальних параметрів розвитку економіки України в цих умовах.

Список використаних джерел

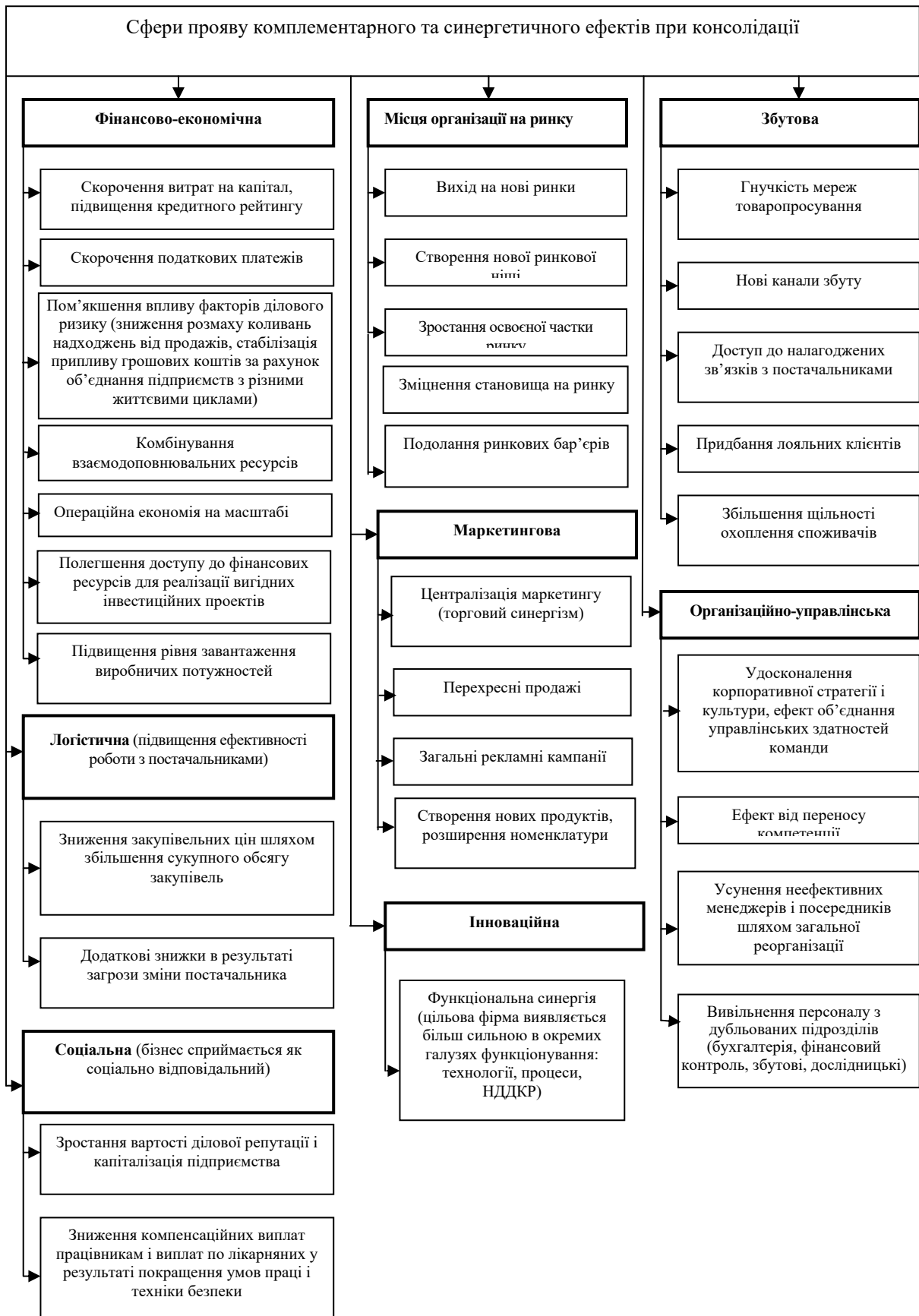
1. Dzhusov, O., & Pavlovich, A. (2015). К вопросу об инвестиционной привлекательности Украины для транснациональных корпораций. *European Journal of Management Issues*, 23(5), 23-29.
2. Jaruzelski, B., Schwartz, K., & Staack, V. (2015). Innovation's new world order. *Strategy+ business*, 27, 81. Electronic resource. URL: <http://www.strategy-business.com/interactive/Where-Companies-Spend-Their-RD-Money>.
3. Kimura F. & Ando M. (2005) Two-Dimensional Fragmentation in East Asia: Conceptual Framework and Empirics // *International Review of Economics and Finance*. Vol. 14. Issue 3. Pp. 317-348
4. Porter, M. E. (1980). *Competitive strategy: techniques for analyzing industries and competitors*.
5. UNCTAD (2017) *World investment report 2016*. Geneva, 2017. Electronic resource. URL: <http://unctad.org/en/pages/PublicationWebflyer.aspx?publicationid=1555>

ОЦІНКА ЕФЕКТІВ У КОНСОЛІДАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ

Одне з фундаментальних понять, що використовуються при консолідації – це «синергетичний ефект». Узагальнення відомих підходів до розкриття економічної сутності поняття «синергетичний ефект» дозволило запропонувати визначення поняття «синергетичний ефект» в контексті процесів консолідації на підприємствах. Синергетичний ефект від консолідації – це додана вартість інтегрованої системи, яка виникає внаслідок більш ефективного використання факторів виробництва, що дозволяє посилити або отримати конкурентні переваги, досягнення яких було неможливим при розрізненому функціонуванні бізнес-одиниць.

Однак слід зазначити, що кількісний вимір синергетичного ефекту має іншу природу походження, на відміну від передбачуваної економії на масштабі, яка є економічно обґрунтованою та очевидною попри будь-яку нестійкість та хаотичність у системі. Адже, як відомо, принципами синергетики, а отже, і появи синергетичного ефекту, є його непередбачуваність, нелінійна залежність від понесених витрат, довготривалість очікуваних результатів тощо.

Комплементарний ефект (ефект раціонального використання, взаємодоповнення, економія) є передбачуваним результатом реалізації планомірного (організованого) процесу, який переважно знаходить своє практичне втілення, може бути попередньо розрахований і на який сподіваються власники, приймаючи управлінське рішення, у тому числі і про консолідацію [1]. Комплементарний ефект в економічній науці трактується як певна набута перевага в результаті зміни обсягів, структури виробництва, схеми управління тощо. Економія є запланованим результатом комбінування та взаємодоповнення ресурсів підприємства в результаті їх об'єднання і виникає на певних рівнях [2]. Це ефект за рахунок об'єднання ресурсів, потужностей, фінансових потоків, маркетингу, заміщення (інвестиції), ефект централізації тощо. На кожному із рівнів виникнення економічного ефекту можлива, але не гарантована поява і синергетичного ефекту [3].

Рис. 1. Сфери прояву комплементарного та синергетичного ефекту при консолідації

Джерело: складено автором.

Процес оцінювання ефектів консолідації необхідно починати з ідентифікації та систематизації чинників, що впливають на їх величину ефекту. Такі чинники зумовлюють консолідацію на підприємствах, що супроводжується виявленням можливих форм прояву ефекту як комплементарного (який можна оцінити, виходячи з показників розвитку підприємств), так і синергетичного (ефект невизначеності) від консолідації підприємств. (Рис.1).

Дослідження типології чинників, що визначають величину ефекту, має науково-практичну спрямованість, оскільки врахування особливостей угоди та галузевої приналежності підприємства-покупця та підприємства-цілі дозволить більш точно оцінити величину ефекту, а отже, відібрати ефективні угоди при здійсненні консолідації на підприємствах.

В якості критеріїв відбору ефективних угод для здійснення консолідації на підприємствах на основі оцінки величини ефекту пропонуються такі:

- кількісні (величина комплементарного ефекту від укладення угоди при консолідації (грош. од.);
- якісні (різноманіття форм прояву ефекту синергії) та критерії досягнення прогнозованого ефекту синергії або величина ризику синергії (%).

На основі оцінки величини розрахованого ефекту приймаються управлінські рішення з відбору ефективних угод для здійснення консолідації, які сприяють досягненню позитивного ефекту зростання вартості об'єднаного підприємства.

Список використаних джерел

1. Марченко В. М. Інтелектуальний капітал у процесах злиття та поглинання корпорацій / В. М. Марченко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2012. – № 9. – С. 101–105.
2. Марченко В. М. Методичні підходи до оцінювання синергетичного ефекту злиття та поглинання / В. М. Марченко // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – С.135–142.
3. Інноваційна економіка: теоретичні та практичні аспекти: монографія Вип. 2/ за ред. Ковтуненко К.В., Є.І. Масленнікова. – Херсон: Грінь Д.С., 2017. – 906 с.

Кудирко Л.П., к.е.н., проф.
Київський національний
торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна
GoogleScholar

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ДЕЗІНТЕГРАЦІЇ СТРАТЕГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА

В умовах глобальної дестабілізації та загострення на міжнародному рівні конкурентної боротьби за стратегічні ресурси та фактори виробництва, у все більшій мірі виникає необхідність у розробці адекватних викликам сьогодення теоретичних та практичних підходів до ідентифікації джерел та механізмів поширення ризиків сталому національному економічному розвитку.

Стратегічне партнерство цілком виправдано може розглядатись в якості ефективної багаторівневої системи нейтралізації ризиків економічній безпеці та передумовою реалізації національних економічних інтересів країн, що інтегровані в стратегічні економічні та політичні зв'язки. Наразі це стосується багатьох інтеграційних угруповань, у тому числі пострадянських країн.

Витоки стратегічного партнерства незалежних пострадянських держав торкаються розпаду Радянського Союзу та створення у подальшому різних форматів стратегічної співпраці.

Довгий час Україна намагалася диверсифікувати свій стратегічний вектор, поєднуючи стратегічне партнерство з пострадянськими країнами та ЄС, адже питання конкуренції між західноєвропейським та пострадянським інтеграційними проектами є не лише світоглядним, але й трансформується в практичну площину. За роки еволюції пострадянської інтеграції від формату СНД до Митного союзу, а з 2015 р. – до ЄАЕС (Євразійського економічного союзу) здійснювалися спроби надати їй дієздатних організаційно-правових форм, які притаманні конкуруючому проекту – Європейському союзу, що довели свою стабільність та ефективність. Однак наразі існує низка інституціональних бар'єрів, які трансформують саму концепцію інтеграційного союзу, а саме: прийняття Митного кодексу Митного союзу (МК МС, пізніше МК ЄАЕС) в якості міжнародного

договору, а не внутрішнього акту ЄАЕС; відсутність достатніх повноважень Євразійської економічної комісії (ЄЕК) щодо контролю виконання МК МС і в майбутньому МК ЄАЕС; фактична відсутність можливості прийняття актів прямої дії органами ЄАЕС зі спірних питань.

Більше того, все активніше в експертному середовищі ведеться мова про посилення саме дезінтеграційних процесів на пострадянському просторі, причому осередками дезінтеграції виступають не стільки країни, що інтегровані у проекти Східного партнерства з ЄС, скільки країни, на яких базується пострадянська інтеграція, зокрема Казахстан.

Приєднання Казахстану до СОТ(30.11.2015 р.) розглядається експертами як перешкода досягненню таких інтеграційних цілей, як формування спільного ринку товарів, послуг, капіталу і трудових ресурсів союзу (ст. 4 Договору про ЕАЕС[1]), підвищення конкурентоспроможності економік (ст. 4 Договору про ЄАЕС), реалізація ресурсного потенціалу держав – членів і проведення узгодженої агропромислової політики (ст. 94 Договору про ЄАЕС), сприяння сталому економічному розвитку держав – членів (ст. 33 Договору про ЄАЕС) тощо.

Примітно, що Договір про ЄАЕС був підписаний і ратифікований Казахстаном в 2014 р, а в квітні 2015 р. парламент республіки ратифікував протокол про вступ країни до Світової організації торгівлі організацію[2]. З точки зору міжнародного права Казахстан при підписанні та Договору про ЄАЕС, і протоколу про вступ до СОТ взяв на себе міжнародні зобов'язання про виконання договорів. Так, приєднавшись до СОТ, Республіка Казахстан взяла на себе в тому числі зобов'язання щодо зниження тарифних ставок на ввезення товарів. Однак узгоджені тарифи Казахстану і СОТ є нижчими, ніж існуючі тарифи ЄАЕС. Відповідно до п. 1 ст. 42 Договору про ЄАЕС на території держав-членів формується єдиний митний тариф (ЄМТ) щодо товарів, що ввозяться. Країни можуть застосовувати відмінні від ЄМТ тарифи тільки щодо товарів, які визначені міжнародним договором і затверджені ЄЕК (п. 6 ст. 42).

Причини того, що проблема порушення Казахстаном права ЄАЕС (ст. 42, 114 Договору про ЄАЕС) не може бути ефективно вирішена, криються в відсутності достатності повноважень у органів союзу.

По-перше, п. 1 ст. 6 Договору про ЄАЕС не включає в право союзу рішення і розпорядження ЄЕК, які прийняті на виконання міжнародних договорів з третіми країнами. Це означає, що прийняті рішення органів ЄАЕС на виконання міжнародного договору з третьою стороною не будуть обов'язковими до виконання країнами ЄАЕС. По-друге, рішення Вищої Євразійської економічної ради і Євразійського міжурядової ради не мають прямої дії на території членів (п. 1 ст. 6 Договору про ЄАЕС). Для вступу таких рішень в силу вони повинні бути імplementовані в національне законодавство. Правом союзу не встановлюється термін, під час якого країни повинні імplementувати положення в національне законодавство (як це реалізовано в праві Європейського союзу). По-третє, положення про ЄЕК визначає, що рішення комісії мають пряму обов'язкову дію для держав (п. 13 додатку №1 до Договору про ЄАЕС). У той же час держава, яка не згодна з прийнятим рішенням комісії, може винести пропозицію про скасування або зміну такого рішення протягом 15 днів після опублікування рішення ЄЕК (п. 30 додатку №1 до Договору про ЄАЕС). У разі відмови комісії державі в зміні рішення глава уряду такої держави може винести питання про скасування рішення комісії на рівень Міжурядової або Вищої ради ЄАЕС. На час обговорення питання про скасування або зміну рішення комісії дію рішення призупиняється. Відтак, якщо країна не згодна з рішенням комісії ЄАЕС, то вона легально може не виконувати таке рішення і припинити дію такого акту для інших членів союзу.

Сукупність перерахованих вище фактів, а також відсутність в Договорі про ЄАЕС положення про пріоритетне право союзу щодо національного законодавства його члена посилюють процеси дезінтеграції та дають можливість державам діяти в своїх цілях, не орієнтуючись на загальноінтеграційні пріоритети.

Список використаних джерел

1. Договор о Евразийском экономическом союзе. – Режим доступа: www.eurasiancommission.org

2. Закон Республики Казахстан № 356-V от 12.10.2015 г. «О ратификации Протокола о присоединении Республики Казахстан к Марракешскому соглашению об учреждении Всемирной торговой организации от 15 апреля 1994 года» – Режим доступа: <http://www.wipo.int/wipolex/ru/details.jsp?id=15896>

ЕКСПОРТООРІЄНТОВАНІСТЬ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ АПК У СТРАТЕГІЧНОМУ ПАРТНЕРСТВІ

Реалізація Експортної стратегії України [2] актуалізує питання визначення позиції національного виробника товарів сільського господарства та продуктів харчування на світовому ринку, виявлення тенденцій та перспектив подальшого розвитку.

Україна є торговельним партнером понад 220 країн світу, за період незалежності підписала 17 угод щодо вільної торгівлі з 45 країнами, наразі на завершальному етапі перемови з Туреччиною та Ізраїлем.

Державна зовнішньоторговельна політика України формується згідно інструментів Світової організації торгівлі, членство у якій країна набула у 2008 році.

Економічна співпраця є важливою складовою стратегічного партнерства, адже саме поглиблення торговельних відносин сприяє реалізації національних інтересів та посиленню конкурентних позицій компаній на світовому ринку.

Зокрема Україна отримує доступ до глобального ринку сільсько-господарських та продовольчих товарів, а країни-партнери – якісну продукцію від українського виробника.

Визначаючи пріоритетні напрями розбудови стратегічних партнерських відносин, Україна розширює співпрацю з:

- країнами Європейського Союзу через інтеграційний інструментарій;
- США та КНР як країнами світовими торговельними лідерами;
- країнами Азії як найбільшими імпортерами сільськогосподарської продукції та продуктів харчування з України;
- Канадою, Туреччиною, Ізраїлем шляхом підписання (підготовки) торговельних угод;
- Грузією в контексті підписання Декларації про встановлення стратегічного партнерства;
- країнами ЄврАзЕС, а саме Білоруссю та Казахстаном.

Сучасний стан та перспективи українських виробників на світовому ринку визначаються конкурентоспроможністю, що стає

результатом кропіткої роботи суб'єктів господарювання по вирощуванню (виробництву) товарів та географічній диверсифікації експортних поставок. Посиленню позицій вітчизняних експортерів сприяє експортоорієнтована політика держави, що реалізується згідно Експортної стратегії України та міжнародних торговельних угод в контексті розвитку стратегічного партнерства.

Підприємства аграрно-промислового комплексу та харчової промисловості є безперечно значущою складовою національної економіки, адже саме вони покликані забезпечити національну продовольчу незалежність, гідно представити країну на зовнішніх ринках збуту через ефективну експортну діяльність, забезпечивши водночас продовольчу безпеку України.

Аграрний сектор України характеризується наступними показниками: частка сільського господарства у ВВП України сягає 9,8%, в той час як у світі дорівнює 3,1%; частка зайнятих у сільському господарстві становить 19%, додана вартість на 1 працівника дорівнює 4603 дол США, що втричі більше середньосвітового значення.

За твердженням науковців [3] зростання частки сільського господарства у ВВП на 10% призводить до зростання витрат на продовольчі товари на 1% (за інших незмінних умов), а зростання доданої вартості у аграрному секторі сприяє скороченню бідності на 0,07%, що значно менше ніж результат продукований іншими секторами економіки.

За даними Світового банку додатна вартість за останні 15 років зросла на 20%, у агропромисловому комплексі – 80%.

Україна є однією з лідерів аграрного виробництва та експорту серед країн світу. Вітчизняні виробники посідають перше місце за обсягом виробництва соняшнику та соняшникової олії, експортом соняшникової олії; займають третє місце за експортом ячменю, ріпаку, кукурудзи; посіли четверту сходинку за виробництвом ячменю; на шостій позиції за обсягами виробництва кукурудзи та експортом пшениці; на сьомому місці за виробництвом меду та експортом сої; на восьмій сходинці за обсягами виробництва пшениці.

При дослідженні конкурентних позицій вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції доречно акцентувати увагу на тенденціях світового продовольчого ринку. Частка аграрного експорту світу від загального у 2017 році сягнула 10%, експорт промислових товарів склав 70%, частка палива та видобувної промисловості – 15%.

За результатами 2017 року аграрна продукція в Україні залишається лідером у структурі товарного експорту: від 26% у 2012 році до 42% за результатами 2016 року, 41% – у 2017 році (табл. 1).

Аграрний експорт України, млрд. дол США

Період	Товарний експорт, млрд. дол США	Експорт продукції АПК, млрд. дол США	Частка експорту продукції АПК, %
2012	68,8	17,9	26
2013	63,3	17,0	27
2014	53,9	16,7	31
2015	38,1	14,6	39
2016	36,4	15,3	42
2017	43,3	17,8	41

Джерело: побудовано авторами за даними Укрстат

У структурі експорту сільськогосподарської та готової харчової продукції переважає рослинництво, частка якої у експорті – 51,9%, продукція тваринництва – 6,2,1%, готової харчової продукції – 16%.

Серед напрямів пріоритетного розвитку торговельного партнерства згідно дослідженню Офісу зі сприяння експорту [1]: країни ЄС, США, Китай, Туреччина, Японія, Грузія, Молдова, Ізраїль, Індія, Індонезія, Білорусь. Поступово Україна розширює торговельне співробітництво, зокрема збільшуючи поставки до Нідерландів, Індії, Туреччини, що характеризуються зростанням попиту, в тому числі на продовольчі продукти.

З огляду на стрімке зростання частки аграрного експорту у загальному обсязі експорту товарів, дискусійності набуває питання щодо позитивності окреслених здобутків. Адже загальновідомим залишається факт щодо неможливості аграрних країн бути заможними та здатності разом з розвитком сировинного експорту сприяти розвитку високотехнологічних галузей національної економіки.

Список використаних джерел

1. Визначення країн у фокусі українського експорту: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://docs.google.com/spreadsheets/d/1GRMbDYgkaBOYRwU4I6tg8zUB5Eiiw8y8zks49berrK0/edit?usp=sharing>
2. Експортна стратегія України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.EXPORT_20pages_30_03_17_FIN.pdf
3. Нивьевский О. Аграрная страна – бедная страна : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agroportal.ua/views/blogs/agrarnaya-strana-bednaya-strana/>

ЕКСПОРТ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

В умовах появи ряду регіональних торговельних угод та посилення невизначеності зовнішнього середовища, зростання конкуренції на світових ринках для економіки України набуває пріоритетності завдання в підвищенні присутності вітчизняних експортерів на зарубіжних ринках. Протягом останніх років уряди багатьох країн не лише реалізують заходи щодо підтримки реального сектору економіки, однак активізується підтримка національних експортерів з метою посилення їх конкурентних позицій на зарубіжних ринках.

Україна істотно поступається за показниками ВВП на душу населення, експорту на душу населення європейським країнам. При цьому Україна бере досить активну участь у міжнародному поділі праці завдяки вищій експортній квоті. Коефіцієнт міжнародного поділу праці, розрахований як співвідношення частки країни у світовому експорті до її частки у світовому ВВП, перевищує цей коефіцієнт Франції, Греції та Італії, однак ця активна участь не супроводжується відповідним рівнем ефективності експортної діяльності. Про це свідчить низький показник ефективності експорту, який у розвинених країн у 5 разів перевищує середньосвітовий показник.

Незважаючи на те, що статистичні дані свідчать про зростання частки експорту товарів на ринки ЄС протягом 2012–2015 рр., у грошовому виразі у 2015 р. спостерігалось зменшення обсягів експорту товарів на 3,98 млрд дол. США, або на 23,5 %, що частково можна пояснити призупиненням виробництва на окупованих територіях. Однак уже у 2017 р. відбулось поживавлення у експорті до ЄС на 29,9%, досягши рекордних 17,5 млрд дол. США [1], що є найвищим показником з 2012 р., коли частина України ще не була окупована. Ці процеси слід розглядати на фоні чинного скорочення експорту з України до Азії та країн СНД.

Структура експорту до ЄС змістилась у напрямку зростання обсягів машин, транспортних засобів та устаткування, продовольчих

товарів і сільськогосподарської сировини, також деревини та целюлозно-паперових виробів. У цілому український експорт характеризується порівняно меншою часткою промислової продукції високого рівня переробки та вищою часткою металургійної продукції (22,91 %) [1].

Україна, зайнявши провідні позиції на ринках сільськогосподарських товарів, руд та металів (так званих «біржових» товарів, які характеризуються волатильністю цін), істотно піддається негативному впливу коливань світової кон'юнктури та змінам у торговельній політиці [3, с.65]. Так, зокрема, введення ненульового ввізного мита на кукурудзу до ЄС у другій половині 2017 р. найімовірніше призведе до скорочення обсягів вітчизняного експорту цього товару (у 2017 р. його частка в структурі експорту до ЄС становила 8%).

Варто зазначити і на тенденцію зростання у 2017 р. експорту товарів із високим рівнем переробки, які постачаються промисловим споживачам у ЄС, що робить українських експортерів частиною європейських виробничих ланцюжків. Так, зокрема, постачається електричне устаткування для автомобільної промисловості, вартість якої у 2017 р. склала 1,2 млрд. дол. США., що на 28% більше, ніж у 2013 р. За інформацією моніторингової групи «Підприємства України» з 2015 р. в Україні функціонувало 9 нових заводів цього виду діяльності з загальною кількістю понад 15 тисяч робочих місць [2].

У структурі використання імпорту частка товарів проміжного споживання коливалась в середньому з 61,3% до 69,8%, що свідчить про суттєвий рівень імпортозалежності промисловості України від імпортних товарів, зокрема у паливно-енергетичних товарах. Частка товарів для кінцевого споживання, де левову частку посідає споживання сектору домашніх господарств, за досліджуваний період зросла з 16,5% до 24,9%, що є індикатором імпортного вектору в структурі споживання.

Натомість зменшилась частка імпорту у валовому нагромадженні з 15,3% до 7,8% [1], який є основою інноваційного розвитку і детермінантою модернізаційних зрушень в економіці України. Низька частка імпорту товарів у валовому нагромадженні на тлі неспроможності вітчизняної науки продукувати інноваційно й технологічно новітні товари свідчить про консерватизм у промисловій політиці та задіяння у виробництві на морально та технічно застарілому устаткуванні, що не відповідає вимогам науково-технічного прогресу.

Аналіз експортної орієнтованості економіки свідчить, що в середньому близько 23,3% вироблених в Україні товарів та послуг спрямовується на експорт. Найбільш експортоорієнтованими є металургійне виробництво (72,8%), виробництво електричного устаткування (68,3%), виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів (61,7%), добування металевих руд (55,8%), хімічна промисловість (50,7%), текстильне виробництво (48,4%). Найнижчим рівнем експортної спрямованості характеризується виробництво фармацевтичних продуктів (16,9%), виробництво коксу та коксопродуктів (7,0%), добування сирової нафти та природного газу (4,1%) [1].

Серед ключових тенденцій в експорті до ЄС слід відзначити такі:

– вартісні показники експорту у 2017 р. досягли докризового рівня незважаючи на втрату контролю над частиною виробничих активів;

– частка експорту переробленої продукції перевищила частку сировинної продукції; прослідковується диверсифікація структури експорту товарів до країн ЄС;

– залишається високою імпортозалежність промислового виробництва.

Відтак, виникає необхідність у подальшому поглибленні рівня інтегрованості України у систему міжнародної технологічної кооперації та розширення практики використання заходів експорт промощн України на європейських ринках

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України. Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>

2. Мовчан В. Експорт спростовує міфи: що показала торгівля України з ЄС у 2017 році. Режим доступу <http://www.ier.com.ua/ua/publications/articles?pid=5900>

3. Моделі ідентифікації макроекономічних дисбалансів в Україні: кол. моногр./ за ред. М.І. Скрипниченко. – К., 2015. – 544 с.

*Ромащенко О.В., аспірант,
Київський національний
економічний університет,
м. Київ, Україна*

РОЗРАХУНОК КОЕФІЦІЄНТА ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ У СТРАХОВИХ КОМПАНІЯХ

Підвищення ефективності і якості діяльності страхових компаній являється однією з важливих проблем сучасного страхового ринку. Ця проблема містка, багатогранна і включає в себе широкий комплекс аспектів пов'язаних з специфікою діяльності страховиків. Особливості цієї діяльності зумовлюються тим, що на відміну від сфери виробництва, де товаровиробник спочатку здійснює витрати на випуск продукції, а потім уже компенсує їх за рахунок виручки від реалізації, страховик спочатку акумулює кошти, що надходять від страхувальника, створює необхідний страховий фонд, а лише після цього несе витрати, пов'язані з компенсацією збитків за укладеними страховими угодами.[1]

В цих умовах важливим аспектом проблеми є визначення показників і факторів, які спричиняють формування ефективності функціонування страхових компаній на конкурентному стихійному ринку.

Як відомо, ефективність діяльності страхових компаній характеризується системою (комплексом) економічних показників, умов і факторів. Одним із важливих в цій системі є показник (коефіцієнт) «ділової активності». За визначенням, наведеним в літературних джерелах, цей показник визначається відношенням суми надходжень страхових платежів до валюти балансу на певну дату і характеризує, наскільки ефективно страхова компанія використовує ресурси, які знаходяться в її розпорядженні. Значення показника відповідає числу оборотів капіталу страхових компаній, які приносять прибуток або збиток.[2] Проте аналітичний зміст коефіцієнта «ділової активності» варто розглядати в двох аспектах: як показник, що характеризує економічну ефективність діяльності страхових компаній і як фактор, який зумовлює цю ефективність.

Розглядаючи коефіцієнт «ділової активності» як узагальнюючий (синтетичний) результативний показник слід мати на увазі, що останній формується під впливом взаємодії множини різноманітних

економічних умов і факторів, які діють як безпосередньо так і опосередковано на страховому ринку. Тому дослідження тенденції формування коефіцієнта «ділової активності» має винятково важливе значення для оцінки діяльності страхових компаній. Розглянемо цей аспект на конкретному статистичному матеріалі.

Дослідження здійснено на матеріалах вибіркової сукупності 72 страхових компаній. В табл. 1 показана динаміка розвитку показників валюти балансу, страхових платежів та ділової активності в розрахунку на одну компанію.

Таблиця 1*

Динаміка показників, за якими формується коефіцієнт «ділової активності» страховиків в розрахунок на 1 компанію, тис. грн

Показник	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Валюта балансу	300165,0	293752,1	298505,7	349051,2	371774,7	389523,3
Страхові платежі	175943,2	182702,0	178084,8	246724,9	305209,8	340284,5
Коефіцієнт ділової активності	0,59	0,62	0,60	0,71	0,82	0,87

* Власні розрахунки показників 72 страхових компаній за даними Insurance Тор. (Коеф.діл.акт. = страх.платежі / валюта балансу). [3-7]

За даними таблиці видно, що обсяги валюти балансу та страхових платежів протягом 6 років зростають: валюти балансу у 1,33 рази, а страхових платежів у 1,86рази. Як свідчать наведені данні, обсяг страхових платежів, зростає більш швидкими темпами порівняно із зростання обсягу валюти балансу. Коефіцієнт перевищення в цьому порівнянні, обчислений за формулою:

$$K_{в.п.} = \frac{> O_{б}}{< O_{м}} = \frac{1,86}{1,33} = 1,40,$$

де $K_{в.п.}$ – коефіцієнт перевищення;

$> O_{б}$ – більше значення тенденції динаміки досліджуваних показників;

$< O_{м}$ – менше значення тенденції динаміки досліджуваних показників.

Таким чином обсяги зростання страхових платежів були в 1,40 раза вищими порівняно з темпами зростання обсягу валюти балансу, що зумовило підвищення показника ділової активності з 0,59 в 2012 р. до 0,87 в 2017 р. Отже з метою підвищення коефіцієнта ділової активності страхові компанії повинні забезпечувати неухильне зростання страхових платежів.

Аналогічні висновки можна зробити на основі аналітичного групування. З цією метою вибіркова сукупність розподілилась на три групи, 24 компанії в кожній групі. В основу групування прийнято обсяги валюти балансу за 2017 рік.

Аналіз наведених в табл. 2 даних свідчить про наявність статистичного зв'язку показника ділової активності страхових компаній з обсягами валюти балансу і страхових платежів, який має обернений характер. Тобто із зростанням обсягу валюти балансу і страхових платежів коефіцієнт ділової активності збільшується. Наприклад: обсяг валюти балансу в I-ій групі порівняно з III групою більше відповідно в 15,15 рази (915 006,3 / 60 391,1), а страхових платежів у 17,33 рази (834 219,3 / 48 143,2). В той час коефіцієнт ділової активності в I групі значно вище порівняно з коефіцієнтом ділової активності в третій групі. Коефіцієнт перевищення в даному порівнянні становить 1,14 (0,91/0,80). Отже показник ділової активності I групи вище в порівнянні з третьою групою в 1,14.

Таблиця 2

Групування страхових компаній вибіркової сукупності за 2017 рік за обсягом валюти балансу на 1 страхову компанію

Показники	I група від 315 млн. і більше	II група від 102 млн. до 315 млн.	III група до 102 млн.
Валюта балансу	915 006,3	193 172,4	60 391,1
Страхові платежі	834 219,3	138 490,9	48 143,2
Ділова активність	0,91	0,72	0,80

Логіко-теоретичний аналіз наведених розрахунків дає підстави зробити наступні висновки, щодо умов **зростання** «коефіцієнту ділової активності»:

1) коефіцієнт ділової активності зростає за умови, якщо паралельно зростають обсяги валюти балансу і страхових платежів. При цьому обсяг страхових платежів зростає в більшій мірі порівняно до валюти балансу.

2) за умови, коли обсяг страхових платежів зростає, а обсяг валюти балансу залишається на попередньому рівні.

Коефіцієнт ділової активності знижується:

1) якщо обсяги валюти балансу більшою мірою зростають порівняно з обсягами страхових платежів, а також з умови, коли страхові платежі залишаються на попередньому рівні, а обсяги валюти балансу зростають.

2) ділова активність також знижується за умови, коли зростають обсяги страхових платежів і обсяги валюти балансу, коли обсяги останніх значно більше порівняно зі зростанням обсягів страхових платежів.

З точки зору економічної доцільності оптимальним варіантом співвідношення зростання обсягів страхових платежів і валюти балансу, що забезпечує зростання коефіцієнта «ділової активності» є варіант, за якого обсяги страхових платежів і валюти балансу паралельно зростають, але при цьому темп зростання обсягу страхових платежів мають бути вищими порівняно з темпами зростання валюти балансу.

Список використаних джерел

1. Страхування: Підручник / Керівник автор, кол. і науковий ред. С.С.Осадець. – К, КНЕУ, 1998, стор. 426.
2. Журнал страхова справа, № I (5) 2002 рік, січень... лютий... березень, С. 18.
3. Insurance TOP №1(41)2013, стор.28-29, 36-37.
4. Insurance TOP №1(45)2014, стор.38-39, 46-47.
5. Insurance TOP №1(49)2015, стор.32-33, 40-41.
6. Insurance TOP №1(53)2016, стор.54-55, 64-65.
7. Insurance TOP №1(57)2017, стор.44-45, 54-55.

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ МІСТА ВІННИЦЯ

Проблемою для нинішньої Вінниці є те, що потужний промисловий потенціал міста в перехідні 90-і роки був майже повністю втрачений. Нова економіка міста повинна бути готова до відкритої конкуренції з високотехнологічними виробництвами інших країн з одного боку, і до міжнародної кооперації в умовах глобальної економіки – з іншого. Тому ставку сьогодні слід робити на залучення інвестицій для створення нових високотехнологічних та екологічно безпечних виробництв і розвиток навколо них мережі підприємств малого та середнього бізнесу.

Для міста притаманна позитивна динаміка зовнішньої торгівлі товарами і послугами.

Експорт міста характеризується позитивною динамікою. Сальдо зовнішньої торгівлі позитивне починаючи з 2009 року, коли цей показник становив 51,5 млн. дол. США з постійно зростаючою динамікою.

Для товарної структури експорту міста характерною є регулярність поставок певних груп товарів, зокрема жирів і олії, продуктів рослинного походження, деревини та виробів з неї, готової харчової продукції, продукції хімічної галузі та пов'язаних з нею галузей.

Разом з тим, слід зацентувати увагу на змінах в структурі експорту, які спостерігаються за останні 10 років. На 14% знизилася частка в експорті машин, обладнання та механізмів, електротехнічного обладнання, на 15% скоротилася частка текстильних матеріалів та виробів з них, зі структури експорту були практично втрачені такі статті, як дорогоцінні та недорогоцінні каміння, недорогоцінні метали та вироби з них, засоби наземного транспорту.

Основна частка експорту формується товарами 15 і 23 груп УКТЗЕД. В основному це соняшникова олія (35%) і залишки та відходи від його виробництва (10%), готові харчові продукти (23%). Значними є також обсяги поставок деревини та виробів з неї (12%), продукції хімічній галузі (10%).

До сильних сторін для розвитку експортного потенціалу міста слід віднести те, що:

– Вінниця має розвинені об'єкти транспортно-логістичної інфраструктури, які мають важливе значення для успішного здійснення експортної діяльності.

Це, зокрема, 5 митних постів. Через Вінницю проходить одна з електрифікованих магістральних шляхів. Вінниця має розгалужену мережу автомобільних доріг. Через місто проходить маршрут міжнародної автомобільної дороги державного значення М-21, що з'єднує Житомир, Вінницю та Могилів-Подільський (державний кордон з Молдовою). Поблизу м. Вінниця траса М-21 перетинається з іншою міжнародною автомобільною дорогою державного значення М-12, яка з'єднує Стрий, Тернопіль, Кропивницький та Знам'янку. Обидві автодороги мають статус європейського значення і позначаються відповідно Е583 і Е50. У місті створено два індустриальних парки. Поблизу міста є аеропорт в с. Гавришівка.

– Активно ведеться співпраця міста з іноземними містами-партнерами.

Містом укладено низку угод про партнерство, зокрема з містами Кельце (Республіка Польща), Пітерборо (Великобританія), Бірмінгем (США), Стамбул (Туреччина), Рибниці (Молдова), Бат-Ямом (Ізраїль), Паневежис (Литва), Руставі (Грузія). Угода з містом Стамбул своїм предметом має торгово-економічне співробітництво. Решта міжнародних документів мають більш загальний характер.

– В Стратегії розвитку «Вінниця 2020» стратегічним пріоритетом № 1 визначено розширення зв'язків і співпраці на міжрегіональному та міжнародному рівнях.

Згідно з положеннями Стратегії, місто має бути відкритим до співпраці та взаємодії в сферах спільних інтересів для всіх місцевих громад на міжнародному рівні. Слід розвивати співпрацю з містами-побратимами через реалізацію спільних проектів в різних сферах і секторах. Особливу увагу також слід приділяти пошуку нових міст-партнерів через взаємодію з іноземними посольствами в Україні, а також дипломатичними представництвами України в інших країнах.

– У місті регулярно відбуваються виставкові заходи міжнародного характеру, конференції, тренінги, семінари з експортної тематики.

У місцевих навчальних закладах (Вінницький національний технічний університет, Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінницький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету,

ДПТНЗ «Вінницьке міжрегіональне ВПУ») є можливість отримати освіту за спеціальностями у сфері зовнішньоекономічної діяльності: менеджмент зовнішньоекономічної діяльності; міжнародні економічні відносини; комерційна діяльність; агент з постачання; міжнародний бізнес, бізнес-переклад.

У той же час в місті відсутня загальна веб-платформа для реклами місцевих потенційних експортерів і їх продукції. Наявні лише сайти окремих підприємств, які, як правило, містять інформацію українською або російською мовою, і мають обмежену інформацію про продукцію і ціни на неї, а також можливості поставок в інші регіони / країни.

До 2014 року динаміка залучення іноземного капіталу в економіку міста була позитивною. З 2015 року спостерігається негативний щорічний приріст ПІІ – 48 млн. дол. у 2015 році і – 11,5 млн. дол. у 2016 році. Така ж динаміка спостерігається і за кількістю підприємств з іноземним капіталом в місті.

До перспективних напрямків підвищення інтернаціоналізації економіки міста слід віднести:

- проведення інформаційної та навчально-просвітницької діяльності про експортні можливості серед потенційних експортерів міста Вінниця;
- поширення інформації про успішний досвід підприємств-експортерів серед потенційних експортерів і початківців;
- створення загальної веб-платформи для просування місцевих потенційних експортерів;
- створення постійно діючих представництв міста в містах-побратимах інших країн;
- розширення контактів місцевого бізнесу шляхом участі в міжнародних програмах стажувань на підприємствах, участі у виставках, бізнес-місіях, прямої взаємодії з Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, а також Офісом для просування експорту;
- проведення порівняльних досліджень бізнес-клімату Вінниці для іноземних інвесторів;
- просування і презентація інвестиційного паспорта і проектів на світовому інвестиційному ринку;
- регулярне проведення семінарів та тренінгів з розробки інвестиційних проектів, розвитку державно-приватного партнерства та залучення фінансової і технічної підтримки від міжнародних фондів та програм.

Федун І.Л., д-р е.н., проф.
Київський національний
торговельно-економічний
університет, м. Київ, Україна

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Глобалізація є загальносвітовою тенденцією формування єдиного глобального суспільства на основі посилення взаємопов'язаності та взаємозалежності національних економік.

Більш повну наукову обґрунтованість і змістовність концепція глобалізації здобуває в працях тих вчених, які пов'язують реальні глобалізаційні процеси з інформаційним етапом сучасної науково-технічної революції і її впливом на розвиток світової економіки, фінансів, телекомунікаційних і транспортних систем.

Багато вчених вважають, що глобалізація суспільства включає в себе не менш важливий процес транснаціоналізації. У зв'язку з цим існуючі теорії транснаціоналізації розглядають як діяльність їх основного агента – ТНК, так і їх вплив на глобалізаційні процеси. Транснаціоналізація – процес посилення світової інтеграції у результаті глобальних операцій ТНК, які є головним суб'єктом цього процесу [1, с. 9]. На рисунку 1 можна побачити основні країни, де розташовані найбільші ТНК. Географія списків в 2016 році охоплює 63 країни, хоча рік тому вони були представниками лише з 61 країни. У рейтингу найбільше компаній з США – 587, Японії – 219 та Китаю – 200, у Великій Британії – 92 компанії, Бразилії – 19, Австралії – 35, Росії – 25 [2, с. 451]

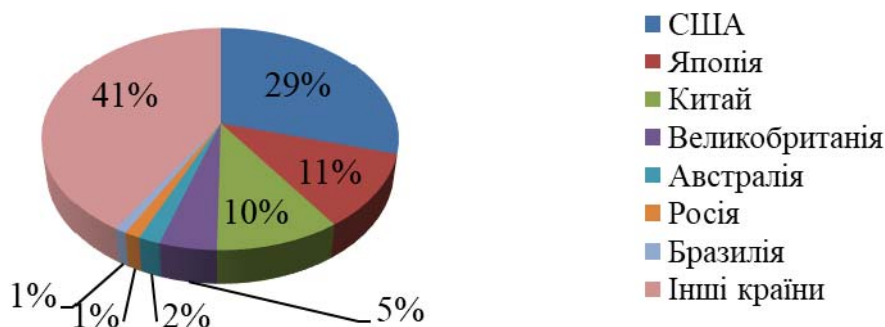

Рис. 1. Світовий розподіл найкрупніших ТНК у 2017 році [2, с. 451]

Незважаючи на те, що результати глобалізації економіки поляризовані щодо груп розвинених і країн, що розвиваються, число її прихильників набагато більше, ніж противників. Систематизація переваг та недоліків глобалізації свідчить про переважній кількості перших. Однак їх значимість для кожної країни може бути різною.

До позитивних наслідків глобалізації можна віднести:

- поглиблення спеціалізації;
- здатність зекономити на масштабах виробництва, що призводить до скорочення витрат а відповідно – до зниження цін на продукцію;
- посилення конкуренції, яка сприяє розвитку нових технологій;
- мобілізація більшого обсягу фінансового капіталу з меншими затратами;

Негативними наслідками глобалізації є:

- розподіл переваг від процесів глобалізації відбувається нерівномірно між окремими країнами та галузями їх економік;
- можливість втрати національної ідентичності окремих країн, яка була сформована історично;
- перехід приватних державних проблем на новий глобальний рівень, у зв'язку з чим, виникає необхідність врахування світових господарських інтересів для вирішення національних проблем;

Розглянувши і позитивні і негативні наслідки глобалізації варто зазначити, що якщо зупинити процеси глобалізації, то керувати ними в інтересах розвитку національної економіки необхідно. Кожна країна повинна створювати таку систему міжнародних зв'язків, яка допоможе їй інтенсивно розвиватися, а не ставати сировинним додатком та джерелом дешевої робочої сили.

Ціннісна амбівалентність українського народу проявляється в тому, що з одного боку, спостерігається прагнення до інтеграції України в глобальні та європейські економічні структури, а з іншого – прагнення зберегти при цьому мотиви матеріальних традицій, характерних для пострадянського простору. Щодо позитивних тенденцій глобалізації в Україні, то 15 березня 2017 року Міністр економічного розвитку і торгівлі України Степан Кубів підписав угоду з Організацією економічного співробітництва та розвитку. Це свідчить про запровадження Україною міжнародних стандартів здійснення інвестиційної діяльності та сприяє розвитку Української економіки шляхом залучення прямих іноземних інвестицій. Також реалізація принципів та стандартів соціальної відповідальності бізнесу згідно з керівними принципами Організації економічного співробітництва та розвитку сприятиме веденню відповідального бізнесу в Україні.

Проте для українських підприємців існують і негативні сторони глобалізації. Так, компанії які виготовляють продукцію за національними стандартами, часто не витримують конкуренції з іноземними компаніями, які приходять на Український ринок з продукцією виготовленою за міжнародними стандартами, навіть якщо суттєвої різниці у якості товарів не спостерігається. Так, наприклад, КП «Київпастранс» 17 серпня 2017 року опублікувало тендер на встановлення Автоматизованої системи оплати проїзду у міському пасажирському транспорті на 460 млн. грн. При цьому однією з умов участі у конкурсі була наявність в учасника сертифіката міжнародного зразка про наявність системи контролю якості ISO 9001. У той же час, в Україні діє стандарт ДСТУ ISO 9001:2015, який визначає порядок сертифікації у вітчизняній системі контролю якості. В Україні є велика кількість компаній, що займаються реалізацією аналогічних проектів лише на внутрішньому ринку і не потребують сертифікації у міжнародній системі контролю якості. Таким чином, глобалізація, розвиток міжнародних стандартів та доступ іноземних компаній до Українського ринку призупиняють розвиток в Україні підприємств тих галузей, що давно існують на міжнародному ринку, проте в Україні лише починають набирати обертів.

Отже, глобалізація економіки – це складне та багатоаспектне поняття. Розуміння самого процесу глобалізації дійшло до нас з давніх часів, і зараз вона стала найважливішою реальною характеристикою світової економіки. Даний процес має як переваги, так і недоліки, яких, нажаль не завжди можливо уникнути. Тому, кожна країна повинна під себе підбирати певні методи та механізми її регулювання. Для України досвід інших країн є корисним з точки зору можливостей його застосування в процесі подальшого вдосконалення національної економічної системи, пристосування її до глобальних умов функціонування, що і обумовлює необхідність подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Медведкін Т.С. Процес транснаціоналізації та глобальних трансформацій в аспекті провідних економічних теорій / Т. С. Медведкін, Ю. Ю. Кінчевська // Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». – 2014. – № 11. – С. 3-9.
2. Костылева А. В., Бычкова Л. В. Роль транснациональных корпораций в мировой экономике // Молодой ученый. – 2017. – №2. – С. 450-453.

ДИСКУСІЙНА ПАНЕЛЬ 2 ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Будзяк В.М., д-р е.н., проф.
Київський національний
торговельно-економічний університет,
Будзяк О.С., д-р е.н., проф.
Державна екологічна академія
післядипломної освіти
м. Київ, Україна

ЕФЕКТИВНІСТЬ РОБОТИ АГРОХОЛДИНГІВ

Нині розвиток сільського господарства України характеризується домінуванням агрохолдингів та їх монополією на користування землями сільськогосподарського призначення. Діяльність цих форм господарювання несе не лише певні екологічні проблеми, але й не завжди є економічно ефективною. Також агрохолдинги жодним чином не вирішують питань пов'язаних із розвитком сільських територій і, насамперед, із покращенням їх соціально-економічного становища.

Аналіз і оцінку ролі та місця агрохолдингів в аграрному секторі економіки України здійснюють чимало науковців. До їх числа слід віднести Бодаєва В., Залізко В., Краснолуцького О., Шияна В та інших. Зазначені науковці здебільшого торкаються питань пов'язаних із оптимізацією організаційно-управлінської структури та ефективністю виробничої діяльності сільгосп підприємств, які входять до складу відповідного агрохолдинга. В той же час поза увагою залишається цілісний погляд на ефективність роботи агрохолдингів тощо. Власне ці питання і стали предметом дослідження.

Реформування земельних відносин включає і реформування організаційно-правових форм господарювання на селі. При цьому з'являються нові організаційно-правові форми господарювання, які з часом об'єднуються у більш крупні господарства. На даний час найбільш крупними господарствами в агропромисловому комплексі України є агрохолдингові компанії [1]. Ці компанії можна визначити як вертикально інтегровані виробничі структури створені на кошти переважно зовнішніх інвесторів на базі орендованих земель.

Розвиток більшості агрохолдингів розпочався на початку 2000 років із приходом значних фінансових ресурсів в аграрний сектор економіки країни. Першими інвесторами були здебільшого вітчизняні промисловці та підприємці. Згодом аграрний сектор зацікавив і іноземних інвесторів, що пов'язано, насамперед, із зростанням загальносвітових цін на сільськогосподарську продукцію. В перші роки (до 2008 р.) агрохолдинги досягали підвищення економічної ефективності господарювання за рахунок розширення площ. Після глобальної фінансово-економічної кризи спостерігалось навіть зменшення земельних площ у користуванні агрохолдингів, але економічна ефективність їхньої роботи навіть підвищилася (табл. 1).

Таблиця 1

Основні показники роботи агрохолдингів станом на 1.01. 2017 р.

Назва агрохолдинга	Площа орендованих земель, тис га	Чистий прибуток на 1 га, тис грн	Обсяг реалізованої продукції на 1 га, тис грн	Рівень рентабельності, %
Миронівський хлібопродукт	370	16,5	92,0	18
Мрія	165	3,7	10,9	34
Агротон	122	1,9	11,3	17
Астарта-Київ	250	8,9	41,8	21
Індустріальна молочна компанія	137	5,4	24,6	22

Нині більшість агрохолдингів України займаються лише рослинництвом, зокрема вирощуванням зернових та технічних культур а це в свою чергу веде до їх залежності, з одного боку, від кліматичних умов, а, з іншого, від дефіцитності тих чи інших культур на світових сільськогосподарських ринках. В останні роки на ефективність роботи вітчизняних агрохолдингів вплинула окупація значної території України та значна девальвація гривні.

Говорити про високу ефективність роботи агрохолдингів і тим більше про високу ефективність використання ними земель сільськогосподарського призначення нині не приходиться. По перше,

агрохолдинги вирощують найбільш затребувані на світовому ринку сільгоспкультури, які одночасно і є найбільш виснажливими для ґрунту, а отже і найменш екологічно ефективними. По друге агрохолдинги практично не вкладають у розширення асортименту своєї продукції та не дотримуються сівозмін, що також є ознакою низької екологічної ефективності господарювання та короткостроковості одержання високих доходів а значить і майбутньої низької економічної ефективності господарювання. По третє агрохолдингами практично не ведеться політика направлена на розвиток соціальної сфери, [2] а значить соціальна ефективність господарювання їх є дуже низькою, що звичайно негативно впливає і буде впливати ще більш негативно в майбутньому на економічну ефективність їхньої роботи.

Розглядаючи власне фактичну економічну ефективність господарювання слід відмітити про те що основою відносно високої нинішньої ефективності господарювання агрохолдингів є доступність їх до дешевих кредитних та інвестиційних ресурсів, насамперед, зарубіжних. Це дозволяє не лише мати найкращу техніку та технології, але й швидко та оперативно впроваджувати існуючі інновації, а також покривати існуючі ризики у тому числі і від кліматичних змін. Іншою значною перевагою, яка підвищує економічну ефективність господарювання є можливість вибору найкращих за родючістю, а отже і за продуктивністю орендованих земель та їх швидка заміна на інші більш продуктивні землі. Така можливість агрохолдингів пов'язана із практично повною відсутністю конкуруючих за оренду земель інших господарств. До того ж агрохолдинги успішно використовують ефект масштабу орендуючи значні земельні площі.

Таким чином, із введенням ринку земель сільськогосподарського призначення, яке у свою чергу буде супроводжуватися і встановленням відповідних обмежень щодо купівлі земель, що очевидно вплине і на ринок оренди цих же земель агрохолдинги можуть до певної міри втратити існуючі нині переваги, наприклад ефект масштабу або ж значну частку зарубіжних інвестицій. До того ж агрохолдингами як власникам земель сільгоспризначення очевидно доведеться вкладати більше коштів на відновлення та збереження цих земель. Також доведеться і удосконалювати і саму структуру власне цих господарств [3], а це також несе додаткові і не завжди ефективно використані витрати. В той же час як дохідна частина самих агрохолдингів навряд чи суттєво зросте.

Список використаних джерел

1. Бодаєв В. Агрохолдинги – точка роста АПК [Електронний ресурс] / В. Бодаєв, Т. Кирик. – Режим доступа : <https://www.apk-inform.com/ru/exclusive/topic/1035827#.W8UR8NczY1g>
2. Залізко В.Д. Вплив агрохолдингізації сільськогосподарських підприємств на соціально-економічний розвиток сільських територій / В.Д. Залізко // Економіка України. – 2013. – № 6. – С. 71-78.
3. Шиян В.Й. Агрохолдинги в системі господарських структур / В.Й. Шиян, І.В. Горковенко // Вісник ХНАУ / Серія : Економічні науки. – 2011. – № 5. – С. 43–50.

Борисова Л.П., к.е.н., доц.
Башинська М.І., к.е.н., доц.
Одеський торговельно-економічний інститут
Київського національного
торговельно-економічного університету,
м. Одеса, Україна

ВПРОВАДЖЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В ОРГАНІЗАЦІЯХ

Сучасний бізнес характеризується дуже жорсткою конкуренцією і тому вимагає від управлінців усіх рівнів формування та впровадження такої стратегії, яка б гарантувала організації як найбільш ефективно використання усіх її ресурсів, так і максимальну стійкість організацій в умовах значної нестабільності факторів зовнішнього середовища.

Стратегія розвитку організації – це система довгострокових цілей її діяльності, що включає в себе також систему методів, організаційних механізмів і інструментів їх досягнення за допомогою ефективного управління процесами формування, розподілу і використання всіх наявних у розпорядженні організації ресурсів, в умовах нестабільності факторів зовнішнього середовища та обмеженості ресурсів. Вона орієнтована на досягнення таких основних цілей, як: збільшення доходів і прибутку організації, збільшення частки ринку, диверсифікація діяльності, формування оптимальної структури капіталу, зростання ринкової вартості організації. Реалізація такої

стратегії неминуче пов'язана з поглинанням конкуруючих компаній, з експансією в нові галузі та нові сегменти ринків збуту, залученням нової клієнтури і розробкою нових продуктів і послуг, що надаються.

Сьогодні ж менеджмент більшості організацій орієнтований головним чином на вирішення короткотермінових проблем. У цих умовах часті зміни завдань, пріоритетів діяльності, рішень, наслідком чого є недосконалість структури показників діяльності, зниження конкурентоспроможності організацій. Тому багато сучасних організацій нагадують тимчасові структури, що не володіють необхідним запасом економічних, інтелектуальних, організаційних ресурсів, що дозволяє провести у разі потреби ефективно відновлення. Ці проблеми стоять, в першу чергу, перед власниками бізнесу і топ менеджерами організацій. Спроби деяких з них керувати складною організацією як простою через слабке знання сучасних методів керівництва і організаційних структур, невміння визначати стратегію ціноутворення і поведінки організації на ринку цінних паперів обертаються на практиці втратами, справжню величину яких важко уявити.

Потрібно розуміти, що стратегічне управління є складним багаторівневим процесом, який включає стадію вибору стратегії згідно основної цілі фірми, формування проміжних цілей та стратегії їх досягнення, виконання, оцінку і контроль процесу реалізації стратегії [1]. При цьому в умовах ринкових відносин першорядне значення набуває створення «стеження» системи контролю за витратами виробництва, що забезпечує можливість своєчасного прийняття управлінських рішень щодо їх зниження з метою досягнення запланованих стратегічних завдань розвитку організації. Успіх реалізації даного процесу залежить від того, наскільки ретельно вивчені дві основні групи чинників: зовнішні (обставини та фактори, які господарюючий суб'єкт не в змозі змінити, особливо, якщо аналізуються середні або малі підприємства) і внутрішні (сила і слабкість підприємства, конкурентні можливості, етичні принципи керівництва, корпоративна культура та загальні цінності знаходяться під впливом суб'єкту господарювання і потребують деталізації для подальшої побудови дієвої стратегії функціонування підприємства) [1]. Такий стратегічний аналіз носить складний характер і вимагає обліку безлічі чинників. Разом з тим він дозволяє виявити коло проблем, що стоять перед організацією і певний набір різних способів їх вирішення. Щоб стати стратегією, цей набір повинен сформуватися в систему. Загальні цілі необхідно перетворити в чітко поставлені завдання із зазначенням очікуваних результатів, на досягнення яких

буде спрямована діяльність організації. Для реалізації різнохарактерних завдань потрібна розробка комплексної стратегії організації, визначальною засоби досягнення місії і цілей [2, с.300].

Існують і методологічні бар'єри при формуванні будь-якої стратегії, а саме:

1. Спрощення процесу стратегічного управління;
2. Неповноцінне дослідження ринку та ігнорування впливових факторів;
3. Відсутність чітких часових рамок та термінів для формування та реалізації стратегії;
4. Нехтування розподілом ресурсів компанії та оцінкою фінансових результатів;
5. Використання застарілих методів та інструментів стратегічного управління. [3, с.25].

Динамічна природа організацій, зростаюча невизначеність зовнішнього середовища і множинність концепцій стратегії ускладнюють введення одного універсального процесу формування та впровадження стратегії управління організаціями. Щоб стратегічний процес був спрямований на вирішення практичних завдань і не був чисто формальною процедурою, він повинен, на наш погляд, відповідати наступним критеріям: включати тільки ті управлінські процедури, які функціонально значимі; відповідати особливостям управлінської системи організацій [6-7].

Список використаних джерел

1. Борисова Л.Є., Борисова Л.П. Формування стратегії розвитку підприємства з урахуванням екологічної складової / Л.Є. Борисова, Л.П. Борисова // Глобальні та національні проблеми економіки – 2018. – №22. – С. 267-273
2. Кобелєв В.М., Захарченко Ю.В. Теоретичні та методологічні основи формування стратегії розвитку підприємства / В.М. Кобелєв, Ю.В. Захарченко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2013. – № 42. С.297-302
3. Мокіна Ю. В. Проблеми стратегічного менеджменту великого та середнього бізнесу в Україні / Ю. В. Мокіна, О. М. Кавуненко // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2013. – № 3. С. 22–27
4. Ястремська О.М., Строкович Г.В. Методичний підхід до стратегічного планування якості функціонування підприємства// Актуальні проблеми економіки, 2015.- №4 (166). С.470-483
5. Князева О.А., Дем'янчук М.А. Проблеми сталого розвитку підприємств в умовах глобалізації / Економічний вісник університету. – Випуск 25/1. – 2015. С. 110 – 117

6. Коваль В.В. Сучасні тенденції формування стратегічних засад управління персоналом / В.В. Коваль, Л.П. Борисова // Наука молода: Зб. наук. праць – 2014 – №21 – С. 13-18.

7. Стратегічні напрями розвитку підприємницького сектору України: монографія / [Бутенко А.І., Шлафман Н.Л., Коваль В.В., Лайко О.І. та ін.]; за ред. А.І. Бутенко. Одеса: Інтерпрінт, 2011 – 346 с.

*Головня Ю.І., к.е.н., доц.
Ніколаєць О.Ю., студ. 2 курсу ФМТП
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна
GoogleScholar*

NEMIROFF – УКРАЇНСЬКИЙ БРЕНД СВІТОВОГО МАСШТАБУ

Шлях Nemiroff до визнання на світовому ринку був непростим. Організація та розширення виробництва горілчаних виробів у м. Немирів Вінницької області вимагала виважених рішень у сфері логістики та порівняно великих капіталовкладень. У 1872 р. шталмейстер двору Його імператорської величності граф Г. Строганов заснував тут гуральню, а пізніше його справу продовжила дочка Марія (за чоловіком княгиня Щербатова). Поступово виробництво спирту стало основним джерелом прибутків сім'ї Строганових–Щербатових. Водночас власники підприємства порівняно велику частину прибутків витрачали на благодійність та благоустрій містечка.

Наприкінці ХІХ ст. спирт з Немирова незмінно отримував найвищі оцінки фахівців на всіх промислових та сільськогосподарських виставках. Висока якість продукції була наслідком гнучкої кадрової політики, яка передбачала залучення кращих фахівців, заохочення до праці через матеріальне стимулювання. Крім того, важливим було й визнання професійних здібностей працівників, яке відбивалося на їх соціальному статусі. А в умовах невеликого міста імена найкращих працівників знала більшість населення. Для суспільної думки того часу це мало неабияке значення. До того ж висока якість продукції забезпечувалась постійним оновленням

виробничих потужностей. Модернізація виробництва стала запорукою розширення його обсягів і успішного пошуку нових ринків збуту. У 1907 р. завдяки успішній менеджерській діяльності та належній якості продукції виробникам вдалося укласти вигідні контракти на постачання спирту із заводами Петербургу та Москви.

У 1992 р. на базі гуральні у Немирові було лікєро-горілчаний завод, а у 1997 р. представили торгівельну марку Nemiroff у її сучасному вигляді. 1998 р. розпочали виробництво першої горілки за власним рецептом та уперше було презентовано авторську горілку з унікальною рецептурою Nemiroff «Українська медова з перцем». Порівняно висока якість продукції сприяла подальшому розширенню виробництва та постачанню з 1999 р. горілки Nemiroff до США. Великим успіхом було включення у 2002 р. торгової марки до Британського торгового клубу мільйонерів, до якого входять виробники, річний обсяг виготовлення продукції яких перевищує 1 млн. кейсів (1 кейс – 9 літрів). Успіх компанії на світовому ринку дозволив здійснити важливі кроки для розширення асортименту продукції та введення у дію нових виробничих потужностей. У 2004 р. став до ладу другий завод компанії, обладнання якого було одним із найсучасніших у Європі. Успішний менеджмент дозволив у 2006 р. створити Nemiroff холдінг, а вже наступного року на порядку денному постали заходи, покликані захистити продукцію від підробок. З цією метою було запроваджено унікальний ковпачок-детектор на пляшках. Його копіювання виявилось недоступним для абсолютної більшості тих, хто займався підробкою продукції компанії через технологію виготовлення та порівняно велику ціну, яку вона б вимагала. Адже тільки у розробку захисту від підробок компанія вклала близько 6,6 млн. дол.[1]

З метою більш успішного розповсюдження продукції компанії на території Західної Європи, у Південній та Північній Америці та Китаї у 2008 р. було створено NemiroffInternational із штаб-квартирою у Будапешті. Ці заходи зробила можливим подальше зростання обсягів виробництва навіть в умовах світової економічної кризи. І в 2009 р. Nemiroff став єдиним серед топ-5 міжнародних брендів міцного алкоголю, який продемонстрував зростання виробництва (+6,8 % до обсягів 2008 р.). Саме Nemiroff відкрив для світу українську горілку, вивівши свою продукцію на світовий ринок.

Успішною стала реалізація продукції й на вітчизняному ринку. Так, вже 2010 р. Nemiroff було визнано абсолютним лідером українського ринку горілки. Цього року вдалося реалізувати продукції на суму 473,6 млн. дол. (+13,6 % порівняно із 2009 р.). А

сума податків, сплачених компанією до Державного бюджету зросла до 793,59 млн. грн., що становило більше 100 млн. дол. (+36 % порівняно із 2009 р.). Нині керівництво Nemiroff виступило з позицій підвищення рівня соціальної відповідальності бізнесу, що дозволило зберегти кваліфіковані кадри та розширити спектр продукції, що виготовляється на підприємствах бренду. У 2010 р. у компанії було впроваджено Кодекс корпоративної етики, де відображено стандарти поведінки як у самій компанії, так і у різних сферах, що стосуються її діяльності [1].

На сучасному етапі міжнародний бренд Nemiroff входить до трійки міжнародних алкогольних брендів світу, які порівняно швидко зростають [2]. За даними 2016 р. продукція компанії реалізувалась у 72 країнах світу. Такий успіх був досягнутий завдяки високій якості продукції, яку забезпечував багаторівневий контроль на різних етапах виробництва. Підприємство було сертифіковане відповідно до вимог систем управління якістю ISO 9001 та безпечністю харчових продуктів ISO 22000, а також екологічного маркування ISO 14024. За результатами незалежного тестування світових алкогольних брендів Чиказький інститут напоїв присвоїв продукції Nemiroff одну із найвищих оцінок – 95 балів (із 100), що означає «виняткова». Тривалий час продукція компанії займала перше місце серед імпортерів міцного алкоголю до Російської Федерації і є найпопулярнішою кошерною горілкою в Ізраїлі. Компанія Nemiroff взяла участь у SanFranciscoWorldSpiritsCompetition (SFWSC), де завоювала «Подвійне золото» – найвищу нагороду за якість. Експерти високо оцінили якість продуктів під міжнародним брендом Nemiroff – LexUltra та NemiroffDelikat.

Проте компанію не оминули й проблеми. Успішність її на світовому і вітчизняному ринках сприяла зацікавленості певних політичних кіл у рейдерському захопленні і тривалий час компанія переживала кризу. З 2010 р. компанія була змушена пройти через ряд судових засідань, де розглядалися суперечки між акціонерами. Це призвело до того, що вже у 2015 р. вона займала лише 6 місце в Україні серед виробників алкогольних напоїв. Однак компанія продовжує активно розвиватися. Протягом 2015 р. її частка на вітчизняному ринку зросла до 13,6 %. У 2017 р. міжнародний бренд Nemiroff черговий раз взяв участь у самміті «TFWATaxFreeCannes 2017». Цей захід на півдні Франції традиційно збирає професіоналів з усього світу у сфері duty-free та роздрібної торгівлі для туристів. Як і у минулі роки Nemiroff був єдиним представленим на самміті українським брендом.

Нині продукція продається у 80 країнах світу, а на території Росії та Білорусі налагоджене ліцензоване виробництво. У 2018 р. кожна друга пляшка горілки, яка йде на експорт, виготовлена компанією Nemiroff [3]. В умовах кризи, викликаній анексією Криму Російською Федерацією та початком російсько-української війни на Донбасі виробники лікєро-горілочаної продукції великі надії покладають на розширення експорту до Північної та Південної Америки та Китаю.

Таким чином, тривала успішна історія бренду свідчить про можливість реалізації масштабних виробничих проектів на теренах України. Водночас історія Nemiroff свідчить і про велику загрозу для збереження та розширення виробництва через дії рейдерів. У сучасний період лише Nemiroff є визнаним у світі українським брендом у виробництві лікєро-горілочаної продукції.

Список використаних джерел

1. Екосистема Nemiroff 2008–2011. URL: www.nemiroff.ua
2. Nemiroff вошел в тройку лидеров среди мировых водочных брендов в канале беспошлинной торговли. URL: https://lb.ua/economics/2017/09/08/375883_nemiroff_voshel_troyku_liderov_sredi.html
3. URL: <https://koloro.ua/blog/issledovaniya/krepkij-obzor:-rynok-alkogolya-v-ukraine.html>

Гринюк Н.А., к.е.н., доцент
Київський національний
торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ВЕКТОР РОЗВИТКУ КООПЕРАТИВНОГО СЕКТОРА НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Сьогодні у світі створено сприятливі інституціональні передумови для міжнародного кооперативного співробітництва та інтеграції кооперативного сектора різних країн. Особливо активну підтримку діяльності кооперативних організацій здійснюють впливові європейські економічні інституції (Європейська комісія, європейський підрозділ МКА (ІСА Europe), Координаційний комітет Асоціації

європейських кооперативів (ССАСЕ), проект «Європейські кооперативи») та наднаціональні організації, зокрема спеціалізовані установи ООН (Міжнародна організація праці, Світова продовольча та аграрна організація, Організація з питань освіти, культури та науки (ЮНЕСКО), Організація з промислового розвитку (ЮНІДО), Фонд капітального розвитку).

Кооперативи в багатьох країнах ЄС є учасниками тристороннього соціального діалогу, у найближчій перспективі Єврокомісія планує надати об'єднанню «Європейські кооперативи» статус європейського соціального партнера і залучити його до європейського соціального діалогу, що створює значні перспективи для лобювання і досягнення своїх цілей на загальноєвропейському рівні [3].

Економічні системи більшості європейських країн досить подібні українській, тому позитивні тенденції в їх кооперативному русі доцільно застосовувати і в Україні.

З огляду на зазначене вище особливої актуальності набуває аналіз перспектив розвитку міжнародної співпраці кооперативного сектора національної економіки в умовах посилення інтеграції і глобалізації світогосподарської діяльності.

З усіх підсистем кооперативного сектора в Україні споживча кооперація є найбільш структурованою і організаційно оформленою: діє як соціально-економічна система і має диверсифіковану діяльність, що є характерною ознакою поширених в розвинених країнах багатофункціональних кооперативів.

Насамперед, важливою передумовою розвитку міжнародного економічного співробітництва споживчої кооперації України є її участь у міжнародному кооперативному русі. Як член Міжнародного кооперативного альянсу (МКА) Укоопспілка з 1992 р., використовуючи досвід кооперативних організацій інших країн світу, бере активну участь у розвитку світового кооперативного руху. У рамках реалізації глобальної стратегічної мети МКА – посилення консолідації його членів [1], – споживча кооперація України розвиває партнерські відносини з більшістю національних кооперативних організацій МКА, бере активну участь у роботі його спеціалізованих комітетів, організовує прийом іноземних делегацій для ознайомлення з діяльністю української кооперації.

Сьогодні створені всі необхідні правові передумови для ефективної діяльності споживчої кооперації України не тільки на світовому ринку, а й поглиблення її європейської інтеграції. Вітчизняне законодавство у сфері зовнішньоекономічної діяльності базується на дотриманні критеріїв економічної безпеки та

національних інтересів, а також враховує вимоги СОТ та ЄС щодо правового забезпечення міжнародних економічних зв'язків.

Важливою складовою європейської інтеграції споживчої кооперації України є її співробітництво з європейськими кооперативними інституціями, насамперед, з об'єднанням Єврокооп (EuroCoop), яке відповідно до угоди з Міжнародним кооперативним альянсом забезпечує підтримку глобальної галузевої організації споживчих кооперативів [2].

Ставши членом EuroCoop з 2012 року, українська споживча кооперація зайняла гідне місце серед європейських споживчих спілок. В той же час, незважаючи на значну активізацію останнім часом співробітництва споживчої кооперації України з цією авторитетною європейською кооперативною інституцією, перспективними напрямками подальшої співпраці можуть стати участь у навчаннях та тренінгах, спільних консультаціях (щодо питань запровадження стратегії сталого розвитку у сферах виробництва та споживання, захисту довкілля та підвищення екологічної чистоти продукції тощо), пошук ділових партнерів серед кооперативних підприємств з 19 європейських споживчих спілок для реалізації спільних інвестиційних та зовнішньоторговельних проектів, отримання доступу до програм технічної допомоги Євросоюзу.

Слід зазначити, що сьогодні існують усі необхідні історичні та інституціональні передумови для розвитку міжнародного економічного співробітництва споживчої кооперації України у межах ЄС. Як свідчить європейський досвід, суттєвим фактором успішної діяльності кооперативних систем є використання існуючої єдності кооперативного руху і його економічного та соціального потенціалу. Тому ефективний розвиток споживчої кооперації України залежатиме як від рівня реалізації заходів, направлених на адаптацію до сучасної економічної ситуації в країні, активізації міжнародного кооперативного співробітництва, так і від налагодженої системи підтримки й стимулювання діяльності кооперативних підприємств та організацій на загальнодержавному та європейському рівнях. В сучасних умовах стратегічною метою розвитку споживчої кооперації повинно стати максимальне використання всіх переваг та потенційних можливостей співпраці з європейськими кооперативними інституціями.

Отже, реформування міжнародної економічної діяльності споживчої кооперації України як основної складової євроінтеграційних пріоритетів системи пов'язано з необхідністю більш активного застосування ринкового досвіду розвинених країн, виходом на нові ринки збуту, підвищенням рівня виробництва шляхом отриманням

іноземних інвестицій, нових технологій, належної фінансової підтримки.

В умовах посилення інтеграції і глобалізації світогосподарських зв'язків реформування діяльності споживчої кооперації України тісно пов'язано з діяльністю міжнародних кооперативних організацій та міжгалузевими відносинами.

На жаль, на сьогодні українська кооперація неповною мірою використовує позитивний досвід розвитку міжнародного кооперативного сектора, недостатньо використовується потенціал участі Укоопспілки в міжнародних кооперативних організаціях (особливо МКА та європейських кооперативних інституціях) для налагодження економічних зв'язків, побудованих на кооперативній основі.

Характеризуючи сучасний стан міжнародних зв'язків, слід наголосити, що одним з найважливіших завдань розвитку міжнародної співпраці споживчої кооперації України є не лише розширення діапазону зв'язків із закордонними фірмами, але й формування міжнародних економічних, технічних і соціальних зв'язків на довготривалій основі з кооперативними організаціями європейських країн.

Аналіз економічних передумов поглиблення міжнародного співробітництва свідчить про достатній потенціал системи національної споживчої кооперації зайняти гідне місце в реалізації євроінтеграційних пріоритетів розвитку України за рахунок збільшення експортного потенціалу, нарощення конкурентоспроможності виробництв, підвищення самостійності підприємств і організацій системи.

Запозичення зарубіжного досвіду розвитку кооперативних систем та міжнародне кооперативне співробітництво дозволять не лише інтенсифікувати розвиток кооперативного сектора української економіки, а й модернізувати і оптимізувати всю національну економіку, сприятимуть максимізації отриманих переваг від її участі у євроінтеграційних процесах.

Споживчій кооперації необхідно використати всі переваги від посилення ділової активності в країнах ЄС, яка зростає внаслідок приєднання до СОТ. Диверсифікація діяльності кооперативних підприємств у високоприбуткових сферах ЗЕД повинна відбуватися у галузях іноземного туризму, митно-консигнаційної, лізингової діяльності, франчайзингу, а одержані від подібної високоприбуткової діяльності фінансові ресурси доцільно спрямовувати на розвиток економічного потенціалу кооперативного сектора національної економіки. Підвищення конкурентоспроможності кооперативних підприємств та організацій на внутрішньому ринку стане основою

формування конкурентоспроможності на зовнішніх ринках, що сприятиме поглибленню співробітництва із зарубіжними кооперативами.

Реалізація вищезначених перспектив європейської інтеграції кооперативного сектора національної економіки сприятиме досягненню значних позитивних ефектів і результатів: зростанню продуктивності вітчизняного кооперативного сектора; розширенню торгівлі між країнами; структурній перебудові економіки; збільшенню обсягів зарубіжних інвестицій, трансферу технологій; розвитку багатопланової співпраці країн в різних сферах життєдіяльності; посиленню національної конкурентоспроможності, зокрема кооперативного сектора економіки.

Список використаних джерел

1. Cooperative Values and Principles for Corporate Social Responsibility. International Day Cooperatives, 2016. – Режим доступу: <http://www.ica.coop>.
2. European Community of Consumer Co-operatives [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurocoop.org/en/>.
3. Euro Coop Annual Report 2016. – Режим доступу: <http://www.eurocoop.coop/news>.

*Федулова І.В., д-р е. н., проф.,
Деркач Я.Л., студентка, ОС «магістр», І курс
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна*

КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Корпоративна соціальна відповідальність одне з найбільш суперечливих явищ в сучасному бізнес-середовищі. Неузгодженість визначень та методів вимірювання, викликають насторожене відношення компаній до практики соціальна відповідальність. Особливо це характерно для українського ринку. Ринку який розвивається, де правила ведення бізнесу не до кінця визначені, а основний пріоритет – це виживання і захоплення частки ринку.

Корпоративна соціальна відповідальність займає важливе місце в сучасній стратегії американських і європейських корпорацій, але поки не стала поширеним явищем в Україні. Очевидно, що сьогодні український бізнес відчуває проблему недовіри населення. Наприклад, за даними дослідження Інституту Соціології, тільки 19% українців підтримують передання великих держпідприємств у приватну власність. Не дивно, адже люди зрілого віку виховані радянською ідеологією, яка представляла бізнес як джерело нерівності, несправедливості та експлуатації [3].

Головною причиною соціально-економічної кризи є порушення ієрархії відповідальності в Україні. В цій категорії слід відмітити обов'язкові (дотримання законодавства в сфері податків, праці, екології) та добровільні складові.

Авторське бачення соціально відповідальних дій схиляється до більш широкого розуміння: ведення діяльності не лише за законом (обов'язковий рівень), а й понад встановлені норми, правила, закони. Необхідно вести пропаганду впровадження принципів соціальної відповідальності шляхом роз'яснень переваг, які вона забезпечує в аспекті стійкого розвитку [6].

В умовах низької довіри до бізнесу з боку населення важко очікувати його підтримки в питаннях податкової, валютної, регуляторної та іншої лібералізації економіки [3].

Результати дослідження свідчать, що соціальні показники впливають на репутацію компанії вдвічі більше, ніж економічні, що у довгостроковій перспективі призведе до збільшення її частки ринку та істотного зростання прибутковості через лояльність споживачів до продукції соціально-відповідальної компанії [4].

Розуміння соціальної відповідальності бізнесу як концепції, яка спонукає підприємства брати на себе зобов'язання з реалізації значущих внутрішніх і зовнішніх соціальних програм, результати яких сприяють його розвитку, підвищуючи стійкість у довгостроковій перспективі та поліпшуючи репутацію й імідж як соціально відповідального суб'єкта, а також сприяють розвитку суспільства в соціальній, економічній та екологічній сферах, дозволяє внести докорінні зміни в базис ведення бізнес-діяльності вітчизняних агентів економіки [2].

Якщо велика українська компанія з різних причин (вихід на європейський ринок, лобіювання тощо) вирішить впровадити стратегію *корпоративної соціальної відповідальності* доцільним буде врахувати п'ять основних принципів її побудови.

По-перше, корпоративна соціальна відповідальність повинна бути одним із пріоритетів спільної стратегії компанії. Проекти та ініціативи корпоративна соціальна відповідальність вплетені в завдання й цільові показники всіх підрозділів групи.

По-друге, завдання корпоративна соціальна відповідальність повинні бути конкретними і релевантними для основної діяльності кожного підрозділу. Наприклад, підрозділ автоскладання, який забруднює повітря, має займатися проектами захисту навколишнього середовища, а не інвестувати в розвиток культури.

По-третє, держава і населення повинні поважати добровільність ініціатив підприємства і не нав'язувати свої ініціативи і проекти.

По-четверте, активність корпоративної соціальної відповідальності повинна бути широко помітною для суспільства за рахунок потужного і зрозумілого освітлення в ЗМІ.

І головне – керівництво групи має відчувати соціальні запити суспільства і своєчасно впроваджувати затребувані рішення [3].

Очікування у стратегії підприємств, які покладають на корпоративну соціальну відповідальність наступні: поліпшення ставлення персоналу до підприємства – 75%; суспільна користь – 67%; покращення репутації (іміджу) підприємства – 53%; покращення економічних показників – 51% респондентів [5].

Застосування стратегії корпоративної соціальної відповідальності українським бізнесом, безсумнівно, допоможе йому втримати лояльних клієнтів, зміцнити бренд і отримати необхідну підтримку суспільства і міжнародних партнерів у досягненні своїх цілей [3].

Внаслідок впровадження принципів корпоративної соціальної відповідальності підприємство також підвищує ефективність управління завдяки запобіганню соціальних, економічних, екологічних та юридичних ризиків [1].

Список використаних джерел

1. Вергун Л. І. Соціальна відповідальність бізнесу в умовах глобальної фінансово-економічної кризи / Л. І. Вергун // Теоретичні та прикладні питання економіки: Зб. наук. праць. – 2010. – Вип. 23. – С. 167.

2. Власова Т. Р. Соціальна відповідальність бізнесу: сутність та тенденції / Т. Р. Власова // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. – 2013. – Вип. 1. С. 52-75.

3. Працювати на суспільство: що таке корпоративна соціальна відповідальність бізнесу / Д. Крепак. // Forbes Україна. – 2016 – Режим доступу до ресурсу: <http://forbes.net.ua/ua/opinions/1413277-pracyuvatina-suspilstvo-shcho-take-korporativna-socialna-vidpovidalnist-biznesu>.

4. Сталінська Г. О. Соціальна складова корпоративного управління: вплив на ефективність діяльності ТНК / Г. О. Сталінська // *Культура народів Причерномор'я*. – 2007. – № 99. – С. 105-109.

5. Сухотеріна М. І. Механізм соціальної відповідальності у стратегії корпоративного управління (матеріал дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук) / М. І. Сухотеріна // *Одеський національний політехнічний університет*. – 2015. – С. 102.

6. Черних О. В. Управління соціальною відповідальністю на великих підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня. канд. економ. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» / О. В. Черних // *Донецький інститут економіки промисловості* – Донецьк, 2012. – С. 26.

Дьяченко О.В., к. е. н., доц.
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна

СПРОЩЕННЯ МИТНИХ ПРОЦЕДУР УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

З початком дії зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом вітчизняні суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності отримали змогу активніше інтегруватися у світові торговельні потоки. Проте, процедури, пов'язані зі здійсненням зовнішньоекономічної діяльності, залишаються складними для бізнесу. Серед основних перешкод експортери та імпортери відзначають надмірну кількість дозвільних документів, тривале очікування митного оформлення, складні правила визначення походження товару, складне митне та податкове законодавство, непрозорість при визначенні митної вартості товарів, що ввозяться та інші [1].

Це підтверджують і надто низькі рейтинги України з міжнародної торгівлі. Незважаючи на те, що митні правила України базуються на міжнародних нормах, країна знаходиться на 119 позиції зі 190 країн в категорії «Торгівля через кордони» рейтингу *Doing Business 2018*, на 81 позиції з-поміж 137 країн світу в категорії «Митне середовище» за індексом глобальної незаконної торгівлі, на

81 позиції серед 137 країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності, на 95 за індексом залучення країн світу в міжнародну торгівлю серед 136 країн та на 95 з 167 в категорії «Митниця» у Logistics Perfomance Index 2018 (табл. 1).

Наведені показники свідчать про надто повільне спрощення митних процедур, основною причиною чого є суперечливе вітчизняне законодавство, неналежна внутрішньоурядова співпраця, а також недостатні технічні можливості.

Україна належить до країн з рівнем доходів нижче середнього, для яких індикатори впливу заходів спрощення торгівлі свідчать, що реформи будуть ефективними за умов спрощення процедур, гармонізації документів, автоматизації, підвищення якості державного управління та належного застосування законодавства, а також доступності достовірної інформації. Сьогодні індикатори спрощення процедур торгівлі України нижчі за показники країн з рівнем доходів нижче середнього і доволі незначні порівняно з кращими практиками.

Таблиця 1

Рейтинги України з міжнародної торгівлі

Індекс	Назва організації, яка установила рейтинг	Рейтинг	Кількість країн-учасників
Міжнародна торгівля (категорія «Торгівля через кордони», 2018)	Світовий Банк	119	190
Глобальна конкурентоспроможність (2017–2018)	Всесвітній економічний форум	81	137
Залучення країн світу в міжнародну торгівлю (2016)	Всесвітній економічний форум	95	136
Індекс глобальної незаконної торгівлі (категорія «Митне середовище»), 2018	Транснаціональний альянс по боротьбі з незаконною торгівлею	80	84
Ефективність логістики (категорія «Митниця»), 2018)	Світовий банк	95	167

Джерело: складено автором за [2; 3; 4; 5; 6].

Євроінтеграційні процеси вимагають від України вдосконалення інституційних передумов взаємодії України з ЄС. Від належного інституціонального середовища безпосередньо залежить економічний поступ країни у просуванні до ЄС.

За умов визначення євроінтеграційних пріоритетів та підписання міжнародних угод саме інститути держави у сфері митного регулювання можуть як прискорювати, так і гальмувати процеси інтеграції національної економіки в європейський простір та впливати на результативність цієї інтеграції. Постійна динаміка інституціонального середовища митного регулювання зумовлює об'єктивну необхідність реформування митної справи.

Держава зобов'язана забезпечити прогресивну інституціоналізацію в контексті євроінтеграційних пріоритетів. В умовах зростання обсягів зовнішньої торгівлі України з ЄС набуває актуальності процес реформування митної справи. Саме митну реформу Урядом України оголошено пріоритетним завданням і схвалено концепцію реформування системи органів, що реалізують державну податкову та митну політику, якою передбачено кардинальні зміни у структурі митних органів.

Належна реалізація заходів реформування має кардинально змінити вітчизняну митну систему. Основні нововведення стосуватимуться митного законодавства, сприяння торгівлі, боротьби з контрабандою та протидії митним правопорушенням, пост-митного контролю і аудиту, митної інфраструктури та обладнання, управління ризиками.

Рейтинги України з міжнародної торгівлі свідчать про надто повільне спрощення митних процедур, а отже, про необхідність підвищення якості державного управління у сфері митної справи. Спрощення митних процедур є важливим чинником для міжнародної торгівлі та економічного розвитку країн, процедур має вплив на конкурентоспроможність і ринкову інтеграцію країн, а також відіграє все більшу роль у залученні прямих іноземних інвестицій.

Позитивних результатів реформування можливо досягти лише за умов спрощення процедур, гармонізації документів, автоматизації, належного застосування законодавства та доступності достовірної інформації. Україна за цими індикаторами значно відстає від країн з рівнем доходів нижче середнього, а порівняно з країнами з кращими практиками ці показники зовсім незначні.

Отже, реформування митної справи повинно відбуватись з врахуванням специфіки діяльності митних органів, з використанням кращого досвіду розвинених країн. Будь-яка модернізація митної справи має супроводжуватись ґрунтовним аналізом можливих наслідків її впровадження.

Список використаних джерел

1. Спрощення процедур торгівлі в Україні: оцінки та очікування бізнесу, 2017/2018. Аналітичний звіт за результатами третьої хвилі опитування українських імпортерів та експортерів. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. 2018. – 135 с.
2. DoingBusiness 2018. URL : <http://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/media/Annual-Reports/English/DB2018-Full-Report.pdf>
3. Connecting to Compete 2018 : Trade Logistics in the Global Economy. URL : <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/29971/LPI2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
4. The Global Illicit Trade Environment Index. URL : <http://illicittradeindex.eiu.com/documents/EIU%20Global%20Illicit%20Trade%20Environment%20Index%202018%20-%20Overall%20Results%20White%20Paper%20June%206%20FINAL.pdf>
5. The Global Competitiveness Report 2017–2018. URL : <http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017–2018.pdf>
6. The Global Enabling Trade Report 2016. URL : <http://reports.weforum.org/global-enabling-trade-report-2016/>

Ilkova N.V., PhD student

PSAE Pridniprovska state academy of civil engineering and architecture,
Dnipro, Ukraine

FOREIGN EXPERIENCE IN THE FUNCTIONING OF THE BANKRUPTCY INSTITUTION

The history of the socio-economic development of many countries of the world indicates that they have experienced deep recessions in production, financial turmoil, massive unemployment, and acute social and political conflicts. Some countries with great difficulty and considerable costs overcame the difficulties caused by economic crises. Other countries have successfully coped with economic and social upheavals and in a short time transitioned their economic and social systems away from acute crisis situations.

The developed countries' experience of the functioning of the bankruptcy institution does not enable one to conclude that insolvency

regulation should be based only on the basis of prioritizing the interests of creditors. A characteristic feature of most modern systems of insolvency regulation is the availability and development of rehabilitation procedures for preserving a business in addition to the classic bankruptcy mechanism, such as the sale of the debtor's assets.

At the same time, we note that the efficiency of the institution of bankruptcy largely depends on those participating in the process of its implementation, as well as on the methods used both to explain given facts and to predict (monitor) possible imbalances in socio-economic processes.

This is influenced by at least three groups of factors:

1) factors associated with changes in the extent of influence of and increased turbulence of the external environment;

2) factors caused by the development of legal framework in the field of bankruptcy;

3) factors caused by the expansion and diversification of the requirements for the volume and quality of analytical information on the status of problematic economic subjects (debtors) on the part of interested parties.

In world practice, there are three main models of the institution of bankruptcy:

- the Anglo-Saxon, mainly pro-creditor, aimed at repayment of debts to creditors;

- the Continental, mostly favoring debtors;

- the American – balanced, aimed at improving the company.

A detailed study of these models led to the conclusion that the institution of bankruptcy has evolved significantly in recent times. While maintaining the same, one can say, one-sided goal – equal satisfaction of creditors' claims in the process of bankruptcy proceedings, there is a turn towards prioritizing the rehabilitation of the debtor's business. At the same time, the legal framework underlying the legal definition diagnosis of bankruptcy, the pretrial assessment of insolvency and financial state of enterprises has changed over the past decades in the direction of expanding the subjects and strengthening the legal regulation of bankruptcy procedures, expanding on the parties' rights and obligations.

In this regard, signs of bankruptcy take on particular significance. If before, their presence only spoke of the impending collapse, now their role is to signal in time the need to prevent a crisis, to trigger «rescue» mechanisms, to start the rehabilitation procedures in time. Signs of bankruptcy should be considered in the context of one or another system (model) of insolvency, since they contribute to solving the problems this or that particular model has at its foundation.

Based on analyzing foreign experience, the following models of state regulation of bankruptcy processes were identified, with the macroeconomic goal of them being the improvement of the national economy as a whole, and the microeconomic goal is the restoration of financial stability of an insolvent enterprise.

In France, the insolvency law based on the grounds of non-payment fulfills a macroeconomic goal: the concept of the insolvency legal system, aimed primarily at preserving existing enterprises, is based on the assertion that the objectives of insolvency law are to preserve existing enterprises, preserve jobs, and satisfy creditors.

The English system of legislation, using both non-payment and insolvency, fulfills a macroeconomic goal. A well-proven model is used, the main idea of which is that it is best to provide the representative of the enterprise's owner with the right to choose the direction of the bankruptcy process: liquidation or restoration of solvency.

The German insolvency management system is based on insolvency with an additional condition of non-payment. This is consistent with the task of restoring the activities of an insolvent enterprise: reorganization is not preferable to liquidation, while at the same time the microeconomic benefit of the enterprise diminishes the pursuit of the macroeconomic goal. The rights of lenders are secured well; the transition to the rehabilitation procedure is possible only if there is a certain level of consent of the lenders.

The US insolvency management system, where insolvency requires for signs of non-payment, is structured in such a way that a clear preference is given to the reorganization procedure.

Based on the analysis of foreign practice of regulating bankruptcy processes, one can draw the following conclusions:

- modern insolvency legislation is an essential element of the state's economic strategy. The main difference between national models is what the specific macroeconomic goals of bankruptcy law are and what mechanisms are used to achieve these goals;

- in developing and improving legislation, a reasonable balance should be found between creating maximum conditions for maintaining existing enterprises and securing the rights of creditors.

One of the most important problems that need to be resolved during a period of economic recession is the problem of general insolvency of economic entities, since mutual non-payments contribute to disrupting the rhythm of economic activities of economic entities, deprive them of the ability to make payments for goods supplied and services rendered, pay staff wages, make mandatory payments to the budget and state extra-budgetary funds.

In a classical market economy, this circumstance can be overcome only by bankruptcy. At the same time, the massive bankruptcy of debtors will cause a no less massive bankruptcy of creditors, unleashing an «avalanche» of bankruptcies, akin to the domino effect, and will hinder the further economic development of the country. Therefore, the mass application of business entity bankruptcy procedures is unacceptable for Ukraine's conditions. A search for alternative mechanisms to solve the problem of non-payments is necessary.

References

1. Ількова Н.В. Орловська Ю.В. Особливості дослідження банкрутства як економічної категорії. Економічний простір: Збірник наукових праць. 2017. №126.
2. Єпіфанова І.М. Банкрутство підприємств: спектр невирішених проблем [Електронний ресурс] Економіка: реалії часу. Науковий журнал. 2017. № 1 (29). С. 55-63. Режим доступу: <http://economics.opu.ua/files/archive/2017/No1/55.pdf>

Коровайченко Н.Ю., к. е. н.
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна
Сібекіна А.Ю.,
менеджер зі зв'язків із
громадськістю та пресою
АТ «Рено Україна»
м. Київ, Україна

ТРАНСКОНТИНЕНТАЛЬНЕ РОЗШИРЕННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ УКРАЇНИ

У географічній структурі вітчизняної зовнішньої торгівлі та інвестицій традиційно переважають європейські країни, що пояснюється їхньою географічною близькістю. Разом з тим, в Україні стрімко розвиваються напрями експорту, для яких відстань відіграє менш вагому роль, ніж при торгівлі товарами, завдяки використанню телекомунікаційних технологій. І якщо північноамериканський напрям успішно освоюється вітчизняними експортерами, то ринки

країн Латинської Америки залишаються майже неохопленими. Незважаючи на географічну віддаленість, питання економічного співробітництва України з країнами цього регіону є актуальним з точки зору необхідності подальшого розширення та диверсифікації зовнішньоекономічних зв'язків держави.

Згідно даних за період 2013-2017 років частка кожної з країн регіону в українському експорті товарів не перевищує 0,4% (найбільшою є частка Мексики). На тлі від'ємних показників темпів зростання загального експорту відбувалося й уповільнення його регіональної динаміки (таблиця 1).

Таблиця 1

Динаміка експорту товарів з України до країн Латинської Америки

Країна	2013		2014		2015		2016		2017	
	млн дол. США	%	млн дол. США	%	млн дол. США	%	млн дол. США	%	млн дол. США	%
Аргентина	11	-6	20	81	10	-52	2	-81	9	395
Бразилія	199	-43	110	-45	34	-70	21	-39	10	-54
Мексика	129	-36	153	19	118	-23	137	16	129	-5
Куба	138	371	85	-39	36	-57	7	-80	11	45
Панама	29	-3	32	9	10	-69	14	40	28	104
Перу	26	-64	11	-59	3	-68	10	184	22	129

Розраховано за даними джерела [1]

Нерівномірність темпів приросту експорту пояснюється змінами у його структурі (припиненням експорту окремих товарів та появою нових) та різкими коливаннями вартісних обсягів. Найбільшими серед вказаних країн станом на 2017 рік є обсяги експорту товарів до Мексики, Панами та Перу. При цьому до двох останніх країн, а також до Аргентини та Куби спостерігається значне зростання експорту порівняно із 2016 роком, а найрізкіше скорочення експорту – до Бразилії. У товарній структурі експорту до Аргентини, Куби, Мексики та Перу найбільшу частку займають чорні метали, до Бразилії – пластмаси, полімерні матеріали, до Панами – судна (вантажні, вантажно-пасажирські, танкери).

Торгівля послугами, характеризується меншими обсягами, найбільша частка в українському експорті послуг до регіону належить Віргінським островам (1,2% станом на 2017 рік, причому основну частку складають фінансові послуги), та Панамі (0,5%) [2]. Слід зазначити, що протягом досліджуваного періоду структура експорту послуг до окремих країн регіону суттєво змінилась. Позитивними тенденціями є збільшення експорту за таким перспективним напрямом як послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги до країн:

- Аргентини – з 6,4% у 2013 р. до 58% у 2017 р. (частка від загального обсягу експорту послуг до цієї країни), річний приріст у 2017 р. склав 60%;
- Бразилії – з 0,9% до 23%, у 2017 р. мав місце річний приріст у 10 разів;
- Мексики – з 8% до 35%, у 2017 р. відбувся приріст порівняно з 2016 р. у 3 рази [2].

Структура експорту послуг до інших країн є відносно стабільною. Так у експорті вітчизняних послуг до Панами переважають транспортні послуги, але за досліджуваній період їхня частка зменшилась з 91% у 2013 до 75,2% у 2017 за рахунок збільшення частки послуг з ремонту та технічного обслуговування (з 2,4% до 10%), що пов'язано з експортом суден. Крім того, послуги з ремонту та технічного обслуговування лідирують у структурі експорту до Куби (63% у 2017 р., за 2013 р. дані відсутні) та Перу (з 61,6% у 2013 р. до 88,3% у 2017 р.) [2].

Із розвитком електронної торгівлі, експорт послуг та продукції інтелектуальної власності є перспективним напрямом поглиблення зовнішньоекономічних зв'язків України з країнами Латинської Америки, оскільки при використанні глобальної мережі Інтернет для здійснення торговельних угод відстань між країнами не є настільки критичною як для торгівлі товарами та послугами, що надаються шляхом комерційної та фізичної присутності. Про можливість реалізації таких напрямів свідчить зростаючий український експорт комп'ютерних та інформаційних послуг до цього регіону. Наступними видами послуг, що користуються попитом у перерахованих країнах та можуть надаватися на відстані є:

- роялті та інші послуги, пов'язані з використанням інтелектуальної власності, зокрема ліцензії на використання результатів наукових досліджень та розробок, а також на програмне забезпечення;

– послуги дослідження та розробки: проведення фундаментальних досліджень, прикладних досліджень і дослідних розробок з метою створення нових продуктів і технологій у галузі природничих, соціологічних та гуманітарних наук;

– послуги з дистанційної освіти.

Таким чином, виходячи з наявних статистичних даних щодо експорту з України до країн Латинської Америки можна зробити висновок можливості подальшого розвитку економічного співробітництва та збільшення експорту послуг з використанням засобів електронної торгівлі.

Список використаних джерел

1. Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами [Електронний ресурс]// Державна служба статистики України. – 2018. – Режим доступу:<http://www.ukrstat.gov.ua>.

2. Географічна структура зовнішньої торгівлі послугами [Електронний ресурс]// Державна служба статистики України. – 2018. – Режим доступу:<http://www.ukrstat.gov.ua>.

Лежетьокова В.Г., к.е.н., доц.

GoogleScholare

*Дудка В.І., студентка, II курс, 19 група,
факультет міжнародної торгівлі та права,
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна*

ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА СІНГАПУРУ

Сінгапур є прикладом країни, яка завдяки проведенню ефективних реформ за досить короткий проміжок часу змогла здійснити комплексну модернізацію власної економіки. На думку багатьох експертів, з усіх країн Південно-Східної Азії, Сінгапур має найбільш високорозвинену економіку, про що свідчать високі позиції держави у міжнародних рейтингах: дуже високий рівень людського розвитку (9 місце за індексом людського розвитку 2018) [1], 5 місце у

глобальному інноваційному індексі 2018 [2], 2 місце за індексом економічної свободи у 2018 р. [3], 3 місце за індексом глобальної конкурентоспроможності у 2017 р. [4], 2-ге місце у рейтингу Doing Business 2018 [5] та 1 місце у рейтингу BDO International Business Compass 2018 [6]. Отже, досвід Сінгапуру в контексті реформування та пошуку нових векторів розвитку економіки може бути для України вкрай корисним та показовим.

Торговельно-економічне співробітництво є одним з пріоритетних напрямів українсько-сінгапурських відносин і протягом останніх років характеризується активним розвитком. За даними Держстату України, обсяг торгівлі товарами та послугами у 2017 році склав 130 млн.дол., що на 42% більше ніж у 2016 році (85 млн.дол.). У 2017 році в структурі експорту товарів домінували: чорні метали – 85,3%, мідь і вироби з неї – 4,2%, цукор і кондитерські вироби з цукру – 2,6%, продукція борошномельно-круп'яної промисловості – 2%. Основними статтями імпорту з Сінгапуру були електричні машини – 24%, прилади та апарати оптичні, фотографічні – 22%, пластмаси, полімерні матеріали – 14,8%, реактори ядерні, котли, машини – 13,7%, какао та продукти з нього – 12,2%, фармацевтична продукція – 3,5% [7].

Іншою важливою частиною партнерства є обмін інвестиціями. Під час свого візиту для України колишній прем'єр-міністр Сінгапуру Лі Куан Ю сказав: «Україні потрібні інвестиції, які зможуть розвинути і сучасні технології, і менеджмент. Робота з такими технологіями протягом п'яти і більше років дозволить виробити на їхній основі власні методи» [8], адже саме в такий спосіб Сінгапур досяг успіху.

Динаміка залучення сінгапурських інвестицій в економіку України свідчить про їх поступове зростання. У 2017 році загальна сума сінгапурських інвестицій в економіку України склала 287,1 млн. дол., що на 11% більше ніж у 2016 році [9].

З метою створення сприятливих умов для посилення економічного співробітництва між Урядом України та Урядом Республіки Сінгапур у 2006 р. було укладено Угоду про сприяння та взаємний захист інвестицій; в 2007 р. держави підписали Угоду про уникнення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням.

Чинниками створення нового інвестиційного клімату в Україні є:

- впровадження електронної системи закупівель ProZorro, яка дає змогу всім видам підприємств брати участь у публічних закупівлях;

- наявність висококваліфікованих кадрів, які готові працювати за заробітну плату, меншу ніж в середньому по Європі;
- введення в дію автоматичної системи повернення ПДВ на експортовані товари, що сприяло зниженню рівня корупції;
- пришвидшення реєстрації нового підприємства в Україні (за рейтингом Doingbusiness 2018, в Україні можна зареєструвати підприємство за 6,5 днів) [5];
- зниження податкової ставки на доходи фізичних осіб з 45% до 20%.

За даними посольства Сінгапуру, на сьогоднішній день в Україні вже діє кілька сінгапурських компаній: Food Empire (розчинні напої), Delta Wilmar CIS (завод з переробки пальмової олії), Sitra Holdings (International) (торгівля меблями), Sudima International (агропромислова продукція, деревина), Olam International (агропромислова продукція), Flextronics (випуск офісного обладнання), Amtel Properties (логістичний центр) [9].

Наразі найбільш перспективними та реальними галузями для сінгапурських інвесторів в Україні є: сільське господарство, ІТ-сфера та енергетика.

До експортних переваг українського аграрного сектору слід віднести: на українських землях вирощують більше 70% продукції, яка продається на світових ринках; Україна може цілком прогодувати 500 млн. людей; Україна є провідним постачальником зерна, кукурудзи, соняшникової олії, горіхів; близькість до великих світових ринків – європейського та середньоазійського; Україна володіє найродючішими ґрунтами у світі – чорноземами; також налічується приблизно 70 агро-стартапів на різних стадіях впровадження та функціонування.

Щодо сфери технологій, то Україна посідає перше місце по кількості сертифікованих інженерів у Європі; загальні інвестиції в українські стартапи за останні 5 років значно зросли; Україна розташована між Америкою та Азією, що є вигідним для розташування центрів обробки даних; в останні роки Україна отримала значні інвестиції, оскільки підрозділ Google купив український проект Viewdle за 45 млн. дол.; мережеві компанії Jabil та Flextronics з виробництва електроніки в Мукачево та Ужгороді працюють на замовлення таких компаній, як Huawei, Nokia, Cisco, Hewlett-Packard, Lenovo, Intel, Microsoft та Apple.

В галузі енергетики Україна запрошує сінгапурських інвесторів для фінансування Національної корпорації з виробництва акумуляторів,

заводу котлів на рідкому паливі, компанії з будівництва біогазових станцій, сонячних електростанцій та енергохолдингу.

Отже, одним із перспективних економічних партнерів на азійському ринку для України є Сінгапур, співробітництво з яким відкриє для нас новий ринок збуту, сприятиме залученню інвестиції у сільське господарство, сферу інформаційних технологій та енергетику, а також обміну досвідом у побудові ефективної економічної системи в країні.

Список використаних джерел

1. HumanDevelopmentIndex (HDI) Ranking // режим доступу: <http://hdr.undp.org/en/2018-update>
2. GlobalInnovationIndex // режим доступу: http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2018-intro5.pdf
3. IndexofEconomicFreedom // режим доступу: https://www.heritage.org/index/pdf/2018/book/index_2018.pdf
4. GlobalCompetitivenessIndex // режим доступу: <http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017%E2%80%932018.pdf>
5. Easeofdoingbusinessindex // режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/media/Annual-Reports/English/DB2018-Full-Report.pdf>
6. InternationalBusinessCompass// режим доступу: file:///C:/Users/Home/Downloads/BDO_IBC_2018_EN_20180524_v4.pdf
7. Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами та послугами // режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/zd/ztt/ztt_u/ztt1217_u.htm
8. Лі Куан Ю // режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D1%96_%D0%9A%D1%83%D0%B0%D0%BD_%D0%AE
9. Торговельно-економічне співробітництво між Україною та Сінгапуром // режим доступу: <https://singapore.mfa.gov.ua/ua/page/open/id/5156>

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Робота будь-якого механізму, будь то рух автомобіля з пункту «А» в пункт «Б» або складний механізм життєдіяльності людини, вимагає використання ресурсів. Неоптимальне їх використання при роботі механізму впливають на якість і час його функціонування, а також можуть призвести до того, що механізм припинить свою роботу. Інший невід'ємною складовою роботи механізму є ефективність.

Під дією зовнішнього фактора (в нашому випадку таким фактором виступає реалізація стратегії підприємства) механізм приводиться в дію. У випадку з інноваційною діяльністю то, як експлуатується механізм, буде залежати від грамотно складеної стратегії підприємства і від того, як вона реалізується на практиці.

Під інноваційним механізмом розуміють організаційно-економічну форму здійснення інноваційної діяльності, пошук інноваційних рішень, а також важелі стимулювання і регулювання цієї діяльності [1]. З визначення випливає, що поняття інноваційного механізму включає в себе не тільки внутрішню, але і зовнішню середу, які беруть участь в його роботі, а сам механізм управління інноваційною діяльністю являє собою систему взаємопов'язаних елементів (окремих механізмів), в процесі досягнення єдиної мети.

Пропонуються наступні групи механізмів управління інноваціями.

1. Стратегія і цілі підприємства. Залежно від реалізованої стратегії інновації можуть грати як ключову, так і другорядну роль, займати різну частку в життя підприємства[2].

2. Необхідні ресурси. Крім традиційних ресурсів, варто відзначити такий фактор, як час. По суті, під цим ресурсом розуміються альтернативні витрати інноваційного проекту. Вважаємо актуальним розглядати фактор часу з позиції альтернативних витрат досягнення кращого з можливих результатів всередині самого інноваційного проекту.

3. Механізми інноваційної діяльності та відповідальні підрозділи. За якість роботи кожного механізму відповідає конкретний

підрозділ організації або зовнішні суб'єкти (профспілки, держава), які не є частиною організації, але які безпосередньо впливають на роботу механізму. Відповідальні підрозділи вказані з урахуванням того, що прийняті керівництвом рішення ґрунтуються на тій інформації, яку йому надають дані структурні одиниці.

У процесі аналізу інформації додатково пропонується виділення наступних механізмів:

1) механізм запуску інноваційного проекту і механізм підтримки інноваційної діяльності (складають механізм організації інноваційної діяльності). Для максимальної ефективності слід підтримувати в належному стані кожен окремо взятий механізм, забезпечуючи його елементи всім необхідним для роботи;

2) механізм пошуку пріоритетних напрямків фінансування, механізм розрахунку витрат і механізм проведення фінансових операцій (складають механізм фінансування). За механізми фінансування крім менеджера інноваційної діяльності безпосередньо відповідає підрозділ з економіки і управління фінансами. Він займається розрахунками витрат, а також проводить оцінку інноваційного потенціалу підприємства, за результатами якої підприємство може вносити коригування в свої довгострокові плани.

3) механізм моніторингу нових технологій, механізм оцінки технологій і механізм забезпечення передачі технологій (складають механізм технологічного трансферу). За успішність роботи даного механізму відповідають підрозділи НДДКР і відділи по розвитку виробництва[4];.

4) механізм забезпечення внутрішнього захисту інтелектуальної власності і механізм зовнішньої юридичної підтримки інтелектуальної власності (складають механізм інтелектуальної власності). Чим краще забезпечена правова підтримка і захист інтелектуальної власності, тим комфортніше клімат, в якому розробляються інновації, і, як наслідок, вище якість роботи.

5) механізм планування і контролю і механізм розвитку і вдосконалення процесів інноваційної діяльності (складають механізм планування і контролю). Останній має на увазі під собою застосування контролінгу;

6) механізм внутрішньої взаємодії та механізм взаємодії із зовнішнім середовищем (Складають механізм взаємодії учасників).

За це в першу чергу відповідає топ-менеджмент, який стверджує структуру підприємства з урахуванням підрозділів, зайнятих в роботі з інновацій.

У механізмі мотивації і стимулювання активну позицію повинні займати суб'єкти зовнішнього середовища підприємства, зокрема профспілки і держава. Без їх підтримки підприємству складніше домогтися результатів у винахід нововведень. Ситуація з інноваційним розвитком у сфері високих технологій в перспективі до 2015-2020 рр. може розвиватися принаймні за чотирма варіантами: інерційний песимістичний, інерційний оптимістичний, помірно оптимістичний і оптимістичний (найменш реалістичний)[5]. Три з 4-х запропонованих припускають активну підтримку держави в сфері інновацій.

Безумовно, інновації впроваджуються в роботу конкретних підрозділів організації. об'єктом впровадження може виступати будь-яка сфера функціонування підприємства – починаючи від виробництва і закінчуючи прибиранням території та приміщень. Інформація про проблеми, що виникають в ході роботи тих чи інших структурних одиниць підприємства, повинна доходити до відома вищого керівництва, котре, в свою чергу, скоригує стратегію.

Список використаних джерел

1. Інноваційний розвиток: економіка, інтелектуальні ресурси, управління знаннями / Подред. Б.З. Мільнера. М.: ИНФРА-М, 2010. С. 81-82.

2. Матвеева М.А. Механізми управління інноваційною діяльністю в економічних системах// Управління економічними системами: електронний науковий журн. 28.09.06. URL:<http://uecs.ru/uecs-07-72006/item/54-2011-03-19-09-15-20> (дата звернення: 03.05.2012).

3. Яшин С.Н., Кошелєв Є.В., Купцов А.В. Розробка і реалізація інноваційно-інвестиційної стратегії підприємства: Монографія / НГТУ ім. Р.Є. Алексєєва. Нижній Новгород, 2011. С. 14-15.

4. Вергал К.Ю. Теоретико-методологічні основи розробки стратегії інноваційного розвитку підприємства / К.Ю. Вергал // Управління розвитком. – 2008. – № 19. – С. 27-28.

5. Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика / За ред. д-ра екон. наук, проф. Л. І. Федулової. – К. : Основа, 2005. – 552 с.

*Пугачевська К.Й., к. е. н., доц.
Гомба М.В., студ., II курс, ОС «магістр»,
Мукачівський державний університет,
м. Мукачево, Україна*

КОМЕРЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА В ГЛОБАЛЬНОМУ КОНКУРЕНТНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У нинішніх умовах ринкові відносини проявляються у різноманітних формах, однак найбільший масштаб вони знаходять у комерціалізації діяльності підприємств, що об'єктивно зумовлена розвитком конкурентного середовища, появою новітніх управлінських технологій, що спрямовані на задоволення потреб ринку, коливаннями попиту на товари і послуги, нестабільністю ринкового середовища, зміною особливостей потреб споживачів.

Комерція як різновид людської діяльності, як правило, асоціюється з торгівлею, але варто вказати на вузькість такого трактування, адже комерційна діяльність характерна не лише для підприємств сфери торгівлі. Протягом останніх років вона інтегрується з виробничою діяльністю, знаходить поширення у сфері послуг, на ринку інтелектуальної власності, технологій, цінних паперів та ін.

Під комерційною діяльністю розуміють діяльність, яка в умовах конкурентного середовища спрямована на організацію та управління процесами купівлі-продажу для задоволення потреб споживачів і збільшення капіталізації підприємства. Операції, що пов'язані з реалізацією підприємством комерційної функції, мають значну кількість тотожних характеристик із торговельними, водночас містять істотні відмінності, що дає змогу виокремити комерційну складову серед інших у сфері товарно-грошового обігу.

В Україні в умовах переходу до ринкових відносин суттєво зросла значущість комерції для підприємств у цілому, та суб'єктів ЗЕД зокрема, з метою більш ефективного функціонування підприємства, якомога ширшому задоволенню потреб споживачів, і як наслідок, отриманню максимального прибутку.

Комерційну діяльність можна розглядати з точки зору вузького і широкого підходів. У вузькому розумінні комерційне підприємництво

являє собою підприємництво у сфері торгівлі й пов'язане із здійсненням процесів купівлі-продажу товарів для задоволення попиту споживачів та отримання прибутку. Натомість, у широкому сенсі комерційне підприємництво виступає як господарсько-торговельна діяльність, яка здійснюється суб'єктами господарювання у сфері виробництва і товарообігу, спрямована на реалізацію продукції виробничо-технічного призначення і виробів народного споживання, а також допоміжна діяльністю, яка забезпечує їхню реалізацію шляхом надання відповідних послуг [3, с.76]

Комерційна діяльність торговельних підприємств нині охоплює такі аспекти як, дослідження попиту населення, джерела постачання товарів, організацію оптимальних господарських зв'язків із постачальниками, у тому числі розробку і надання їм запитів та замовлень на товари, підписання контрактів на постачання товарів, ведення ефективної претензійної роботи. Крім того, комерційна робота інкорпорує такі види діяльності, як формування оптимального асортименту, організацію оптового й роздрібного продажу товарів, управління товарними запасами, рекламну діяльність, організацію торгового обслуговування, надання різного роду передпродажного і післяпродажного сервісу.

На практиці, як правило, виділяють такі складові комерційної діяльності підприємств сфери торгівлі [1, с.56]:

- маркетингові дослідження комерційної діяльності
- товарна політика
- закупівельна політика
- збутова політика
- політика просування.

Нині система управління комерційною діяльністю не повною мірою відповідає умовам господарювання та новим викликам у особливостях розвитку світової економіки. Відтак, її удосконалення не може бути досягнуте шляхом зміни окремих елементів, а потребує кардинального перетворення переважної більшості складових. При цьому необхідно враховувати, що всі компоненти комерційної діяльності слід розглядати системно, тобто не окремо, а в їхньому взаємозв'язку та взаємообумовленості. Досягнення цього принципу можливо лише за допомогою створення комплексної системи управління комерційною діяльністю на основі маркетингу, спрямована на

більш ефективно досягнення цілей підприємства і буде здатна швидко реагувати на зміни у зовнішньому оточенні [2, с.72].

Активність комерційної діяльності в сучасних умовах характеризується появою на ринку нових ринкових суб'єктів шляхом створення нових фірм, банків, фінансових інститутів тощо; інтенсивним потоком інновацій; масовим міжгалузевим переливом капіталів. Однак у той же час існує ряд детермінант, які негативно впливають на неї: високі податкові ставки, недостатньо високий рівень субсидування НДДКР; низька норма накопичення і розмір інвестицій; надмірне державне регулювання; інфляція; зростання цін на енергоресурси, дефіцит матеріальних ресурсів; зміна моральних цінностей та ін [3, с.76].

Таким чином, комерційна діяльність є необхідною категорією ринкової економіки, а раціональне визначення її етапів впливає на успіх підприємства на ринку, його конкурентоспроможність, а також рівень задоволеності споживачів. В умовах динамізму ринкового середовища та формування глобального конкурентного простору виникає необхідність у підвищенні рівня конкурентоспроможності підприємств, у тому числі шляхом удосконалення комерційної діяльності підприємства. Виділяючи ключові фактори успіху, підприємство, що є суб'єктом глобальної конкуренції, повинно формувати другорядні конкурентні переваги в усіх сферах діяльності, оскільки лише одночасне вдосконалення якості, підвищення рівня унікальності продукції та зниження витрат дозволять зайняти лідируючі позиції на ринку.

Список використаних джерел

1. Апопій В.В. Комерційна діяльність : [підручник] / В.В. Апопій. – 2-ге вид., перероб. і доп. –К. : Знання, 2008. – 558 с.
2. Ефективне управління торговельним підприємством : [монографія] / [О.М. Ананьєв, О.І. Белей, І.М. Горбан]. – Львів : Вид-во Львівського університету внутрішніх справ, 2011. – 260 с.
3. Крисько Ж. Сутність та види комерційної діяльності підприємства / Ж. Крисько // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – 2013. – №18. – С.75-83

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА КООПЕРАЦІЯ В УКРАЇНІ: НАПРЯМИ РОЗВИТКУ

Важливим видом міжнародної кооперації у контексті пріоритетних напрямів національної економіки є сільськогосподарська кооперація, яка має значний потенціал розвитку, зважаючи на наявні природні ресурси та кліматичні умови, продуктивні сили та посилення значення продовольчої безпеки у світі. В Україні аграрно-промисловий комплекс (АПК) відіграє важливу роль у забезпеченні соціально-економічного розвитку. Сьогодні він забезпечує 12% ВВП і близько 40% валютних надходжень від експорту. Найбільший потенціал для його розвитку міститься саме у сфері малого та середнього бізнесу в селі. В Україні налічується понад 33 тисячі фермерських господарств – більш як 70% від загальної кількості економічно активних сільськогосподарських підприємств. Проте виробничий та соціальний потенціал фермерських господарств залишається нереалізованим, а щорічна втрата експортного потенціалу фермерських господарств оцінюється щонайменше у \$ 350 млн. [1]

Розширення доступу до ринків є ключовою умовою поліпшення засобів до існування для багатьох малих фермерських господарств в країнах, що розвиваються. Останнім часом в якості оптимального вирішення цієї проблеми пропонується контрактне фермерство, що створює вигоди для фірм-покупців, дрібних фермерів-постачальників та урядів. Диверсифікація каналів збуту продукції дрібних фермерів має важливе значення для зміцнення їх позицій в продовольчих виробничо-збутових ланцюжках, сприяючи розвитку сільських районів в цілому.

Однією з вагомих причин пріоритетності розвитку контрактного фермерства на національних теренах є мораторій на купівлю-продаж земельних ділянок сільськогосподарського призначення [2]. При цьому мораторій на купівлю-продаж земель сільськогосподарського призначення унеможлиблює створення господарств на основі

концентрації земельної власності в оптимальних розмірах у ефективних власників. Сучасний земельний лад країни базується переважно на правовій базі, яка унеможливорює її застосування в конкуруючому економічному середовищі. При цьому серед найважливіших невирішених проблем у земельних відносинах залишається капіталізація землі як базового активу. Інвестувати у виробничу сферу за умови нерозвинутого земельного ринку України стає ризикованим. Як відомо, гроші, які не «прив'язані» до землі, особливо кошти закордонних інвесторів, дуже швидко залишають економіку країни. Вітчизняний та іноземний бізнес демонструють готовність до більшого економічного освоєння території України, розвитку її інфраструктури, але лише за умови обґрунтованої територіальної організації господарства, гарантії стабільності земельної політики, досконалості правового базису землекористування, яких у країні не існує.

З одного боку, відміна мораторію стимулюватиме залучення іноземного капіталу в земельні активи України, з іншого, його збереження сприятиме розвитку неакціонерних форм співпраці, в першу чергу, контрактного фермерства. Міжнародний досвід використання контрактного фермерства показує, що у разі залучення до даної форми взаємодії більше, ніж 11% відсотків мікро, малих та середніх фермерських господарств (у нашому випадку це близько 3366 з діючих господарств), то загальний обсяг виробництва агросектору зростає не менше, ніж на 15%, рентабельність зростає не менше, ніж на 4,5%, а експортні надходження зростають на 17% і більше [3].

Тобто, якщо в країні будуть створені сприятливі умови для розвитку контрактного фермерства (в т. ч., продовжиться мораторій на продаж землі), зокрема: сприятливий інвестиційний клімат; здійснене дерегулювання прямих угод між компаніями і фермами; розроблені шкали і стандарти; сприяння фермерським організаціям в справі об'єднання фермерів і фірм; співпраця з приватними фірмами з надання послуг з розповсюдження знань; підтримка конкуренції; надання посередницьких послуг; і дослідження інноваційних способів забезпечення виконання контрактів. Та будуть активно залучені підприємства до міжнародної співпраці у сфері виробництва та реалізації сільгосппродукції (за всіх рівних умов), можна розраховувати на наступні результати: див. табл. 1.

**Прогнозний середньорічний приріст продуктивності виробництва
с/г продукції та її експорту на 2020–2025 роки**

Роки	Середньорічний приріст продуктивності виробництва с/г продукції, %			Середньорічний приріст обсягів експорту с/г продукції, %		
	Залучено до КФ 3,5% с/г господарств	Залучено до КФ 5% с/г господарств	Залучено до КФ 7% с/г господарств	Залучено до КФ 3,5% с/г господарств	Залучено до КФ 5% с/г господарств	Залучено до КФ 7% с/г господарств
2020	4,77	6,81	9,55	5,41	7,73	10,81
2021	4,95	6,97	10,25	5,69	8,54	11,56
2022	5,21	7,39	10,98	6,12	9,01	13,00
2023	5,35	8,11	12,00	7,18	10,12	13,69
2024	5,45	8,26	12,11	7,52	10,89	13,80
2025	5,63	8,79	12,56	7,77	11,00	14,00

[розраховано автором]

Досить часто чуто критику про те, що Україна є аграрною економікою з монокультурним направленням і це суттєво впливає на економічну стабільність країни та якість її зовнішньоекономічних зв'язків. Однак, сільгосппродукція завжди матиме попит як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку, адже люди (кількість, яких зростає з кожним днем на тисячі) завжди хотітимуть їсти, що і забезпечує товарам агросектору безумовну та систематичну реалізацію. Що стосується продуктивності виробництва та реалізації природнього потенціалу, тут виникає багато неподоланих перешкод.

Тому і контрактне фермерство можна розглядати: по-перше, як можливість прямого доступу до міжнародних ринків для невеликих фермерських господарств (діяльність, яких часто є збитковою й вимагає субсидіювання з бюджету); по-друге, як можливість викоринити монокультурну направленість виробництва; по-третє, як можливість розподілення ризиків між фермерами та іноземними партнерами, що частково полегшить навантаження на бюджет країни у сфері підтримки та компенсації збиткової діяльності фермерських господарств; по-четверте, це гарантований попит на продукцію національного виробництва, що забезпечуватиме, в рівній мірі, стабільні валютні надходження в країну; по-п'яте, це неформальний трансфер технологій та навичок в сфері ефективного ведення господарства.

Список використаних джерел

1. Розвиток фермерства та кооперації [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/reformi/rozvitok-fermerstva-ta-kooperaciyi>.
2. Закон України від 7 грудня 2017 року No 2236-VIII «Про внесення зміни до розділу X «Перехідні положення» Земельного кодексу України». // Відомості Верховної Ради України. – 2018.
3. Food Policy for Developing Countries: The Role of Government in Global, National and Local Food Systems [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://ecommons.cornell.edu/handle/1813/52457>.

Smyrnov I.G., Dr.Sc., Prof.
Kyiv National Taras Shevchenko University,
Kyiv, Ukraine

LOGISTICS FACTOR IN UKRAINIAN TOURISTIC BUSINESS SUSTAINBLE DEVELOPMENT: CASE OF URBAN TOURISM

Tourism is now one of the most dynamic sectors of regions and cities economy. The urgent problems in this regard include the task of ensuring the sustainable development of tourism industry. This is especially true for the most popular destinations among tourists, i.e. metropolitan and historic cities, which attract significant tourist streams. The latter means tourist load increasing on the existing cities' resource base of tourism, as well as on the whole urban economy, development and nature. In this context the task of tourism sustainable development in cities requires the consolidation of efforts of various scientific and practical directions, among which the important place belongs to tourism logistics [1]. This problem is now quite noticeable not only in cities – the largest tourist centers of the world, but it's also acute in many cities of Ukraine. This concerns, first of all, Lviv, Kyiv, Odesa and other Ukrainian cities – popular tourist destinations. The problems of tourist overloading in Lviv are quite well-known recently, which was covered, in particular, in the author's publications [2, 195]. So, in our opinion, there is need for working out the complex logistic strategy of the urban tourism sustainable development. This strategy is based on two concepts. The first one is the concept of tourist decentralization, the

second – the concept of reversible logistics. The first concept involves the need for rational logistic organization of the city's tourist area (LO CTA). The main components of LO CTA are: 1) geological identification of tourism resource base; 2) logistical planning of tourist flows; 3) logistical design of tourism infrastructure; 4) logistical design of supply chains for tourism infrastructure objects [2, 200].

The first component covers the geographical and logistical identification of city tourist resources. Geographical identification of tourism resource base means geospatial localization of tourist objects of interest. Logistical identification of tourist resources means the calculation of the logistical potential of each tourist object. Geological identification is performed taking into account the division of tourist resources (objects) into such groups as: cultural-historical (monuments, museums, theaters), architectural (historical and contemporary), events (various activities of public-cultural-entertaining nature). The second component is based on determining the size and structure of tourist flows and their corresponding needs, which can be divided into first and second-order needs. The third component involves the logistical design of tourism infrastructure network to meet the needs of tourists, in particular, first order needs, second-order needs and the relevant logistics and transport infrastructure to meet the needs of the infrastructural facilities of the first and second lines, as well as collection and removal of waste. The fourth component involves the logistic design of supply chains to provide needs of first and second-order tourism infrastructure with the logistics and transport providing.

These issues are very relevant for Kyiv, where the increased tourist load on the resource base of the city's tourism has already led to cases of physical destruction of some of the most visited tourist objects. As for Lviv, there are fewer such cases, but nevertheless they are also. There are many other problems in the city of Lviv, the main one is the removal of rubbish. After the fire at Grybovychy landfill in the summer of 2016, Lviv did not know where to remove its waste, the volume of which naturally grew with the growth of tourists quantity. No wonder, that the tourist record of Lviv (2.6 million tourists in 2017 – the first place among the Ukraine cities) coincided with the «rubbish crisis».

So using of the second concept, i.e. reverse logistics, aims to provide a total recycling of the whole amount of urban waste, in particular, solid household (SHW). It should be noted that there is a certain specifics of the problem of garbage collection in the city, its removal and processing. Thus, garbage collection has its peculiarities depending on the distance of the district from the center; the waste removal from the city can be carried out either to landfills, or to incineration and waste recycling plants; finally, the

waste treatment at the waste processing enterprises means the location of the latter within or outside the city, as well as their belonging to specialized establishments or other industries such as pulp and paper (PPM) and cardboard and paper mills (CPM), glass factories, etc. Knowledge of the pulp and paper and glass industries' geography may help in solving of the problem of waste removal from the city and garbage processing. So, near Lviv is located Zhydachiv PPM, and near Kiev – the Obukhiv CPM and Gostomel' glass factory, which buy a significant part of raw materials (up to one third) abroad. And at that time both cities of Lviv and Kiev have big problems with removal and processing of solid household (including waste paper) and other (including glass and plastics bottles) types of waste.

Meanwhile, the daily amount of waste in the city of Lviv is 600 tons. It is possible to solve the garbage problem in Lviv on the basis of two approaches, i.e. transport and logistics. Until recently, the first approach prevailed in the city, which was to find transport intermediaries (companies), which were obliged (for a very decent payments) to find suitable landfills and take out urban waste from Lviv. But, as experience showed, when Lviv garbage got into almost all areas of Ukraine, it did not solve the problem of waste removal. And only recently the city leadership turned to a logistic approach, i.e. the use of «reverse» logistics, when not only input streams to the city (including tourists, goods, raw materials, fuel, etc.) were analyzed, but also city output streams were subject to analysis, among them waste streams. Logistical science and practice have developed proposals for efficient management of these flows and their deep processing at special enterprises (waste processing plants). Such enterprises can be built in relatively short time (as the example of the city of Rivne shows – in a year), and the corresponding investments can be both international and internal. Such experience is represented by Kyiv, where the waste volume is 3000 tons per day, but their storage and processing is successfully carried out, firstly, at the landfill site in Pidhirtsi village; and secondly, at the Bortnychy Aeration Station (BAS); and thirdly, at the incineration plant «Energy» in Darnitsa. Kyiv actively attracts international achievements and investments, so BAS is being modernized with the participation of Japanese companies, and in the city of Fastov, a plastic waste recycling plant was constructed with Chinese participation (accordingly, several plastic picking points were opened in Kyiv). The next idea of the new technology of street waste control mayor of Kiev V.Klychko brought from a business trip to Berlin. This is the installation of underground garbage cans, which will gradually replace the usual old-style containers for garbage. In such way, the old urns that are

still «working» in the Ukraine capital and did not meet the needs of Kyiv residents and guests of the city will be replaced with new modern ones.

So the logistic approach, applied in the «Concept of Tourist Decentralization of the City of Lviv», should be extended to all other aspects of the city's tourism industry, including waste management, using the latest technologies and attracting national and international investments. This opinion applies not only to Kiev and Lviv, but also to other cities – significant tourist centers of Ukraine, namely Kharkiv, Dnipro, Odessa etc.

References

1. Smyrnov I.G., Tourism Logistics: Text-book/ I.G.Smyrnov. – K.: Znannia, 2009. – 444 p.

2. Smyrnov I.G. Marketing in Tourism: Text-book / I.G.Smyrnov. – K.: KNU named after Taras Shevchenko, 2016. – 251 p.

Студінський В.А., д-р і.н., к. е. н., доц.
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна
GoogleScholar

ФІЛОСОФІЯ ІНТЕГРАЦІЇ В СУЧАСНОМУ ГЛОБАЛЬНОМУ ОСВІТНЬОМУ БІЗНЕС-ПРОСТОРИ

Сучасний глобальний простір характеризується не лише розширенням свої меж, а й поглибленням інтеграційних процесів у середині самого простору. У інтеграції як процесі об'єднання складових частин в одне ціле є свій особливий певний смисл, що створює філософію як розуміння процесу, так і його динамічного розвитку в різних сферах людської цивілізаційної життєдіяльності. По суті центральним місцем цивілізаційного розвитку є культура, яка базується на знаннях, що створюються і розповсюджуються окремими поколіннями у часі та просторі. Визначальна роль у цьому ланцюгу розвитку цивілізаційних просторів належить освіті.

В умовах нинішнього розвитку товарних відносин в системі ринку і самі знання стають товаром, як, власне і сам процес їх

отримання. Освіта стає не лише специфічним виробництвом з надання освітніх послуг чи продукування знань, але й займає певну частку бізнес-простору. Оскільки головним складовим елементом сучасної капіталізації виробництва стає сам виробник, то інтелект, компетенції і знання самого виробника перетворюються у специфічний вид капіталу – людський капітал. Та й взагалі поза людиною, її господарською діяльністю капітал розглядати неможливо.

У широкому розумінні людський капітал є інтенсивним чинником економічного розвитку як країни в цілому, так і окремої території та виробничої одиниці. Сумарний ефект людського капіталу перетворюється у процесі його функціонування в синергетичний ефект всього глобального людського цивілізаційного простору. Людський капітал виступає чи не основним фактором функціонування інноваційного капіталу, що у свою чергу забезпечує поступовий технічний та технологічний розвиток виробництва. З іншого ж боку, людський капітал є системою певних характеристик, що визначають здатність індивіда створювати товари та послуги, змінювати їх кількісні та якісні параметри. Для того ж, людський капітал має складну структуру своєї інтелектуальної побудови та складну систему його практичного застосування в реальній економіці.

У цьому аспекті серйозним засобом виступає економічна політика, що являє собою сукупність цілей і принципів, заходів, методів та інструментів управління економікою країни. Тут можна погодитися із думкою О.М.Москаленко, що сьогодні економічна політика тісно пов'язана з політикою держави в цілому, оскільки так чи інакше є її складовим елементом [1, с.160]. Саме в економічній політиці будь-якої держави і визначається філософські засади соціального функціонування, так і інтеграційних економічних процесів. Зокрема, це стосується таких засадничих моментів як свободи вибору бізнесу, свободи ведення власне бізнесу, так і відповідальності бізнесу перед суспільством.

Оскільки, в нинішній час освіта стає одним із важливих факторів підготовки висококваліфікованої робочої сили, то й бізнес активно проникає у цю сферу, створюючи певні умови розвитку власне освіти як системи і як специфічної галузі виробництва. Адже тільки через освіту задовольняються потреби виробництва у відповідній кваліфікації трудових ресурсів. В зв'язку з цим виникає питання інвестування відповідних ресурсів у дану сферу. Мова може йти як про інвестування ц традиційні типи та форми навчання і підготовки кадрів, так і в нові – дистанційна он-лайн освіта, практичні тренінги в системі приватних навчальних закладів, надання

додаткових освітніх послуг у вивченні іноземних мов чи перекваліфікації виробничих кадрів тощо. Також у цьому аспекті додається й можливість форм інтеграційного навчання як в системі самої освіти, так і в системі просторового переміщення викладачів (вчителів) та студентів (учнів).

У першому випадку мова йде про інтеграцію освітніх напрямів, курсів, програм в системі самого навчання як у окремому навчальному закладі, так і про інтеграційні зв'язки різних навчальних закладів через систему обміну студентами і викладачами. У іншому випадку ова йде про інтеграційні моменти бізнесу освіти як структурних елементів. Насамперед бізнес проникає в освіту і створює конкурентоздатні і життєво необхідні продукти, що використовуватимуться на практиці. А також освіта виконуватиме безпосереднє замовлення бізнесу в сфері підготовки відповідних кадрів. Разом з тим відбувається процес прямого інвестування у відповідні навчальні програми чи навчальні заклади. Також викладацький персонал навчальних закладів здійснюватиме навчально-тренінговий процес в системі самих бізнес-структур, а успішні бізнесмени-практики проводять відповідні заняття серед студентського та викладацького середовища. Так філософія інтеграції у бізнес-просторі є двосторонньо вигідною Тут достатньо пригадати, о активну роботу серед студентського та викладацького середовища здійснювали Генрі Форд, Стів Джобс та Біл Гейтс, які так і не отримали університетської освіти в силу різних причин, але спромоглися її дати своїм дітям. Фактично інтеграція як філософія є повсякденністю розвитку.

Тут варто пригадати слова Стіва Джобса: «Люди платять нам, щоби ми інтегрували речі для них, бо вони не можуть про це думати 24 години на добу і 7 днів на тиждень. Якщо у вас є надзвичайна пристрасть до створення чудових продуктів, це штовхає вас до інтеграції – до поєднання технічного, програмного забезпечення й управління змістом» [2, с.582]. У сучасному глобальному середовищі ці слова набувають особливого звучання і значення, оскільки просто неможливо виробити будь-який продукт – матеріальний, інтелектуальний, духовний – без інтеграції, без взаємопроникнення і створення цілісного продукту. Як бізнес не може існувати без освіти, так і освіта не може існувати без бізнесу, оскільки освіта виробляє специфічний продукт, який має свою ціну, а бізнес забезпечує реалізацію цього продукту на ринку.

Такі інтеграційні поєднання в умовах глобалізації економічного розвитку дають можливість створювати відповідні бренди в системі освіти. Тому можна погодитися з думкою окремих фахівців, що бренд

освіти означає мати більші можливості для випускників навчальних закладів, які є найбільш конкурентоспроможними отримати кращу позицію в старті своєї трудової кар'єри. З іншого ж боку бренд навчального закладу дає переваги у залученні до навчального і дослідницького процесів найбільш відомих вчених і залучати більші інвестиційні ресурси від відомих бізнес-компаній [3, с.221-224]. Процес інтеграції є в такому випадку двостороннім і взаємовигідним.

Фактично, освіта стала соціокультурним фактором розвитку економіки і формування економічної поведінки індивіда. Освіта взяла на себе функції формування загального інтелекту суспільства [4, с.115]. Таким чином, вона стала акумулятором інтеграційних процесів у глобальному соціальному цивілізаційному середовищі. Освіта стала потужним регулятором динамічних поступальних процесів розвитку людства у глобально-інтеграційному вимірі, що дає необмежені можливості власне розвитку.

Список використаних джерел

1. Москаленко О.М. Теорія і модель випереджаючого економічного розвитку в системі суспільних стратегічних потреб: монографія / О.М.Москаленко. – К.: КНЕУ, 2014. – 550 с.
2. Айзексон В. Стів Джобс / пер. з англ.. / Волтер Айзексон. – Брайт Стар Паблішинг, 2012. – 608 с.
3. Студінська Г.Я. Бренд у національній економіці України: монографія / Г.Я.Студінська. – К.: ДНДІМЕ, 2016. – 376 с.
4. Студінський В.А. Економічна поведінка в трансформаційній економіці: курс лекцій / В.А.Студінський. – К.: Фенікс, 2010. – 264 с.

*Студінська Г.Я., д-р е. н., доц.
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна*

ІМПЕРАТИВИ ВІТЧИЗНЯНОГО БІЗНЕСУ

Дослідження факторів, що впливають на ефективність організації, управління, функціонування та розвиток бізнесу є міждисциплінарним та багатоаспектним, оскільки інтегрує необхідність встановлення взаємного впливу зовнішнього середовища (ринку,

інституцій, географічних координат, кліматичних умов тощо), суб'єктів господарювання та менеджменту як процесу, що забезпечує координацію людських, фінансових, матеріальних та часових ресурсів, необхідних для досягнення поставленої бізнес-мети. Потужний розвиток світової промисловості останніх 100 років продемонстрував вкрай негативні наслідки для природного навколишнього середовища та спонукав світову спільноту до прийняття стратегії сталого розвитку, до якої приєдналась і Україна. Концепція сталого розвитку передбачає подальше економічне піднесення світової економіки із одночасним обмеженням небезпечного техногенного впливу на природне середовище. В умовах небезпеки існування людства важливим є зміна економічної та соціальної поведінки споживачів, виробників та держав відповідно до сучасних викликів глобального середовища та міжнародного бізнесу.

Вивчаючи соціальну поведінку, Е. Кант поділяв її на зовнішні (правові або юридичні) і внутрішні (моральні), які пов'язані із усвідомлення людиною власного обов'язку. Право домінує над вчинками, а мораль – над переконаннями, за допомогою яких може бути подоланий егоїзм індивіда та змінитися орієнтир його поведінки на людство і соціальний зв'язок. За Е. Кантом моральною вважається лише така дія, яка здійснюється за моральним переконанням, а не усвідомленням обов'язку. Не дія людини, не її мета або продуктивність, а тільки намір – категоричний імператив – визначає моральний критерій [2, с.7].

Проекція морального принципу Е. Канта на сучасні наукові погляди щодо суспільного розвитку, підвищення соціальних стандартів якості життя, ефективності економічного розвитку національних економік, конкурентоспроможності демонструє категоричний імператив сталого розвитку міжнародного господарства, який диктує необхідність прояву внутрішньої потреби зміни економічної поведінки суб'єктів виробництва, економічної політики країн світу, соціально-економічного мислення споживачів.

За фундаментальним принципом моралі Е. Канта «чини так, щоб ти завжди ставився до людства і у своїй особі будь-якого іншого так само, як до цілі, і ніколи не ставився б до нього тільки як до засобу» [там же]. Моральний принцип Е. Канта є категоричним імперативом, тобто такою заповіддю, велінням, що має застосовуватися обов'язково у всіх випадках, обставинах і місцях. Принцип є елементом системи моралі, прикладом етичної теорії, що розглядає характер поведінки людини, нескінченна різноманітність вияву якої має вийти за приватні інтереси індивідуума. Оригінальна концепція Е. Канта

синтезує раціональні аспекти етики сучасного бізнесу, формує його базисний імператив, який забезпечує ефективну соціальну та економічну поведінку суб'єктів господарювання та впливає на їх конкурентоспроможність та ефективність.

Н. Фергюсон визначає шість «вбивчих застосунків», які сприяли переможному економічному розвитку Західної цивілізації: конкуренція, наукова революція, верховенство права та представницьке врядування, медицина, суспільство споживання та етика праці [1, с. 394]. Етика праці як державних управлінців, так і суб'єктів господарювання на світовому ринку відповідають за їх імідж, конкурентоспроможність, позиціонування для залучення інвестицій, технологій та кваліфікованого персоналу. Етика праці у поєднанні із імперативом перманентного особистого розвитку виробничого та управлінського персоналу формують базис ефективного розвитку бізнесу та його конкурентоспроможність незалежно від масштабів бізнес-середовища, що зображено на рис. 1:

Рис. 1. Імперативи вітчизняного бізнесу

Джерело: запропоновано автором

Етика виробничих відносин забезпечує формування ефективної команди, максимізацію продуктивності праці, щільні зв'язки із контрагентами та споживачами, що дозволяє конкурувати та розвиватися надалі. Транспарентність економічної поведінки, дій працівників кожного суб'єкту господарювання формує його позитивний імідж та просування, розширення ринкових можливостей та комерційний успіх.

Верховенство права та представницьке врядування формують сприятливе інституційне середовище для розвитку вітчизняного бізнесу та залучення іноземного капіталу, а також формують умови підвищення довіри власного населення до фінансово-кредитної системи та органів державної влади, місцевого самоврядування, забезпечуючи внутрішнє джерело фінансування подальшого розвитку національної економіки. Гарантії держави щодо захисту власності та прав бізнесу, їх еквівалентність для кожного громадянина, юридичної особи має стати імперативом, що формує конкурентоспроможність суб'єктів господарювання та національної економіки в цілому.

Наступним імперативом, що забезпечує ефективний розвиток суб'єкта господарювання, є його стратегія розвитку, яка має відповідати внутрішнім змінам компанії, зовнішнім змінам ринкового середовища, сучасним очікуванням споживачів та технологічному рівню світового виробництва. Сучасна стратегія розвитку економіки України має корелювати із світовим сталим розвитком та забезпечити «корегування напряду екстенсивного розвитку української економіки, зміни її секторальної структури на користь високо технологічним, енергоефективним, екологічним, прибутковим галузям, що відповідає сучасній світовій кон'юнктурі, паритетному товарному обміну із економічно розвинутими країнами світу, що забезпечить підвищення соціальних стандартів в країні [3, с. 186].

Список використаних джерел

1. Фергюсон Н. Цивілізація: як Захід став успішним / пер. з англ. В. Циба.- К.: Наш формат, 2017. – 488 с.
2. Kant I. Grounding for the Metaphysics of Morals / Immanuel Kant // Translated by James W. Ellington, 1993. – 3rd ed. Hackett. – p. 30.
3. Studinska G. Social imperative of competitiveness of the national economy in the Sustainable Development / G. Studinska, O. Guk // Journal L'Association 1901 »SEPIKE» Norderstedt, Deutschland Poitiers, France, 2017. – С. 184-190.

Stukach T.M., PhD (economics)
Kyiv National University
of Trade and Economics
Kyiv, Ukraine

THE ACTUAL FORM OF INTEGRATION IN AGRICULTURE

Today, TNK become a determining factor in the global economic system, because due to the wide amplitude operation – from production processes to the operations in the field of investment, financial and trade policies – they act as a regulator of international production and distribution center of goods. The result of the high degree of internationalization of production TNCs was to establish their dominance in world markets and in the leading sectors of the world economy.

Recently, the trend of processing agricultural enterprises on the basis of territorial and organizational consolidation – the formation of holding companies, corporations, etc., as well as through the implementation and effective management of their activities, which should be based on appropriate methods of economic-mathematical modeling and optimization of decision-making. An important element of competitiveness of the country have access to world markets of agricultural products in recent years become critical for the development of domestic agricultural production in the context of globalization. Magnifying the degree of openness of the economy of Ukraine and the strengthening of integration processes in the global economy to overcome the food security requires adequate responses from Ukrainian international business, particularly holdings.

Ukraine is very attractive for investments with sufficient integrated economy in the world economy. Thus, at the beginning of 2018 there were more than 30 global multinational corporations who have created subsidiaries, affiliates and joint ventures in Ukraine.

Against the background of drop of the total export earnings increasing proportion of agricultural products. Over the past 5 years, the share of agricultural products in the structure of export earnings increased from 27% in 2013 to 41% in 2017

Foreign investors and international financial institutions to focus on promising agricultural areas.

TNK functioning in Ukraine have both positive and negative effects on the economy (Fig. 1).

Fig. 1. Positive and negative effects of the operation of TNCs in Ukraine

Currently, the main factors hampering the development of transnational corporations in Ukraine are: lack of legal framework of TNCs; imperfect tax system, making it difficult to access foreign investor; unstable political situation; fluctuations of the national currency; underdeveloped domestic investment market; limited foreign business orientation.

It should also be noted that currently Ukrainian economy TNCs help solve a number of problems in the quality of modernization of agriculture.

Table 1

Positive and negative effects of TNCs in agribusiness and agricultural sector in Ukraine

Positive impact	Negative influence
Increased growth	Control by multinationals
The increase in foreign direct investment	The dominance of national producers
Increased tax revenues	The outflow of capital, National Bank profits in industrialized countries

Innovation, providing the modernization of agricultural enterprises	Hazardous and non-compliance with environmental standards
Reducing unemployment and retraining workers	Capture the most promising agricultural sector of the economy
Strengthening trade ties	Depletion of natural resources
Getting management experience	Manipulation pricing
Creating a positive image	Pressure on the government to lobby its interests
The revival of domestic trade, market saturation with high-quality agricultural products	Financial dependence on the strategy of multinationals
Spread the implementation of international standards of production and agribusiness	The instability of the investment process

Thus, we can conclude that the development of agribusiness multinationals Ukraine helps to attract foreign investment, improves innovation, and promote the development of foreign trade relations.

References

1. NK Bolharova Transnatsionalizatsiyni in the economy of Ukraine / NK Bolharova, TN Panevnyk // Business Inform. – 2013. – № 12. – P. 33-38.
2. Gorbach GG Model Innovatively development of the National economy: essence, factors and resources / GG Gorbach – [Electronic resource]. – Access:[http://izron.ru/articles/aktualnye-problemy-menedzhmenta-iekonomiki-v-rossii-i-za-rubezhom-sbornik-nauchnykh-trudov-po-itoga/sektsiya-1-ekonomicheskaya-teoriya-spetsialnost-08-00-01 / model-innovatsionnogo-razvitiyanatsionalnoy-ekonomiki-sushchnost-resursy-i-factory /](http://izron.ru/articles/aktualnye-problemy-menedzhmenta-iekonomiki-v-rossii-i-za-rubezhom-sbornik-nauchnykh-trudov-po-itoga/sektsiya-1-ekonomicheskaya-teoriya-spetsialnost-08-00-01/model-innovatsionnogo-razvitiyanatsionalnoy-ekonomiki-sushchnost-resursy-i-factory/).
3. Ivanov MO The influence of TNCs in the economy of Ukraine: advantages and disadvantages / MO Ivanov [electronic resource]. – Access: <http://duep.edu/uploads/vidavnitstvo14-15/10103.pdf>
4. Limonov EM, Vorobyova KO The influence of TNCs in the home country and the host country [electronic resource]: Dnepropetrovsk University. Alfred Nobel. – Access: <http://duep.edu/uploads/vidavnitstvo14-15/10107.pdf>
5. Louis Dreyfus Ukraine [Electronic resource]. – Mode of access: <https://latifundist.com/kompanii/272-lui-drejfus-ukr>
6. PV Mekshun Positive traits and threats Transnationalization economy Ukraine / PV Mekshun // Investment: Practice and Experience. – 2013. – № 10. – P. 84-88.
7. Pyenska IA Features of influence of TNCs on economic development Ukraine / IO Pyenska // Foreign trade, economics, finance, law. – 2015. – № 3 (80). – S. 114-124.

Юхименко В.В., д-р е. н., проф.
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна

РОЛЬ ФОНДОВОГО РИНКУ В МОДЕРНІЗАЦІЇ І РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Україна остаточно визначилась з своїми інтеграційними пріоритетами, а саме інтеграцію до європейських структур. Запорукою цього є Угоди з Європейським Союзом про асоціацію і зону вільної торгівлі. Проте, для того, що ці угоди дали значний позитивний результат потрібно, щоб відбулась корінна трансформація всього українського суспільства і, насамперед, економіки, яка повинна стати конкурентоспроможною на ринках країн Європейського Союзу. Для розвитку і модернізації української економіки необхідні значні фінансові і інвестиційні ресурси. Одним із важливіших джерел забезпечення якими може служити фондовий ринок. Таким чином, розвиток і вдосконалення українського фондового ринку є досить актуальним.

Фондовий ринок як частина фінансового ринку забезпечує швидкий перетік капіталу, а саме фінансових коштів і інвестицій [1]. Тобто, операції, які здійснюються на фондовому ринку фактично виступають як інвестиції, на які інвестор має намір отримати певний прибуток. На це, зокрема, наголошує лауреат Нобелівської премії з економіки Гаррі Маркввіц, в статті «Вибір портфеля» [2]. Таким чином, фондовий ринок є фактично важливим акумулятором інвестиційних коштів для розвитку економіки. В свою чергу успішно виконувати цю функцію може лише достатньо розвинутий і інтегрований у світовий фондовий ринок, за допомогою якого можна буде залучати як національні так і іноземні інвестиції.

На жаль, фондовий ринок України поки що не відповідає вказаним критеріям. За головними індикаторами, що характеризують стан розвитку фондового ринку (капіталізація, обсяги торгів, інвестиційні потоки), Україна значно відстає від більшості країн світу. Так, Україна на даний момент за оцінками відомих аналітичних агентств (FTSEindexcompany, MorganStanleyCapitalInternational, Standard & Poor's, Dow Jones & Company Inc та Russell Investments) навіть не входить до складу країн з фондовими ринками, що розвиваються [3]. Така ситуація пов'язана з відсутністю достатньої

пропозиції інструментів фондового ринку. Незацікавленість потенційних інвесторів придбати цінні папери вітчизняних емітентів пов'язана з низьким рівнем корпоративного управління, недостатнім рівнем розкриття інформації про діяльність таких підприємств, відсутністю прийнятної дивідендної політики. Ще однією проблемою є складність організації та проведення первинних публічних розміщень фондових інструментів на українському фондовому ринку, що у свою чергу значно звужує можливість доступу інвесторів до об'єктів інвестування.

Основним завданням вітчизняного фондового ринку на сучасному етапі розвитку економіки України має бути мобілізація тимчасово вільних коштів населення та іноземних інвесторів, перерозподіл цих коштів у ті сектори економіки, що потребують додаткового фінансування для подальшого розвитку економіки країни. Необхідно переорієнтувати фондовий ринок з функції перерозподілу прав власності під час приватизаційних процесів на акумулювання та перерозподіл інвестиційних ресурсів. На відміну, від акумулювання та перерозподілу грошових коштів через банківську систему, фондовий ринок орієнтується на перерозподіл довготермінових грошових ресурсів, які спроможні забезпечити процес розширеного відтворення. Крім того, ресурси, залучені за допомогою фондового ринку, є дешевшими, ніж банківські.

Особливої уваги, на нашу думку, заслуговує підвищення ролі населення України у функціонуванні фондового ринку У. Не дивлячись на певні проблеми відносно рівня життя населення України, у українців є значні заощадження, у тому числі і у іноземних валютах. У зв'язку і з недовірою населення до банківської системи країни, яка в значній мірі посилилась в останні роки, досить великі кошти (по деяким оцінкам до 100 млрд. дол. США) заходиться на руках тобто є фактично мертвим капіталом. Хоча б часткове залучення вказаних коштів до вітчизняного фондового ринку могла б в значній мірі сприяти розвитку українській економіки. Адже згідно як теоретичних досліджень так і світового досвіду, саме населення та його заощадження повинні виступати основним джерелом вільних грошових коштів на шляху подальшого становлення фондового ринку України. У багатьох країнах саме населення відіграє значну роль у процесі функціонування фондового ринку. Так, наприклад, у США понад 50% громадян є власниками фондових інструментів – акцій та облігацій. Виходячи з цього для подальшого розвитку фондового ринку України, підвищення основних показників його стану та зменшення частки спекулятивного капіталу, необхідним є розробка заходів

підвищення приросту грошових коштів та заощаджень населення у цінні папери національних компаній.

На нашу думку, одним із заходів, що дозволять збільшити частку населення у процесі функціонування вітчизняного фондового ринку у ролі «чистих» кредиторів, може бути повна його комп'ютеризація та подальший розвиток інтернет-трейдинга (торгівлі в режимі реального часу) як інструмента.

Важливою умовою розвитку інтернет-трейдинга є забезпечення розрахунків між його учасниками за допомогою надійних клірингових інститутів. Світовий досвід показує, що клірингові інститути входять до складу розвинутих фондових бірж. Відповідно національним регулятором (НКЦПФР) необхідно розглянути можливість створення та функціонування клірингових інститутів у складі основних вітчизняних фондових бірж, що у свою чергу дозволить спростити та підвищити надійність розрахунків між приватними інвесторами і значно підвищить основні показники стану національного фондового ринку. Важливим є також забезпечення населення інформацією стосовно фондового ринку та навчання потенційних приватних інвесторів. Для цього необхідно утворення ефективної загальнонаціональної системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів та населення стосовно питань функціонування фондового ринку і, зокрема, вдосконалення системи ризик-менеджменту.

Отже, фондовий ринок України має стати надійними і стабільним джерелом залучення інвестиційних ресурсів і конкурувати з банківською сферою, забезпечуючи національну економіку відносно дешевими та довгостроковими фінансовими ресурсами. Пріоритетними напрями розвитку фондового ринку України в розрізі досягнення визначеного завдання повинні бути підвищення конкурентоспроможності вітчизняного фондового ринку, що призведе до визнання його як фондового ринку країни, що розвивається з наступною поступовою інтеграцією у світовий фондовий ринок.

Список використаних джерел

1. Галанов В. А. Рынок ценных бумаг : учебник / В.А. Галанов, А.И. Басов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Финансы и статистика, 2006. – 448 с.

2. Markowitz, H. «Portfolio Selection» / H. Markowitz // Journal of Finance 7, March 1952.

3. MSCI Annual Market Classification Review. June 2011. [Electronic Resource]. – Mode of access : URL :http://www.msci.com/products/indices/market_classification.html

ДИСКУСІЙНА ПАНЕЛЬ 3

ДЕТЕРМІНАНТИ ТРАНСФОРМАЦІЇ

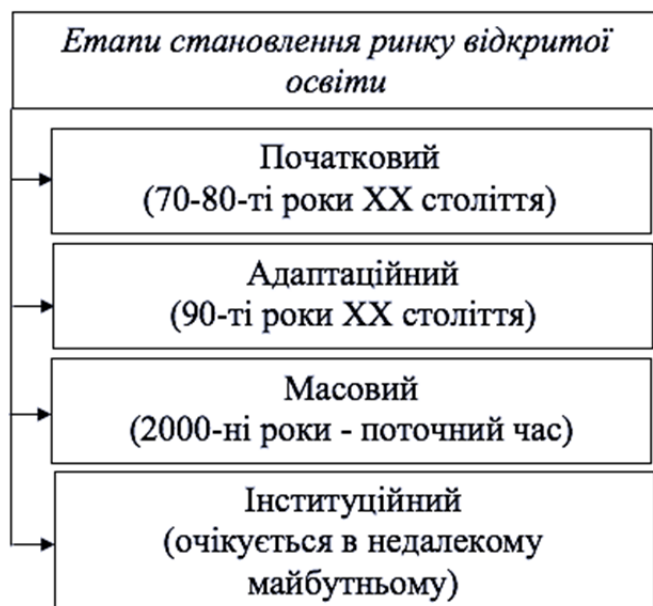
ГЛОБАЛЬНОГО БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА

Ахновська І.О., к.е.н., доц.
Донецький національний університет
ім. Василя Стуса,
м. Вінниця, Україна
GoogleScholar

ЕТАПИ РОЗВИТКУ РИНКУ ВІДКРИТОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

В умовах розвитку інформаційного суспільства особливої актуальності набуває відкрита освіта. Її роль у суспільстві на сьогодні встановлено в роботах О.Є. Висоцької [1], О.Ю. Коржилової [2], М.П. Лещенко, А.В. Яцишин [3]. Метою тез є визначення етапів розвитку українського ринку відкритої освіти.

У відкритій освіті доступ до освітніх ресурсів забезпечується кожному бажуючому без перевірки вхідних параметрів знань, в якій використовуються технології, що в максимальному ступені враховують бажання та можливості того, хто навчається. Етапи становлення ринку відкритої освіти представлено на рис. 1. На I етапі створено Відкритий Університет у Великій Британії у 1969 р. і відбулося розповсюдження ідеї відкритої освіти передовими країнами світу. На II етапі міжнародні фонди здійснювали підтримку просвітницьких центрів, корегуючи їх діяльність під власне бачення. На III етапі зростає кількість користувачів ресурсів відкритої освіти.

Рис. 1. Етапи становлення відкритої освіти

За всіма ознаками розвитку суспільних відносин очікуємо в майбутньому перетворення відкритої освіти в загальний стандарт навчання за всіма рівнями. Суб'єктами таких освітніх послуг нерідко стають цілі сім'ї, тому в сучасних умовах трансформації глобального соціально-економічного середовища розвиток ринку відкритої освіти у нашій країні є необхідним фактором.

Список використаних джерел

1. Висоцька О. Є. Відкрита освіта як чинник випереджаючого розвитку суспільства [Електронний ресурс] / О. Є. Висоцька // Веб-кафедра менеджменту освіти та психології. – Режим доступу: http://virtkafedra.ucoz.-ua/el_gurnal/pages.pdf.
2. Коржилова О.Ю. Відкрита освіта як глобальна освітня система: стан та розвиток / О.Ю. Коржилова // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2014. – №3 (37). – С. 48-53.
3. Лещенко М.П. Відкрита освіта у категоріальному полі вітчизняних і зарубіжних учених / М.П. Лещенко, А.В. Яцишин // Інформаційні технології і засоби навчання, 2014. – Том 39. – №1. – С. 1-13.

Бігун У.В., аспірант
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут
ім. Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна
GoogleScholar

ТРАНСКОРДОННА ІНТЕГРАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕНЕРГОРИНКІВ

Трансформація європейської енергетичної системи бере свій початок з середини ХХ ст., при чому фундаментальні зміни у попиті та пропозиції енергії відбуваються і досі. Технологічний прогрес створює принципово нові можливості у виробництві, транспортуванні та споживанні електричної енергії, посилюється міжпаливна конкуренція, змінюються підходи до регулювання енергетичних ринків, диверсифікується склад використовуваних енергоресурсів. При цьому стрімко змінюється сама архітектура енергоринків, перерозподіляються ролі між їх основними учасниками, з'являються нові гравці і формуються нові регіональні ринки, а діючі – змінюють правила свого функціонування. Тому оптимальне перетворення ринку вимагає узгодженої європейської діяльності, і країни-члени зокрема, потребують переосмислення варіантів перетворення свого енергетичного сектора в європейський контекст.

Прийнятий у липні 2009 року Третій енергетичний пакет, до складу якого входить Електроенергетична директива ЄС, Регламент про доступ до електроенергетичних мереж і Регламент про Агентства зі співробітництва регулюючих органів, визначає шляхи щодо створення єдиного європейського енергетичного простору на основі нових правил. Серед них і налагодження тісної взаємодії між операторами систем транспортування енергоносіїв до країн ЄС. Це передбачає створення Європейської мережі операторів систем транспортування електроенергії (ENTSO-E), яка поєднує планування розвитку загальноєвропейської енергетичної мережі та транскордонне транспортування енергії. Зокрема, роль ENTSO-E полягає в тому, щоб забезпечити безпечну та надійну роботу все більш складної мережі, а також сприяти розвитку транскордонних мереж та інтеграції відновлювальних джерел енергії.

Важливо, що повне відкриття ринків за критерієм формального доступу третіх осіб змусило держав-членів забезпечувати право усім споживачам на отримання енергії від постачальника, незалежно від

того, у якій державі він зареєстрований. Відповідно, Директивою вимагається від суб'єктів, що не є членами ЄС, однак бажають підключитись до мережі ЄС, дотримання мережевих кодексів – збірників правових і технологічних приписів, необхідних для управління енергосистемами. У такий спосіб відбувається поступове переважання методу уніфікації над методом гармонізації як способом впливу норм права ЄС на правові приписи держав-членів, так і третіх осіб.

Додатково, у 2014 році Європейська Рада закликала усі країни-члени ЄС досягти транскордонного з'єднання на рівні щонайменше 10% від їх встановленої потужності виробництва електроенергії до 2020 року [3]. Це означає, що кожна країна повинна мати електричні кабелі, які дозволять транспортувати не менше 10% електроенергії, виробленої на її електростанціях, через кордони до сусідніх країн. Згідно з висновками Ради до 2030 року даний показник повинен бути збільшений до 15%. Станом на 2017 рік 17 країн вже досягли 10% цілі транскордонного з'єднання (рис.1).

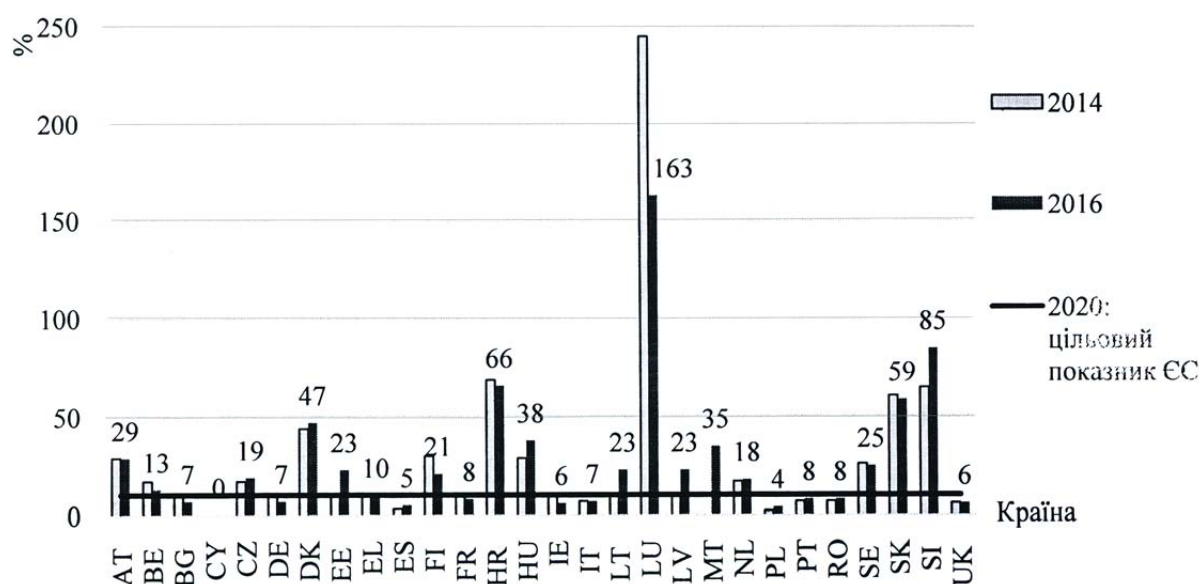

Рис. 1. Рівень електроенергетичного з'єднання країн з партнерами
Джерело: побудовано автором на основі [1; 3]

Згідно з рис. 1 найвищий рівень трансграничного з'єднання серед держав-членів ЄС-28 спостерігається у Люксембурзі, два найбільших підприємства з виробництва електроенергії якого практично повністю обслуговують електроенергетику у сусідніх системах Німеччини та Бельгії. Разом з тим, країна майже на 100% залежна від імпорту електроенергії через брак внутрішніх виробничих

потужностей [2, с. 63]. Відтак, трансгранична інтеграція з сусідніми енергетичними системами відіграє ключове значення для забезпечення безпеки постачання електроенергії Люксембургу.

Варто відмітити, що для Мальти значення індикатора трансграничного з'єднання збільшилося з 0% до 35% після прокладення інтерконнектора Мальта-Італія у квітні 2015 р. Відтак, це сприяло припиненню ізоляції мальтійської електромережі з рештою Європи. У випадку з трьома країнами Балтії рівень взаємозв'язку зріс з 10% до 23% завдяки введенню в експлуатацію нових інтерконнекторів, що з'єднують Литву з Польщею (LitPol) та Швецією (Nordbalt) у грудні 2015 року.

Попри це, 11 держав-членів недостатньо пов'язані з ринком електроенергетики ЄС. До них відносяться Болгарія, Кіпр, Франція, Німеччина, Ірландія, Італія, Польща, Португалія, Румунія, Іспанія та Велика Британія. У випадку з Кіпром, географічне положення країни, безумовно, ускладнює досягнення мети на 10%. Однак, реалізація подальших проєктів, пов'язаних із сполученням електроенергетичних ринків в найближчі роки, – зокрема, між Бельгією та Великобританією (у процесі будівництва), Францією та Іспанією, Кіпром та Грецією, допоможуть більшості цих країн досягти 10% мети.

Отже, відповідно до енергетичного законодавства ЄС ключовою умовою формування конкурентоспроможного внутрішнього ринку є налагоджена взаємопов'язана інфраструктура. Добре інтегровані мережі є не тільки рушійною силою інтеграції, але і гарантією енергетичної безпеки національних енергоринків.

Список використаних джерел

1. Communication on strengthening Europe's networks // European Commission. URL: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta/-political/files/swd-energy-union-key-indicators_en.pdf.
2. Energy Policies of IEA Countries: Luxemburg 2014 Review // International Energy Agency. URL: <https://www.iea.org/publications/freepublications/publication/Luxembourg2014.pdf>
3. Energy Union Package. Achieving the 10% electricity interconnection target // European Commission. URL: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:a5bfdc21-bdd7-11e4bbe/1-01aa75ed71a1.0003.01/DOC_1&format=PDF
4. Framework for Climate & Energy 2030// European Commission. URL: https://ec.europa.eu/clima/sites/clima/files/strategies/2030/docs/2030_euco_conclusions_en.pdf

Калюжна Н.Г., д-р е. н., доц.
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна
GoogleScholar

ДЕТЕРМІНАНТИ ТОРГОВЕЛЬНИХ ВІЙН У ГЛОБАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Дуалістична природа сучасних зовнішньоторговельних відносин зумовлюється пріоритетом захисту національних інтересів у багатополярній системі світового устрою. Балансування між політикою фритредерства та тотальним використанням інструментів прихованого протекціонізму здійснюється не на основі критерію економічної доцільності торговельно-економічного співробітництва, а визначається геополітичними пріоритетами стратегічного розвитку держав. Наслідком домінування зовнішньополітичних цілей над зовнішньоекономічними стає загострення міждержавних торговельних конфліктів з можливою їх інтенсифікацією до стадії торговельно-економічних війн.

Новітні трансформації, найяскравішим прикладом яких є зовнішня політика ключових геополітичних гравців (США, Росія, Китай), яскраво демонструють активізацію антиглобалізаційних та дезінтеграційних процесів у світі. Антіліберальні настрої в суспільстві на тлі глобальних фінансово-економічних кризових явищ та геополітичної нестабільності отримують новий поштовх та формують запит на протекціоністську політику зовнішньої торгівлі. Поширення антиглобалізаційних тенденцій та дисбаланс національних інтересів спричиняють напруження у дво- та багатосторонніх міжнародних торговельних стосунках та зумовлюють виникнення й ескалацію міждержавних торговельних конфліктів.

Доцільним представляється асоціювання торговельної війни з найвищою інтенсивністю напруги у торговельних відносинах держав, інструментарієм досягнення якої є найбільш жорсткі методи зовнішньоторговельної політики – торговельна блокада, ембарго, бойкот. Взаємне застосування державами менш жорстких заходів (підвищення / зниження експортних / імпортних мит, введення нетарифних обмежень, підвищення / зниження експортних / імпортних

квот, використання демпінгових цін, оголошення продукції конкурентів шкідливою для споживачів та / або екології та ін.) відповідають, на наш погляд, менш інтенсивним стадіям напруженості зовнішньоторговельних відносин (торговельний конфлікт, торговельна суперечка тощо).

Очевидно, найбільш жорсткими методами торговельної війни є ембарго, що передбачає вибіркочу заборону на експорт-імпорт конкретних товарів / послуг, та торговельна блокада, яка передбачає повне припинення торговельно-економічних відносин. У результаті запровадження торговельної війни значні економічні втрати найчастіше несуть обидва її учасники, хоча існує можливість отримання позитивного ефекту у разі успішної наступальної війни для ініціатора як (зазвичай) більш сильного контрагента. Наприклад, обмеження експорту держави-об'єкта торговельної війни послаблює її національний дохід та надходження валюти, тим самим знижуючи її можливість закуповувати на світовому ринку необхідні їй товари. Водночас такі заходи доволі часто сприяють зростанню прибутків держави-ініціатора, оскільки мають економічний ефект, подібний до тарифних обмежень.

Ще однією визначальною ознакою торговельної війни як найвищої стадії загострення міждержавного торговельного конфлікту, на наш погляд, є домінування політичного підтексту з боку ініціатора. Обмежувальні торговельні заходи в даному випадку є не тільки економічним, але й політичним інструментом примусу з боку держави-ініціатора до трансформації або коригування політичного вектору розвитку держави-об'єкта. Якщо вимоги держави-ініціатора до держави-суб'єкта мають явний та глобальний характер, економічні обмеження зазвичай набувають форми санкцій.

Економічні санкції – це економічні заходи заборонного характеру, які застосовуються одним учасником міжнародної торгівлі (державою або групою держав) по відношенню до іншого учасника (об'єкта санкцій) з метою примушення останнього до зміни політичного курсу. Найбільш поширеними формами економічних санкцій є обмеження на міжнародну торгівлю (торговельні санкції) та фінансові. Під торговельними санкціями розуміють обмеження або заборону однією державою торговельних контактів з іншою державою, дії або політика якої засуджуються першою. Санкції можуть мати всеохоплюючий характер (торговельна блокада), а можуть стосуватися певних товарів (ембарго), особливо зброї та нафти.

Як вже зазначалося, економічні санкції зазвичай є елементом агресивної зовнішньополітичної стратегії та займають ключове місце в арсеналі засобів зовнішньої політики провідних держав світу. Вони спрямовані на примушення порушника міжнародного права (держави) дотримуватися закону. Санкції як елемент політичного тиску з боку держави-ініціатора запроваджуються до держави-об'єкта з метою упередження військової інтервенції, припинення регіональних конфліктів, просування демократії та політичних свобод, утвердження прав людини, попередження розповсюдження ядерної зброї, звільнення заручників та захоплених територій.

Нарешті, ще однією ознакою торговельного конфлікту, що дозволяє розглядати його як торговельну війну, слід вважати значні економічні втрати, які її супроводжують – як для держав-сторін конфлікту, так й для світової економіки в цілому. В результаті ефект від запровадження торговельних обмежень на імпорт з боку держави-ініціатора може бути нівельований у результаті симетричних дій держави-об'єкта. Глобальний характер торговельної війни зумовлює її вплив на інші держави, які не є прямими учасниками конфлікту, але можуть отримати як позитивні, так й негативні наслідки для національної економіки. Типовим прикладом такого впливу може вважатися переорієнтація держави-об'єкта на ринок збуту третьої держави внаслідок обмеження доступу на ринок держави-ініціатора війни. Втім зазначимо, що масштабний торговельний конфлікт між державами-світовими лідерами, попри більш низьку інтенсивність напруги та / або тривалість порівняно з торговельною війною, також безумовно позначається на інших країнах.

Підсумовуючи встановлені ознаки торговельної війни, можемо надати їй визначення. А саме, під торговельною війною пропонується розуміти системний динамічний торговельний конфлікт максимальної інтенсивності напруги, який має політичне підґрунтя, передбачає комплексне взаємне застосування обмежувальних інструментів зовнішньоторговельної політики (торговельних санкцій) обома сторонами (державами та / або інтеграційними утвореннями) з метою захисту їх національних інтересів, та супроводжується значними економічними втратами як для сторін конфлікту, так й для глобальної економіки.

*Коровайченко Н. Ю., к. е. н., доц.
КНТЕУ, м. Київ, Україна.
Назаренко О.А., головний спеціаліст
департаменту міжнародного
орговельно-економічного співробітництва
та європейської інтеграції,
Міністерство економічного
розвитку і торгівлі України
м. Київ, Україна*

ВИКЛИКИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО БІЗНЕС- СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

В умовах посилення співробітництва з країнами Європейського Союзу в рамках Угоди про Асоціацію особливої актуальності отримують проблеми інтенсифікації торговельних та інвестиційних зв'язків, а також конвергенції українського цифрового ринку із європейським.

Інтеграційна політика в рамках ЄС передбачає утворення так званого Єдиного цифрового ринку. Цілі інтеграції у даній сфері співпадають із відповідними напрямками економічної інтеграції, зокрема щодо скасування обмежень у торгівлі інформаційно-комунікаційними послугами та технологіями і створення єдиних правил її регулювання всередині регіонального об'єднання.

Стратегія створення Єдиного цифрового ринку передбачає три основні напрями: он-лайн доступ до товарів і послуг, створення сприятливих умов для розвитку цифрових мереж та надання цифрових послуг, сприяння зростанню цифрової економіки ЄС. Інструменти реалізації цієї стратегії: реформування законодавства з авторського права; перегляд норм регулювання аудіовізуальних медіа та телекомунікаційного сектора, скасування територіальних обмежень; розширення транскордонної електронної торгівлі та розбудову економіки знань [1].

Передбачається, що Єдиний європейський цифровий ринок стане одним з найбільших ринків світу для он-лайн бізнесу. Сьогодні обсяги реалізації продукції он-лайн у ЄС оцінюються близько 500 млрд євро, і очікується подвоєння цього числа до 2020 року у разі якщо формування Єдиного європейського цифрового ринку проходить успішно [2]. Повністю сформований та безперебійно функціонуючий Єдиний цифровий ринок принесе 415 млрд євро

щорічно у економіку ЄС [3]. У зв'язку з вищевикладеним постає необхідність інтеграції українського цифрового ринку з європейським.

З метою розвитку та розповсюдження українських цифрових технологій розроблено «Цифровий порядок денний – 2020», який містить першочергові сфери, ініціативи, проекти «цифровізації» України до 2020 року. У цьому документі зокрема передбачено, що «цифровізація» України має орієнтуватися на міжнародне, європейське та регіональне співробітництво з метою інтеграції України до ЄС, входження України в європейський і світовий ринок електронної комерції та послуг, банківської і біржової діяльності, співробітництво та взаємодію на регіональних ринках [4].

Реалізація цих завдань передбачає налагодження різноманітної співпраці у цифровій сфері, зокрема інтенсифікації торгівлі телекомунікаційними, комп'ютерними та інформаційними послугами. При цьому динаміка загальних обсягів українського експорту відповідної продукції є досить нерівномірною (табл. 1). Серед країн ЄС провідними партнерами в українському експорті телекомунікаційних послуг залишаються Великобританія та Німеччина. Загалом частка телекомунікаційних, комп'ютерних та інформаційних послуг в українському експорті послуг до ЄС за 2013-2017 рр. не перевищує 20% [6].

Таблиця 1

Динаміка українського експорту телекомунікаційних, комп'ютерних та інформаційних послуг, % до попереднього року

Види послуг	2013	2014	2015	2016	2017
Телекомунікаційні послуги	17,9	14,4	-10,4	-22,1	-17
Комп'ютерні послуги	37,9	16,1	11,2	18,4	26
Інформаційні послуги ¹	43,5	1,1	16,0	4,0	5,4

Примітка: 1 за даними [6]

Розраховано за даними [5; 6]

На тлі вказаних тенденцій досить неоднозначно виглядає одна з цілей «Цифрового порядку денного 2020» – «розвинути та захопити світове лідерство щодо експорту «цифрової» продукції та послуг», зважаючи на уповільнення темпів приросту експорту у 2016 році. Водночас за даними 2017 року спостерігається певне пожвавлення, що дає можливість припускати подальше відновлення позитивної динаміки.

Таким чином, консолідація цифрового ринку ЄС потребує здійснення невідкладних кроків щодо виконання завдання інтеграції України до нього. Зіставлення завдань та принципів, задекларованих у «Цифровому порядку денному 2020» та відповідних існуючих тенденцій свідчить про наявність суттєвих розбіжностей у стратегічних принципах «цифровізації» та реаліях українського цифрового ринку. Зокрема, показники обсягів експорту телекомунікаційних та інформаційних послуг демонструють уповільнення динаміки зростання. Отже досягнення цілей інтеграції українського цифрового ринку до європейського потребує вжиття заходів щодо усунення вказаних невідповідностей.

Список використаних джерел

1. Коровайченко Н. Ю. Передумови інтеграції України до Єдиного цифрового ринку Європейського Союзу [Електронний ресурс] / Н. Ю. Коровайченко // Ефективна економіка. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.economy.nauka.com.ua>
2. Irish Online Economy Report 2016 [Електронний ресурс] // Dublin, Ireland: Wolfgang Digital. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.wolfgangdigital.com>.
3. Digital Single Market: Commission calls for swift adoption of key proposals and maps out challenges ahead [Електронний ресурс] // European Commission – Press Releases. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-1232_en.
- 4 «Цифровий порядок денний – 2020» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://uccr.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>.
5. Ukraine. Communication Services [Електронний ресурс] // WTO trade in services database. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://i-tip.wto.org/services/ChartResults.aspx>
6. Динаміка структури експорту-імпорту послуг [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2008/zd/dseip/dseip2007_u.htm

Купалова Г.І., д-р е.н., проф.

Гончаренко Н.В., к.е.н., доц.

Нікітченко Ю.С., к.т.н.

Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна

ЕКОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Глобалізація як визначальна інтеграційна тенденція кінця ХХ – початку ХХІ ст. – одна із ключових категорій еволюції сучасних міжнародних відносин, яка характеризується всеохоплюючим наближенням і взаємопроникненням національних структур. Потужний розвиток коопераційних зв'язків на міжнародному ринку тісно пов'язує національні економіки через глобальні виробничо-збутові ланцюги, коли засоби, необхідні для виробництва товарів й послуг (наприклад, видобуток й переробка сировини, виготовлення продукції, менеджмент, маркетинг тощо), можна отримати з різних куточків світу завдяки системі потужних інформаційно-комунікаційних технологій та логістичних рішень [8–10].

В таких умовах глобальної інтеграції міжнародна торгівля виступає важливим елементом розвитку міжнародних економічних відносин, адже не тільки товари і послуги, а й фактори виробництва набувають високої транскордонної мобільності [3, 10]. Лібералізація міжнародної торгівлі у ХХ ст. і, як наслідок, глобалізація торговельних процесів призвели до стрімкого збільшення обсягів і диверсифікації географії потоків, до яких долучаються усі без винятку країни, що виходять у міжнародний економічний простір.

У сучасних умовах характерною особливістю глобалізації торговельних відносин є прямий негативний вплив на навколишнє природне середовище (НПС) [1, 8]. Протягом декількох десятиліть поспіль нарощування виробництва і торговельних потоків відбувається за рахунок екстенсивного споживання природних ресурсів при утворенні багатотонних відвалів відходів. Невідповідність на всіх рівнях поточної виробничо-господарської діяльності наявному ресурсно-екологічному потенціалу глобальної природної екосистеми ускладнює взаємовідносини в системі «людина – природа» та загострює глобальну екологічну кризу. Фундаментальна роль

природи у постачанні ресурсів та наданні послуг, зокрема таких, як поглинання відходів, без яких не може існувати людська економіка, значною мірою ігнорується. Різкі прояви екологічного дисбалансу ставлять під загрозу можливість існування не тільки нинішніх поколінь, а й майбутніх в цілому.

Так, експерти відмічають [1, 2, 3, 9, 10], що сукупний масштаб трансформації природного середовища за останні 50 років значно перевищив масштаби усіх змін, що відбувалися в історії людства у попередні століття. Неконтрольоване споживання невідновних природних ресурсів і тотальне забруднення біосфери задля задоволення непомірних потреб людини запустили механізми незворотних процесів деградації екосистем і втрати біорізноманіття. Тобто підвищення добробуту, економічне зростання й економічний розвиток відбуваються за рахунок руйнування природних екосистем, а отримані вигоди досягаються без урахування вартості деградації екосистемних послуг і витрат, пов'язаних з еколого-економічними ризиками.

Поточна ситуація склалася через те, що тривалий час торговельно-економічна діяльність і екологічна безпека як стан захищеності навколишнього природного середовища розглядалися окремо один від одного, без усвідомлення їх єдиного функціонального зв'язку. Проте нестача первинних природних ресурсів, тотальне забруднення довкілля та численні кризи свідчать про те, що економічні й екологічні аспекти суспільного розвитку не ізольовані один від одного, а є різними складовими єдиного цілого, що тісно взаємопов'язані і абсолютно взаємозалежні.

Усвідомлення масштабів негативного впливу на довкілля спонукає світову спільноту до пошуку ефективних механізмів й інструментів регулювання торговельних відносин з урахуванням екологічних чинників. Це складне багатовекторне стратегічне завдання, адже вимагає пошуку таких рішень, що дозволять досягнути високих економічних показників при одночасному збереженні й відновленні якісно-кількісних показників стану довкілля.

Численні дослідження, зокрема Світового банку, підтверджують, що на противагу існуючим уявленням, країни, які враховують екологічний фактор і мають найбільш жорсткі екологічні стандарти, як правило, є найбільш конкурентоспроможними [11].

З огляду на вищезазначене, постає необхідність розробки й практичного впровадження інтегрованої концепції захисту глобальної екосистеми на засадах принципів сталого й екологічно безпечного

розвитку. Збалансування економічних інтересів і екологічних вимог дозволить інтегрувати потреби людини у фізичні межі економіки – природне довкілля.

Практична реалізація поставленого завдання потребує розробки прийнятної системи мотивації та відповідальності за досягнення цілей екологізації для всіх учасників без виключення. Пропонована система має включати реальні інструменти управління мотивацією суб'єктів господарювання та усвідомлення ними відповідальності, а саме:

- запровадження спеціальних пільг і кредитів для екологічно дружніх суб'єктів господарювання;
- посилення відповідальності у вигляді штрафів, податків чи платежів за забруднення навколишнього природного середовища;
- врахування екологічної вартості й екологічних збитків у виробничо-збутових ланцюгах.

Для різних суб'єктів господарювання конкретизації інструментів має передувати детальний аналіз з ідентифікацією специфічних видів впливу на довкілля на всіх етапах торговельних операцій.

При розробці такої системи слід дотримуватися основоположних принципів, сформульованих у [4, 5, 6], а саме:

- принцип інтегрального підходу з урахуванням сумарного ефекту дії по всьому ланцюгу торговельного потоку;
- принцип попередження (перестороги), що передбачає ліквідацію причин, а не боротьбу з наслідками;
- принцип повної відповідальності з визначенням не тільки суб'єктів та об'єктів екодеструктивної діяльності, а й ступеня цієї відповідальності залежно від масштабів впливу;
- принцип прийнятності інструментів з урахуванням території впливу, учасників процесів та інших специфічних обставин;
- принцип максимальної ефективності, що передбачає досягнення цілей мінімізації негативного впливу при максимальній віддачі засобів, що задіяні у вирішенні поставлених завдань.

Таким чином, враховуючи зростання темпів нарощування обсягів міжнародної торгівлі та поглиблення екологічної кризи, неможливо заперечувати тісний взаємозв'язок між економічними й екологічними факторами розвитку. Тому механізми й інструменти захисту екосистем на різних етапах торговельно-економічної діяльності повинні зайняти важливе місце в процесі інтеграції країн та інших суб'єктів господарювання у глобальний економічний простір.

Список використаних джерел

1. Steve Percy Ecosystems and Human Well-being: Opportunities and Challenges for Business and Industry: Millennium Ecosystem Assessment / Steve Percy, Jane Lubchenco. – World Resources Institute, Washington, DC, 2005. – 36 p.
2. Standing Up for the Environment. Trade for a Greener World. – Office of the United States Trade Representative. United States Department of State, 2015. – 64 p.
3. Бохан А.В. Міжнародна торгівля в контексті інноваційної інтеграції екологічних ресурсів / А.В. Бохан / Ефективна економіка: електронне наукове фахове видання. – 2011. – №4.
4. Екологічна економіка : навч. посіб. / О. Ф. Савченко, О. І. Дачій; ВНЗ Укоопспілки «Полтав. ун-т економіки і торгівлі» (ПУЕТ). – Полтава : ПУЕТ, 2014. – 425 с.
5. Економіка природокористування: навч. посіб. / С.В. Мельник. – О.: Наука і техніка, 2012. – 224 с.
6. Купалова Г.І., Гацька Л.П., Мурована Т.О. та ін. Екологічна економіка: практикум / За ред. Г.І. Купалової. – К.: Освіта України, 2017. – 273 с.
7. Мировое экономическое положение и перспективы, 2017 год. Резюме. – Организация Объединенных Наций, Нью-Йорк, 2017. – 10 с.
8. Окружающая среда и торговля – справочно-аналитическое пособие. – Программа ООН по окружающей среде. Международный институт устойчивого развития, 2005. – 166 с.
9. Торговля и зелёная экономика. Руководство. – Международный институт устойчивого развития и Программа ООН по окружающей среде, 2014. – 189 с.
10. Цибуляк А.Г. Сучасні тенденції розвитку екологізації світової торгівлі / А.Г. Цибуляк // Actual problems of international relations. – 2015. – Release 124 (part I). – С. 134-140.
11. Дугінець Г.В. Сучасні екологічні чинники формування міжнародної конкурентоспроможності європейських країн / Г.В. Дугінець // Reporter of the Priazovskyi State Technical University. – 2014. – С. 91–96.

*Мельник Т.М., д-р ек. н., проф.
Касянок К.Г., аспірант*
Київський національний
торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕТЕРМІНАНТ ФІНАНСОВИХ ДИСБАЛАНСІВ

У сучасному науковому товаристві для аналізу динаміки поточного рахунку платіжного балансу, як основного індикатора фінансових дисбалансів використовуються різні теоретичні підходи та інструменти. Водночас, всі вони спираються на теорію економічної поведінки для аналізу реакції балансу поточного рахунку на економічні потрясіння та економічну політику досліджуваної країни. Оскільки поточний рахунок вимірює різницю між національними заощадженнями та внутрішніми інвестиціями, правильне поведінкове моделювання коригування поточного рахунку вимагає використання теорії споживання, заощадження та інвестиційних рішень економічних агентів. Крім того, оскільки заощадження та інвестиції є перспективними рішеннями, теоретичні засади дослідження вимагають використання міжчасового підходу.

За основу неокласичної теорії в нашому випадку слід вважати дослідження М. Обстфельда і К. Рогоффа [4]. Їх міжчасові підхід до поточного рахунку характеризується динамічним перспективним ідеалом оптимізації домашніми господарствами співвідношення споживання / заощадження, а фірмам – інвестиції. Концептуально їх модель пояснює поточний рахунок платіжного балансу (ПРПБ) як різницю між поточною ситуацією в країні та довгостроковою ситуацією. Зокрема, модель передбачає, що потоки капіталу з країн з низьким рівнем дохідності капіталу спрямовані до країн, в яких вищий рівень дохідності. У свою чергу, ці доходи від капіталу визначаються двома ключовими факторами: відносним обмеженням капіталу та перспективами зростання країни, на який сильно впливає зростання продуктивності праці. Обидва елементи прогнозують «низхідні» потоки капіталу від багатих до бідних країн.

Альтернативні (до неокласичної) теорії пропонують розглядати динаміку поточного рахунку з трьох точок зору: вони можуть бути результатом змін в балансі торгівлі товарами та послугами країни; вони можуть визначатися міжнародними потоками капіталу та

змінами в чистій інвестиційній позиції країни; або виникають унаслідок розбіжностей між національним виробництвом та доходами від нього [3].

Згідно з першою точкою зору, дисбаланс поточного рахунку є наслідком постійної міжнародної розбіжності у торгових позиціях. З цієї точки зору, постійний торговельний профіцит (або дефіцит) може виникнути в країнах з обмеженою базою розвитку експорту. Зокрема, зростання цін на нафту пояснює великий надлишок поточного рахунку країн-експортерів нафти в 1970-х та 2000-х роках [2].

Друга точка зору наголошує на зміні позицій чистих іноземних активів, в основному обумовлених різницею норми прибутковості капіталу. Частково такі розбіжності виникають у зв'язку з короткостроковими циклічними чинниками, оскільки країни дотримуються різних національних макроекономічних політик. Зокрема, ці чинники були визнані важливими для розуміння розвитку балансу США [1]. Крім того, валютні інтервенції спрямовані на формування валютних резервів у деяких азіатських країнах призвели до масових викривлень номінального обмінного курсу, що створює підґрунтя до можливої переоцінки деяких валют, зокрема китайського юаня.

У співвідношенні заощаджень та інвестицій, важливими є також безпосередньо демографічні тенденції. Практично всі розвинені країни (за винятком США) характеризуються негативними демографічними тенденціями. В умовах скорочення народжуваності і підвищення середньої тривалості життя це призводить до скорочення чисельності економічно активного населення і збільшення навантаження на працююче населення. Скорочення чисельності населення також актуально і для деяких країн, що розвиваються та перехідною економікою, в тому числі і для України, яка характеризується низькою народжуваністю і екстремально високою смертністю. У розвинених країнах можливості інвестування залишаються відносно обмеженими в умовах скорочення чисельності населення і вже досягнутої високої капіталомісткості праці. Це призводить до зростання платіжного профіциту країн за рахунок зростання норми заощадження. У той же час країни, що розвиваються характеризуються високою народжуваністю і низьким рівнем накопиченого капіталу, що означає потенційно високу прибутковість капіталу [2]. Звідси випливає, що в довгостроковому періоді розвинені країни мають тенденцію до збереження платіжного профіциту, а країни, що розвиваються – дефіциту.

Підсумовуючи теоретичні підходи до пояснення суті та причин виникнення фінансових дисбалансів варто узагальнити ключові

детермінанти, зокрема розвиток фінансового сектору, рівень технологічного розвитку країн, чисельність населення та демографічна ситуація, якість управління та відмінність у загальній продуктивності факторів виробництва. На підставі цих міркувань, та на основі поглибленого аналізу основних детермінант, які визначають сальдо поточного рахунку, а також інших балансових показників національної економіки, уряди країн світу мають можливість обирати адекватні та дієві заходи державної економічної політики для забезпечення сталого і збалансованого економічного розвитку.

Список використаних джерел

1. Cheung C. Structural and cyclical factors behind current account balances [Electronic source] / C. Cheung, D. Furceri, E. Rusticelli // Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD). – 2010. – Mode of access: <http://www.oecd.org/eco/structuralandcyclical-factorsbehindcurrent-accountbalances.htm>.

2. Drivers of Current Account Balances / Directorate General Economic and Financial Affairs. – Belgium: European Commission, 2014.

3. Mann C. Perspectives on the US current account deficit and sustainability. // Journal of Economic Perspectives. – 2002. – №16 (3). – P. 131-152.

4. Obstfeld M. The Intertemporal Approach to the Current Account / M. Obstfeld, K. Rogoff. // Handbook of International Economics. – 1995. – №3. – P. 1731–1799.

Онищенко В.П., д-р е.н, проф.

Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна

СПРАВЕДЛИВІСТЬ ТА ДОВІРА ЯК КОНСТИТУТИВИ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Зміни що проходять у світовій економіці вимагають корекції парадигми міжнародних економічних відносин (МЕВ), яка би

враховувала та ефективно реагувала на глобальні виклики, що сформувалися під впливом політизації МЕВ, активного розвитку нових центрів світової політики, економіки та торгівлі, поступового відходу від тотальної глобалізації і акценту на національних інтересах та необхідності постійної балансування інтересів суб'єктів МЕВ, переходу до нового формату ліберальної парадигми світової економіки та торгівлі у контексті врахування умов та вимог країн з висхідними економіками. Ця корекція має бути націленою на розуміння того, що тільки консенсус між країнами забезпечить відносно стійкий світ і його економіку; що ніхто не вправі нав'язувати свою волю і бачення світоустрою будь-кому; що людство досягло такого стану у своєму розвитку і такої його складності, що обумовлює його сталу нерівно важність і турбулентність багатьох політичних та економічних процесів, а тому будь-які дії повинні бути виваженими, бо навіть, на перший погляд, незначні конфлікти можуть привести до значних негативних наслідків, які заздалегідь передбачити неможливо. Слід пам'ятати, що будь-які складні соціально-економічні системи, а тим більш глобальні як МЕВ, мають по природі своїй, так звану, фундаментальну невизначеність яка не вписується у звичний для нас «лапласівський детермінізм». Але попри всі складнощі, виклики – це спонукання до дії, до змін на краще, тому сьогодні необхідно розуміти їх, бажати адекватних змін та активно для цього діяти і пам'ятати – *volentemducuntfata, nolentemtrahunt* (бажаючого доля веде, небажаючого тягне).

Особливу увагу слід звернути на *політичні чинники та виклики*. Дж. М. Кейнс якось зауважив, що ідеї економічних та політичних мислителів – і коли вони праві і коли помиляються – мають набагато більше значення, ніж прийнято вважати. В дійсності, тільки вони і правлять світом. Тому світова економіка, безперечно, завжди знаходиться під впливом конкуруючих між собою політичних та ідеологічних конструкцій міжнародних відносин. При цьому слід зазначити, що політична складова МЕВ країни є відображенням її внутрішньої економічної політики, яка формується політичною та економічною елітою суспільства і визначає її національні інтереси та стратегічні напрями розвитку.

Зауважимо, що економічні та політичні передумови міжнародних економічних відносин не можуть бути поза більш широким розумінням принципів організації та самоорганізації світового та

національних суспільних просторів. Тобто, МЄВ, слід розглядати як соціально-політичний феномен, в основі якого знаходяться такі соціальні категорії як справедливість та довіра, які є *конститутивами* відносин між будь-якими соціально-економічними суб'єктами. При цьому, справедливість – мотиватор довіри, а довіра – запорука ефективного партнерства.

Справедливість – наріжний камінь дискурсу соціології міжнародних відносин, тому, на думку автора цю категорію слід включити до їх методологічного каркасу скажімо, міжнародної політекономії. Строго кажучи, МЄВ можуть бути визнаним справедливим, якщо стратегії його суб'єктів базуються на певних загальних правилах, які визнаються міжнародним правом допустимими і справедливими безвідносно до його результатів, а домовленості про економічну співпрацю добровільно ратифіковані його сторонами. Безумовно, «справедливість» міжнародних угод визначається їх сторонами і має суб'єктивний характер. А тому концепція справедливості МЄВ (і не тільки) має ґрунтуватися на визнанні цивілізаційних та національних розбіжностей того, що уявляє собою справедливість, а також на порівняльному підході до справедливості, що дозволяє робити вибір між її альтернативними варіантами, з якими завжди приходиться мати справу у глобальному економіко-політичному просторі.

Якщо ми розглядаємо, скажімо, дві країни, як потенційних партнерів, то, перш за все, ми маємо оцінити рівень *довіри* між ними, тому що саме довіра, як відомо, визначає успіх колективних (партнерських) дій. Якщо говорити про довіру на міжнародному рівні, то це здатність суб'єктів міжнародних відносин до колективних цілеспрямованих дій. Довіра до держави у міжнародному вимірі є складовою її *соціального капіталу*, під яким слід розуміти здатність країни до міжнародної співпраці. Якщо розглядати соціальний капітал через призму міжнародної взаємодії, то це здатність країни до співпраці заради досягнення обумовлених відповідними домовленостями цілей, або реалізації конкретних спільних проєктів, яка принесе всім учасникам очікувану вигоду.

Довіра – ресурс, який мінімізує транзакційні витрати сторін міжнародних відносин при прийнятті узгоджених рішень. Основою міжнародної довіри є принцип «угоди повинні додержуватися» (*pasta sunt servanta*), який постулює, що кожна сторона угоди буде чітко дотримуватися виписаних норм. У широкому розумінні міжнародну

довіру можливо визначити якомучування, ймовірність того, що певні суб'єкти будуть поводитися згідно з прийнятими міжнародними нормами, не на шкоду інтересам тих, кого ці норми захищають.

Довіра є одночасно умовою і задачею МЕВ. Умовою – оскільки в ході міжнародної взаємодії країни ставлять себе у певну добровільну залежність від поведінки один одного; задачею – тому що у результаті економічної взаємодії проблема дефіцита довіри повинна вирішуватися партнерами, так як від цього в значній мірі залежить ефективність МЕВ.

Якщо розглянути міжнародне економічне співробітництво по країнам, то можливо простежити чітку пряму залежність між активністю тієї чи іншої країни на міжнародній арені і рівнем її соціального капіталу. США, Японія, ЄС та інші розвинуті демократичні країни з високим рівнем соціального капіталу демонструють ефективну міжнародну співпрацю по всім напрямкам економічної, політичної та соціальної взаємодії. А для країни з низьким рівнем соціального капіталу, як відзначає Ф. Фукуяма, будуть, вірогідніше за все, характерні не тільки маленькі, слабкі та неефективні компанії, але й стійка корупція серед функціонерів та неефективне публічне управління і низький рівень довіри» [1, с.240], що не стимулює активну міжнародну діяльність та довіру до країни. Очевидно, що низький рівень довіри в країні прямо визначає довіру до неї на міжнародній арені, що не потрібно доводити навіть статистично. Це характерно для України, що, природно, серйозно утруднює розвиток її МЕВ та перспективи євроінтеграції а тому як вірно зазначає В. Горбулін: «Для вирішення проблем у нас є тільки один шлях – відновлення довіри. І не просто відновлення, а перетворення її на найцінніший ресурс. Певною мірою – експортний ресурс для всієї європейської спільноти»[2].

Список використаних джерел

1.Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2004. – с.730 с.

2. Горбулін В.Криза довіри: у пошуку нового фундаменту стійких альянсів //Дзеркало тижня, вип..10, від 17-23. 03.18 // https://dt.ua/internal/kryza-doviri-u-poshukah-novogo-fundamentu-stiykih-alyansiv-272302_.html

Okhrimenko O.O.,
Doctor of Economics,
Prof. of International Economics Department,
National Technical University of Ukraine
«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute», Kyiv, Ukraine
Google Scholar

THE DIGITAL REVOLUTION IN INSURANCE: MARKETING, INFORMATION AND TECHNOLOGY COMBINATION

New McKinsey research shows that although digital technology propels some companies to become clear market winners, for many more its impact depletes corporate earnings and the overall value of an industry. Consumers, not companies, are often the ultimate winners. [1]

As noted in EY Global Insurance Digital Survey, the insurance industry is lagging behind other providers in developing innovative and customer-friendly digital experiences.

For a long time, the traditional insurance business model has proved to be remarkably resilient. But it too is beginning to feel the digital effect. It is changing how products and services are delivered, and increasingly it will change the nature of those products and services and even the business model itself. [3]

Insurers have traditionally competed on product features, where the uniqueness of a given product sets it apart from the competition. In today's consumer-driven marketplace, however, an excessive feature set can be a detriment. A truly digital customer experience requires products that are easy to comprehend and simple enough to enable e-applications, automated underwriting and direct issuance – all to help deliver the type of instant gratification consumers expect in a digital economy. [6]

The insurer expects from business digitization to increase customer satisfaction, reduce costs and increase revenues from providing services. The customers strive to simplify the process of purchasing insurance services, the available information about of key service features and round-the-clock support. Digital technologies crowd out insurance intermediaries and provide insurers with an opportunity to learn about their insurance needs.

To achieve their goals, insurers need to develop partnerships with service providers through integration through common digital platforms. It is necessary to optimize and integrate business processes of control, planning, operational management, risk management, pricing, settlement of damages, and others.

Insurers are threatened by three trends: a shift toward preventing risk rather than insuring against it, the increasing power of those companies that own and analyse data, and the investment of huge amounts of capital in insurance-related capital market instruments by institutional investors seeking high returns. [2, p.4]

63% of insurance executives expect their strategy to become entirely digital over the next 3 years, compared with 39% of executives in other industries. While 98% of insurance companies use traditional on-premises servers, executives say they have also invested more frequently than other companies in the public cloud (96% to 82%), the hybrid cloud (94% to 83%) and collaboration software (96% to 62%).[7]

Digital transformation scorecard [4, p.12]

	Cost reduction	Customer experience enhancement	Speed to market	Sales productivity	Underwriting efficiency	Claims efficiency
Omni-channel	√	√	√	√		√
Big data analytics	√	√	√	√	√	√
Internet of Things (IoT)	√	√			√	
Telematics		√		√	√	√
Voice biometrics and analysis	√	√				
Drones and satellites					√	√
Blockchain	√	√	√	√	√	√

The digital insurance platform market is anticipated to grow at a compound annual growth rate (CAGR) of 13.7% during the forecast horizon. The digital insurance platform market size is forecasted to grow from ~\$86.2B in 2018 to ~\$164.1B by 2023, at a Compound Annual Rise rate of 13.70 percent during the forecast period. The rise in the adoption Internet of Things products, increase in the shift of insurers’ focus from product-based strategies to customer-centric strategies, and raised appreciation among insurers to digitalize channels are forecast to steer the rise of the digital insurance platform market. The main factor that is anticipated to restrict the increase of the digital insurance platform market is the difficulty to integrate digital insurance platforms with legacy systems. [5]

Digitalization is a growing opportunity to improve market share and profitability for insurers. The updated business model of insurance services should take into account the changing consumer behaviour and smoothly transform in the digital space based on innovative technologies.

References

1. Bughin J., LaBerge L., Mellbye A. The case for digital reinvention// *McKinsey Quarterly*. 2017. February. URL: <https://www.mckinsey.com/business-functions/digital-mckinsey/our-insights/the-case-for-digital-reinvention>
2. Catlin T., Lorenz J.-T., Digital disruption in insurance: Cutting through the noise. Digital/McKinsey. March 2017. McKinsey & Company. 110 p.
3. Catlin T., Lorenz J.-T., Morrison Ch., Wilms H. Facing digital reality <https://www.mckinsey.com/industries/financial-services/our-insights/facing-digital-reality>
4. Ernst & Young Global Limited. Digital transformation in insurance: driving immediate value and enabling future innovation. EYGM Limited. 2017. 18 p.
5. ReportLinker. Digital Insurance Platform Market: Global Forecast until 2023. June 2018. 167 p. URL: <https://www.reportlinker.com/p05446325/Digital-Insurance-Platform-Market-by-Component-End-Users-Insurance-Application-Deployment-Type-Organization-Size-And-Region-Global-Forecast-to.html>
6. Wallace B. Digital insurance: How to compete in the new digital economy. DXC Technology. URL: http://www.dxc.technology/insurance/insights/119993-digital_insurance_how_to_compete_in_the_new_digital
7. What Makes Digital Leaders: A Full C-Suite Perspective. Global Digital Enterprise Survey 2016-2017. DXC Technology. The Economist Intelligence Unit Limited 2017.

*Пащенко Б.В., аспірант,
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна*

РУШІЙНІ СИЛИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ ОРГАНІЧНОЮ АГРОПРОМИСЛОВОЮ ПРОДУКЦІЄЮ

Окреслюючи рушійні сили стрімкого розвитку міжнародної торгівлі органічною продукцією, варто вказати на багатовимірність окресленого явища та тісний його зв'язок із чинниками економічного, соціокультурного, інституціонального спрямування. Відтак набуває актуальності поглиблений аналіз їх взаємодії та взаємозалежності, зокрема у частині глобального попиту, глобального виробництва та інституціональних регуляторів.

Стрімко зростаючий глобальний попит на органічну продукцію при нинішньому рівні технологій та асиметричності ресурсних можливостей країн не може задовольнятися виключно внутрішнім виробництвом. Це обумовлює необхідність використання міжнародної торгівлі як ефективного механізму стимулювання виробництва, обміну та споживання органічної продукції.

Наразі світовий ринок органічних продуктів демонструє стабільні й високі темпи зростання. Так, за результатами досліджень, проведеними провідними організаціями органічного руху IFOAM (Міжнародна федерація органічних сільськогосподарських рухів) та FiBL (Дослідницький інститут органічного сільського господарства в Швейцарії), до якого включено 162 з 224 країн світу, екологічним виробництвом сільськогосподарської продукції займаються понад 2,3 млн господарств, які використовують близько 44 млн га сільськогосподарських угідь, включаючи землі у конверсії, або 1% загальної площі сільськогосподарських земель світу[1].

При цьому, тільки з 2000 року площа органічних сільськогосподарських земель зросла із 14,9 млн га до 37,2 млн га у 2011 році, а у 2014 становила вже 43,7 млн га. Світовими лідерами серед країн світу за площею земель, зайнятих під органічним виробництвом, є Австралія, Аргентина, КНР і Бразилія. Країни з найбільшими обсягами ринків органічної продукції – США, Німеччина і Франція. Однак найвищий рівень споживання її простежується в Швейцарії, Люксембурзі, Данії та Австрії. Споживання такої продукції в країнах що розвиваються, на досить низькому рівні в зв'язку з тим що більшість місцевого населення знаходиться за межею бідності або є екологічно неграмотним.

Характеризуючи новітню специфіку глобального виробництва органічної агропромислової продукції, варто вказати на збільшення кількості країн-експортерів продуктів повного виробничого циклу. Відтак трендом останніх років є посилення диверсифікації суб'єктів міжнародної торгівлі органічною продукцією.

Важливим фактором, який підштовхує до прискореного розвитку міжнародної торгівлі органічною агропромисловою продукцією є високий рівень інвестиційного потенціалу окресленої сфери глобальної економіки.

Соціальнокультурний вимір розвитку міжнародної торгівлі органічною продукцією можна пов'язати із загостренням уваги світової громадськості як на рівні пересічних громадян, так і на рівні регуляторних інституцій на рівні країн та міждержавному рівні до проблем забруднення навколишнього середовища, викликів екологічної безпеки планети і окремо слід згадати проблему глобального потепління.

Також окремо слід зауважити на трансформаційні процеси у сфері довіри споживачів харчової промисловості до екологічності традиційного індустріального підходу, як такого, що був панівним та домінуючим донедавна в розвитку світової економіки. Окреслені процеси зумовили зростання споживацького попиту на органічну продукцію, поетапно формуючи окрему культуру, яка відобразилась в подальшому на сепарації продукції агропромислового виробництва в очах споживача на виготовлену за використання традиційних технологій і технологій органічного виробництва.

Наразі можна спостерігати як трансформацію збутових стратегій операторів ритейлу, так і зміни в споживацьких симпатіях, що межують з категоричними соціальними закликами з боку окремих представників руху за збереження екологічного стану планети чи маргіналізованих груп населення за стриману культуру споживання м'ясної продукції чи пропагандою ідеї дотримання ненасилля.

Найбільш розвиненим сегментом світового ринку органічної продукції є виробництво екологічно чистих продуктів харчування. Останні дослідження світового ринку органічної агропромислової продукції показують, що ринок знаходиться у фазі активного розвитку. Якщо у 2005 році світовий ринок органічної агропромислової продукції становив понад 15 млрд дол. США, то вже в 2011-му він збільшився до 33 млрд дол. США. За результатами 2015 року світовий ринок органічної продукції збільшився у 6 разів порівнюючи з 2005 роком, і досяг рівня 90 млрд дол. США. [2].

Враховуючи стратегічне значення продукції АПК як з огляду проблем продовольчої та економічної безпеки країн, так і забезпечення рівня якості життя їх громадян та його безпечності, питання щодо розвитку альтернативних систем землеробства, стійких до зовнішніх впливів (за рахунок більш високої екологічної адаптації та максимально можливого використання місцевих поновлюваних ресурсів) і здатних продукувати якісну продукцію з високим рівнем продуктивності знаходиться нині в епіцентрі уваги не лише учених, що спеціалізуються на сфері АПК, але й політиків, експертів міжнародних організацій, потужних транснаціональних компаній, що орієнтуються на нові перспективні ніші глобальної економіки.

Так, за оцінкою комерційної служби Посольства США в Україні, середня окупність інвестицій в українське органічне землеробство станом на 2017 рік становила близько 300%, що робило його одним з найпривабливіших напрямів для інвестицій компаній-нерезидентів в Україну.

Стрімкий розвиток міжнародної торгівлі органічною продукцією ставить перед світовою спільнотою та дослідниками низку проблемних питань, які вочевидь виникають в перебігу структуризації глобального ринку органічної продукції та посилення рівня економічного суперництва між його основними операторами, зокрема поглиблення через механізми міжнародного товарообміну майнової диференціації між багатими та бідними країнами; посилення процесів транснаціоналізації у агропродовольчій сфері країн із наявними ресурсним потенціалом, у т.ч. України, та продукування ризиків дискримінаційних наслідків для корінних аграріїв.

Список використаних джерел

1. FiBL & IFOAM – Organics International (2016); The World of Organic Agriculture 2016. Frick and Boon. URL: <https://shop.fibl.org/CHen/mwdownloads/download/link/id/785/?ref=1> (датазвернення:01.10.2018).
2. Helga Willer and Julia Lernoud, Research Institute of Organic Agriculture (FiBL), Frick, Switzerland Organic Agriculture Worldwide 2017: Current Statistics– URL: <http://orgprints.org/31197/1/willer-lernoud-2017-global-data-biofach.pdf> (датазвернення:01.10.2018)

*Саркісян Л.Г., к. е. н., доц.,
Богданова І.В., студентка, 2 курс,
ДонНУ ім. Василя Стуса,
м. Вінниця, Україна*

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОЇ ЕКОНОМІКИ У СВІТІ

Постановка проблеми. Креативна економіка в сучасному світі є прибутковим сектором економіки, що базується на інтелектуальній і творчій діяльності людини. Концепція креативної економіки сьогодні визнається як найбільш прогресивна і продуктивна у формуванні умов і факторів економічного зростання та зайнятості. Показово, зокрема, що станом на вересень 2018 року глобальний дохід від креативних та культурних індустрій склав 2250 мільярдів доларів США, це 3% від світового ВВП, для порівняння доходи від телекомунікаційних послуг у світі складають – 1,570 мільярдів доларів США. Глобальна зайнятість у креативних та культурних індустріях склала 29,5 мільйонів робочих місць, це 1% від світового активного населення, та більше ніж кількість робочих місць в автомобільній промисловості в Європі, США та Японії – 25 мільйонів. [1]

Доба креативної економіки відкриває нові горизонти розвитку не тільки для країн з розвинутою економікою, вона також надає перспективи соціально-економічного розвитку і для країн, що розвиваються, та транзитивних, адже інноваційно-креативна орієнтація економіки сприяє розбудові суспільства, заснованого на знаннях, стимулює інновації та впровадження новітніх прогресивних технологічних і соціальних платформ. Тому актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю оцінювання та прогнозів щодо становлення та розвитку креативної економіки у світі.

Метою роботи є аналіз розвитку креативної економіки у світі.

Аналіз останніх досліджень й публікацій. Дослідженню особливостей та специфіки креативних індустрій присвячували свої праці Д. Тросбі, Дж. О'Коннор, Дж. Хартлі, Е. Зеленцова, Н. Гладких, І. Мацевіч. Як основу креативної економіки розглядають креативні індустрії такі науковці як Дж. Хокінс, Е. Прагт, Р. Флоріда, Т. Флемінг. [2]

Культурні та творчі індустрії – це величезний внесок у світове господарство та ключовий чинник цифрової економіки. Вони є стратегічними активами для національних і регіональних економік, бо завдяки ним створюються мільйони робочих місць, підвищується привабливість міст та покращується якість життя як у розвинутих, так і в країнах, що розвиваються.

Азіатсько-Тихоокеанський регіон включає в себе країни Центральної Азії та Кавказу, і є найбільшим у світі ринком культурних та творчих індустрій, який має прибуток – 743 мільярди доларів США та зайнятість – 12,7 мільйонів робочих місць (рис.1). Ринок має найбільшу споживчу базу, та саме тут були засновані такі компанії як: Tencent – найбільша інвестиційна компанія в світі і одна з найбільших венчурних компаній, з кінця 2017 Tencent за своєю ринковою капіталізацією, перевищує 500 мільярдів доларів США, та посідає п'яте місце в світі; Yomiuri Shimbun – одна з п'яти національних газет Японії, що друкується найбільшим в світі тиражем, зокрема, сукупний тираж ранкових і вечірніх газет в січні 2002 року склав 14,323,781 примірників.

Європа – включає у себе Європейський Союз, європейські країни, що не є членами ЄС, Туреччину та Росію, та є другим за величиною ринком культурних та творчих індустрій, що має прибуток – 709 мільярдів доларів США та зайнятість 7,7 мільйонів робочих місць (рис. 1). Цей регіон має унікальну концентрацію культурних інститутів та залишається законодавцем креативності на світовій арені, у першу чергу завдяки Великобританії – перша країна, де була організованість в процесах і політика щодо креативної економіки, яка з'явилась на рівні урядового документу. А французька компанія Publicis Groupe сьогодні є четвертим за величиною рекламно-комунікаційним холдингом у світі і першим на європейському ринку. Європейський ринок креативної економіки також має великих гравців: WPP Group, Aegis, Havas, Pearson, Axel Springer, Ubisoft та інші.

Північна Америка до складу якої входить США та Канада – третій за величиною ринок культурних та творчих індустрій з доходами 620 мільярдів доларів США та зайнятістю 4,7 мільйонів робочих місць. Північноамериканський ринок – це найбільший ринок для телебачення, фільмів та радіо (рис.1). Саме тут споживається найбільша кількість цифрового контенту – 47%, випереджаючи Азію (25%) та Європу (24%). [1] Прикладом креативних компаній на цьому ринку є Omnicom Group, Interpublic Group та інші.

До регіону Латинської Америки та Карибського басейну відносять: Мексику, Південну Америку, країни Центральної Америки та Карибського басейну. Економіка культурних та творчих індустрій цього ринку приносить доходи в розмірі 124 мільярди доларів США та 1,9 мільйонів робочих місць. Латинська Америка та Карибський регіон мають багату культурну та природну спадщину, загальна кількість світової спадщини ЮНЕСКО у цьому регіоні складає

133 об'єкта. Ринок культурних та творчих індустрій у цьому регіоні також набирає обертів. Наприклад компанії, такі як Grupo Globo у Бразилії, Grupo Televisa в Мексиці та Grupo Clarin в Аргентині, захоплюють велику аудиторію та створюють відмінні телепрограми та теленовели.

Африка та Близький Схід включають в себе – Африку, країни Перської затоки та Близький Схід (включаючи Ізраїль), та мають доходи в розмірі 58 мільярдів доларів США та 2,4 мільйонів робочих місць. Виробництво та перегляд кінофільмів сьогодні сприяє зростанню зайнятості у культурних та творчих індустріях, наприклад Голлівуд – друга за величиною кіноіндустрія світу, зараз нараховує близько 300 тисяч робочих. Тим не менш, африканський ринок слабо структурований, а культурні товари в значній мірі забезпечуються тіньовою економікою, яка, припускають, використовує 547,5 тисяч людей і отримує доходи в розмірі – 4,2 мільярда доларів США. [1]

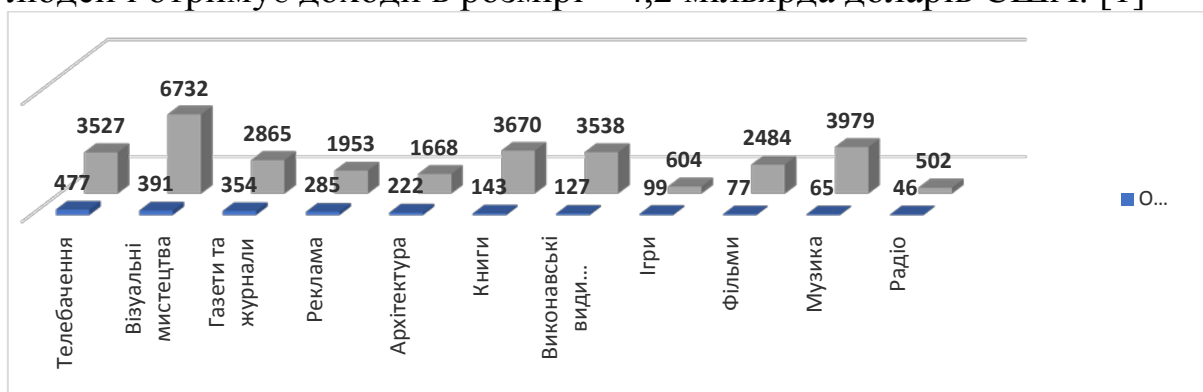

Рис. 1. Креативні та творчі індустрії у світі, по галузях у 2013 році (обіг в мільярдах доларів США)

Джерело [1]

Отже, не тільки країни з розвинутою економікою, а також країни, що розвиваються, та транзитивні, можуть формувати креативну економіку адже інноваційно-креативна орієнтація економіки сприяє розбудові суспільства, заснованого на знаннях, стимулює інновації та впровадження новітніх прогресивних технологічних і соціальних змін.

Список використаних джерел

1. The First Global Map of Cultural and Creative Industries. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.worldcreative.org>
2. Чуль О. М Система креативних індустрій як основа формування креативної економіки в регіоні. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.irbis-nbuv.gov.ua

Севрук І.М., к.е.н.,
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна

МАРКЕТИНГОВІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЗБУТОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА-ЕКСПОРТЕРА

Політика формування каналів збуту підприємства-експортера є одним із ключових елементів загального комплексу міжнародного маркетингу – маркетинг-мікс. Торговельне посередництво вже давно виокремилось в самостійний вид підприємництва. В умовах ринкової економіки посередницька діяльність набуває пріоритетного значення як механізм, що сприяє розвитку торговельно-господарських зв'язків, активізації продажу товарів як в умовах внутрішнього, так і зовнішнього ринку. Використання посередників дозволяє виробникам та великим оптовим підприємствам суттєво зекономити трудові, а саме головне матеріальні ресурси, а також дозволяє прискорити здійснення торговельних операцій та покращити їх якість [1].

У зовнішньоекономічній діяльності посередницька операція – це операція, пов'язана з купівлею-продажем товарів і послуг, що виконуються незалежними торговельними посередниками за дорученням виробника, експортера або імпортера, який виходить на зовнішній ринок на основі укладеної між ними угоди чи окремого доручення.

Торговельне посередництво включає коло послуг, зокрема щодо пошуку закордонного контрагента, підготовки і здійснення угоди, кредитування сторін і надання гарантій оплати товару покупцем, здійсненню транспортно-експедиторських операцій, страхування товарів при транспортуванні і зберіганні, виконання митних та інших формальностей (наприклад, по сертифікації товару), дослідження ринку збуту та інформаційного обслуговування зарубіжного поставальника, проведення рекламних та інших заходів щодо просування товарів на закордонні ринки, здійснення передпродажного сервісу і технічного обслуговування, а також проведення багатьох інших операцій.

Будь-яка посередницька діяльність здійснюється в основному з метою отримання прибутку і таким чином вона носить комерційний характер [1].

За визначенням Ф. Котлера, «посередники – це фірми, які допомагають компанії в просуванні, збуті і розповсюдженні її товарів серед клієнтів» [2].

Елліс П.Д. зазначає, що міжнародні торговельні посередники – це спеціалізовані посередники, які беруть участь в здійсненні та управлінні міжнародною комерційною діяльністю. Вони беруть на себе функцію агентсько-брокерського або перепродажного (збутового) характеру. Торговельні посередники широко поширені на світових ринках і є одними з найбільш стійких організаційних підрозділів в історії міжнародного бізнесу [3].

Глибоке вивчення проблематики та основоположних міжнародних документів, зокрема, Міжнародної торгової палати [4], а також практики комерційної діяльності зарубіжних фірм на світовому ринку дозволяє дійти висновку, що в основу класифікації торговельних посередників слід покласти їх функції та характер правових взаємовідносин між виробником (експортером або імпортером) і посередником. Залежно від характеру функцій розрізняють чотири основні види торговельних посередників:

- торговельні (дилерські) фірми;
- комісійні фірми;
- торговельні агенти;
- брокери.

Зазначимо, що до торговельно-посередницьких фірм відносяться компанії в юридичному і господарському відношенні незалежні від виробника (експортера або імпортера). Збутові, експортні та інші дочірні фірми та філії промислових компаній до категорії торговельних посередників не належать.

Залежно від того, чи набирає посередник права власності на товар, а також від чийого імені він діє, можна виділити чотири типи посередників (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікаційні ознаки основних типів торговельних посередників

Тип посередника	Класифікаційна ознака
Дилер	Від свого імені, за свій рахунок
Дистриб'ютор	Від чужого імені, за свій рахунок
Комісіонер	Від свого імені, за чужий рахунок
Агент, брокер	Від чужого імені, за чужий рахунок

Вибір посередника передбачає необхідність оцінки ефективності його роботи. До переліку основних показників оцінки роботи посередника у зовнішньоекономічній діяльності належать:

- фактичний обсяг продажів і тенденції його зростання;
- зіставлення планових показників з фактичними результатами;
- зіставлення доходів з витратами за обсягами, статтями (в динаміці);
- рівень збігу торговельних цілей торгового посередника з цілями фірми-експортера;
- якість поводження з товаром фірми-продуцента;
- реальний обсяг платежів за надані торговельні та інші послуги.

Таким чином, можна зробити висновок, що посередництво в зовнішньоекономічній діяльності охоплює значне коло функцій, які підприємство не спроможне виконати самотужки при виході на зовнішній ринок або у випадку коли виконання таких функцій особисто є економічно неефективним [1]. У міжнародній практиці існують різні типи посередників, які найбільш доцільно класифікувати, виходячи з характеру правових взаємовідносин та функцій, які вони покликані виконувати. У цьому контексті визначено, що найбільш поширеними типами торговельних посередників при здійсненні експортно-збутової діяльності підприємства є такі, як дилери, дистриб'ютори, комісіонери, агенти та брокери, роль та значення яких постійно зростає. Більше половини світового обороту товарів реалізується саме через торговельних посередників, що актуалізує перспективи подальших досліджень у даному напрямі.

Список використаних джерел

1. Дунська А.Р. Торгові посередники в зовнішньоекономічній діяльності: проблеми визначення та класифікації / А. Р. Дунська // Екон. вісн. Нац. техн. ун-ту України «КПІ» : зб. наук. пр. – 2012. – Вип. 9. – С. 89–95.
2. Котлер Ф. Маркетинг менеджмент / Ф. Котлер, К.Л. Келлер. – СПб. : Питер, 2011. – 816 с.
3. Ellis P. D. International Trade Intermediaries / Wiley International Encyclopedia of Marketing. – 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/9781444316568.wiem06040/abstract>
4. Roles and Responsibilities of Intermediaries / ICC, 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iccwbo.org/Advocacy-Codes-and-Rules/BASCAP/International-engagement-and-Advocacy/Roles-and-Responsibilities-of-Intermediaries/>.

ЕКОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ

Сучасний розвиток міжнародного бізнесу відбувається в умовах все інтенсивнішого загострення екологічних проблем. Масштаби впливу людства на довкілля з кожним роком стають все значущими, що обумовлює активізацію дій світової спільноти щодо пошуку шляхів розв'язання даних проблем. Низка заходів, що приймається у цьому напрямі, починаючи з глобального рівня й закінчуючи об'єктним, маючи певні наслідки й відрізняючись інтенсивністю й результативністю за регіонами світу, все ж не дозволяють стверджувати про однозначний прогрес у цьому питанні. Науковий пошук триває, підтвердженням чому є багаточисельні наукові роботи, присвячені екологічній проблематиці, зокрема, й одна з них цього року була удостоєна Нобелівської премії з економіки [3].

Ефективність здійснюваних екологічних заходів по країнах світу значно диференційовано, про що свідчать дані щодо інтенсивності викидів CO₂ у розрахунку на одиницю ВВП (рис. 1, табл.1).

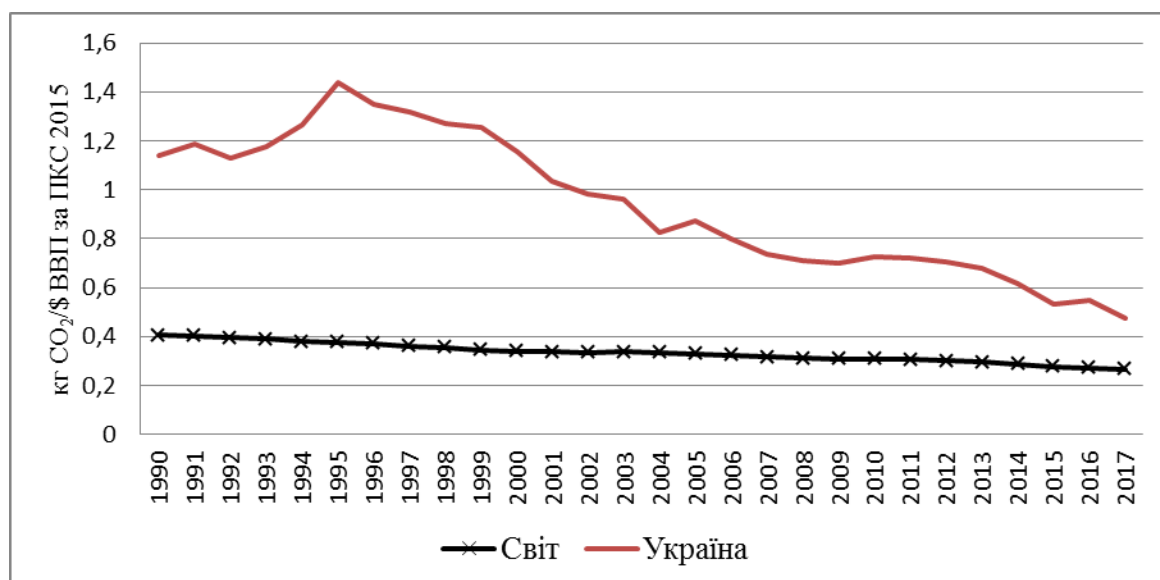

Рис. 1. Динаміка інтенсивності викидів діоксиду вуглецю на одиницю ВВП в Україні та світі (у кг CO₂/\$2015 ВВП за ПКС)*

*Складено за даними Міжнародної енергетичної агенції Enerdata [1]

**Рейтинг країн за інтенсивністю викидів діоксину вуглецю
на одиницю ВВП (у кг CO₂/\$2015 ВВП за ПКС)***

Країна	2014 рік		2015 рік		2016 рік		2017 рік	
	показник	місце	показник	місце	показник	місце	показник	місце
Країни з найнижчими значеннями показника								
Нігерія	0,058	1	0,061	1	0,057	1	0,059	1
Швеція	0,086	2	0,082	2	0,081	2	0,077	2
Франція	0,112	3	0,114	4	0,115	4	0,115	5
Колумбія	0,113	4	0,109	3	0,112	3	0,105	3
Норвегія	0,117	5	0,119	5	0,122	5	0,108	4
Венесуела	0,135	6	0,127	6	0,142	8	0,159	12
Бразилія	0,145	7	0,143	7	0,138	7	0,140	7
Італія	0,146	8	0,148	9	0,144	9	0,141	8
Португалія	0,146	9	0,157	11	0,148	10	0,162	13
Іспанія	0,151	10	0,156	10	0,148	11	0,152	9
Великобританія	0,156	11	0,146	8	0,134	6	0,127	6
Румунія	0,164	12	0,159	12	0,152	12	0,155	11
Країни з найвищими значеннями показника								
ПАР	0,616	1	0,599	1	0,612	1	0,599	1
Україна	0,615	2	0,532	2	0,548	2	0,473	5
Узбекистан	0,570	3	0,515	4	0,464	6	0,440	6
Казахстан	0,542	4	0,519	3	0,502	4	0,509	3
Тайвань	0,503	5	0,500	5	0,521	3	0,523	2
Китай	0,489	6	0,459	7	0,430	7	0,412	7
Росія	0,448	7	0,463	6	0,468	5	0,481	4
Іран	0,427	8	0,426	8	0,399	8	0,406	8
Канада	0,365	9	0,359	10	0,367	9	0,376	9
Південна Корея	0,364	10	0,362	9	0,353	11	0,359	10
Австралія	0,356	11	0,351	10	0,358	10	0,352	11
Саудівська Аравія	0,320	12	0,323	11	0,331	12	0,339	12
Світ	0,286		0,277		0,271		0,267	

*Складено за даними Міжнародної енергетичної агенції Enerdata [1]

Згідно наведених даних очевидно, що незважаючи на поступову позитивну динаміку, разом з тим, Україна на сьогоднішній день, на жаль, демонструє одні з найгірших значень показника інтенсивності викидів діоксину вуглецю на одиницю ВВП (табл. 1), що свідчить про вкрай неефективне використання ресурсів та надмірну енергоємність економіки країни.

Одними із екологічних заходів на об'єктному рівні є сертифікація суб'єктів господарювання за відповідними міжнародними екологічними стандартами, як то BS7750, BS8555, EMAS та ISO 14000. Що є особливо затребуваним при роботі на зовнішніх ринках, де вітчизняні підприємства стикаються з наявністю відповідної сертифікації за екологічними стандартами та необхідністю пристосування до існуючих вимог щодо екологічності продукції [4, с. 16].

Згідно даних Міжнародної організації зі стандартизації [2] з кожним роком збільшується число суб'єктів господарювання, що є сертифікованими за стандартами ISO 14001 «Системи екологічного менеджменту. Вимоги та керівництво щодо застосування». Так, у 2017 році у світі таких підприємств налічувалось вже 362610, причому 59,2% з них знаходилось у Східній Азії та Тихоокеанському регіоні, 31,1% – в Європі. В Україні, незважаючи на те, що даний стандарт було прийнято ще у 1997 році, у 2017 було сертифіковано лише 223 суб'єкти господарювання. Для порівняння у Великобританії таких налічувалося у цей період 17559, Італії – 14571, Іспанії – 13053, Німеччині – 12176, Франції – 6318, Румунії – 5555, Чехії – 4312, Польщі – 2885, Туреччині – 2001.

Отже незупинний та з кожним роком все більш інтенсивний процес екологізації міжнародних бізнес-процесів та управління суб'єктами господарювання, що спостерігається у світовій практиці останніми десятиріччями, стає об'єктивною реальністю сьогодення. Це вимагає від вітчизняних підприємств урахування існуючих тенденцій, застосування принципово нових підходів до організації своєї діяльності в умовах інтенсифікації інтеграційних процесів та загострення конкуренції на зовнішніх ринках.

Список використаних джерел

1. Breakdown by country (kCO2/\$2015 p). *Global Energy Statistical Yearbook 2018*. URL: <https://yearbook.enerdata.net/co2-fuel-combustion/world-CO2-intensity.html>.

2. ISO 14001- Environmental Management Systems – Requirements with Guidance for Use. Data from 1999 to 2017. *ISO Survey of certifications to management system standards*. URL: <https://isotc.iso.org/livelink/livelink?func=ll&objId=18808772&objAction=browse&viewType=1/>

3. The Prize in Economic Sciences 2018 URL: https://old.nobelprize.org/econo-press.pdf?_ga=2.151663408.843139967.1538992785-977446196.1538476224.

4. Українець Л. Формування зовнішньоторговельної політики в умовах екологізації економічного розвитку. *Міжнародна економічна політика*. 2005. – № 3. – С. 85–102. URL:http://www.iepjournals.com/journals/3/2005_2_Ukrainets_ukr.pdf.

*Ходжаян А.О., д-р е.н., професор,
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна
GoogleScholar*

СТІЙКІСТЬ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Поступальний розвиток відкритих національних економік здійснюється в умовах глобальних економічних стресів, які виникають з періодичністю, приблизно, раз на десять років і різняться за причинами та характером, що ускладнює можливість їх прогнозування та масштаби наслідків. Перманентність збоїв у функціонуванні глобалізованої світогосподарської системи у формі криз і депресій зумовлює уповільнення темпів економічного зростання та нестабільність відкритих економічних систем, що виявляється через зміну абсолютних значень та динаміки макроекономічних показників. За таких умов, визначальним індикатором поступального розвитку економіки з позицій її здатності протистояти зовнішнім загрозам і отримувати додаткові ресурси і позитиви від інтеграції у зовнішньоекономічний простір є стійкість економічної системи в цілому та окремих її елементів, без якої неможливо досягти економічного зростання і прогресивного розвитку суспільства.

Теоретичні і емпіричні дослідження доводять існування тісного кореляційного зв'язку між стійкістю та зростанням економіки. Компанії не в змозі приймати обґрунтовані рішення, коли рівень інфляції високий, а державний бюджет виходить з-під контролю. Фінансовий сектор не може функціонувати, якщо в державі спостерігається гігантський дефіцит. Держава не може ефективно надавати послуги, якщо вона вимушена виплачувати величезні відсотки по минулим боргам. Економіка не може зростати, якщо макроекономічне середовище не є стабільним та сприятливим [1].

Дестабілізуючі зовнішньоекономічні чинники здатні привести економічну систему до нестійкого стану, спровокувавши кризові

процеси в економічній динаміці. Перманентність чинників глобальної нестабільності потребує обґрунтування макроекономічних умов та механізмів формування стійкого прогресивного розвитку національної економіки.

Поняття «стійкість» по відношенню до економічної системи стали застосовувати лише в кінці ХХ сторіччя для відображення особливостей її динаміки в умовах негативних впливів зовнішнього середовища: здатності до прогресивного розвитку, забезпечення стабільного економічного зростання, формування оптимальних макроекономічних пропорцій відтворення, економічного і раціонального використання ресурсів, відлагодженості механізмів саморегуляції і управління, а також здатності швидко усувати загрози або пристосуватися до існуючих умов [2].

В термінах множин і простору стійкою вважається економічна система, яка в процесі своєї динаміки від початкового до заданого стану розвитку здатна забезпечити коливання множини її макроекономічних параметрів (рівня безробіття, інфляції, обсяги зовнішньої заборгованості, диверсифікованості джерел та темпи економічного зростання і т.д. в допустимих межах [3].

Аналіз складових цього терміна дозволяє виокремити наступні характеристики стійкої економічної системи: збалансованість макроекономічних пропорцій, розширене відтворення, стабільні темпи економічного зростання, ефективне (економічне і раціональне) використання ресурсів, забезпечення оптимальних значень показників функціонування макроекономічної, фінансової, зовнішньоекономічної, інвестиційної, науково-технічної, енергетичної, виробничої, демографічної, соціальної та продовольчої сфер національної економіки, в межах яких створюються найбільш сприятливі умови для відтворення, відлагодженості механізмів саморегуляції. Формування і дотримання визначених характеристик економічної системи дозволяє «нарощувати імунітет» національної економіки, без якого економічне зростання і підвищення рівня доходів під впливом негативних чинників внутрішнього та зовнішнього походження може непрогнозовано перерости у негативну динаміку.

В умовах, коли глобалізація проникла в усі сфери життєдіяльності суспільства, і в світі практично не залишилося ізольованих національних господарств, стійкість систем помітно знизилась. У сучасному світогосподарському устрої чітко окреслені дві тенденції, які зумовлюють підвищений ризик дестабілізації національних економік:

по-перше, до подальшої відкритості економіки. Тенденція до інтеграції виявляється у зближенні національних економік, їх тісній взаємодії і взаємопроникненні через механізми міжнародного руху товарів, послуг, факторів виробництва, інформації, технологій, фінансових активів;

по-друге, до посилення негативних зовнішніх імпульсів та пришвидшення їх передачі порівняно з позитивними наслідками інтеграції. Відкритість національної економіки, яка не узгоджена з рівнем макроекономічної стійкості, ускладнює можливість економічного зростання та прогресивного розвитку суспільства.

Через непрогнозованість зовнішніх імпульсів компенсаторним механізмом макроекономічної стабілізації, мають бути налагоджені внутрішні механізми управління і прогресивні пропорції відтворення, при яких економічна система набуває прогресивного стійкого стану автоматично під впливом ринкових регуляторів¹.

При відсутності необхідного рівня стійкості національної економіки та в умовах, коли сила реалізованих внутрішніх і зовнішніх загроз виявиться занадто руйнівною, необхідні додаткові заходи державного регулювання щодо приведення розбалансованих сфер національної економіки до стану, при якому досягається збалансованість макроекономічних відтворювальних пропорцій.

Макроекономічна стійкість забезпечується існуючими механізмами саморегуляції і управління в різних підсистемах економічної сфери: виробничій, інвестиційній, науково-технологічній, зовнішньоекономічній, фінансовій. В свою чергу, фінансова стійкість характеризується оптимальними параметрами функціонування бюджетної, грошово-кредитної, валютної, боргової, банківської системи та фінансових ринків, недотримання яких знижує стійкість національної економіки до внутрішніх і зовнішніх шоків і може перетворити потенційні ризики на реально існуючі загрози.

Чинники макроекономічної стійкості диференційовані залежно від рівня економічного розвитку країни, її місця і ролі у системі світогосподарських зв'язків. Проблема підвищення стійкості національних економік і стабільності економічного зростання залежить від вирішення двох груп проблем: диверсифікованості джерел економічного зростання (внутрішніх і зовнішніх) та збалансування макроекономічних відтворювальних пропорцій. Для розвинених країн

---

¹ Прогресивною макроекономічною стійкістю слід вважати такий стан економіки, при якому внаслідок збалансованості макроекономічних відтворювальних пропорцій, під впливом внутрішніх і зовнішніх загроз здійснюється поступальний розвиток економіки, економічне зростання та підвищення реальних доходів населення.

напрямом збалансованості має стати націленість на зовнішній попит, реалізація потенціалу нарощення чистого експорту і вирішення таким чином проблеми стабілізації та скорочення зовнішньої заборгованості.

Для країн з ринками, що формуються, орієнтованих на експорт, умовою стійкого розвитку є усунення диспропорцій, які зумовлюють привабливість виключно експортної діяльності, і водночас створення умов для розширення ємності внутрішнього ринку: зростання споживання і інвестицій (валютний курс, відсоткові ставки, податки). Стимулювання припливу ПІІ прискорить збалансування економік цих країн у необхідному напрямі [4].

На забезпечення стійкості економіки України суттєвим чином впливають обсяги і структура інвестування. Особливістю національної економіки є значна залежність від зовнішнього попиту. З урахуванням сировинної структури експорту це зумовлює високу вразливість економіки України до коливань світогосподарської кон'юнктури та рівня економічної активності країн-торговельних партнерів. Для забезпечення стійкого економічного розвитку необхідно переорієнтуватися на внутрішній попит, задіювати всі інструменти бюджетно-податкової політики для стимулювання виробництва і зайнятості.

Основними факторами зниження стійкості національної економіки є: низька вірогідність прогнозованості макроекономічних показників через високий рівень відкритості національної економіки, неспівставний з рівнем її конкурентоспроможності. Це означає, що реалізація зовнішніх ризиків може мати більш глибокі негативні наслідки порівняно з стійкими або менш інтегрованими економіками; невідповідність динаміки макроекономічних показників нормальним ринковим циклам, що унеможлиблює реалізацію механізмів саморегуляції і самоналагодження та знижує ефективність заходів макроекономічного регулювання (поєднання безробіття і високої інфляції, запровадження в умовах рецесії високого рівня облікової ставки, висока частка спекулятивного іноземного капіталу, висока залежність від зовнішніх ринків і обмеженість внутрішнього попиту, висока імпортоємність національного і особливо експортоорієнтованого виробництва; сировинна спрямованість експорту, високий рівень доларизації).

Ігнорування проблематики забезпечення стійкості економічної системи в умовах перманентної глобальної нестабільності має наслідком поглиблення економічних і соціальних диспропорцій, макроекономічну дестабілізацію у вигляді зниження темпів економічного зростання, зростання безробіття, інфляції, заборгованості і, як наслідок,

перманентне відставання та збільшення розриву в рівнях економічного розвитку з країнами світу.

Забезпечення стійкості національної економіки в умовах перманентної нестабільності світогосподарської системи потребує нових механізмів, що є наслідком змістового оновлення поняття «стійкість економічної системи», під яким слід розуміти здатність системи в умовах перманентної глобальної нестабільності до комплексного вирішення проблем довгострокового розвитку на основі формування оптимальних макроекономічних пропорцій, при яких створюються найбільш сприятливі умови для відтворювальних процесів, і підтримання їх у процесі економічної динаміки в допустимих з точки зору економічної безпеки межах.

Для забезпечення стійкості розвитку національної економіки і максимального захисту від внутрішніх та зовнішніх шоків важливим напрямом економічної політики є усунення системних ризиків і запобігання їм у макроекономічній, фінансовій, виробничій, науково-технологічній та зовнішньоекономічній сферах економіки.

Список використаних джерел

1. Маргарета Дрзенік Хану, Т'єррі Гейзер Порівняння продуктивності: Глобальний Індекс Конкурентоспроможності / The Global Competitiveness Reports Word Economic Forum. [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.weforum.org
2. World Commission on Environment and Development. Our Common Future. Oxford University Press. – Oxford, 1987.
3. Павловський М. Стійкість економічної системи // Економічна енциклопедія : У трьох томах. – Т. 3 / за ред. С.В. Мочерного. – Київ : Академія, 2002. – С. 478.
4. World Economic Outlook, October 2018 (International Monetary Fund). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2018/09/24/world-economic-outlook-october-2018>

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВНУТРІШНЬОГАЛУЗЕВОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ З ЄС ЗА ІНДЕКСОМ ГРУБЕЛЯ-ЛЛОЙДА

З точки зору ступеня диференціації номенклатури товарів міжнародна торгівля складається з двох потоків – внутрішньогалузевої торгівлі та міжгалузевої торгівлі.

Внутрішньогалузева торгівля (*intra-industry trade*) – обмін між країнами диференційованими продуктами однієї галузі.

Міжгалузева торгівля (*interindustry trade*) – обмін між країнами гомогенною продукцією різних галузей.

Внутрішньогалузева торгівля показує рівень ефективності інтеграції і тому, досліджуючи її рівень між Україною та країнами Європейського Союзу, треба зазначити, що її рівень в ЄС має бути вищий за рівень в Україні, що і буде показувати рівень торгівлі, тому зараз Україна має якнайбільш активно інтегруватися в внутрішньогалузеву торгівлю. Для того, аби дослідити рівень внутрішньогалузевої торгівлі України з ЄС, ми використали індекс Грубеля-Ллойда, який дозволяє оцінити внутрішньогалузеву торгівлю певних товарів та послуг. Якщо цей індекс дорівнює 0, то можна зробити висновок, що торгівля певним товаром між країнами є абсолютно міжгалузевою, а якщо він дорівнює 1, то торгівля є абсолютно внутрішньогалузевою. [4]

Якщо порівняти структури імпорту та експорту України, то можна виділити, що внутрішньогалузева торгівля України з ЄС здійснюється однорідно. Відбувається зустрічна торгівля наступними товарами: мінеральні продукти (експорт – 13%, імпорт – 38%), готові харчові продукти (експорт – 5%, імпорт – 4%), машини, обладнання та механізми, електротехнічне обладнання (експорт – 14%, імпорт – 9%), недорогоцінні метали та вироби з них (експорт – 21%, імпорт – 4%) тощо. [2]

Із цього можна зробити досить позитивний висновок – інтеграція країни в світову торгівлю саме через імпорт та експорт продуктів однакових сфер виробництва призводить до підвищення потенціалу країни.

Слід сказати, що український імпорт з ЄС лише на 60% покривається українським експортом. І це означає, що наразі існує негативне сальдо взаємної торгівлі, яке перевищує 1 млрд. дол. США.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика індексу внутрішньогалузевої торгівлі України з ЄС за 2015–2017 рр.

Категорії	2015 рік	2016 рік	2017 рік
Живі тварини, продукти тваринного походження	0,25	0,902	0,67
Продукти рослинного походження	0,42	0,84	0,44
Жири та олії тваринного та рослинного походження	0,15	0,25	0,32
Готові харчові продукти	0,86	0,74	0,72
Мінеральні продукти	0,74	0,86	0,94
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	0,29	0,3	0,24
Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них	0,004	0,5	0,091
Шкуринеоброблені, шкіравичищена	0,88	0,81	0,25
Деревина та вироби з деревини	0,45	0,63	0,66
Маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів	0,14	0,14	0,13
Текстильні матеріали та текстильні вироби	0,99	0,95	0,93
Взуття, головні убори, парасольки	0,61	0,64	0,68
Вироби з каменю, гіпсу, цементу	0,45	0,26	0,23
Перли природні або культивовані, дорогоцінне та напівдорогоцінне каміння	0,73	0,42	0,28
Недорогоцінні метали та вироби з них	0,15	0,56	0,52
Машини та механізми, електротехнічне обладнання	0,31	0,22	0,22
Засоби наземного транспорту, літальні апарати та плавучі засоби	0,17	0,23	0,81
Прилади та апарати оптичні, фотографічні	0,28	0,16	0,21
Різні промислові товари	0,90	0,72	0,83
Твори мистецтва	0,016	0,06	0,06
Товари, придбані в портах	0,1	0,22	0,21

Побудовано автором на підставі джерела: [2]

Як можна бачити, динаміка індексу є позитивною. Так, наприклад у 2017 році індекс торгівлі продуктами рослинного походження становив 0,44, в 2017 році – 0,78; готовими харчовими продуктами – 0,72, а у 2017 – 0,87; текстильними матеріалами та текстильними виробами – 0,93, а у 2017 році – 0,98; машинами, обладнанням та механізмами, електротехнічним обладнанням – 0,22, а у 2017 році – 0,95 тощо. Звичайно, спостерігається й негативна динаміка серед таких товарів як жири та олії тваринного та рослинного походження. Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості.[2]

Отже, можна зробити висновок, що станом на 2017 рік динаміка зростання індексу внутрішньогалузевої торгівлі України з ЄС є для 60% товарів позитивною і для інших 40% – негативною або більш сталою, що свідчить про те, що Україна за останні декілька років активно та успішно інтегрується до єдиного ринку ЄС.

Список використаних джерел

1. Intra-industry trade between the USA and the EU as a factor in transatlantic trade integration / В.О. Tustanivskyi, Candidate of Economic Sciences Ternopil National Pedagogical University V. Hnatiuk, Ternopil, Ukraine, 2013 рік.

2. Документи Державної Служби Статистики України. – Експорт-імпорт окремих видів товарів за країнами світу за січень-вересень 2017 року.

3. Grubel H. G. Intra-industry Trade. The Theory and Measurement of International Trade of Differentiated Products / H.G. Grubel and P.J. Lloyd. – L., 1995.

4. Balassa B. Trade Creation and Trade Diversion in the European Common Market // Economic Journal. – 1967. – March. – Intra-Industry Specialization: a Cross-Country Analysis // European Economic Review 30. – 1986. – Febr. – №.1.– P. 27–32.

ДИСКУСІЙНА ПАНЕЛЬ 4
ЦИВІЛЬНЕ ТА ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Гончаренко О.М., к.ю.н., доц.,
Київський національний
торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна

КВАЛІФІКАЦІЙНІ ОЗНАКИ САМОРЕГУЛІВНИХ
ОРГАНІЗАЦІЙ

Саморегулювання є властивістю складної соціальної системи, якою є і суспільство, що уособлюється конкретними особистостями. Сутність саморегулювання полягає як у потенційній так і реальній можливості суб'єктів створювати власні правила поведінки та здійснювати дії на власний розсуд, власними силами без впливу ззовні. Тобто, саморегулювання – це внутрішня регуляція, яка проявляється активною діяльністю, у тому числі громадських організацій.

Роль саморегулювання у побудові сучасної української держави важко переоцінити. Здобутком саморегулювання став розвиток громадянського суспільства, яке побудоване на активній участі громадян у суспільному житті та на відповідальності держави перед громадянином та громадянина перед державою.

Отже, громадські об'єднання наділені певними самоорганізаційними особливостями, які полягають зокрема у саморегулюванні. Саморегулівною діяльністю у сфері господарської діяльності можна назвати ту, яка провадиться без впливу органів державної влади та місцевого самоврядування, інших інституцій громадянського суспільства. Становлення громадянського суспільства характеризується перш за все відмежуванням від патерналістичних сподівань та відчуттям власної причетності до розбудови державності. У якій мірі така громадянська позиція буде реалізована залежить від конкретного індивіда, від його потенційних можливостей самоврегулюватися. Крім того, для саморегулювання притаманні різний обсяг реалізації залежно від направленості дій суб'єкту саморегулювання (більший чи менший ступінь саморегулювання потенційних можливостей закладених в обсяг компетенцій суб'єкту).

Здатність до самоорганізації, саморегулювання, саморозвитку, самоконтролю – це природні властивості будь-якого індивіда, якими

згодом можуть наділятися (оперувати) і колективні спільноти (територіальні громади, громадянське суспільство, громадські об'єднання, саморегулювальні організації, загалом держава). Державі також притаманні властивості саморегулювання. Водночас держава встановлює межі, у яких може здійснюватися саморегулювання. Такі межі визначаються і для діяльності громадських об'єднань та господарських асоціацій у сфері економічної діяльності. На сьогодні їх функціонування може підтримуватися різноманітними грандами з боку міжнародного співтовариства. Також відбувається фінансування певних програм, акцій органами державної влади.

Саморегулювання господарської діяльності – це складний динамічний процес, який здійснюють безпосередньо самі суб'єкти діяльності без втручання ззовні. Саморегулювальні організації – це одна із можливих форм саморегулювання. Держава має повноваження щодо визначення засад, принципів їх діяльності. Тому потрібно провести спеціальне наукове дослідження проблематики саморегулювальних організацій перед ухваленням норм про них на законодавчому рівні з метою втілення єдиного підходу та розуміння їх ролі та функціонування.

Досвід діяльності саморегулювальних організацій за кордоном доволі різноманітний і залежить від побудови правової системи держави, від ролі громадянського суспільства тощо. Як правило, загального закону про саморегулювальні організації у законотворчій практиці зарубіжних держав не існує (крім, наприклад, законодавства Російської Федерації). Положення щодо організації діяльності саморегулювальних організацій передбачено у переважній більшості в галузевому законодавстві. В Україні саморегулювальні організації – це некомерційні організації, за кордоном можуть бути як комерційні так і некомерційні.

Щодо організаційної форми, то саморегулювальна організація може бути зареєстрована у різноманітних формах (асоціація, громадська організація тощо), однак окремої форми «саморегулювальної організації» не існує. Водночас, саморегулювальні організації можуть бути зареєстровані у такому статусі, що визначає їх важливу роль у регулюванні конкретної галузі, а не організаційну форму. За кордоном також можуть функціонувати безстатусні саморегулювальні організації, які офіційно не зареєстровані як «саморегулювальні організації», однак можуть здійснювати значний вплив на функціонування окремої галузі економічної діяльності.

Україна. Наведемо приклади діяльності українських саморегулювальних організацій. Показовим є Статут Української Асоціації «Українські електроніка, комп'ютери, касові апарати», у якому

передбачається, що вказана організація є добровільною, недержавною, некомерційною, саморегульованою господарською асоціацією. Тобто, без офіційного визнання як саморегульованої організації, ця юридична особа фактично прописала справжній свій статус. Вважаємо означене адекватною реакцією на відсутність належного правового забезпечення діяльності саморегульованих організацій.

Асоціація «Українське об'єднання проектних організацій» є добровільним об'єднанням проектних і науково-проектних організацій України, які об'єдналися з метою вирішення питань проектної справи і сприяння покращенню діяльності кожної організації у складі Асоціації. На відміну від інших зазначених організацій є офіційно саморегульованою, тому може видавати сертифікати особам, відносно яких Атестаційною архітектурно-будівельною комісією прийнято рішення щодо видачі їм кваліфікаційних сертифікатів відповідальних виконавців окремих видів робіт (послуг) за напрямом «інженерно-будівельне проектування».

Український Союз промисловців та підприємців – це всеукраїнська громадська неприбуткова організація, створена з метою захисту економічних та соціальних прав промисловців та підприємців України. Цікавим є вказівка на національний рівень організації.

У статуті Ліга страхових організацій України міститься зазначення на те, що у разі набуття нею статусу СРО у порядку, встановленому законодавством, здійснює свою діяльність як саморегульована організація.

У будівельній галузі репрезентативною безстатусною саморегульованою організацією є Будівельна палата України. Палата є недержавною неприбутковою професійною самоврядною організацією, торгово-промисловою палатою, яка об'єднує юридичних осіб, що створені і діють відповідно до законодавства України, та громадян України, зареєстрованих як підприємці, та їх об'єднання.

*Льченко Г.О., к.ю.н., ст. викл.,
Київський національний
торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна
GoogleScholar*

МЕДИЧНЕ СТРАХУВАННЯ УКРАЇНЦІВ, ПОДОРОЖУЮЧИХ ДО ПОЛЬЩІ

Спостерігаючи за глобалізаційними процесами в усьому світі, не можна оминати й масову міграцію українців до Польщі. Так,

наприклад, за даними різних інформаційних агентств протягом 2016–2017 років українським громадянам видали у польських консульствах близько 2,5 млн. віз [1]. У 2018 році цей напрямок також залишається дуже актуальним для українців, які шукають роботу або бажають поступити до іноземного вузу. Кожен з тих, хто звертається до польських консульських установ за візою, повинен надати документ, який підтверджує наявність медичного страхування.

10 вересня 2018 року на сайті Посольства Республіки Польща в Україні була опублікована інформація про укладення договорів страхування подорожуючих до Польщі при подачі документів для отримання віз [2]. Даний лист викликав різку негативну реакцію серед українських страховиків і фактично призвів до переділу цілого сегмента українського ринку туристичного страхування. Найбільшою мірою це торкнулося страхування виїжджаючих на роботу і навчання в Польщу.

Подача інформації у листі абсолютно логічна, польським консульським установам рекомендується перевіряти умови договорів страхування, які подаються разом з комплектом для отримання віз. Це зроблено з метою виключення можливості продажу компенсаційних договорів страхування замість сервісних. Тобто, коли договір не передбачає організації та оплати медичної допомоги, репатріації та інших послуг на території Польщі, а дає можливість отримати витрачені гроші на території України після надання необхідних документів. Також в зазначеному листі вимагається необхідність забезпечити покриття всіх витрат застрахованої особи в межах мінімальної суми страхового покриття в 30000 Євро, які стосуються необхідності повернення в Україну з медичних причин, наданням медичної допомоги, невідкладної госпіталізації, покритті витрат у зв'язку зі смертю застрахованої особи на території Польщі. Це також правильно, оскільки більшість компаній вводили в договори страхування субліміти і таким чином обмежували свою відповідальність. Наприклад, страховик передбачав покриття в 100 Євро на один страховий випадок, формально виконуючи вимоги щодо страхової суми в 30000 Євро та, якщо витрати перевищували цю суму, у виплаті відмовляли. При цьому, багато вносили в договори пункти, які дозволяли навіть відмовити й при виникненні питання навіть на суму до 100 Євро.

На перший погляд все виглядає логічним і законним, проте є декілька спірних моментів. По-перше, даним листом так і не обумовлена необхідність ведення обмежень у договорах страхування на субліміти, а таких договорів продається достатня кількість. По-друге,

немає ніяких узгоджених форм договорів, а тільки загальні рекомендації. При цьому жодного слова про заборону певних винятків у договорах страхування немає. По-третє, начебто і не обмежується можливість оформляти договір в будь-якій страховій компанії, але у компаній, які не є рекомендованими, консули нібито повинні перевіряти умови договорів страхування на відповідність вимогам листа. Чітких критеріїв лист не містить, а навіть технічне виконання перевірки умов договорів страхування, з огляду на кількість людей, які звертаються за візами уявити складно. І найголовніше, в даному листі рекомендується перелік страхових компаній, договори страхування яких відповідають вимогам польського законодавства. Мова йде про наступні страхові компанії: PZU Україна, Глобал Гарант, Провідна, Гардіан, Еталон, Княжа, Європейське туристичне страхування [2]. Фактично незрозуміло про які договори страхування зазначених страховиків йде мова – ті, що подавалися для проходження акредитації, але тоді питання – де ці форми, а найголовніше, що заважає використовувати інші, щоб зменшити платіж. Більше того, деякі із зазначених компаній і раніше пропонували надвисокі комісійні для агентів, що ставить під сумнів питання використання коректних форм договорів страхування і виконання взятих на себе зобов'язань.

Але найголовніша проблема у тому, що договори страхування інших страховиків просто перестали приймати. При цьому, деякі страхові агенти, навіть розповідають про те, що візові центри при наявності договорів страхування інших компаній, які не представлені в списку, документи приймають, але пишуть на комплекті «не рекомендовано» і залишають питання на розсуд консула. Що може спричинити відмову, а деякі страховики стверджують, що такі відмови вже мали місце. Тобто виникає питання, наскільки виконавці дотримуються рекомендацій зазначеного листа. Виникають сумніви в тому, що вони розглядають умови договорів по суті, а не виключають страхову компанію тільки за назвою із зазначеного списку.

Багато страхових агентів масово відмовилися від продажів страхових продуктів страховиків, з якими працювали раніше на користь компаній з наведеного вище списку. Відповідно зазначені вище сім страхових компаній мають можливість впливати на ринок встановлюючи ціни, розмір комісійної винагороди, змінюючи умови страхування.

Проаналізувавши програми страхування, які пропонуються декількома страховиками зі списку рекомендованих компаній, їх показники, практику роботи на ринку і т.д., слід наголосити, що даний список нічого не змінить, а навпаки посилить монопольне

становище деяких страховиків, які були відібрані за незрозумілими критеріями. У страхувальників залишаються невеликі можливості для маневру при виборі страховика у даному випадку. Це можна розцінювати, як порушення прав споживачів на свободу вибору продукції відповідно до ст. 21 Закону України «Про захист прав споживачів» [3]. В даному випадку це стосується вільного вибору страховика, з яким можна укласти договір страхування, навіть якщо цей страховик працює відповідно до вимог національного законодавства України, то по незрозумілим поки що правовим підставам укладені із ним договори страхування не будуть враховуватися при видачі польських віз.

Список використаних джерел

1. Українці в Польщі: як зміняться правила працевлаштування. URL: <https://www.volynnews.com/news/society/ukrayintsi-v-polshchi-ia-k-zminiatsia-pravy-la-pratsevlashtuvannia/>
2. Інформація, що стосується медичного страхування подорожуючих. Посольство Республіки Польща в Києві. URL: https://kijow.msz.gov.pl/uk/news/0_.
3. Про захист прав споживачів: Закон України від 12 травня 1991 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>.

*Колотілова І.О., к.ю.н.,
Київський національний
торгово-економічний університет
м. Київ, Україна
GoogleScholar*

ПРАКТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ МАЙНА З ПРИЛЮДНИХ ТОРГІВ В УКРАЇНІ

Прилюдні торги – це продаж майна, на яке звернуто стягнення і яке підлягає реалізації. Процедура регулюється Законом України «Про виконавче провадження», Законом України «Про іпотеку», Цивільним кодексом України та Порядком реалізації арештованого майна, затвердженим наказом Міністерства юстиції України та іншими нормативно-правовими актами.

На практиці виникає багато питань та незгодженостей щодо розуміння окремих положень законодавства. Зупинимось на деяких з них.

1. Відповідно до вимог закону, проведення прилюдних торгів із реалізації майна за ціною, визначеною відповідно до звіту про оцінку майна, який утратив чинність, є порушенням установлених законодавством правил про порядок реалізації майна на прилюдних торгах (ч. 6 ст. 57 ЗУ «Про виконавче провадження»).

Згідно правової позиції, викладеної у постановках Верховного Суду України від 29 червня 2016 року у справі № 6-370цс16 та від 12 жовтня 2016 року у справі № 6-981цс16, проведення прилюдних торгів з реалізації майна за ціною, визначеною звітом про оцінку майна, який утратив чинність, є підставою для визнання цих торгів недійсними за умови порушення прав і законних інтересів особи, яка їх оспорує.

Разом із тим, за наявності прямої вказівки закону, аналіз судової практики у спорах про визнання прилюдних торгів недійсними, дає можливість зробити висновок про те, що непоодинокими є випадки, коли поза увагою державних та приватних виконавців залишається та обставина, що торги відбуваються із порушенням законодавства, оскільки проводяться на підставі звіту про оцінку майна, який втратив чинність, так як від моменту підписання звіту про оцінку майна суб'єктом оціночної діяльності до дня проведення прилюдних торгів сплинуло понад шість місяців.

Виконавча служба висловлює і відстоює позицію про те, що на період реалізації майна боржника строк здійснення виконавчого провадження не обчислюється, а тому строк чинності звіту про оцінку майна в такому виконавчому провадженні також не обчислюється під час реалізації майна. Тому вплив строку чинності звіту про оцінку майна не є порушенням законодавства.

2. Розповсюдженою є практика створення перешкод для участі осіб в електронних торгах, зокрема:

Особа сплачує гарантійний внесок, який повертається організатором торгів у зв'язку з їх відміною. Після повернення грошової суми, особа повторно сплачує гарантійний внесок, а організатор повторно повертає цей внесок. Таке повернення гарантійного внеску суперечить приписам Порядку реалізації арештованого майна, оскільки особа із заявою про повернення такого внеску не звертається.

Повідомлення про призначення проведення електронних торгів на перший робочий день тижня (понеділок) направляється особі в п'ятницю о 17 год. 30 хв. (тобто після завершення операційного (банківського) дня), а прийом заявок на участь у торгах по лоту завершується в перший робочий день (понеділок) о 08 год. 00 хв. (тобто поза строками операційного (банківського) дня), як наслідок, до початку торгів особа не може сплатити гарантійний внесок, що унеможливорює саму участь у торгах.

3. Інколи електронні торги проводяться з порушенням вимог «Порядку реалізації арештованого майна», Закону України «Про іпотеку», Закону України «Про виконавче провадження», положень Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), а саме: без належного повідомлення боржника про оцінку майна державним виконавцем, призначення та проведення електронних торгів, переоцінку та уцінку цього майна; уповноважені службові особи не завжди пере-свідчуються, чи отримав боржник будь-які повідомлення про будь-які дії державного виконавця та ДП «СЕТАМ», пов'язані з реалізацією належного йому майна тощо.

4. При реалізації рухомого майна з прилюдних торгів, учасники зіштовхуються і з такою проблемою, як, наприклад, недотримання організаторами торгів вимог Порядку державної реєстрації (пере-реєстрації), зняття з обліку автомобілів, автобусів, а також самохідних машин, сконструйованих на шасі автомобілів, мотоциклів усіх типів, марок і моделей, причепів, напівпричепів, мотоколясок, інших прирівняних до них транспортних засобів та мопедів, затвердженого постановою КМ України № 1388 від 07 вересня 2009 року і, як наслідок, неповідомленням організатором про наявність несанкціо-нованих змін ідентифікаційних номерів транспортного засобу.

В таких випадках предмет договору купівлі-продажу не відпо-відав заявленому в документах про нього (наприклад, з іншим номе-ром кузова, ніж той, що вказаний у документації). Для переможця торгів наслідком укладення такого договору купівлі-продажу тран-спортного засобу може бути не тільки неможливість його державної реєстрації, а й внесення працівниками поліції відомостей в ЄРДР про початок досудового розслідування за ознаками вчинення криміналь-ного правопорушення, передбаченого статтею 290 КК України («Знищення, підробка або заміна номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу») вилучення та поміщення «щойнопридбаного» на аукціоні транспортного засобу на арештмайданчик.

Разом із цим, коли трапляється така «ситуація», ДП «Сетам» стоїть на тій позиції, що відсутність реєстрації транспортного засобу зумовлює лише неможливість його експлуатації, проте не виключає правомочностей, що виникають у власника автомобіля.

5. Виникають спірні ситуації, коли реалізації з прилюдних торгів підлягає майно, що належить двом особам на праві спільної сумісної власності, або ж частка майна. В такому випадку продаж частки майна може здійснюватися з порушенням ч. 2 ст. 366 ЦК України без її виділу. У такому випадку визначення порядку користування майном та його конкретного поділу з новим співвласником майна часто відбувається в судовому порядку.

ЗМІНИ ДО ПРОЦЕДУРИ ВИЗНАННЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ НЕДІЄЗДАТНОЮ

15 грудня 2017 року набули чинності зміни до Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) [3], на підставі яких змінено процедуру визнання фізичної особи недієздатною.

Законодавство України презюмує психічне здоров'я, відповідно особа не може вважатися психічно хворою, до того моменту, поки такий її стан не буде встановлено відповідно до норм Закону України «Про психіатричну допомогу» [1] та у порядку, що визначений ЦПК України [3].

Відповідно до правил ч. 1 ст. 39 Цивільного кодексу України [2], фізична особа може бути визнана судом недієздатною, якщо вона внаслідок хронічного, стійкого психічного розладу не здатна усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними.

Фактично, такі складові як хронічність та стійкість психічного розладу, дають підстави для висновку, що хвороба є тяжкою.

Статтею 1 Закону України «Про психіатричну допомогу» [1] встановлено, що тяжким психічним розладом є розлад психічної діяльності (затмарення свідомості, порушення сприйняття, мислення, волі, емоцій, інтелекту чи пам'яті), який позбавляє особу здатності адекватно усвідомлювати оточуючу дійсність, свій психічний стан і поведінку.

Визнати фізичну особу недієздатною можливо лише на підставі рішення суду.

Так, члени сім'ї, близькі родичі, незалежно від їх спільного проживання з особою, яку вважають за необхідне визнати недієздатною, а також орган опіки та піклування чи заклад з надання психіатричної допомоги мають право звернутися до суду за місцем проживання такої особи, а якщо вона перебуває на лікуванні у закладі з надання психіатричної допомоги – за місцезнаходженням цього закладу з заявою про визнання фізичної особи недієздатною.

Зазначена категорія справ розглядається судом у складі одного судді та двох присяжних.

Заява про визнання фізичної особи недієздатною має містити обставини, що свідчать про хронічний, стійкий психічний розлад, внаслідок чого особа не здатна усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними.

Суд, ознайомившись зі змістом поданої заяви про визнання фізичної особи недієздатною та доданими до неї додатками на підтвердження зазначених у заяві обставин, за наявності достатніх даних про психічний розлад здоров'я фізичної особи, має обов'язково призначити судово-психіатричну експертизу для встановлення психічного стану такої особи.

ЦПК України [3] на випадок ухилення фізичної особи відносно якої призначено проведення судово-психіатричної експертизи, передбачено право суду постановити ухвалу про примусове направлення фізичної особи на таку експертизу.

Справи про визнання фізичної особи недієздатною суд розглядає за участю заявника та представника органу опіки та піклування. Питання про виклик фізичної особи, щодо якої розглядається справа про визнання її недієздатною, вирішується судом з урахуванням стану здоров'я такої особи. Суд також може призначити експертизу, щоб визначити реальну можливість зазначеної вище особи взяти участь в судовому засіданні та надати особисто свої пояснення по справі.

Крім того, участь у розгляді справи фізичної особи, щодо якої розглядається справа про визнання її недієздатною, може відбуватися у режимі відеоконференції з психіатричного чи іншого лікувального закладу, в якому перебуває така особа.

У випадку, коли суд, врахувавши всі обставини справи, проаналізувавши надані докази, приходить до висновку про необхідність задоволення заяви про визнання фізичної особи недієздатною, має обов'язок встановити над такою особою опіку та за поданням органу опіки та піклування призначити опікуна.

Особу опікуна може бути замінено на іншого, у випадку, коли до суду з такою заявою звернеться орган опіки та піклування або ж сам опікун. Зазначене питання вирішується у місячний строк з моменту подання заяви у судовому засіданні з повідомленням заінтересованих осіб шляхом постановлення ухвали.

Фізична особа визнається недієздатною з моменту набрання законної сили рішенням суду. Однак, у випадку, якщо від часу виникнення недієздатності залежить визнання недійсним шлюбу, договору або іншого правочину, стороною за яким була особа про визнання недієздатності якої розглядається заява, суд з урахуванням висновку судово-психіатричної експертизи та інших доказів щодо

психічного стану такої особи може визначити у своєму рішенні день, з якого вона визнається недієздатною.

Після набрання законної сили рішенням суду про визнання фізичної особи недієздатною, воно надсилається судом органу опіки та піклування, органам ведення Державного реєстру виборців за місцем проживання фізичної особи.

Строк дії зазначеного вище рішення визначається судом, але не може перевищувати двох років. Клопотання про продовження строку дії рішення про визнання фізичної особи недієздатною може подати опікун, представник органу опіки та піклування, однак не пізніше ніж за п'ятнадцять днів до закінчення строку дії рішення. Таке клопотання повинно містити обставини, що свідчать про продовження хронічного, стійкого психічного розладу, внаслідок чого особа продовжує не усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними, підтвержені відповідним висновком судово-психіатричної експертизи. Суд має розглянути клопотання про продовження строку дії рішення про визнання фізичної особи недієздатною до закінчення строку його дії.

Рішення суду про визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи, яка була визнана недієздатною, в разі її видужання або значного поліпшення її психічного стану може бути скасовано за заявою опікуна, членів сім'ї, органу опіки та піклування або самої особи, визнаної недієздатною та на підставі відповідного висновку судово-психіатричної експертизи.

Список використаних джерел

1. Про психіатричну допомогу : Закон України від 22.02.2000 р. № 1489-III. Відомості Верховної Ради України. 2000. – № 19. Ст. 143. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14>.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40. – Ст. 356. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40–42. – Ст. 492. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

**MANDATORY PRE-TRIAL DISPUTE RESOLUTION:
NEEDLESS COMPLICACY OR A WAY TOWARD
A NEW CORPORATE CULTURE IN UKRAINE?**

Incorporation of alternative dispute resolution (ADR) into civil litigation process has taken place in many countries throughout the world as a response not only to excessive costs and delays of trial-based litigation, but also as a reflection of a new trends of business activities and corporate culture (Woolf Reforms in England, for example). There're very few doubts left on the benefits of ADR as these methods are time-consuming, less expensive (comparing to litigation), confidential and the dispute may be resolved be the mutual and amicable decision of both parties, preserving their relations for future. As these benefits are recognised both by business community and policy makers, the relevant changes are predominantly made to the legislation in order so ADR are legitimative.

Many states of the the world have seen the proliferation of ADR in the mid-1990s, reforms included acknowledging and implementing ADR as legitimate and preferred methods of resolving civil disputes, relegating the traditional civil trial to a tool of 'last resort' [3].

The analysis of existing forms of implementation of ADR in European and other countries (Canada, etc) shows that civil procedure rules may:

- 1) omit ADR ot include declarative norms making it purely voluntary;
- 2) prescribe ADR in certain types of disputes;
- 3) mandate pre-trial ADR making it compulsory for parties.

According to B.Billingsley and M.Mahmed, 'mandatory ADR' encompasses any judicially or legislatively prescribed participation of litigants in a pre-trial dispute resolution process involving the assistance of an impartial third party and intending to facilitate an out-of-court settlement [3].

Recent changes to Art. 124 of the Constitution of Ukraine regarding the possibility of establishing at the level of law mandatory pre-trial procedures for settling disputes create the basis for the development in our country of alternative methods of dispute resolution, the unloading of the judicial system and the formation of a peaceful settlement of disputes culture.

In Ukraine there is a monopoly of the court for resolving legal disputes, alternative dispute resolution methods, lacking an adequate regulatory framework, are used occasionally, which causes excessive workload of courts, and lengthy litigation does not promote the activities of business entities and cause significant time and the financial costs of the latter. Thus, the provisions of the Civil Procedural and Commercial Procedural Codes regarding the pre-trial procedure for resolving disputes are declarative, the draft Law of Ukraine «On Mediation» at the time of publishing this article has awaiting its second reading for two years (though the Draft law encompasses voluntary mediation only).

Pre-trial settlement of commercial disputes is a set of measures that are subject to implementation by the party whose right is violated for the direct resolution of a dispute that has arisen with a party that is a violator of property rights or interests [2].

According to the Ukrainian practices pre-trial resolution of disputes may take the form of oral negotiations, the exchange of correspondence, the presentation of claims, other measures aimed at resolving disputes and conflicts that arise between them, without transferring the dispute for consideration to the economic the court [1].

The world practice has developed a wide range of methods to resolve a dispute outside the state courthouse (negotiation, mediation, mini-trial, neutral fact-finding expert, evaluation, med-arb, dispute board, arbitration etc), and the aim of policy makers is to find measures to convince parties to a dispute to settle in an amicable way, also creating the framework for ensuring quality of dispute settlement services.

Soviet traditions left in Ukrainian legislation the obligatory order of pre-trial settlement of certain categories of economic disputes (e.g. in the sphere of transport, for example). Since 1996 the gradual departure from this principle has begun as the Plenum of the Supreme Court of Ukraine adopted the Resolution «On the Application of the Constitution of Ukraine in the Administration of Justice» of November 1, 1996, No. 9, where in item 8, with reference to Part 2 of Art. 124 of the Constitution of Ukraine is said: «A court shall not deny a person the acceptance of a statement of claim or a complaint only on the ground that its claims may be considered in the prescribed by law a pre-trial procedure».

The decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case of the constitutional appeals of «Trading House» Campus Cotton Club» concerning the official interpretation of the provision of Part 2 of Article 124 of the Constitution of Ukraine (case on pre-trial settlement of disputes) of 09.07.2002 № 15-пп/2002 has appeared to be crucial. That decision stated that the mandatory pre-trial settlement of disputes, which excludes

the possibility of accepting a statement of claim for consideration and implementation of justice for it, violates the right to judicial protection.

Also, the Supreme Court of Ukraine, referring to the mentioned Decision of the Constitutional Court of Ukraine of July 9, 2002 states that the non-compliance of the plaintiff with the requirements of Part 2 of Art. 188 of the Commercial Code of Ukraine regarding the obligation to send to the other party proposals for the termination of the contract in case of such necessity does not deprive the plaintiff of the right to apply for the protection of the violated right by direct action to the defendant on the termination of the contract (Resolution of the Supreme Court of June 17, 2008, №8/32ПД).

The question whether compulsory ADR is an obstacle in access to courts remains a centerpoint of scientific and practical discussions throughout the world. Some stakeholders conclude that the lack of compulsory mediation impedes the promotion of mediation. Others on the other hand consider that by its very nature mediation can only be voluntary in order to function properly and that it would lose its attractiveness compared to court proceedings if it was rendered compulsory [6].

In Canada civil procedure rules mandate ADR, set clear exceptions to compulsory ADR, empower courts to order ADR, and link the obligations of the parties to engage with ADR with specific court powers to penalise defaulting parties [3].

Civil procedure Rule of England regulating court's duty to manage cases does provide the courts with some discretion to assist the parties in settling the matter, but neither this rule nor other 'ADR rules' within the CPR oblige the parties to engage in ADR or provide the courts with the powers to compel parties to participate in ADR. CPR Rule 1.4 requires the court to help the parties to settle the case, while Rule 26.4 states that the parties 'may' request a stay of proceedings to attempt settlement [4]

The experience of the EU member-states states that some degree of bindingness of pre-trial dispute resolution is necessary, and the Court of Justice of the EU, unlike the Constitutional Court of Ukraine, sees no obstacles in ensuring the right to access justice (see Alassini case C-317/08, C-318/08, C-319/08 and C-320/08 and also Menini and Rampanelli case C-75/16).

The implementation of the EU Mediation Directive 2008/52/EC has shown that purely voluntary mediation can not enable wide usage of mediation. There is evidence that the single regulatory feature likely to produce a significant increase in the use of mediation is the introduction of «mandatory mediation elements» in the legal systems of the Member States [5].

As for Ukrainian specifics we believe that certain incentives for wider usage of ADR should be included into the legislation (for example, on enforceability of agreements reached with ADR methods) as it encourages parties of a dispute to peaceful settlement, rather to litigation. And gradually peaceful settlement may become a part of corporate culture among Ukrainian citizens and legal entities.

References

1. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / Г.Л. Знаменський, В.К. Мамутов, І.Г. Побірченко, В.С. Хахулін, В.С. Щербина та ін. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 303 с.

2. Резнікова В.В. Досудове врегулювання господарських спорів: необхідність та шляхи реформування / В.В. Резнікова // Вісник господарського судочинства. – 2012. – № 5. – С. 101–111.

3. Billingsley, B., & Ahmed, M. (2016). Evolution, revolution and culture shift: A critical analysis of compulsory ADR in England and Canada. *Common Law World Review*, 45(2-3), 186-213. doi:10.1177/1473779516657745

4. Civil Procedure Rules 1998 (UK). Retrieved from <https://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil/rules>

5. Rebooting' the Mediation Directive. Retrieved from [http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=IPOL-JURI_ET\(2014\)493042](http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=IPOL-JURI_ET(2014)493042)

6. Report from the Commission to the European Parliament, the Council and the European Economic and Social Committee «On the application of directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council on certain aspects of mediation in civil and commercial matters» Retrieved from: http://www.odreurope.com/assets/site/content/report_on_mediation.pdf

Микитенко Л.А., к.ю.н., доц.,

Ніколаєва Л.В., к.ю.н., проф.,

Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗУПИНЕННЯ ДІЇ ЛІЦЕНЗІЇ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Удосконалення всіх етапів і процедур ліцензування, зокрема, шляхом їх уніфікації було однією з причин прийняття Закону України

«Про ліцензування видів господарської діяльності» [1]. Однак процедура щодо зупинення дії ліцензії так і залишилась неуніфікованою, оскільки деякі нормативно-правові акти, на відміну від Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності», передбачають право органу ліцензування зупинити дію ліцензії.

Зупинення дії ліцензії в окремих випадках є навіть більш ефективним заходом впливу, ніж анулювання ліцензії, оскільки його дія завжди буде швидкою, спрямований він на недопущення вчинення ліцензіатом подальших порушень, має профілактичний характер та позбавляє ліцензіата права на провадження виду господарської діяльності лише протягом певного строку.

Відповідно до ч. 1 ст. 239 Господарського кодексу України [2] органи державної влади та органи місцевого самоврядування відповідно до своїх повноважень та в порядку, встановленому законом, можуть застосовувати до суб'єктів господарювання адміністративно-господарські санкції, до яких, зокрема, належить зупинення дії ліцензії на здійснення суб'єктом господарювання певних видів господарської діяльності.

Окремими законодавчими актами передбачено право органу ліцензування зупинити дію ліцензії. Так, відповідно до ст. 24 Закону України «Про електроенергетику» [3] у разі порушення енергопостачальником, який здійснює постачання електричної енергії на закріпленій території, умов і правил здійснення ліцензованої діяльності з постачання електричної енергії та інших обов'язків, передбачених цим Законом, враховуючи зобов'язання щодо забезпечення захисту прав споживачів електричної енергії та проведення розрахунків за закуплену енергопостачальником електричну енергію, а також із суб'єктом господарської діяльності, який здійснює передачу належної енергопостачальнику електричної енергії, національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, має право застосовувати до такого енергопостачальника санкцію у вигляді зупинення дії ліцензії.

Про зупинення (призупинення) дії ліцензії вказано також у ст. 16 Закону України «Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії» [4], відповідно до якої ліцензія на провадження окремих видів діяльності у сфері використання ядерної енергії може бути зупинена; у ч. 3 ст. 59 Закону України «Про ринок природного газу» [5], згідно якої у разі скоєння правопорушення на ринку природного газу до відповідних суб'єктів ринку природного газу може застосовуватися санкція у виді зупинення дії ліцензії; у ч. 1 ст. 40 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання

ринків фінансових послуг» [6], відповідно до якої Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, може застосовувати такий захід впливу, як тимчасове зупинення ліцензії на право здійснення діяльності з надання фінансових послуг; у ч. 2 ст. 11 Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» [7], згідно якої Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку крім застосування фінансових санкцій за правопорушення може зупинити ліцензію на право провадження професійної діяльності на фондовому ринку, яку було видано такому професійному учаснику фондового ринку.

Зупинення (призупинення) дії ліцензії означає позбавлення права ліцензіата провадити ліцензовану діяльність протягом певного проміжку часу. У випадку порушення суб'єктом господарювання ліцензійних умов, зупинення дії ліцензії за швидкістю реагування є навіть більш ефективним важелем впливу ніж анулювання ліцензії, оскільки в такому випадку згідно ст. 16 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» рішення про анулювання ліцензії, підставою для прийняття якого був акт про невиконання розпорядження про усунення порушень ліцензійних умов або акт про повторне порушення ліцензіатом ліцензійних умов, набирає чинності через тридцять календарних днів з дня його прийняття і це за умови, що ліцензіат протягом цього строку не подасть скаргу (апеляцію) на відповідне рішення до Експертно-апеляційної ради з питань ліцензування.

Із наведеного вбачається, що одним із ефективних заходів впливу на ліцензіата-порушника є зупинення дії ліцензії на здійснення суб'єктом господарювання ліцензованої діяльності. При цьому окремими законами України та законодавством зарубіжних країн передбачено такий захід впливу на ліцензіата як зупинення дії ліцензії, однак спеціальним законом у сфері ліцензування, – Законом України «Про ліцензування видів господарської діяльності», – не передбачено право органу ліцензування зупинити дію ліцензії, що є суттєвим недоліком у чинному законодавстві.

У зв'язку з цим винятково той орган ліцензування вправі зупинити дію ліцензії щодо провадження конкретного виду господарської діяльності, який наділений відповідними повноваженнями, та порядок застосування ним відповідного заходу адміністративного примусу, встановлений законом. За такої ситуації у правовій системі держави створено неоднакові умови та безпідставно позбавлено окремі органи ліцензування права на застосування до ліцензіата-порушника зупинення дії ліцензії на провадження конкретного виду господарської діяльності.

Водночас слід зауважити, що обов'язковою умовою легітимності зупинення дії ліцензії є не лише прийняття відповідного рішення компетентним органом у спосіб та в порядку, передбаченому законом, а й доведення до відома ліцензіата-порушника інформації про зупинення дії ліцензії, оскільки за фактичної наявності спеціального дозволу (ліцензії) та відсутності інформації у суб'єкта господарювання про зупинення його дії у ліцензіата немає правових підстав вважати, що він не має права здійснювати відповідний вид діяльності.

Відтак, вважаємо за доцільне передбачити у Законі України «Про ліцензування видів господарської діяльності» можливість органу ліцензування, у разі виявлення грубого порушення ліцензіатом ліцензійних умов, зупинити дію ліцензії шляхом прийняття рішення про зупинення дії ліцензії, яке підлягатиме негайному виконанню. З огляду на це, потрібно доповнити статтю 1 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» від 02.03.2015 р. № 222-VIII, після пункту першого – новим пунктом, який надає тлумачення змісту слів – «грубе порушення ліцензіатом ліцензійних умов» та доповнити Закон новою статтею 15¹ «Зупинення дії ліцензії» зі змістом щодо підстав, порядку зупинення дії ліцензії, а також умов легітимності зупинення дії ліцензії.

На наше переконання, впровадження такого дієвого способу реагування на ліцензіата-порушника з боку держави, з одного боку, негайно унеможливить подальше провадження ліцензованої діяльності ліцензіатом, а з іншого боку, – надасть ліцензіату час та можливість усунути допущені ним порушення, виправитись та продовжувати здійснювати ліцензовану діяльність.

Список використаних джерел

1. Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України від 02.03.2015 № 222-VIII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/222-19>.

2. Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії: Закон України від 11.01.2000 № 1370-XIV// База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/card/1370-14>.

3. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 № 2664-III // База даних «Законодавство України»/ВР України : URL:<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.

4. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні: Закон України від 30.10.1996 № 448/96-ВР // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/448/96-%D0%B2%D1%80>.

5. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL:<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

6. Про електроенергетику: Закон України від 16.10.2012 № 5460-VI // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/575/97-%D0%B2%D1%80>.

7. Про ринок природного газу: Закон України 09.04.2015 № 329-VIII// База даних «Законодавство України» / ВР України. URL:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/card/329-19>.

*Нескороджена Л.Л., к. ю. н., доц.,
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна*

ІНФОРМАЦІЯ ПРО ТОВАР В ЕЛЕКТРОННІЙ КОМЕРЦІЇ

Електронна комерція все більше входить у всі сфери життя. Разом з тим виникає питання, а яка повинна бути відображена інформація про товар, який реалізовується за допомогою електронної торгівлі?

Директива 2000/31/ЄС Європейського парламенту та Ради «Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема, електронної комерції, на внутрішньому ринку» («Директива про електронну комерцію») (далі – Директива ЄС) [1] щодо інформації, яка повинна бути надана про товар, робить відсилку до законодавства в сфері захисту прав споживачів, а саме: п.7. преамбули – Директива повинна закласти чітку та загальну структуру з метою регулювання визначених правових аспектів електронної комерції на внутрішньому ринку з тим, щоб досягти правової визначеності та забезпечити впевненість споживача; п.10 преамбули – Директива повинна забезпечити високий рівень захисту цілей, які представляють загальний інтерес, зокрема, у сфері захисту прав споживача та здоров'я громадян; п. 11 – зазначена Директива поряд з іншими Директивами ЄС є важливим елементом захисту споживачів у сфері укладання контрактів. Тобто, як бачимо сфера електронної комерції повинна чітко відповідати законодавству щодо захисту прав споживачів.

Ст. 8. Закону України «Про електронну комерцію» [2] передбачає, що права та обов'язки покупця (замовника, споживача) товарів, робіт, послуг у сфері електронної комерції визначаються законодавством України, зокрема Законом України «Про захист прав споживачів» [3].

Підпункт 4 ч. 1 ст. 4. Закону України «Про захист прав споживачів» передбачає право споживача на необхідну, доступну, достовірну та своєчасну інформацію про продукцію, її кількість, якість, асортимент, а також про її виробника (виконавця, продавця). Виникає питання: а із чого споживач може отримати таку інформацію? Ст. 14 Закону України «Про інформацію» передбачає, що інформація про товар (роботу, послугу) – відомості та/або дані, які розкривають кількісні, якісні та інші характеристики товару (роботи, послуги). В ч. 1. ст. 15 Закону України «Про захист прав споживачів» чітко зазначається, яка інформація повинна бути надана споживачу. В ч. 2 зазначеної статті передбачається, що інформація, передбачена ч. 1. ст. 15, доводиться до відома споживачів виробником (виконавцем, продавцем) у супровідній документації, що додається до продукції, на етикетці, а також у маркуванні чи іншим способом (у доступній наочній формі), прийнятим для окремих видів продукції або в окремих сферах обслуговування.

Наприклад щодо лікарських засобів відповідно до ст.12 Закону України «Про лікарські засоби» передбачено, що до кожного лікарського засобу, що реалізується, додається інструкція про застосування лікарського засобу, яка повинна містити повну інформацію щодо лікарського засобу[4]. Крім того, відповідно до підпункту 28 п. 1. Наказу МОЗ «Про затвердження Порядку проведення експертизи реєстраційних матеріалів на лікарські засоби, що подаються на державну реєстрацію (перереєстрацію), а також експертизи матеріалів про внесення змін до реєстраційних матеріалів протягом дії реєстраційного посвідчення» від 26.08.2005 № 426 інструкція для медичного застосування лікарського засобу – це офіційно затверджена інформація про медичне застосування лікарського засобу, викладена відповідно до Порядку, що супроводжує готовий лікарський засіб [5]. Крім того, Відповідно до постанови КМУ від 2 жовтня 2013 р. № 753 «Про затвердження Технічного регламенту щодо медичних виробів» (далі – ТР) в п.42 Додатку 1 ТР щодо інформації, яка надається виробником зазначається, що кожний медичний виріб повинен супроводжуватися інформацією, необхідною для його безпечного та правильного застосування з урахуванням рівня підготовки та кваліфікації споживачів і користувачів, а також для ідентифікації виробника.

Зазначена інформація включає в себе інформацію на етикетці та інструкцію із застосування[6].

Відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» маркування органічної продукції може бути на етикетці, упаковці, тарі, контейнері, контретикетці, кольєретці, ярлику, пробці, листку-вкладишу або на інших елементах упаковки, що супроводжує таку продукцію[6].

Висновки :

1. Незалежно від виду торгівлі (традиційна чи електронна) споживачу повинна бути надана вся інформація щодо товару. Така інформація надається або на етикетці, або через маркування товару – це інформація основних відомостей про товар для споживачів, нанесена на упаковку товару у вигляді тексту, умовного позначення, малюнку, штрихкоду. Таке маркування може бути на етикетці, упаковці, тарі, контейнері, контретикетці, кольєретці, ярлику, пробці, листку-вкладишу або на інших елементах упаковки.

2. По деяких видах товару, наприклад лікарських засобах, така інформація повинна бути відображена в інструкціях.

Список використаних джерел

1. Директива 2000/31/ЄС Європейського парламенту та Ради «Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема, електронної комерції, на внутрішньому ринку» («Директива про електронну комерцію»): Міжнародний документ від 8 червня 2000 року// режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_224

2. Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 № 675-VIII//Відомості Верховної Ради. 2015. № 45. Ст.410.

3. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991 № 1023-XII// Відомості Верховної Ради. 1991. № 30. Ст. 379.

4. Про лікарські засоби : Закон України від 04.04.1996 № 123/96-ВР// Відомості Верховної Ради. 1996 р. № 22. Ст. 86.

5. Про затвердження Порядку проведення експертизи реєстраційних матеріалів на лікарські засоби, що подаються на державну реєстрацію (перереєстрацію), а також експертизи матеріалів про внесення змін до реєстраційних матеріалів протягом дії реєстраційного посвідчення: Наказу МОЗ від 26.08.2005 № 426 // <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1069-05>

6. Про затвердження Технічного регламенту щодо медичних виробів: постанова КМУ від 2 жовтня 2013 р. № 753 //<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/753-2013-%D0%BF>

7. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції: Закон України від 10.07.2018 № 2496-VIII //<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19>.

*Пальчук П.М., к.ю.н., доц.,
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна
GoogleScholar*

ЗАХИСТ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ В УКРАЇНІ

У процесі реформування системи господарювання в Україні виник корпоративний сектор, який на представлений різними видами корпорацій, в переважній більшості акціонерними товариствами та товариствами з обмеженою відповідальністю. Спільним для всіх організаційно-правових форм корпорацій є те, що в силу їх створення засновники набувають відповідні корпоративні права. При цьому для будь-якого учасника, який інвестував певні активи в корпоративний сектор економіки є бажаним результат їх збереження та примноження.

Розглядаючи корпоративні права як різновид майнових прав необхідно вказати, що певна фізична або юридична особа створюючи корпорацію вкладає своє майно та працю в дану корпорацію, а саме до статутного капіталу корпорації. Відповідно власником майна або майнового права, що передається інвестором (учасником, акціонером) є корпорація, а учасник такої корпорації набуває досить специфічний актив – корпоративні права.

Гарантії захисту права власності на будь яке майно може надати тільки держава. Зокрема ст. 41 Конституції України визначає, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Держава, яка закріплює в законодавстві систему правових норм щодо захисту права власності, має гарантувати власнику майна недоторканість належного йому майна та гарантувати можливість використання такого майна в інтересах законного володільця, за умови що такий власник не порушує моральних засад суспільства та права інших осіб.

На сьогодні неодноразово зазначалося на необхідності створення в Україні інвестиційно-привабливого середовища з метою залучення інвестицій, як іноземних так і національних, до корпоративного сектора економіки. Належне корпоративне управління та захист прав учасників (акціонерів) є необхідними умовами для залучення капіталу. Корпораціям України вкрай потрібні додаткові кошти для оновлення виробництва та виходу на нові товарні ринки.

Проте реалізація відповідних корпоративних прав передбачає створення ефективної системи охорони та захисту прав учасника / інвестора, створення системи поновлення відповідних прав в разі їх порушення.

Розглядаючи питання захисту корпоративних прав слід наголосити, що охорона права власності охоплює усю сукупність норм права, які передбачають підстави набуття відповідних прав та їх припинення, визначає обсяг правомочностей власника корпоративних прав, порядок і межі здійснення прав. Але не менш важливим напрямом органів публічної влади є реалізація організаційних і правових заходів, спрямованих на захист і відновлення порушених корпоративних прав учасників корпорацій. Відповідні права охороняються нормами цивільного, кримінального, адміністративного та інших галузей права.

Проте наявність законодавства, що формує систему правових норм щодо захисту прав та законних інтересів учасників корпоративних відносин не гарантує недоторканість їх прав. Не менш важливе значення має реалізація механізмів захисту прав інвесторів (учасників корпорацій), діяльність органів публічної влади щодо захисту прав власників корпоративних прав. Навіть при повноті законодавчого забезпечення охорони та захисту корпоративних прав учасників корпорацій недосконалість механізмів правозастосування, бездіяльність або неналежна реакція органів публічної влади на протиправну діяльність правопорушників щодо корпорацій та відповідно власників корпоративних прав має наслідком виведення корпоративного капіталу за кордон та незацікавленість власників капіталу до інвестування корпоративного сектору економіки України.

Тому на перший план виходить саме можливість захисту корпоративних прав інвесторів. Зокрема одним з найважливіших прав суб'єктів корпоративних правовідносин є право на захист своїх цивільних прав та охоронюваних інтересів в судовому порядку. Ст. 55 Конституції України гарантує кожному громадянину право на судовий захист його законних прав та інтересів, оскільки право на судовий захист не може бути обмежене згідно зі ст. 64 Конституції України.

Але судовий захист корпоративних прав учасників корпорацій ускладнюється об'єктивними та суб'єктивними чинниками, які притаманні системі правозастосування України. До таких причин слід віднести тривалість судового розгляду спорів майнового характеру, непрозорість власне корпоративного капіталу та корпоративних зв'язків між різними корпораціями, а також бенефіціарами цих корпорацій.

При аналізі сучасного стану корпоративних відносин в Україні також слід звернути увагу на окремі чинні положення Закону України «Про акціонерні товариства» від 17 вересня 2008 р. Закон України «Про акціонерні товариства» спрямований у першу чергу на протидію рейдерству та захист прав власності акціонерів, недопущення зловживання правами мажоритарних акціонерів, збереження майнової бази акціонерного товариства та захист майнових прав як товариства так і акціонерів. Поряд з цим, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення рівня корпоративного управління в акціонерних товариствах» від 23 березня 2017 р. № 1983-VIII внесені зміни до Закону України «Про акціонерні товариства» та передбачено викуп акцій у дрібних акціонерів мажоритарними акціонерами, які є власниками більш як дев'яносто п'яти відсотків акцій акціонерного товариства. Аналіз законодавчих змін дозволяє зробити висновок про можливість припинення корпоративних прав без згоди дрібних акціонерів та формування в Україні системи дієвого захисту великого корпоративного інвестування. Проте залишається відкритим питання щодо необхідності розширення суб'єктів корпоративного інвестування та захист їх прав у разі внесення ними інвестицій до корпоративного сектору економіки. Але власники корпоративних прав щодо корпорацій, які не займають значного становища на певному товарному ринку мають більший ступінь ризику від протиправних дій (рейдерських атак), тому саме захист прав учасників саме таких корпорацій мають бути предметом першочергової уваги органів державної влади та їх посадових осіб.

У цілому норми чинного законодавства України дозволяють захищати корпоративні права великих і дрібних інвесторів, регулювати питання корпоративного управління комерційною юридичною особою і сприяють сталому розвитку підприємництва. Попри це, залишається низка питань щодо належного захисту прав учасників корпорацій, особливо в сегменті дрібного та середнього бізнесу. Тому має бути переглянута діяльність органів публічної влади в частині захисту корпоративної власності, правозастосування щодо учасників корпоративного управління в різних видах корпорацій.

САМОЗАХИСТ У ДОГОВІРНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

Повноцінна реалізація цивільно-правових санкцій і, відповідно, забезпечення дієвого захисту прав та інтересів потерпілої внаслідок цивільного правопорушення особи зазвичай пов'язана або з добровільним вчиненням боржником дій, спрямованих на виконання його обов'язку перед кредитором (наприклад, щодо відшкодування завданої шкоди чи виконання договірного обов'язку в натурі), або з можливістю звернення суб'єкта права до компетентного юрисдикційного органу і наступним примусовим виконанням ухваленого цим органом рішення. Як змішаний варіант у цій же площині можна розглядати добровільне виконання боржником судового акта, що набув законної сили, ще до відкриття виконавчого провадження, а також добровільну сплату боргу чи передачу майна на виконання виконавчого напису нотаріуса. В останньому випадку спостерігається поєднання окремих процесуальних елементів примусового впливу з власним волевиявленням зобов'язаної особи щодо виконання її матеріально-правового обов'язку.

Принципова неприпустимість існування неюрисдикційних форм реалізації тих засобів захисту суб'єктивних цивільних прав, які є заходами цивільно-правової відповідальності або становлять примусове виконання обов'язку в натурі пояснюється суто майновим характером зазначених санкцій. Засади формально-юридичної рівності учасників цивільних відносин, свободи їх волевиявлення і майнової самостійності унеможливають безпосередній вплив суб'єкта права вимоги на майнову сферу зобов'язаної особи. Кредитор не вправі на власний розсуд ні вирішувати можливий правовий спір, ні самоправно позбавляти боржника належних йому майнових благ або чинити на нього який-небудь силовий тиск, ні обмежувати немайнові цивільні права цієї особи – навіть з метою одержання того, що по праву належить кредиторіві. Отож щодо застосування майнових санкцій цивільне законодавство передбачає можливість використання лише однієї – юрисдикційної – форми захисту порушених цивільних прав та інтересів. Адже тільки вона здатна забезпечити надійні процесуальні гарантії додержання основних засад цивільно-правового регулювання у процедурі реалізації вказаних засобів правового захисту.

Водночас правова природа і функціональне призначення багатьох різновидів цивільно-правових санкцій виключає можливість, необхідність чи доцільність залучення до їх реалізації компетентних юрисдикційних органів. При цьому враховується, що було б вочевидь нерозумним покладати на учасника цивільних відносин обов'язок вдаватися до скільки-небудь обтяжливих з погляду процедури їх застосування заходів захисту у той час, коли законний інтерес суб'єкта права полягає саме у негайному припиненні наявного порушення чи запобіганні його негативним наслідкам, або – якщо відволіктися від санкцій – в мінімізації руйнівного впливу певних подій.

Відповідно до ч. 6 ст. 55 Основного Закону кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань. Аналогічне за змістом законоположення знаходимо й у ст. 19 ЦК України – з тією різницею, що основний акт цивільного законодавства наголошує також і на тому, що відповідні засоби протидії не повинні суперечити моральним засадам суспільства. Примітно, що обидві згадані правові норми не обмежують сферу застосування заходів самозахисту певним колом правовідносин, що дає підстави припускати можливість застосування такого роду заходів як у позадоговірних, так і у договірних цивільних відносинах.

При цьому на рівні поділу сфери цивільно-правового регулювання на договірні й позадоговірні відносини зміст самозахисту змінюється за двома матеріально-правовими моментами. По-перше, за підставою його здійснення: в одному випадку має місце порушення кореспондуючих одне одному обов'язку і права сторін договору, а в другому – фізичний захист від можливих (допустимі превентивні заходи) чи реальних (необхідна оборона, крайня необхідність тощо) посягань або небезпек, що загрожують завданням шкоди майновим чи немайновим правам особи.

По-друге, за конкретними заходами самозахисту, а також відповідними їх змісту правовими і фактичними наслідками їх застосування. Так, у позадоговірних відносинах самозахист абсолютних цивільних прав передбачає вчинення дій, які зазвичай: або створюють фізичні перешкоди для вчинення ймовірного посягання, або завдають шкоди іншій особі – приміром, нападнику при необхідній обороні. Правовим наслідком реалізації самозахисту тут, як правило, є звільнення від відповідальності за завдання шкоди (з відповідними застереженнями щодо відшкодування шкоди, завданої у стані крайньої необхідності).

Натомість застосування заходів оперативного впливу у договірних правовідносинах призводить до зміни прав чи обов'язків сторін договору, або ж спонукає боржника до належного виконання первісно встановлених умов договору чи уможливорює одержання належного кредитором за рахунок правомірного утримання майна зобов'язаної особи (позаяк застосування окремих оперативних санкцій, як виняток, передбачає вчинення уповноваженою особою також і певних фактичних дій).

Чи не найбільш вагомим доводом проти кваліфікації оперативних санкцій як заходів самозахисту є апелювання до умов його правомірності, зазначених у абзаці 1 ч. 2 ст. 19 ЦК України. Йдеться про те, що постійне співвіднесення з цими умовами кожного випадку застосування заходу оперативного впливу призвело б до значної втрати дієвості оперативних санкцій, а у багатьох випадках навіть унеможливило б їх застосування.

Звичайно, якщо намагатися забезпечити сувору відповідність кожного договірного заходу оперативного впливу змісту порушеного права, характеру дій боржника, а також наслідкам правопорушення, тоді замість оперативності захисту можна домогтися лише нескінченних судових тяжб і постійної невизначеності у відносинах сторін. Але ж не можна забувати і про дію принципу свободи договору (п. 3 ст. 3 ЦК України) та першість спеціальних норм цивільного законодавства щодо норм загальних. Відповідно, не може бути сумнівів у недопустимості додаткової «перевірки» згаданими умовами правомірності самозахисту дій із застосування тих положень закону, якими встановлено певні заходи оперативного впливу. Хоча можна припустити, що у кожному з таких випадків законодавець виходив саме із відповідності передбачених ним санкцій усім вимогам ст. 19 ЦК України.

Таким чином, зафіксовані у абзаці 1 ч. 2 ст. 19 ЦК України умови самозахисту поширюються тільки на визначення допустимості вчинення фактичних захисних дій, які обираються самою особою, тобто вчиняються нею для захисту своїх суб'єктивних прав у позадоговірних відносинах. Водночас системне тлумачення ч. 1 ст. 11, абзацу 2 ч. 2 ст. 16, абзацу 2 ч. 2 ст. 19, ч. 2 ст. 546, ст. 611 ЦК України засвідчує можливість зарахування до заходів самозахисту також і визначених законом або договором дій юридичного характеру, на котрі вищезгадані умови (правомірності самозахисту) не поширюються. Проте відповідні договірні положення, звичайно, мають узгоджуватися із загальними принципами цивільного права та умовами чинності правочинів.

ЗАКОНОДАВЧІ ДЕФІНІЦІЇ ПОНЯТТЯ «ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО»

Вперше в українському законодавстві визначення фермерського господарства було закріплено в Законі України «Про селянське (фермерське) господарство» від 20 грудня 1991 року [4].

Відповідно до частини першої статті 2 під «селянським (фермерським) господарством» розумілася форма підприємництва громадян України, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, займатися її переробкою та реалізацією.

Згодом цей законодавчий акт втратив чинність у зв'язку із прийняттям Закону України «Про фермерське господарство» в якому визначення фермерського господарства доповнилося новою ознакою – правовим зв'язком членів фермерського господарства із земельною ділянкою. Так, відповідно до статті 1 нового Закону, фермерське господарство є формою підприємницької діяльності громадян, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, здійснювати її переробку та реалізацію з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм у власність та/або користування, у тому числі в оренду, для ведення фермерського господарства, товарного сільськогосподарського виробництва, особистого селянського господарства, відповідно до закону [7].

Визначення «фермерського господарства» містяться не лише в спеціальному законі. Відповідні дефініції знаходимо і в інших законодавчих актах. Проте, слід зазначити, що у цих визначеннях поняття «фермерське господарство» є певні відмінності.

Так, частина перша статті 114 Господарського кодексу України [1] не містить положення щодо правового зв'язку членів фермерського господарства із земельною ділянкою, яку вони використовують у своїй діяльності.

Вважаємо правовий зв'язок членів фермерського господарства із земельною ділянкою однією із головних ознак фермерського господарства, що відрізняє його від господарських товариств та інших організаційно-правових форм суб'єктів господарювання, а відсутність такого положення у статті 114 Господарського кодексу України – невиправданним.

У свою чергу в статті 14.1.235. Податкового кодексу України поняття «фермерське господарство» охоплюється загальним визначенням сільськогосподарського товаровиробника, що розуміється як юридична особа незалежно від організаційно-правової форми або фізична особа – підприємець, яка займається виробництвом сільськогосподарської продукції та/або розведенням, вирощуванням та виловом риби у внутрішніх водоймах (озерах, ставках та водосховищах) та її переробкою на власних чи орендованих потужностях, у тому числі власновиробленої сировини на давальницьких умовах, та здійснює операції з її постачання [2].

У контексті проблеми, що розглядається, значний інтерес становить поняття «сімейне фермерське господарство», оскільки стаття 13-¹ Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» передбачає можливість додаткової фінансової підтримки сімейних фермерських господарств [3]. Зауважимо, що юридична особа має статус сімейного фермерського господарства, згідно із частиною п'ятою статті 1 Закону України «Про фермерське господарство», за умови, що в його підприємницькій діяльності використовується праця членів такого господарства, якими є виключно члени однієї сім'ї відповідно до статті 3 Сімейного кодексу України. На нашу думку, для належного правозастосування, статтю 13-¹ Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» слід доповнити положенням, що поняття «сімейне фермерське господарство» розуміється у значенні, яке наведено в статті 1 Закону України «Про фермерське господарство».

Для правового аналізу визначення поняття фермерського господарства слухним є звернення до зарубіжного законодавства з цього питання.

Стаття 1 Закону Республіки Білорусь «Про селянське (фермерське) господарство» від 18 лютого 1991 року № 611-ХІІ під селянським (фермерським) господарством визнає комерційну організацію, створену одним громадянином (членами однієї сім'ї), що вніс (внесли) майнові внески, для здійснення підприємницької діяльності з виробництва сільськогосподарської продукції, а також щодо її переробки, зберігання, транспортування та реалізації, що заснована на його (їх) особистій трудовій участі та використанні земельної ділянки, наданої для цієї мети відповідно до законодавства про охорону та використання земель [5].

В частині першій статті 2 Закону Республіки Молдова «Про селянські (фермерські) господарства» від 3 листопада 2000 р. № 1353-ХІV селянське господарство визначається як індивідуальне

підприємство, засноване на приватній власності на землі сільськогосподарського призначення, інше майно та індивідуальній праці членів однієї сім'ї (членів селянського господарства), що здійснює виробництво, первину переробку та реалізацію переважно власної сільськогосподарської продукції [6].

В дефініціях зарубіжних законодавчих актах міститься такі ознаки фермерського господарства, як трудова та майнова участь його учасників. Вважаємо, закріплення правового режиму майна фермерського господарства у його визначенні цілком слушним.

На наш погляд, зазначені відмінності у визначенні поняття «фермерське господарство» в національному законодавстві ускладнює його належне застосування та потребує відповідних змін.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18. Ст. 144.
2. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. – № 13, № 13–14, № 15-16, № 17. – Ст. 112.
3. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24 червня 2004 р. № 1877-IV/ Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 49. – Ст. 527.
4. Про селянське (фермерське) господарство: Закон України від 20 грудня 1991 р. № 2009-XII / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 14. Ст. 186.
5. Про селянське (фермерське) господарство: Закон Республіки Білорусь від 18 лютого 1991 р. № 611-XII / Національні збори Республіки Білорусь. URL:http://kodeksy-by.com/zakon_rb_o_krestyanskom_fermerskom_hozyajstve.htm.
6. Про селянські (фермерські) господарства: Закон Республіки Молдова від 3 листопада 2000 р. № 1353-XIV / Парламент Республіки Молдова. URL:http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=3372.
7. Про фермерське господарство: Закон України від 19 червня 2003 р. № 973-IV/ Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 45. Ст. 363.

ДИСКУСІЙНА ПАНЕЛЬ 5

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

*Андріїв В.В., к. ю. н., доц.,
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна*

ДЕРЖАВНІ СОЦІАЛЬНІ СТАНДАРТИ ТА НОРМАТИВИ

Конституція України визнає нашу державу як правову та соціальну, встановлює гарантії здійснення прав та свобод людини і громадянина. Соціальна спрямованість держави повинна бути направлена на забезпечення добробуту громадян, їх гідного життєвого рівня та розвинутої системи соціального забезпечення.

Вироблення ефективного механізму забезпечення права на гідне життя та справедливу оплату праці вимагає забезпечення високих соціальних стандартів та гарантій. У європейській світовій практиці саме виважені соціальні стандарти виступають основою системи соціального забезпечення громадян. Тому в процесі інтеграції нашої країни до європейської спільноти постає питання забезпечення соціальних стандартів та нормативів, які б відповідали європейським.

До основних соціальних стандартів та гарантій можна віднести прожитковий мінімум, мінімальну заробітну плату, пенсію та інші соціальні виплати деяким категоріям населення. Досить часто їх розміри стають предметом гострих дискусій у суспільстві, а також різного роду політичних чи парламентських суперечок.

За останній час можновладці акцентують увагу на позитивній динаміці зростання вище згаданих показників. Однак ніхто із них не деталізує, наскільки вони є справедливими, обґрунтованими і чи відповідають вони конституційним та міжнародним нормам або життєвим реаліям. Тому вдосконалення системи соціальних стандартів, нормативів і гарантій є досить актуальним у контексті поліпшення рівня соціального забезпечення громадян та адаптації вітчизняного соціального законодавства до європейських норм.

У ст. 1 Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» соціальні стандарти визначено як встановлені законами, іншими нормативно-правовими актами соціальні норми і нормативи або їх комплекс, на базі яких визначаються рівні

основних державних соціальних гарантій [1]. Зазначений вище закон визнає основним (і єдиним) державним стандартом – прожитковий мінімум, а на його основі визначаються державні соціальні гарантії та стандарти у сферах доходів населення, житлово-комунального, побутового, соціальнокультурного обслуговування, охорони здоров'я та освіти» тощо.

Відповідно до Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» основні соціальні гарантії не можуть бути нижчими за законодавчо встановлений прожитковий мінімум. За цим же законом, «державні соціальні гарантії – встановлені законами мінімальні розміри оплати праці, доходів громадян, пенсійного забезпечення, соціальної допомоги, розміри інших видів соціальних виплат, встановлені законами та іншими нормативно-правовими актами, які забезпечують рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму» [1].

Закон України «Про прожитковий мінімум» відповідно до статті 46 Конституції України дає визначення прожитковому мінімуму, закладає правову основу для його встановлення, затвердження та врахування при реалізації державою конституційної гарантії громадян на достатній життєвий рівень.

Прожитковий мінімум – вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості [2].

У ст. 46 Конституції України зазначено, що всі види соціальних виплат та допомоги мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом. Також ст. 48 Конституції України проголошує, що «кожен має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло» [3]. Проте визначення поняття «достатній життєвий рівень» у національному законодавстві відсутнє, а відтак і не зрозуміло який достатній рівень нам треба забезпечувати в державі.

Варто зазначити, що у багатьох документах законодавчої та нормативної бази України використовуються різнопланові показники соціальних нормативів і стандартів. Наприклад, останні зміни у сфері правового регулювання призначення і виплати субсидій населенню призвели до появи ще одного стандарту, якого раніше там не було це – неоподаткованого мінімуму доходів громадян. У разі отримання інформації про наявність заборгованості із сплати обов'язкової частки

платежу за житлово-комунальні послуги, загальна сума якої перевищує 20 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (340 грн.), житлова субсидія на наступний сезон не призначається [4]. Але основним стандартом у нашій державі згідно законодавства виступає прожитковий мінімум.

У постанові Кабінету Міністрів України «Про поліпшення виховання, навчання, соціального захисту та матеріального забезпечення дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування» від 05.04.1994 р. № 226 норми витрат на дітей – сиріт залежать також від неоподаткованого мінімуму доходів громадян.

Не зовсім зрозумілим є використання ще й такого стандарту як рівень забезпечення прожиткового мінімуму. У ст. 5 Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» зазначено, що до стабілізації економічного становища в Україні розмір державної соціальної допомоги визначається з урахуванням рівня забезпечення прожиткового мінімуму [5]. Цей закон був прийнятий у 2000 році, то цікаво через скільки років все ж таки, малозабезпечені особи можуть дочекатися завершення стабілізації економічного становища у нашій державі?

Закон України «Про Державний бюджет України на 2018 рік» установив, що у 2018 році рівень забезпечення прожиткового мінімуму для призначення допомоги відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» у відсотковому співвідношенні до прожиткового мінімуму для основних соціальних і демографічних груп населення становить: для працездатних осіб – 21 відсоток, для дітей – 85 відсотків, для осіб, які втратили працездатність, та інвалідів – 100 відсотків відповідного прожиткового мінімуму [6].

Поняття «рівня забезпечення прожиткового мінімуму» не існує ні в Законі України «Про прожитковий мінімум», ні в Законі України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії». Використання рівня забезпечення прожиткового мінімуму при визначенні розміру допомоги малозабезпеченим сім'ям протирічить самому визначенню прожиткового мінімуму для сім'ї, яке зазначено у Законі України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям». Тому положення Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» не відповідають Конституції України, де всі соціальні виплати гарантуються в розмірі не менше ніж прожитковий мінімум закладений в державі.

Рівень забезпечення прожиткового мінімуму для відповідних демографічних груп населення, який щорічно встановлюється в

Законі про Державний бюджет, істотно знижує розмір державної соціальної допомоги малозабезпеченим, адже соціальні гарантії у нашій державі повинні забезпечувати достатній життєвий рівень кожній людині та її сім'ї, що і зазначено у статті 48 Конституції України. При цьому Міністерство соціальної політики України зазначає, що фактичний розмір прожиткового мінімуму у цінах серпня 2018 року у розрахунку на місяць на одну особу становив: 1) з урахуванням суми податку на доходи фізичних осіб та військового збору – 3 691,45 грн. (без урахування платежів – 3 215,39 грн.); 2) для дітей віком до 6 років – 3 045,60 грн.; 3) для дітей віком від 6 до 18 років – 3 729,82 грн.; 4) для працездатних осіб з урахуванням суми обов'язкових платежів відповідно до чинного законодавства – 4 137,81 грн. (без урахування платежів – 3 330,94 грн.); 5) для осіб, які втратили працездатність – 2 709,64 гривні [7]. Таким чином, законодавчо встановлений прожитковий мінімум значно занижено у порівнянні з його фактичним розміром більш ніж у два рази.

У ст. 2 Закону України «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю» розміри допомог встановлюються на рівні 80 %, 70% і 60 % від прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність. При цьому виплати для дітей з інвалідністю залежать від прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, а не від прожиткового мінімуму для дитини відповідно віку. А у ст. 3 вище зазначеного закону при визначенні розміру надбавки на догляд за дитиною з інвалідністю використовується уже показник прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку.

Аналіз багатьох видів державних соціальних допомог говорить, що в Україні не створено дієвої системи соціального забезпечення допомогоюми як засобу підвищення добробуту громадян і не забезпечуються соціальні стандарти та гарантії. Низький поріг призначення деяких видів державних соціальних допомог і відповідно низький розмір виплати не сприяє зближенню рівнів життя різних груп населення. Не можна не обійти увагою і різноплановий підхід законодавця щодо визначення рівня малозабезпеченості, адже в різних нормативних актах він неоднаковий, а на рівні держави визнається прожитковий мінімум як основний соціальний стандарт. Тому на законодавчому рівні необхідно використовувати один критерій визначення межі малозабезпеченості особи чи сім'ї і враховувати його при наданні соціальних виплат.

Сьогодні одним із пріоритетних напрямів нашої держави є вдосконалення правового регулювання соціальних стандартів, норма-

тивів і гарантій шляхом забезпечення їх реальних показників та уникнення подвійності їхвикористання. Правове регулювання соціальних виплат мусить гарантувати кожному громадянинуві прийнятний рівень добробуту із використанням мінімального рівня заробітної плати та соціальних виплат.

Список використаних джерел

1. Про державні соціальні стандарти і державні соціальні гарантії : Закон України від 05.10.2000 р. № 2017-III. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14>.

2. Про прожитковий мінімум: Закон України від 15.07.1999 р. № 966-XIV. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-14>.

3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

4. Про спрощення порядку надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива: постанова кабінету Міністрів України від 21.09.1995 р. № 848. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/848-95-%D0%BF#n15>.

5. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям : Закон України від 01.06.2000 р. № 1768-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1768-14>.

6. Про Державний бюджет України на 2018 рік : Закон України від 07.12.2018 р. № 2246-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2246-19>.

7. Прожитковий мінімум в цінах серпня 2018 року. URL : <http://expert.fpsu.org.ua/monitoring-prozh-minimum/416-prozhitkovij-minimum-v-tsinakh-serpnya-2018-roku>

Букатова Д.М., к.ю.н.,
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна

ЕФЕКТИВНЕ УРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР РОЗВИТКУ

Обравши для України європейський вектор розвитку, необхідною передумовою його спрямування вбачається у зміцненні інституційної спроможності системи органів державного управління та якості надання управлінських послуг державою їх кінцевим споживачам.

Саме тому реформа державного управління є однією з ключових реформ, що наразі тривають в Україні.

Ухвалена Кабінетом Міністрів України комплексна середньострокова Стратегія реформування державного управління України на 2016-2020 роки, розроблена відповідно до загальноєвропейських принципів та критеріїв незалежного урядування SIGMA/OECD[1, 2].

Так, основана мета реформи полягає у формуванні ефективної системи державного управління, здатної підтримати сталий розвиток громадянського суспільства, конкурентну національну економіку, а також вчасно реагувати на внутрішні та зовнішні виклики.

Задля досягнення поставленої мети необхідно створити належні умови створення ефективного урядування, що має охоплювати:

- цілісну, системну та структуровану реформу державного управління;

- економічно-обґрунтовану децентралізацію влади;
- реформу системи управління державними фінансами;
- впровадження електронного урядування та
- безперервну комунікацію між усіма гілками влади та громадськістю.

Саме за таких умов можлива дієва реалізація задекларованих управлінських принципів імплементації національної правової системи до вимог Європейського Союзу.

Не менш важливим є визначення стратегічно-важливих складових Стратегії реформи державного управління, що безпосередньо пов'язані та впливають одна на одну. Зокрема, до них належать:

- підвищення спроможності та стратегічного планування, формування та координації узгодженої державної політики;
- розвиток професійної державної служби та управління людськими ресурсами;
- забезпечення підзвітності та прозорості діяльності державних органів;
- надання якісних адміністративних послуг та розвиток відкритих даних [3].

На ряду з вищезазначеним, постає необхідність моніторингу та комплексної оцінки ефективності стану державного управління програмою SIGMA/OECD. В результаті, з огляду на отримані показники, слід передбачити можливість коригування Стратегії реформування державного управління України на 2016–2020 роки та відповідних планів дій щодо її виконання.

Однак, слід підкреслити, що запровадження згаданих раніше заходів, глибина та масштабність реформування сфери державного

управління значною мірою залежить від розробки належного нормативно-правового забезпечення. Завдяки якісному правовому регулюванню управлінських відносин, закладаються підвалини дієвого механізму їх реалізації, а, отже, і впровадження реформ. Крім того, налагодження діалогу влада-суспільство-бізнес відбувається саме в межах верховенства права, законотворчості та рівноправності.

Значних успіхів вдалося досягти на шляху комплексного реформування системи державного управління України з моменту обрання європейського вектору розвитку. Україна підвищила свій рейтинг «Прозорість формування політики» на 34 позиції та посіла 65-е місце в 2017 році відповідно до Global Competitiveness Index of World Economic Forum [4].

Окремої уваги заслуговують інноваційні тенденції реформування міністерств і створення нових структур – директоратів, спрямованих на посилення функцій з аналізу та формування політики. Відповідні директорати, що функціонують в розвинених країнах європейського співтовариства, створено й в Україні у 10 пілотних міністерствах, Секретаріаті Кабінету Міністрів України та двох агентствах – Державному агентстві з питань електронного урядування та Національному агентстві з питань державної служби.

Першим кроком на шляху до налагодження комунікації між владою, населенням та бізнесом стало запровадження електронних послуг, серед яких реєстраційні сервіси, послуги в соціальній та будівельній сферах, впровадження порталу відкритих даних data.gov.ua [5], завдяки чому Україна підвищила свій рейтинг та посіла 31-е місце у глобальному індексі відкритих даних OpenDataIndex [6].

Таким чином, ефективне урядування, невід’ємними елементами якого є реформа державного управління, реформа системи управління державними фінансами та децентралізація, покликане створити належні умови для проведення ґрунтовних комплексних реформ та забезпечити економічне зростання України, з дотриманням принципів демократії, верховенства права, захисту прав людини, інклюзивності та взаємодії.

Список використаних джерел

1. Деякі питання реформування державного управління України: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.06.2016 № 474-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-2016-%D1%80>.

2. Угода між Урядом України та Європейською Комісією про фінансування програми «Підтримка комплексного реформування

державного управління в Україні»: Двостороння угода від 19.12.2016.
URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_002-16.

3. Principles-of-Public-Administration. URL : <http://www.sigmaxweb.org/publications/principles-public-administration.htm>

4. <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-index-2017-2018/competitiveness-rankings/#series=EOSQ049>

5. <https://data.gov.ua/>

6. <http://index.okfn.org/place/>

Гаран О.В., д.ю.н.,
Одеський національний університет
імені І.І. Мечникова,
Одеса, Україна

НОВЕЛИ МІСТОБУДІВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Оновлення концептуальних засад адміністративної відповідальності у сфері містобудування – це виклик сьогодення. Особливо загострюється це питання у зв'язку із тим, що 2018 рік ознаменувався істотним оновленням містобудівного законодавства, що вимагає його нового наукового переосмислення.

У 2018 році було прийнято низку норм і стандартів які покращують, у прямому сенсі, життя населення та сприяють збалансуванню публічних та приватних інтересів.

Так, до основних новел містобудівного законодавства можливо віднести запровадження норм і стандартів, які закріплені у Законі України «Про стратегічну екологічну оцінку» від 20.03.2018, норми якого почнуть діяти з 12.10.2018 р.; ДБН Б.2.2.-12:2018. «Планування та і забудова території»; ДБН В.2.3.-5:2018 «Вулиці та дороги населених пунктів» та ін.

Цікавим нововведенням є положення Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» від 20.03.2018 року. З 12.10.2018 року документи державного планування, в тому числі і містобудівна документація, підлягають стратегічному екологічному оцінюванню (СЕО), вже на етапі розробки таких документів. Метою СЕО є сприяння сталому розвитку шляхом забезпечення охорони довкілля, безпеки життєдіяльності населення та охорони його здоров'я, інтегрування екологічних вимог під час розроблення та затвердження документів державного планування.

Відповідно до п. 3. ч. 1 ст. 1 Закону України № 2354-VIII, до документів державного планування відносять: стратегії, плани, схеми, містобудівна документація, загальнодержавні програми, державні цільові програми та інші програми і програмні документи, включаючи зміни до них, які розробляються та/або підлягають затвердженню органом державної влади, органом місцевого самоврядування;

Документи державного планування, щодо яких здійснюється SEO, не будуть підлягати іншим державним експертизам.

ДБН Б.2.2.-12:2018. «Планування та і забудова території». Так, ДБН Б.2.2.-12:2018 закріплює нові стандарти щодо обмеження щільності забудови мікрорайонів; максимальну поверховість житлової забудови залежності від чисельності населення.

Абсолютно новим для національного законодавства є введення та закріплення « кольорових понять», до яких уже відносять : «блакитні лінії»; «зелені лінії»; «жовті лінії»

Категорія «блакитна лінія» – передбачає обмеження висотності забудови. Так, пункт 3.8 ДБН Б.2.2.-12:2018, передбачає, що блакитні лінії – це лінії обмеження висоти та силуету забудови; спрямовані на регулювання естетичних та історико-містобудівних якостей забудови.

Категорія «зелена лінія» – це обмеження забудови для збереження зелених територій. Так, пункт 3.21 ДБН Б.2.2.-12:2018, передбачає, що зелені лінії – це обмеження щодо розміщення об'єктів у межах усіх озелених територій загального користування, рекреаційних лісів і лісопарків (існуючих та тих, що резервуються), об'єктів природно-заповідного фонду, зон охоронюваного ландшафту

Категорія «жовта лінія» – це обмеження забудови для безпеки евакуації. Відповідно до п. 3. 19 ДБН Б.2.2.-12:2018, – це лінії обмеження зон можливих завалів житлових, громадських, промислових та інших будівель і споруд, розміщених вздовж магістральних вулиць сталого функціонування, по яких проводиться евакуація населення категоризованого міста в особливий період та підтримується транспортне забезпечення виконання рятувальних і невідкладних аварійно-відновлювальних робіт. Визначається при розробленні документації з просторового планування для категоризованих населених пунктів.

П.6.1.28 ДБН Б.2.2.-12:2018 передбачає види та розмір майданчиків, що мають бути розташовані на прибудинкових територіях: для ігор дітей дошкільного і молодшого шкільного віку; для відпочинку дорослого населення; для тимчасової стоянки автомобілів; для тимчасової стоянки велосипедів; для занять фізкультурою; для збирання побутових відходів; для вигулювання домашніх тварин.

Цікавими новаціями ДБН Б.2.2.-12:2018 «Планування та і забудова території» є:

- встановлення обов'язку забудовника створювати дитячі та пішохідні доріжки підчас здійснення житлової забудови;
- розмір майданчиків для відпочинку повинен бути у два рази більшим, ніж був раніше;
- розмір спортивних майданчиків (для занять фізкультурою) – у 10 разів повинен бути більшим ніж були раніше.

Особливої уваги заслуговує ДБН В.2.3.-5:2018 «Вулиці та дороги населених пунктів». Так, п. 5.5.3. ДБН В.2.3.-5:2018 встановлює обмеження щодо тимчасового паркування на тротуарах; вдовж проїзних частин магістралей безперервного та регульованого руху.

Всі зазначені нормативи націлені на захист навколишнього середовища в населених пунктах та населення від негативних наслідків, які можуть виникнути під час реалізації документів державного планування.

Тому, враховуючи все вище зазначене, можливо констатувати, що містобудівна діяльність в Україні все більше забарвлюється екологічним та соціальним складовими.

Але, нажаль, перераховані вище нововведення у сфері містобудування належним чином не вплинули на інститут адміністративної відповідальності. І тому, назріла гостра потреба у взаємоузгодження норм чинного законодавства.

У цілому, інститут адміністративної відповідальності у сфері містобудування потребує суттєвого модернізації, але не за рахунок внесення змін та доповнень у чинне законодавство, а на підставі створення нової доктрини розуміння адміністративної відповідальності у поєднанні із застосуванням системного підходу. Все вище зазначене дасть можливість створити ефективні механізми застосування інституту адміністративної відповідальності на практиці.

Список використаних джерел

1. Про стратегічну екологічну оцінку : Закон України від 20.03.2018 р. № 2354-VIII. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19>
2. ДБН Б.2.2.-12:2018. «Планування та і забудова території». URL : http://dipromisto.gov.ua/files/NMD/DBN_B.2.2-12_2018.pdf
3. ДБН В.2.3.-5:2018 «Вулиці та дороги населених пунктів». URL : [http://kbu.org.ua/assets/app/documents/75\(1\).1.%20ДБН%20В.2.3-5-2018%20ВУЛИЦІ%20ТА%20ДОРОГИ.pdf](http://kbu.org.ua/assets/app/documents/75(1).1.%20ДБН%20В.2.3-5-2018%20ВУЛИЦІ%20ТА%20ДОРОГИ.pdf)

*Гарат М.Р., аспірант,
Київський національний
торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна*

РЕФОРМУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПЛАНУВАННЯ ТА ЗАБУДОВИ ТЕРИТОРІЙ

Для забезпечення сталого розвитку населених пунктів важливе значення має ефективне адміністративно-правове регулювання планування та забудови територій. Дану сферу суспільного виробництва в Україні регулює значна кількість будівельних норм, державних стандартів і правил щодо планування та забудови, дотримання яких необхідне для забезпечення формування повноцінного життєвого середовища та якнайкращих умов життєдіяльності людини.

Процеси глобалізації та європейський вибір України зумовлює необхідність вироблення нових підходів до адміністративно-правового регулювання планування та забудови територій. Тому важливо вивчати зарубіжний досвід механізму правового регулювання в цій сфері.

Планування земель є формою організації земельної території, а забудова – формою реалізації цих планів шляхом освоєння земель, будівництва на цих землях, їх експлуатації [4, с. 99]. Планування і забудова територій полягає у діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, юридичних та фізичних осіб і передбачає цілий комплекс дій, які повинні відповідати законодавству та забезпечувати сталий розвиток територій з урахуванням державних, громадських та приватних інтересів.

У країнах Європи планувальна діяльність здійснюється на всіх рівнях управління державою – від загальнодержавного до місцевого. Основою для здійснення планувальної діяльності у більшості країн є відповідний планувальний закон (наприклад, Містобудівний кодекс Німеччини) [7, с. 80].

В Україні для органів державного управління, місцевого самоврядування, підприємств і установ незалежно від форм власності та відомчого підпорядкування, а також інших суб'єктів правовідносин у галузі планування та забудови міських, сільських населених пунктів та інших територій відповідно до чинного законодавства розроблені обов'язкові для дотримання та виконання державні будівельні норми [2]. Нові державні будівельні норми України, що стосуються планування і забудови територій затверджені у 2018 році і спрямовані на гармонізацію цих норм зі стандартами Європейського Союзу (далі –

ЄС), приведення українського будівельного законодавства та систем нормування до європейських вимог.

У ЄС діє глобальний підхід до випробувань і сертифікації, який визначає, що виробники будівельної продукції завжди несуть повну відповідальність за неї. Основним принципом глобального підходу є те, що виробник, який виробляє продукцію для розміщення на внутрішньому ринку ЄС, заявляє згідно Декларації про відповідність (Declaration of Conformity), що продукт відповідає всім основним вимогам Директив, під які підпадає продукція [10, с. 63–64].

У США базовий нормативний масив стандартів, технічних регламентів, технічних умов, будівельних норм і правил закріплено в Міжнародному будівельному кодексі (International Building Code). Крім будівельного кодексу, в США діють кодекси санітарії та гігієни, пожежний, сантехнічний, електротехнічний та ін., більшість з яких мають місцевий характер [9, с. 113].

На даний час в Україні ведеться робота щодо розробки проекту Містобудівного кодексу, який повинен удосконалити законодавче регулювання планування і забудови територій.

Важливою складовою механізму правового регулювання планування та забудови територій поряд із регулятивним є охоронне законодавство, яке складають нормативно-правові акти, що передбачають юридичну відповідальність за правопорушення у цій сфері. Окрема роль належить адміністративній відповідальності, яка полягає у забезпеченні законності та правопорядку у сфері адміністративно-правового регулювання суспільних відносин, що склалися у державі.

Адміністративна відповідальність пов'язана із застосуванням заходів державного примусу, що полягає у застосуванні до винної особи заходів впливу, передбачених санкціями відповідних адміністративно-деліктних норм [8, с. 115].

Склади адміністративних правопорушень (деліктів) під час планування і забудови територій передбачені статтею 96¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) [1].

Загальним об'єктом адміністративних правопорушень під час планування і забудови територій є правовідносини у цій сфері, яким заподіяна шкода або існує загроза її заподіяння.

Об'єктивна сторона вищезазначеного правопорушення полягає у діях, які порушують встановлений порядок планування і забудови територій.

Суб'єктами адміністративних правопорушень під час планування і забудови територій є головний архітектор та головний інженер проекту, експерт, інші відповідальні виконавці окремих видів робіт (послуг) та посадові особи. Норми чинного КУпАП стосуються

лише фізичних осіб, як суб'єктів адміністративних правопорушень. Проте, значна частина вітчизняних дослідників погоджуються з тим, що коло суб'єктів адміністративної відповідальності має бути розширене за рахунок включення до них юридичних осіб [5, с. 69].

В багатьох країнах суб'єктами адміністративної відповідальності є юридичні особи, зокрема, адміністративна відповідальність юридичних осіб визнана в Італії, Португалії, Німеччині та інших країнах ЄС [3, с. 38]. У зарубіжних державах, чії системи законодавства передбачають адміністративну відповідальність юридичних осіб, така відповідальність, як правило, установлюється за адміністративні правопорушення в галузі господарської діяльності, законодавстві про податки, фінансовому й природоохоронному законодавстві [6, с. 89].

Суб'єктивна сторона складу правопорушення є його внутрішнім проявом і пов'язана із ставленням особи до вчинюваного діяння та його наслідків – виною. Вина властива тільки фізичним особам, які вчиняють адміністративні правопорушення. Проте, в юридичній літературі обґрунтовується вирішення питання про те, чи є діяння юридичної особи винними [11, с. 94]. Визнання юридичних осіб суб'єктами адміністративних правопорушень вимагає з'ясування питання щодо особливостей їх вини, а чинне законодавство України не вирішує цього питання.

Правовим наслідком адміністративного правопорушення є адміністративне стягнення, найпоширеніше з яких – штраф. Він передбачається практично за більшість адміністративних правопорушень, в т.ч. за правопорушення під час планування і забудови територій.

Таким чином, оскільки планування і забудова територій полягає у діяльності як фізичних, так і юридичних осіб, які повинні дотримуватися відповідних стандартів та норм, суб'єктами адміністративної відповідальності слід визначити і юридичних осіб, зважаючи на досвід європейських та інших зарубіжних держав у цій сфері.

Список використаних джерел

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон від 7 грудня 1984 року № 8073-Х. Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

2. Планування і забудова територій. ДБН Б.2.2-12:2018. Київ. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. 2018.

3. Губанов О.О. Відповідальність юридичних осіб у контексті адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Адміністративне право і процес. 2016. № 3. С. 36–42.

4. Кондратенко Ю.В. Правові основи планування забудови земель у межах міст (за законодавством України). Науковий вісник Чернівецького університету. 2013. Випуск 660. Правознавство. С. 97–100.

5. Плетньова О.О., Кравченко Л.М. Проблеми адміністративної відповідальності юридичних осіб у сфері валютного законодавства. Юридичний журнал. 2004. № 8. С. 69–72.

6. Польщиков В.В. Інститут адміністративної відповідальності юридичних осіб в Україні та зарубіжних державах: порівняльно-правовий аспект. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2015. № 15 Том 1. С. 88–90.

7. Серєда Ю.С. Історія виникнення та становлення містобудівного зонування як способу правового регулювання земельних відносин у зарубіжних країнах. Журнал східноєвропейського права. 2014. № 5. С. 78–81.

8. Столбовий В.М. Поняття адміністративної відповідальності: теоретичні проблеми визначення. Підприємництво, господарство і право. 2005. № 10. С. 113–116.

9. Стукаленко О.В. Світовий досвід регулювання будівельної діяльності на прикладі США. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. 2016. Випуск 2. Том. 2. С. 112–115.

10. Стукаленко О.В. Забезпечення гармонізації стандартів у будівельній галузі в ЄС. Правова держава. 2016. № 21. С. 60–66.

11. Удод М.В., Літус О.Г. Адміністративна відповідальність юридичних осіб. Вісник Академії митної служби України. Сер.: Право. 2010. № 1. С. 90–95.

*Гуржій Т. О., д. ю. н., проф.,
завідувач кафедри адміністративного,
фінансового та інформаційного права,
Гуржій А. В., к. ю. н.,
Київський національний
торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна*

ОБМЕЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВ І СВОБОД В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Одним з основних компонентів сучасної гібридної війни є вторгнення в інформаційно-комунікаційну сферу цільової держави з метою придушення опору, а також формування світової думки, толерантної до дій агресора. З року в рік використання інформаційних

ресурсів для зовнішньо-політичного тиску стає дедалі більш організованим. Протягом останнього десятиліття в ряді країн світу були створені розгалужені мілітаризовані структури, відповідальні за проведення інформаційних спецоперацій. Обсяг їх фінансування обчислюється десятками \$ США[1].

Фахівці виділяють щонайменше шість способів використання мас-медіа для цілей гібридної війни: збір розвідувальних даних, дискредитація, психологічний вплив, кібероперації, інформаційний захист, управління і контроль [2, с. 94]. В своєму поєднанні ці способи чинять всеохоплюючий тиск на суспільство та підривають обороноздатність країни. За відсутності дієвої протидії підризна діяльність «недружніх» медіа може мати воістину катастрофічні наслідки, а отже існує об'єктивна потреба в застосуванні щодо них різноманітних, в т.ч. правових, обмежень, спрямованих на мінімізацію їх деструктивного впливу.

В умовах гібридної війни – обмеження інформаційних прав і свобод невідворотні. Вони є обов'язковою умовою виживання країни та нації, котрі стали об'єктом гібридної, в тому числі – інформаційної, агресії. Інформаційні обмеження потрібні для того, щоб забезпечити державу від витоку секретних даних, для забезпечення стабільного функціонування електронних систем і, звичайно ж, для захисту масової свідомості від дезінформації і ворожої пропаганди. З цією метою відповідні обмеження можуть накладатися на будь-які ЗМІ, котрі слугують інформаційною зброєю держави-агресора. І це об'єктивна даність.

Однак ця даність породжує низку дуже непростих питань: «За яким принципом повинно здійснюватись обмеження інформаційної діяльності?», «За принципом належності до юрисдикції країни-агресора чи за принципом шкідливості інформаційного контенту?», «За якими критеріями констатувати таку шкідливість?», «Чи закривати доступ до соціальної мережі, якщо її головний офіс розташований на території недружньої держави?» тощо.

Україна намагається знайти відповідь на окреслені питання, починаючи з 2014 року. В історії цього пошуку можна виділити три етапи:

I етап (2014–2015) – етап політичного «шоку», характеризувався повною неготовністю держави до протистояння в інформаційній сфері. Національне законодавство не передбачало підстав та не визначало критеріїв обмеження діяльності недружніх ЗМІ. Як наслідок, тривалий час підризна діяльність російських ЗМІ в медіапросторі країни не зустрічала жодного спротиву. Національні та місцеві

телеоператори продовжували транслювати пропагандистські канали Росії. Контрольовані Росією друковані видання та інтернет-ресурси безперешкодно поширювали антиукраїнські матеріали, виправдовуючи агресію, загарбання територій та сепаратистську діяльність.

На цьому етапі свобода слова та право на інформацію були практично необмеженими, а інтереси національної безпеки – беззахисними перед інформаційною агресією.

II етап (2015–2017) – етап законодавчої концептуалізації. На цьому етапі українська держава, оголтувшись від «інформаційного цунамі», нарешті почала формувати правове підґрунтя для інформаційного спротиву. На законодавчому рівні було встановлено заборону поширення інформаційної продукції антиукраїнського характеру. Було прийнято низку законів щодо критеріїв визнання інформаційної діяльності ЗМІ такою, що суперечить національним інтересам. Зокрема, до таких критеріїв (та, одночасно, підстав відповідальності ЗМІ) було віднесено популяризацію або пропаганду держави-агресора, її органів влади, представників таких органів, а також їхніх дій, що створюють позитивний образ держави-агресора, виправдовують чи визнають правомірною окупацію території України тощо (див., напр.: Закон України від 05.02.2015 р. № 159-VIII «Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту інформаційного телерадіопростору України», Закон України від 08.12.2016 р. № 1780-VIII «Про внесення змін до деяких законів України щодо обмеження доступу на український ринок іноземної друкованої продукції антиукраїнського змісту») [3; 4].

III етап (2017-теперішній час) – етап нарощення інформаційних обмежень (та відповідно, згортання інформаційних прав і свобод). Починаючи з весни 2017 року механізм інформаційних обмежень в Україні набуває дедалі більших обертів. Його дія перестає бути адресною. Заборони інформаційної діяльності російських медіа накладаються не тільки за критерієм їх «ворожості», а й огульно – через належність до російського медіапростору та потенційні ризики в інформаційній сфері.

Попри можливий економічний ефект, це вельми небезпечна тенденція, котра ставить під сумнів демократичний вектор розвитку Української держави. Видається необґрунтованим застосування санкцій за критерієм юридичної належності, коли блокуванню піддаються всі без винятку інформаційні сервіси, належні до певної юридичної особи, безвідносно до характеру їх діяльності, контенту або тематичного спрямування. Інформаційні обмеження повинні носити індивідуальний характер і застосовуватись лише до тих засобів

масової інформації, котрі зарекомендували себе як недружні, нетерпимі та ворожі національним інтересам України. З нашої точки зору, принцип індивідуального підходу до обмеження інформаційних прав і свобод повинен знайти відображення як у фундаментальних актах інформаційного законодавства, так і в законодавстві з питань національної безпеки.

Список використаних джерел

1. Dolmatova M. Russian mass media: falling incomes of Russians and paradoxical optimism. BBC Russian Service (January 2017). URL: <http://www.bbc.com/russian/features-38566253>

2. Nissen T. 2015, The Weaponisation of Social Media. Characteristic of Contemporary Conflicts. Copenhagen: Royal Danish Defense College. 150 p.

3. Провнесення змін до деяких законів України щодо захисту інформаційного телерадіопростору України: Закон України від 05.02.2015р. №159-VIII / Офіційний вісник України. 2015. №27. Ст. 776.

4. Провнесення змін до деяких законів України щодо обмеження доступу на український ринок іноземної друкованої продукції антиукраїнсько гозмісту: Закон України від 08.12.2016р. №1780-VIII / Офіційний вісник України. 2017. №4. Ст. 102.

*Данильченко А. Г., аспірант,
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна*

КОРУПЦІЯ В УМОВАХ СВІТОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Процеси глобалізації, які помітно інтенсифікувалися в 90-х рр. минулого століття, характеризуються як позитивними, так і негативними впливами й наслідками. З одного боку, глобалізація створює унікальні можливості для суспільного розвитку та соціальних комунікацій, з іншого – суспільний процес максимально загострює конкуренцію не тільки на геополітичній, а й на глобальній економічній арені. І далеко не завжди така конкуренція ведеться чесними шляхами.

Безперервна боротьба за джерела ресурсів і нові ринки збуту часто супроводжується підкупом високопоставлених чиновників,

наданням неправомірних вигод, створенням тіньових схем за участю представників істеблішменту [1, с. 76]. Потужні транснаціональні корпорації, розширюючи географію ведення бізнесу, нерідко пропонують представникам влади хабарі за прийняття рішень, що дають переваги і вигоди на ринках.

У другій половині ХХ в. такі корупційні прояви набули масового характеру, а сам феномен корупції перетворився в міжнародну проблему.

Сьогодні прояви корупції на міжнародному рівні пов'язані з величезними активами і значною часткою державних ресурсів, що ставить під загрозу не тільки окремі галузі, але й перспективи економічного розвитку цілих країн.

Корупція вже не є локальною проблемою, а перетворилася на транснаціональне явище, яке впливає на суспільства й економіки всіх країн світу, – наголошується в Конвенції ООН проти корупції [4]. Особливого розмаху корупційні явища набули в країнах, що розвиваються і політично нестабільних державах, які на певному історичному етапі виявляються нездатними побудувати прозорий механізм взаємодії влади і бізнесу.

Втім, високий рівень корупції перестав бути рисою, притаманною лише країнам, що розвиваються. Сьогодні жодна країна світу не захищена від корупції взагалі, і від хабарництва зокрема. Останнє набуло особливо широкого поширення при створенні підприємств за участю іноземного капіталу, реалізації інвестиційних проектів, приватизації і т.д.

Дійсно, для отримання переваг в умовах ринкової конкуренції представники багатьох іноземних компаній вдаються до такого неправомірного методу, як дача хабара. Більш того, податкове законодавство багатьох держав побічно стимулює його застосування. Виняток становлять закони США, які безпосередньо забороняють американським підприємцям використання хабарів на території інших країн. Без перебільшення можна стверджувати, що міжнародний бізнес робить вагомий внесок у зростання корупції в усьому світі і в окремо взятих країнах.

Як підкреслює В.О. Соловйов, глобалізація призвела до, так би мовити, «дифузії корупції», безперешкодного поширення цього соціального явища на багато країн, що негативно позначилося на всіх сферах суспільної життєдіяльності. Характеризуючи корупцію в контексті глобалізації, слід звернути увагу на такий важливий аспект, як відсутність єдиного, загальноприйнятого розуміння цього феномена. Як зазначено вище, в різних державах світу поняття «корупція» трактується по-різному. Різноманітність в підходах до

визначення цього терміна на міжнародному рівні, цілком зрозумілі, враховуючи різницю в політичному устрої, стані економіки, рівні громадського та культурного розвитку окремо взятих держав [2, с. 33].

Глобалізація детермінує світогосподарський розвиток. Вона посилює не тільки взаємозв'язки і взаємини економічних систем багатьох держав, а й підвищує їх взаємозалежність в політичній, соціальній, моральній та інших сферах. В умовах глобалізації корупція призводить до ускладнення цих взаємин, почасти дестабілізуючи їх, частково – виводячи їх за межі правового поля та надаючи їм тіньових форм.

Як свідчить світова практика, шкідливий вплив корупції найбільш відчутно в державах перехідного періоду, тобто там, де політична, економічна, соціальна та інші системи знаходяться в стані трансформації. Розкрадання державних коштів в країнах, що розвиваються, перетворилося на серйозну міжнародну проблему. Відповідно до Програми розвитку ООН (ПРООН), у країнах, що розвиваються, втрати, пов'язані з корупцією, в 10 разів перевищують суму офіційної допомоги у сфері розвитку [3].

Найбільш сприятливі умови для корупційних явищ існують в державах з авторитарним режимом правління, в умовах диктатури, тоталітаризму, закритості інформації про діяльність чиновників. Це держави, котрі, як правило, відносяться до категорії країн, що розвиваються. Головну небезпеку становлять корупціонери, які збагатилися за рахунок державної скарбниці, спустошуючи її, прирікаючи багатьох своїх співвітчизників на злиденне існування, обмежуючи їх права, свободи і т.д. На сучасному етапі розвитку суспільства корупція авторитарних правителів у світі знаходиться в піковому стані і супроводжується тотальною девальвацією моральних цінностей [4, с. 30].

Вкрай шкідливою і небезпечною є ситуація, коли викрадені кошти переводяться в фінансові центри розвинених країн, керівництво яких посилається на банківські принципи конфіденційності вкладників коштів і створення своїм клієнтам комфортних умов для збереження заощаджень. По суті, банкіри нарівні з самими корупціонерами стають співучасниками корупційних діянь, оскільки допомагають приховати незаконно привласнені бюджетні кошти інших держав.

Викладене дає підстави для наступних висновків:

Глобалізація сприяє поширенню корупції, адже корупційні діяння в різних країнах мають різні прояви, передбачають різну ступінь відповідальності, а разі вчинення злочинів за кордоном – вона здебільшого відсутня. Глобалізація також зумовлює розробку

складних механізмів відмивання грошей, спрямованих на мінімізацію можливостей розкриття корупційного злочину шляхом застосування транснаціональних механізмів розміщення, накопичення та витрачання коштів, здобутих злочинним шляхом. З огляду на це, важливим завданням є формування системи міжнародного законодавства по боротьбі з корупцією та її окремими проявами.

В умовах стрімкого розвитку транснаціональних форм корупції, зростає роль міжнародних організацій, на які має покладатися завдання з розробки єдиної антикорупційної стратегії, прийнятної для всіх держав, ефективною всіх рівнях публічного адміністрування. Основними принципами такої стратегії повинні бути: – партнерство суб'єктів формування та реалізації антикорупційної політики; – визнання підвищеної суспільної небезпеки корупційних правопорушень вищих посадових осіб держави та, відповідно, встановлення за них посиленої відповідальності; неприпустимість обмеження доступу до інформації про факти корупції, корупціогенні чинники, заходи формування та реалізації антикорупційної політики.

Список використаних джерел

1. Robertson R. Globalization: Social Theory and Global Culture. London : Sage Publications Ltd., 1992. 211 p.

2. Соловійов В. Корупція в державному управлінні як феномен глобалізованого світу. Вісник Національної академії державного управління. 2012. № 4. – С. 29–37.

3. Annual volume of bribes in world reached a trillion dollars – UN. Front News International <https://frontnews.eu/news/en/19326/Annual-volume-of-bribes-in-world-reached-a-trillion-dollars-UN>

4. Гуржий Т. А. Коррупция как феномен мировой глобализации. Актуальные проблемы экономики и права. 2014. № 1 (29). С. 24–31.

*Дараганова Н. В., к.ю.н., доц.,
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна*

КАТЕГОРІЯ «УПРАВЛІННЯ» В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРАВІ

За допомогою управління відбувається функціонування кожної системи, всі її прояви. Як справедливо зазначив С. Г. Стеценко,

фактично, навіть мінімальна кількість різних елементів будь-якої системи потребує їх узгодження, яке, у свою чергу, досягається саме за допомоги управління. І прояви функціонування системи (як зовнішні, спрямовані за межі самої системи, так і внутрішні, що відбуваються без допомоги зовнішніх факторів та непомітні зовні) не можуть відбуватися без управління, – інакше це буде не система, а сукупність певних складників, які хаотично взаємодіють один з одним [1, с. 45].

Категорія «управління» й досі, вважаємо, є однією з домінуючих в адміністративному праві. При цьому адміністративне право не виробило більш-менш єдиного підходу до розуміння цього поняття.

Насамперед, в науковій літературі поняття «управління» застосовується з урахуванням його етимологічного, лінгвістичного значення – слово «управління» (лат. – *administratio*, англ. – *administration, management*; франц. – *administration*) означає дію за значенням слова «управляти», тобто: спрямовувати діяльність, роботу кого-, чого-небудь; бути на чолі когось, чогось; керувати; спрямовувати рух, хід, роботу чого-небудь; спрямовувати хід, перебіг якогось процесу, впливати на розвиток, стан чого-небудь [2, с. 1300].

Під поняттям «управління» також розуміють: і функцію організованих систем (біологічних, технічних, соціальних), що забезпечує збереження їх структури, підтримку режиму діяльності, реалізацію їх програми, мети [3, с. 496; 4, с. 218]; і внутрішню якість цілісної системи, основними елементами якої є суб'єкт (керуючий елемент) та об'єкт (керований елемент), постійно взаємодіючі на засадах самоорганізації (самоврядування); і систему елементів, що становлять єдине ціле із загальними для всіх елементів завданнями; і взаємодіючу цілісну систему різного ієрархічного рівня, що припускає здійснення управлінських функцій як внутрісистемного, так і міжсистемного характеру; і цілеспрямований керуючий вплив суб'єкта на об'єкт, змістом якого є впорядкування системи, забезпечення її функціонування у повній відповідності із закономірностями її існування та розвитку [5, с. 4–5]; і одночасні процеси формування політики й керування (в обмеженому розумінні – виконання поставлених завдань) у рамках даного політичного курсу [6, с. 7]; і цілеспрямовану взаємодію суб'єкта і об'єкта, яка здійснюється у формі прийняття та реалізації рішень і виконання основних функцій та супроводжується домінуванням відносин підпорядкування, високим рівнем централізації, відповідальністю суб'єкта за стан системи [7, с. 12–13] тощо. Тобто залежно від мети, що ставить науковець, в адміністративному праві й здійснюється розгляд категорії управління.

Аналіз наукових джерел дозволив виділити такі основні риси, що характеризують поняття «управління»:

1) управління завжди існує в рамках взаємодії людей і починається тоді, коли в будь-яких взаємозв'язках, відносинах, явищах, процесах присутні свідомий початок, інтерес, мета, воля, енергія та дії людини;

2) за допомогою управління відбувається функціонування складних динамічних систем (як соціальних, так і несоціальних), обов'язковим атрибутом яких є самоуправління – здатність до впорядкування, до оптимізації функціонування системи, до приведення системи у відповідність з об'єктивно існуючими закономірностями. Без управління маємо не систему, а сукупність певних складників, які хаотично взаємодіють один з одним;

3) без управління неможливе цілеспрямоване функціонування суспільства – суспільство як найвищий тип соціальної організації існує тільки тоді, коли за допомогою управління функціонує як складне цілісне утворення;

4) сьогодні відсутній усталений погляд на поняття «управління», його визначення залежить від специфіки об'єкта дослідження та обраного науковцем підходу до дослідження цього поняття, (суб'єктно-об'єктного, загального, функціонального, процесуального чи діяльнісного та ін.). Зокрема, управління може трактуватися: як цілеспрямована взаємодія між суб'єктом і об'єктом в системі управління, як функція організованих систем, як внутрішня якість цілісної системи, як система елементів, що становлять єдине ціле, як цілеспрямована взаємодія суб'єкта та об'єкта управління тощо;

5) враховуючи специфіку об'єкта нашого дослідження, вважаємо найбільш доцільним обрати відправним судження про те, що управління можна розглядати як цілеспрямований керуючий вплив суб'єкта управління на об'єкт управління, вплив, змістом якого є впорядкування системи, забезпечення її функціонування у повній відповідності із закономірностями її існування та розвитку;

6) управління має певну систему взаємоузгоджених елементів, що перебувають завжди у нерозривній єдності. До обов'язкових складових цієї системи з погляду науки адміністративного права належать: суб'єкт управління (керуючий елемент), об'єкт управління (керований елемент), управлінський вплив та зворотній зв'язок [8, с. 79–80].

Категорією «управління» послуговуються різні галузі науки – технічні, економічні, педагогічні, військові, державного управління тощо. І суттєво важливим є відокремлення питань управління, що підпадають під сферу впливу адміністративного права від тих, що є предметом вивчення інших наук.

У контексті розгляду категорії «управління» найбільш дотиковою для адміністративного права, вважаємо, є наука державного управління, для якої ця категорія також є однією з конститутивних. Проте застосування терміна «управління» в науці державного управління є відмінним від застосування цього терміну в науці адміністративного права. Як відзначив Д. М. Лук'янець, для представників науки державного управління найважливішим є розгляд цього суспільного явища як процесу з притаманними йому закономірностями, причому перевага віддається змісту діяльності, яка є сутністю державного управління. На відміну від цього, у центрі уваги науки адміністративного права є відносини управління, зокрема й державного управління, що розглядається як об'єкт правового регулювання [9, с. 20–21].

Отже, як найбільш прийнятну, вважаємо, доцільно застосувати таку позицію щодо розмежування питань управління, що досліджуються наукою державного управління та питань управління, що досліджує наука адміністративного права – наука державного управління розглядає управління як комплексне, системне суспільне явище, як процес, без аналізу юридичного аспекту проблеми і в якому право розглядається лише як один із системних елементів управління, що взаємодіє з іншими елементами, сторонами, натомість в адміністративному праві управління розглядається лише як об'єкт правового регулювання, а адміністративне право встановлює правові форми управління та правову регламентацію його здійснення.

Список використаних джерел

1. Стеценко С. Г. Управління як соціальне явище. *Адміністративне право України* : навч. посіб. – Київ : Атіка, 2007. – С. 45.
2. Бусел В. Т. Управління. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ, Ірпінь: ВТФ «Перун», 2002. С. 1300.
3. Фролов И. Т. Управление. *Философский словарь* / под ред. И. Т. Фролова. – изд. 5-е. – М. : Изд-во полит. лит-ры, 1987. – С. 496.
4. Цветков В. В. Управління. *Юрид. енциклопедія* / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. Київ : Укр. енциклопедія, 2004. – Т. 6. – С. 218.
5. Козлов Ю. М. Общее понятие управления. Управление как социальное явление. *Административное право Российской Федерации* : учеб. / А. П. Алексин, А. А. Кармолицкий, Ю. М. Козлов. М. : Издательство ЗЕРЦАЛО, 1996. С. 4–5.

6. Англійсько-український словник термінів і понять з державного управління / уклад.: Г. Райт та ін.; пер. В. Івашко. – Київ : Основи, 1996. 128 с.

7. Сурмін Ю. П., Бакуменко В. Д., Ващенко К. О. Державне управління як наука. *Державне управління*: підруч. у 2 т. / ред. кол.: Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) та ін. Київ-Дніпропетровськ: НАДУ, 2012. Т. 1. – С. 12–13.

8. Дараганова Н.В. Управління охороною праці: правове забезпечення. – Київ : КНТЕУ, 2018. – 480 с.

9. Лук'янець Д. М. Зміст поняття державного управління. *Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики* / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. – Київ : Факт, 2003. – С. 20–21.

*Коваленко Ж.А., аспірант,
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ У ВИМІРІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Громадянське суспільство в Україні нині перебуває в стані застою. За даними опитування Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва лише 8,7 % називають розвиток громадянського суспільства в Україні високим [1, с. 5]. Не дивлячись на те, що після революції Гідності 2013–2014 рр. відбулося різке підвищення можливості громадських організацій впливати на ухвалення рішень влади, сьогодні цей вплив почав повільно знижуватись. Так, за даними дослідження Київського міжнародного інституту соціології 53,2% опитаних не готові брати участь у будь-яких акціях масового протесту, 70,8% не вважають себе активними громадянами і, більше того, не бачать в цьому сенсу [4]. Першопричиною цього є те, що відносини між інститутами громадянського суспільства та владою щодо здійснення громадського контролю перебувають у стані невизначеності та мають перехідний характер. Невизначеність виявляється в недостатній правовій урегульованості таких відносин чинним законодавством та, переважно, у низькому рівні усвідомлення як пересічними громадянами, так і органами влади необхідності здійснення громадського контролю, його дієвості з огляду на позитивний вплив результатів контрольної діяльності на розвиток

демократії у країнах Європейського Союзу. Перехідний характер цих відносин обумовлений тим, що сьогодні накопичено певний досвід діяльності громадських організацій, функціонування інституту звернень громадян, спостерігається зростання рівня їх активності щодо виявлення громадянської позиції, серед органів влади, їх посадових і службових осіб поступово починає утверджуватись думка про необхідність забезпечення відкритості, прозорості та гласності їх діяльності, однак сьогодні відсутній дієвий механізм громадського контролю за діяльністю органів влади. Такий стан речей уповільнює темпи становлення України як демократичної, соціальної та правової держави. Останнє в кінцевому підсумку унеможлиблює повноцінне входження України до ЄС.

Зазначимо, що першочергово для здійснення громадського контролю необхідно мати відповідну систему нормативно-правових актів, які регулюють питання його організації, здійснення та компетентності відповідних інститутів громадянського суспільства. Так, у країнах ЄС розроблена ефективна законодавча система, яка надає повноваження різноманітним громадським інститутам та окремим громадянам здійснювати різноманітні контрольні функції. Варто згадати і про налагоджену систему повного інформування громадськості на всіх етапах державної діяльності, прийнятих рішень, реалізованих державних коштів. Наприклад, Європейська хартія місцевого самоврядування, яка була ратифікована Верховною Радою України, передбачає невід'ємне право громадян країн Європи на участь в управлінні державними справами [5]. У Європі також діє практика, коли всі органи місцевого самоврядування повинні бути регулярно оцінені з ракурсу ефективності надання послуг відповідним користувачам, що супроводжується наступним публічним обговоренням підсумків відповідного контролю [8]. Рекомендаціями Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи № 61 (1999) узагальнюється досвід одного із дієвих механізмів громадського контролю в європейській спільноті – інституту місцевих уповноважених з прав людини [3].

У свою чергу, в Україні нормативно-правова база у сфері окреслених відносин є не розвиненою. До того ж, відсутній спеціальний закон, який регламентує громадський контроль. Останнє обумовлює відсутність у сфері громадського контролю: 1) дієвих форм та процедур; 2) взаємодії громадськості та влади; 3) ефективного впливу на владу; 4) публічної звітності влади тощо [6]. Останнє спричиняє систематичні порушення основних прав і свобод людини і громадянина, особливо у зв'язку іззбройним конфліктом на території

України. Так, у звіті щодо ситуації з правами людини в Україні у період з 16 листопада 2017 року до 15 лютого 2018 року Управління Верховного комісара ООН з прав людини задокументувало 205 випадків порушень прав людини та громадянина. При чому за 58 % цих випадків відповідальність організація покладає на український уряд, у той час як у 42 % випадках відповідальними були озброєні групи. Натомість за період з 16 лютого по 15 травня 2018 року моніторингова місія ООН задокументувала 201 випадок порушень прав людини. Уряд України несе відповідальність за 61% порушень, угруповання «ЛНР» та «ДНР» – за 17%, Росія – за 22% порушень [2].

Між іншим, положеннями Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС задекларовано участь «третього сектору» у реалізації умов угоди [7]. Останнє є не лише фундаментом утвердження в Україні громадського контролю, а й підставою його активного розвитку.

Отже, сьогодні громадський контроль це один із основних елементів громадянського суспільства, який відзначається дієвістю побудови демократії в країнах ЄС. Однак, в Україні він є не ефективним, в основному внаслідок нормативно-правової невизначеності та нерегульованості відповідної сфери відносин. Першочерговим кроком у напрямку вирішення цієї проблеми є прийняття спеціального нормативно-правового акта.

Список використаних джерел

1. *Громадянське суспільство в 2018-му: нові виклики, нові завдання*: публічна дискусія до 25-річчя Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва (Київ, 6 березня 2018 року). Київ, 2018. – 14 с.

2. Доповідь Управління Верховного комісара ООН з прав людини щодо ситуації з правами людини в Україні. URL : <https://vkksu.gov.ua/userfiles/ReportUkraineUKR.pdf>.

3. Європейський кодекс поведінки з політичної доброчесності народних обранців місцевого та регіонального рівнів. URL : <https://rm.coe.int/168071b2e5>.

4. Новікова Л. Готовність українців до участі а акціях соціального протесту. URL: <http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=news&id=742&page=1>.

5. Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування : Закон від 15.07.1997 № 452/97-ВР. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/452/97-%D0%B2%D1%80>.

6. Сотник О. Громадський контроль: механізми участі та форми реалізації. URL: http://uba.ua/documents/doc/sonyk_gromadskiy_control.pdf.

7. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Угода від 30.11.2015 № 984_011. *Верховна Рада України*. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

8. Council of Europe Comity of minister. URL: <https://www.coe.int/en/web/portal/democracy>.

Кравченко К.В.,
суддя Одеського апеляційного
адміністративного суду,
м. Одеса, Україна

НОТАТКИ ЩОДО ПРИНЦИПУ ОФІЦІЙНОГО З'ЯСУВАННЯ ВСІХ ОБСТАВИН СПРАВИ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Основні принципи або засади судочинства закріплені у статті 129 Конституції України Конституції, у Законі України «Про судоустрій та статус суддів» та деталізовані в процесуальних законах з урахуванням особливостей кожної галузі судочинства. Ці принципи визначають основні, фундаментальні положення про мету, завдання, способи і форму діяльності суду, а також форми діяльності інших учасників судового процесу для досягнення єдиного і необхідного результату здійснення правосуддя – законного і обґрунтованого рішення суду і його виконання.

Порівнявши, ч. 3 ст. 2 КАСУ; ч. 3 ст. 2ГПК; ч. 3 ст. 2ЦПК, які закріплюють принципи в адміністративному, цивільному та господарському судочинстві, бачимо, що в цивільному та господарському судочинстві закладені однакові принципи, а в адміністративному судочинстві присутній такий принцип як *офіційне з'ясування усіх обставин справи*. Його сутність – судом мають бути встановлені всі обставини спірних правовідносин, навіть якщо сторони на них не вказують(в цивільному та господарському процесах – суд оперує виключно тим, на що посилаються сторони)

Покладення на адміністративний суд такої активної ролі у встановленні усіх обставин справи обумовлена завданням адміністративного судочинства та специфікою публічно-правових спорів.

Завданням адміністративного судочинства, згідно ч. 1 ст. 2 КАСУ, є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень.

Специфіка публічно-правових спорів полягає у тому, що хоча б одна сторона в ньому є суб'єктом владних повноважень, який здійснює публічно-владні управлінські функції, і такий спір переважно виникає саме з вини такого суб'єкту.

Тобто, в адміністративному судочинстві особі протистоїть потужний адміністративний апарат, котрий наділений значним потенціалом (фінанси, корпус юристів, час, доступ до законодавства), у зв'язку з чим сторони володіють нерівними вихідними можливостями. Саме для збалансування такої нерівності та досягнення цілей адміністративного судочинства, адміністративний суд, керуючись принципом офіційного з'ясування усіх обставин справи, повинен відігравати активну роль у судовому процесі з тим, щоб сприяти особі у захисті її прав.

Реалізація адміністративним судом такого принципу має наслідком певні обмеження принципів змагальності та диспозитивності, що проявляється в наступному:

- покладення на суб'єкта владних повноважень обов'язку доказування правомірності свого рішення, дії чи бездіяльності (ч. 2 ст. 77 КАС);

- право суду збирати докази з власної ініціативи (ч. 3 ст. 77 КАС);

- право суду вжити заходи забезпечення адміністративного позову з власної ініціативи (ч. 1 ст. 150 КАС);

- суд не приймає відмову позивача від позову, визнання позову відповідачем і не визнає умов примирення сторін, якщо ці дії суперечать закону або порушують чий-небудь права, свободи чи інтереси (ч. 6 ст. 47, ч. 5 ст. 189, ч. 6 ст. 190, ч. 7 ст. 303 КАС);

- суд апеляційної інстанції не приймає відмову від апеляційної скарги або її відкликання, якщо ці дії суперечать закону або порушують чий-небудь права, свободи чи інтереси (ч. 7 ст. 303 КАС);

- суд має право вийти за межі позовних вимог, якщо це необхідно для повного захисту прав, свобод та інтересів сторін чи третіх осіб, про захист яких вони просять (ч. 2 ст. 9 КАС);

- суд не затверджує умови примирення сторін виконавчого провадження або не приймає відмову стягувача від примусового виконання, якщо це суперечить закону або порушує чий-небудь права, свободи або інтереси (ч. 4 ст. 377 КАС).

Отже, основною і єдиною метою запровадження в адміністративному судочинстві принципу офіційного з'ясування усіх обставин справи і, як наслідок, введення певних обмежень змагальності та диспозитивності судового процесу, є захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень.

Проте виникає питання про застосування цього принципу при розгляді адміністративним судом справ за позовами суб'єктів владних повноважень до фізичних чи юридичних осіб, які, як визначено у ч. 4 ст. 5 КАС, можуть бути подані виключно у випадках, визначених Конституцією та законами України.

Виходячи з того, що метою звернення суб'єктів владних повноважень до адміністративного суду є перш за все захист інтересів держави, то чи повинен адміністративний суд в таких справах відігравати активну роль у судовому процесі з тим, щоб сприяти у захисті інтересів держави?

Вважаю, що у справах за позовами суб'єктів владних повноважень адміністративний суд повинен застосовувати принцип офіційного з'ясування усіх обставин справи, але виключно для досягнення мети адміністративного судочинства, тобто для захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб.

В таких справах адміністративний суд не повинен за власною ініціативою вишукувати додаткові докази допущених особою порушень, які зумовили звернення до суду суб'єкта владних повноважень, а також не має права виходити за межі позовних вимог, з метою захисту інтересів держави. Також, по такій категорії справ адміністративний суд має вжити всі можливі заходи з метою встановлення правомірності поведінки особи, до якої подано позов. В якості прикладу такої концепції можна навести постанову колегії суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України від 10.02 2009 року у справі за позовом Головного управління НБУ у м. Києві і Київській області до АКБ «Мрія» про стягнення штрафу.

Скасовуючи всі ухвалені по цій справі судові рішення та повертаючи справу на новий розгляд, Верховний Суду України зазначив, що *«та обставина, що відповідач не оскаржив рішення Комісії в судовому порядку, яку суд першої інстанції поклав в основу свого рішення, не є беззаперечним свідченням правомірності дій НБУ, тим більше, що відповідач спростовував його під час розгляду цієї справи судом. Ця обставина не звільняла суди від установаження самого факту порушення та перевірки дотримання Комісією під час прийняття рішення від 9 березня 2006 р. № 47 приписів ч. 3 ст. 2 КАСУ».*

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996. – № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України.* – 1996, № 30, Ст. 141.
2. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. – *Верховної Ради Українию.* 2005, № 35–36, № 37, Ст. 446.

JUDr. Júlia Ondrová, PhD., P.A.,
Department of the Constitutional Law
Faculty of Law, Matej Bel University in Banská Bystrica, Slovakia

REFERENDUM AS A FORM OF DIRECT DEMOCRACY IN MODERN SLOVAKIA

Referendum as one of the most used forms of direct democracy enables citizens to participate in the decision-making processes regarding state and society important problems. In democratic state the referendum should be hold on all question-problems when the acceptance of decision is allowed to be made by means of representation [1]. The Slovak Republic Constitution recognizes direct and representative democracy stated by the provision Article 2 section 1 declaring that the state power comes from citizenry and it is executed by them through their elected representatives or directly. It can be said; that it comes from two basic forms of the state power execution which declares de constitution lata that they are of equal value. The right to participate in referendum constitutes one of the citizens' basic political rights in democratic society guaranteed by Article 30 section 1 of the Constitution to participate directly in governing public affairs. The mention right does not mean only the citizen's physical personal attendance «as regards time and space of providing referendum» but at the same time it is necessary to take into account that it is arranged by its taking a vote on such public questions which have been pronounced and made to be public by the constitutional oronouncement. In this way the referendum is a constitutional institute whose function is to safeguard citizens 'participation in the state willpower creation. This right is exercised in referendum by citizens' carrying out the vote which has the legal validity. The Slovak Republic Constitution understands the direct democracy as the integral part of the representative system which means that the elements of direct democracy are included into the representative decision- making mechanism. First and foremost the purpose of

referendum is to safeguard citizenry, who are the holders of the prime power, to co-operate in the state-will formation. As it has been already mentioned, by means of referendum the Slovak Republic citizens can directly share in the processes of the state-will creation by expressing their stance towards the questions which are the matter-objects of referendum. Besides that, it can be said that referendum might serve as an effective tool of clearing away of the would-be conflicted and disputed opinions which might occur among the highest state bodies and in this way the referendum fulfills the control function.

Referendum as a constitution and legal institute is affirmed by Articles 93-100 Second Part of the Fifth Chapter of the Slovak Republic Constitution. This part regulates merely the amendment of the all-state referendum. On the legal base the ways of referendum announcement are amended by Articles 93-99 of the Slovak Republic Constitution and its execution is stated by Act No. 180/2014 Coll. on the execution conditions of the voting right as amended. The all- national referendum is called by the president of the Slovak Republic if it is asked for by a petition signed by a minimum of 350, 000 citizens, or on the basis of a resolution of the Slovak National Council. Proposal to approve resolution of the Slovak National Council can be placed by deputies of the National Council or by government. The motion to pass a resolution of the Slovak National Council concerning calling the referendum is decided by government on the base of the decree pursuant to Article 118 of the Slovak Constitution. The National Council of the Slovak Republic decides on the motions laid down by deputies or government referring a referendum calling by resolution if it is approved by more than one-half of the presented deputies. In compliance with what has been just said, it can be pointed out that the Slovak Republic Constitution provides opportunities for citizenry, the National Council of the Slovak Republic and the Slovak Republic government to initiate the announcement of referendum. The motion to call a referendum is laid down to President by the Chairman of the Slovak National Council within five days from the approval of the resolution by Parliament. Petition of citizens to call a referendum is directly addressed to president. The Constitution amends two basic types of referendum; obligatory which is a part of ratification referendum and facultative referendum. By the Constitution Act the obligatory referendum is amended by Article 93 paragraph 1, within its sense if the Slovak Republic National Council confirms a constitution act regarding an access of the Slovak Republic into the union with other states, or in case of it's leaving from this union. In this case the referendum must be hold in order to confirm the authorization of the constitution act. From the valid constitution adjustment

it is obvious that an access to the union or leaving it cannot be decided only by the accepting constitution law which is approved by the legislative body. It is valid and applicable only after its approval by referendum. It is the only case in point when approving of the constitution law by referendum is required. By means of referendum citizens decide whether the legitimate force will be imposed as it is presumed by the constitution law as it is declared by the constitution act II. ÚS 31/97.

Within what it has been indicated above to initiate obligatory referendum calling is not justified by the citizen's petition as the quoted articles of the Constitution declare the necessity of the obligatory referendum. This is the only case of the approval of the constitution act required by referendum directly stated by the Constitution. If the right to vote in referendum is not done by the qualified majority of the eligible vote takers, then the constitution act on an access of the Slovak Republic into the union with other states, or it's leaving from this union cannot be considered to be valid concerning the constitution relevant effect [2].

Referendum is called by the president of the Slovak Republic within 30 days after receiving citizens' petition, or the resolution of the National Council of the Slovak Republic. It is with the competence of the president to judge whether the citizens' petition to call referendum is in compliance with the constitution and legal requirements. Under the conditions when the content of the citizens' petition is found not to be in compliance with the Constitution and/or the stated constitutional law referring to the petition right as it is amended in Act No. 85/1990 Coll., the president can refuse to call referendum.

The right to participate in referendum is given to every citizen who has the right to take part in elections to the National Council of the Slovak Republic. Each citizen who is eligible to vote in referendum has the right to obtain a ballot paper with questions which are in correspondence to those stated publicly in the announcement of the president of the Slovak Republic in order to meet conditions connected with the calling of referendum expressed and defined by the Collection of Laws of the Slovak Republic. As amended by the Article 94 section 30 paragraph 1 of the Constitution of the Slovak Republic, the legal judgment of the Constitution Court is as follows; to fulfill the constitution right of citizens can be exercised only under the conditions when citizens with the right to vote in referendum are allowed to participate in referendum which is announced by the president's public statement as it is declared by the Collection of Laws of the Slovak Republic.

The result of referendum can be changed or annulled by the National Council of the Slovak Republic by means of the Constitution Act after

three years since its enforcement. In connection with Article 2 paragraph 2 of the Slovak Republic Constitution the referendum result is absolutely unchallenged for all state bodies with the only exception and that is the Slovak Republic National Council. Local administrative bodies or any other bodies of public power are not of any competence to interfere into the referendum results. In compliance with Article 99 section 2 of the Constitution referendum on the same issue can be repeated no sooner than after three years since its implementation. Three-Year's time is wanted for recalling of referendum on the same issue or for doing some occasional changes, or for the abolition of the results of referendum; in all those cases it is understood as a matter of order and regulation. Applying the above stated measures saves not only the stability of the legal order of democratic state, but at the same time, it reinforces the social and political stability. It helps to divert a potential misuse of referendum, and finally, it stimulates and leads to a reasonable utilization of financial resources. In congruence with what have been said the Slovak Republic Constitution acknowledges the right to citizens to decide on some demanding questions by means of referendum, essentially questions regarding the public interest. On the other hand this citizens 'right is hampered by prohibiting to decide on some questions by referendum or to repeat referendum on the same issue no sooner than the three-year' time. By the Slovak Republic Constitution Court the citizenry right is not of an absolute character, it comes into being and it must be realized only within the range of conditions stated by the Constitution (I. ÚS 22/00).

Referendum representing one of the forms of direct democracy which is characteristic by the fact that on the questions which are the referendum subjects is decided directly by citizens of the state. Referendum as the constitution and legal institute is included in the Articles 93-100 of the second section, the Fifth Chapter of the Slovak Republic Constitution and as regards the legal basis it is more specifically characterized by Article No. 180/20014 Coll. on conditions of the execution of the right to vote as amended.

References

1. ČIČ, M., and co-authors, 1997: *Commentary to the Slovak Republic Constitution*. Matica Slovenská, p. 831. ISBN 9788089447930
2. DRGONEC, J., 2008: *Action at the Slovak Republic Constitution Court*. Šamorín : Heuréka, p. 251. ISBN 978-80-89122-48-6
3. DRGONEC, J, 2012: *The Constitution Law of the Slovak Republic*. Šamorín: Heuréka.

4. DRGONEC, J, 2015: *The Slovak Republic Constitution. Theory and Practice*. C. H. Beck, p. 622. ISBN 978-80-89603-39-8

5. PALÚŠ, I., and co-authors, 2016: *The Constitution Law of the Slovak Republic..* Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, p. 464. ISBN 978- 80 -8152 – 442 -4

6. SPÁČ, P. 2010: *Direct and Representative Democracy*. Brno: Centre for the Study of Democracy and Culture, p. 278. ISBN 978-80-7325-238-0

7. PALÚŠ, I. – SOMOROVÁ Ľ., 2008: *State Law of the Slovak Republic*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, p. 557. ISBN 978-80-7097-703-3

Пустовіт Ю.Ю., к. ю.н.,
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна

АДМІНІСТРАТИВНИЙ ДЕЛІКТ

Адміністративним деліктом визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка скоєна особою, наділеною владними повноваженнями (державним службовцем), унаслідок якої було заподіяно матеріальну або моральну шкоду особі (фізичній, юридичній) або суспільству. Особливістю профілактики та попередження вчинення адміністративних деліктів у громадянському суспільстві є публічність органів державної влади, яка виражається, перш за все, у доступності для населення інформації щодо діяльності органів державної влади, а також можливості для громадян і громадських організацій впливати на їх діяльність. Адміністративна деліктологія – науковий напрям, навчальна дисципліна, практична діяльність, яка за своєю суттю є складовою адміністративного права.

Адміністративний делікт – особливий вид деліктів (правопорушень). За ступенем суспільної небезпеки адміністративні делікти поділялися на адміністративні злочини та адміністративні проступки. Суб'єктом учинення адміністративного делікту може бути тільки особа (публічна, державний службовець тощо), наділена владними повноваженнями. Адміністративний делікт – суспільне явище і, таким чином, – особливий вид публічного делікту.

Будь-який адміністративний делікт у теорії адміністративного права має велику кількість фактичних ознак. Одна їх частина

відповідає ознакам, вказаним в адміністративному законі, і має адміністративно-правове значення. Інша – такого відношення до закріплених законом ознак адміністративного делікту немає.

У своїй сукупності весь перелік фактичних ознак становить собою юридичний склад. Також адміністративно-правові норми передбачають ознаки, притаманні для певного виду деліктів – юридичний склад. У процесі адміністративно-правової кваліфікації юридичні ознаки діяння та ознаки проступку, що містяться в адміністративно-правовій нормі, зіставляються саме через склад адміністративного делікту – сукупність ознак, що становлять собою законодавчу модель всіх деліктів даного виду [1].

Відповідно до ч. 1 ст. 9 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі по тексту КУпАП), **адміністративним правопорушенням** (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність [2].

У листі від 17.07.2007 р. № 22-14-493 Міністерство юстиції України повідомляє про те, що чинний Кодекс України про адміністративні правопорушення не містить визначення понять «**разове правопорушення**» і «**триваюче правопорушення**», обмежуючись загальною нормою, відповідно до якої адміністративне стягнення може бути накладено не пізніше ніж через 2 місяці з дня здійснення правопорушення, а у разі тривалого правопорушення – не пізніше ніж через 2 місяці з дня його виявлення (ч. 1 ст. 38 КУпАП).

Одними з перших, хто висловився з приводу критеріїв розмежування триваючих і разових правопорушень, були податкові органи України. Головна державна податкова інспекція України у листі від 22.03.1994 р. 04-115/10-1018 до **разових** порушень віднесла несвоєчасне подання декларацій, розрахунків, аудиторських висновків, платіжних доручень на внесення платежів до бюджетів та державних цільових фондів тощо; до **триваючих** – відсутність бухгалтерського обліку об'єктів оподаткування, ведення його з порушенням встановленого порядку тощо [3]. У триваючих правопорушеннях ми бачимо відсутність часових меж їх здійснення.

Триваючими визнаються правопорушення, які розпочавшись з будь-якої протиправної дії чи бездіяльності, потім здійснюються безперервно шляхом невиконання обов'язків. Початковим моментом такого діяння може бути активна дія чи бездіяльність, коли винна

особа не виконує конкретний покладений на неї обов'язок або виконує його неповністю чи неналежним чином.

Також визначення поняття «**триваюче правопорушення**», що відповідає наведеному вище, міститься у Методичних рекомендаціях щодо провадження у справах про порушення митних правил, затверджених наказом Державної митної служби України від 30.12.2004 р. №936 [4].

Тобто триваючі правопорушення характеризуються тим, що особа, яка вчинила якісь певні дії чи бездіяльність, надалі перебуває у стані безперервного продовження цих дій (бездіяльності). Такі дії безперервно порушують закон протягом якогось часу. Іноді такий стан триває значний час, протягом якого винний безперервно здійснює правопорушення у вигляді невиконання покладених на нього обов'язків.

Стаття 458 Митного кодексу України (далі по тексту МКУ) регламентує порушення митних правил таким чином – порушення митних правил є адміністративним правопорушенням, яке являє собою протиправні, винні (умисні або з необережності) дії чи бездіяльність, що посягають на встановлений МКУ та іншими актами законодавства України порядок переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, пред'явлення їх органам доходів і зборів для проведення митного контролю та митного оформлення, а також здійснення операцій з товарами, що перебувають під митним контролем або контроль за якими покладено на органи доходів і зборів МКУ чи іншими законами України, і за які МКУ передбачена адміністративна відповідальність [5].

Стаття 380 МКУ визначає особливості тимчасового ввезення громадянами транспортних засобів особистого користування на митну територію України, а саме: тимчасове ввезення громадянами-**нерезидентами** на митну територію України транспортних засобів особистого користування дозволяється на строк до **одного року**. Цей строк може бути продовжено органами доходів і зборів з урахуванням дії обставин непереборної сили та особистих обставин громадян, які ввезли такі транспортні засоби, за умови документального підтвердження цих обставин, але не більш як на 60 днів. Обов'язковою умовою допуску зазначених транспортних засобів до тимчасового ввезення на митну територію України є реєстрація цих транспортних засобів в уповноважених органах іноземних держав, що підтверджується відповідним документом.

Частиною 3 ст. 481 МКУ передбачено відповідальність за перевищення встановленого ст. 380. МКУ строку тимчасового ввезення або тимчасового вивезення товарів більше ніж на 10 діб [5].

Стаття 467 МКУ строки накладання адміністративних стягнень у справах про порушення митних правил визначає, що якщо справи про порушення митних правил відповідно до статті 522 МКУ розглядаються органами доходів і зборів, адміністративне стягнення за порушення митних правил може бути накладено не пізніше, ніж через шість місяців з дня вчинення правопорушення, а у разі розгляду органами доходів і зборів справ про **триваючі порушення** митних правил, у тому числі передбачені статтями 469, 477-481, 485 цього Кодексу, – не пізніше, ніж через шість місяців з дня **виявлення цих правопорушень**.

Ст. 467 МКУ не містить вичерпного переліку триваючих правопорушень, а лише констатує приналежність до таких порушень, у тому числі тих, що передбачені ст. 469, 477-481, 485 МКУ.

Варто зазначити, що саме встановлення 10-денного строку є **основним критерієм віднесення зазначеного адміністративного проступку до нетриваючого**. Адже встановлення часових меж здійснення такого проступку як перевищення визначеного ст. 481 МКУ строку тимчасового ввезення або тимчасового вивезення товарів більше ніж на 10 діб, позбавляє такий проступок характеру триваючого правопорушення, оскільки це правопорушення завершується із закінченням 10-денного строку і вже не продовжується, тому що обов'язок особи припинений. Строк притягнення такої особи до адміністративної відповідальності обчислюється з дня виявлення такого правопорушення.

Отже, триваючим правопорушенням, на нашу думку, вважається невиконання певного обов'язку протягом певного часу, який не обмежується часовими межами, тобто має тривалий характер.

Список використаних джерел

1. Курс адміністративного права України : підручник / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух, В. Д. Сущенко [та ін.]. – 2-ге вид., перероб. і допов. – Київ : Юрінком Інтер, 2013. – 872 с. – Бібліогр. в кінці тем.
2. Кодексу України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>;

3. Лист Головної державної податкової інспекції України від 22.03.1994 р. 04-115/10-1018;

4. Методичні рекомендації щодо провадження у справах про порушення митних правил, затверджених наказом Державної митної служби України від 30.12.2004 р. – № 936;

5. Митний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>

*Севастьяненко О.В., ст. викладач,
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНСЬКІЙ ЕКОНОМІЦІ

На даний момент економіка України перебуває в складній економічній ситуації, яка зберігає тенденції до погіршення внаслідок продовження агресивної політики Російської Федерації, окупації Криму і військових операцій на сході України.

Важливу роль у створенні сприятливих умов для розвитку української економіки відіграють іноземні інвестиції. Залучення коштів іноземних інвесторів сприяє активізації інвестиційного процесу, впровадженню нових технологій, використанню передового зарубіжного досвіду, розвитку малого і середнього бізнесу, зростанню інвестиційного потенціалу територій та ін. У період переходу до ринкової економіки іноземні інвестиції використовують для розвитку базових (ракетно-космічна, літакобудівна, суднобудівна, інформаційна, біотехнологічна) та інших галузей (харчова, переробна, торгівля, легка промисловість та ін.).

Іноземні інвестиції – це цінності, що іноземні інвестори вкладають в об'єкти інвестиційної діяльності в Україні з метою одержання прибутку або досягнення соціального ефекту.[1] Залучення іноземних інвестицій дає змогу країні-реципієнту отримати ряд вигод, основними з яких є поліпшення платіжного балансу; трансфер новітніх технологій та ноу-хау; комплексне використання ресурсів; розвиток експортного потенціалу і зниження рівня залежності від імпорту; досягнення соціально-економічного ефекту (підвищення рівня зайнятості, розбудова соціальної інфраструктури тощо). Водночас, використання іноземних інвестицій для країни є потенційним

джерелом загроз, таких як експлуатація сировинних ресурсів та забруднення навколишнього природного середовища, підвищення рівня залежності країни від іноземного капіталу, зниження рівня конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників, трансфер капіталу за кордон. [2] Національне законодавство в сфері регулюванні іноземних інвестицій декларує захист та сприяння іноземним інвестиціям, встановивши державні гарантії захисту іноземних інвестицій, звільнення іноземних інвесторів від сплати ввізного мита на товари, що ввозяться на митну територію України. [2] Задля спрощення порядку залучення іноземних інвестицій та сприянню відновлення економіки держави, наближення законодавства України до стандартів Європейського Союзу, Президент України П. Порошенко підписав Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скасування обов'язковості державної реєстрації іноземних інвестицій» (№ 1390-VIII), який скасовує обов'язкову держреєстрацію іноземних інвестицій і спрощує їх залучення в Україну. [2] Іноземними інвесторами є суб'єкти, які проводять інвестиційну діяльність на території України. Це фізичні особи, які не проживають постійно в Україні, юридичні особи – нерезиденти, іноземні держави, міжнародні урядові та неурядові організації та ін. Іноземні інвестиції за складом інвестиційних ресурсів можуть здійснюватися у вигляді: іноземної валюти, валюти України (при реінвестиціях), рухомого і нерухомого майна, майнових прав, корпоративних прав, цінних паперів, грошових вимог і прав на вимоги виконання договірних зобов'язань (гарантованих банками), прав інтелектуальної власності, прав на здійснення господарської діяльності (на користування надрами та природними ресурсами) та інших цінностей.

Загальною вимогою до видів інвестицій є оцінювання у ВКВ, підтвержене країною-інвестором або міжнародними торговельними угодами.[1] Для іноземних інвесторів на території України встановлюється національний режим інвестиційної та іншої господарської діяльності. Для окремих суб'єктів може встановлюватися пільговий режим. Надаються гарантії захисту іноземних інвестицій, які стосуються гарантій щодо примусових вилучень, незаконних дій державних органів та їх посадових осіб. Передбачається надання компенсацій і відшкодування збитків іноземним інвесторам у випадках порушення державними органами вимог законодавства щодо іноземних інвестицій. Відшкодування збитків може включати врахування упущеної вигоди і моральної шкоди. [1] Враховуючи недовершене українське законодавство, інвестиційна зовнішньоекономічна діяльність стикається з безліччю перепон, що перешкоджають більш ефективному залученню іноземних інвестицій в Україну.

Головною проблемою інвестування на сьогодні є скорочення попиту на продукцію, що виготовляється. Це спричинено як низькою платоспроможністю населення на внутрішньому ринку, так і зниженням експортних цін на світових товарних біржах. Основні ризики капіталовкладень заключаються також в певних інституційних умовах, як: політична та економічна нестабільність, корупція на державному та побутовому рівні, неефективне державне управління, недосконала організаційно-правова база. Це все впливає на перспективу залучення інвестицій в країну загалом та в регіони зокрема. Протягом останніх років платоспроможність населення значно погіршилась, це сприяло скороченню споживчої активності більшості підприємств, адже майже всі вони орієнтовані саме на внутрішній ринок. Але окремі підприємства, що спеціалізуються на виробництві певних груп товарів (фармацевтична, текстильна галузі), внаслідок падіння ринку та здорожчання імпорту та за умови залучення іноземних інвестицій, мають хороші перспективи для розвитку саме в Україні.

Сьогодні Україна продовжує залучати нові джерела іноземних інвестицій, що забезпечують розвиток окремих галузей промисловості та створення нових, інноваційних індустрій, що дозволить покращити економічний стан держави в майбутньому.

Найбільше іноземного капіталу до економіки України надійшло від наступних країн: Кіпр (25,6%), Нідерланди (13,4%), Німеччина (12,7%), Російська Федерація (7,7%), Австрія (5,7%), Велика Британія (4,6%), Віргінські Острови (4%), Франція (3,6%), Швейцарія (3,4%), Італія (2,2%), Польща (1,8%), США (1,5%), Угорщина (1,4%), Беліз (1,2%), інші країни (11,2%). [3]

Питання залучення іноземних інвестицій займає окреме місце у системі факторів економічного зростання держави. Для оптимального використання іноземного капіталу необхідно, в першу чергу, створити належні умови для діяльності іноземних інвесторів. Це стосується як вдосконалення нормативно-правової бази, так і впровадження механізму страхування ризиків, що в сучасних умовах є питанням надзвичайно актуальним. Інвестиції, а надто іноземні, є основою для розбудови економіки держави та покращення рівня та якості життя населення, як наслідок. Адже від ефективного здійснення інвестиційної політики залежить не тільки стан та масштаби виробництва, впровадження інновацій, досягнень науково-технічного прогресу, але й вирішення певних соціальних та екологічних проблем.

Список використаних джерел

1. Фінансове право : навч. посіб. / за ред. О.М. Бандурки, О.П. Гетманець.– Х. : 2015. – 431 с.
2. Залучення прямих іноземних інвестицій у формі франчайзингу в економіку України. Комар Н. Міжнародні відносини Серія «Економічні науки» №8 (2016)
3. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Сенченко Л.В., к.ю.н.,
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Сьогодні всебічне забезпечення прав та свобод людини і громадянина під час надання адміністративних послуг публічними адміністраціями в Україні є найактуальнішим питанням, яке постає під час вирішення важливих правових завдань у рамках різних галузей права. Урегулювання проблеми визначення ціннісної орієнтації інституту адміністративних послуг протягом етапу його становлення та реформування надає особливої актуальності визнанню і збереженню прав та свобод людини, що може бути досягнуто лише завдяки якісному забезпеченню доступних сервісно-публічних послуг.

Питанням організації та функціонування системи надання адміністративних послуг в Україні останнім часом приділялася досить велика увага з боку вітчизняних і зарубіжних науковців. Зокрема, вони були предметом розгляду таких вчених, як В. Авер'янов, О. Берданова, М. Браун, В. Вакуленко, Т. Маматова та ін. Серед масиву робіт з даної тематики відзначимо публікації А. Кірмач, І. Коліушко та В. Тимощука, які внесли значний вклад у розвиток теорії та оцінки якості зазначених послуг.

Децентралізація адміністративних послуг, підвищення їх якості, а також подальший розвиток мережі центрів надання адміністративних послуг (далі – ЦНАП) є сьогодні пріоритетними напрямками реформування системи надання адміністративних послуг в Україні. Оцінка якості надання адміністративних послуг є перевіркою

діяльності адміністративного органу щодо надання адміністративних послуг, у тому числі результату такої діяльності на відповідність офіційно встановленим вимогам та очікуванням споживачів. Для оцінки якості надання адміністративних послуг необхідно визначити критерії, за якими може здійснюватися така оцінка. Під критерієм розуміється підстава для оцінки якості надання адміністративних послуг.

Задоволеність споживача та орієнтація на споживача мають бути основними принципами при визначенні критеріїв оцінки якості надання адміністративних послуг. Колектив авторів підручника «Курс адміністративного права України» на чолі з В. Коваленком виділяють наступні критерії, які необхідно враховувати при визначенні стандартів якості адміністративних послуг: 1) результативність; 2) простота; 3) строковість, оперативність та своєчасність; 4) зручність; 5) чутливість; 6) відкритість; 7) рівність; 8) мінімальна (справедлива) вартість тощо [2, с. 147].

Кожен із цих критеріїв слід розглядати окремо, враховуючи структурні показники, що впливають на загальну оцінку якості за конкретним критерієм. Водночас не слід забувати, що на оцінювання якості послуги впливають всі критерії у комплексі, і нехтування хоча б одним із них буде відбиватися на загальній оцінці послуги.

На основі зазначених критеріїв встановлюються стандарти надання адміністративних послуг. Підтримуючи позицію В. Тимощука, під стандартами якості адміністративних послуг потрібно розуміти конкретні вимоги щодо надання адміністративної послуги, яким повинна відповідати діяльність адміністративного органу і, за допомогою яких можна оцінити, наскільки якісно надається та чи інша адміністративна послуга [3, с. 51].

За час реформи було здійснено низку важливих заходів з метою наближення адміністративних послуг до громадян та покращення якості обслуговування споживачів послуг. Зокрема, у 2017 році Міністерством економічного розвитку і торгівлі України спільно із Офісом реформи адміністративних послуг та за підтримки Програми USAID «Лідерство в економічному врядуванні» розроблено Єдині вимоги (Стандарт) до якості обслуговування відвідувачів центрів надання адміністративних послуг. Як наголошував Перший віцепрем'єр-міністр України – Міністр економічного розвитку і торгівлі України С.І. Кубів: «Це не лише зручні та зрозумілі правила, інструкції, рекомендації щодо якості обслуговування відвідувачів ЦНАП. Стандарти, які ми розробили – це нова філософія у взаємодії держави, бізнесу та суспільства у сфері надання адміністративних послуг» [1,

с. 4]. Стандарт розроблено з урахуванням чинного законодавства та практичного досвіду впровадження таких стандартів центрами надання адміністративних послуг у регіонах України та рекомендовано для застосування в ЦНАП усіх рівнів по всій території України.

Основними завданнями запровадження стандарту якості обслуговування відвідувачів визначено: а) реалізація клієнтоорієнтованого підходу при обслуговуванні; б) підвищення якості обслуговування відвідувачів і якості послуг, що надаються; в) створення системи контролю термінів і якості надання послуг; г) організація регулярного «зворотного зв'язку» з відвідувачами.

Безумовно, прийняття Стандарту якості обслуговування відвідувачів ЦНАП стало значущим кроком на шляху реформування системи надання адміністративних послуг в Україні, проте в результаті державного і громадського моніторингу якості надання адміністративних послуг продовжують зустрічатися наступні проблемні аспекти обслуговування громадян в центрах надання адміністративних послуг: – неналежне облаштування приміщень низки ЦНАП (мала площа приміщень, розташування в незручній для мешканців частині міста, відсутність пандусів для осіб з обмеженими можливостями тощо); – недостатня для забезпечення належної доступності адміністративних послуг кількість ЦНАП у великих містах; – неналежна якість інформаційних та технологічних карток у низці ЦНАП; – неможливість отримання супутніх послуг (ламінування, ксерокопіювання, банківські послуги, виготовлення документів, фотографування, продаж канцелярських товарів) у приміщенні більшості ЦНАП; – низький рівень впровадження електронних сервісів у ЦНАП; – невідповідність роботи низки ЦНАП вимогам щодо часу прийому суб'єктів звернень (протягом 6 днів на тиждень та без перерви на обід); – відсутність в державних організаціях належних умов для очікування/заповнення документів, зручностей для відвідувачів, організації управління чергою тощо.

Отже, на сучасному етапі реформування системи надання адміністративних послуг в Україні є ще цілий ряд проблем та викликів у діяльності ЦНАП. І лише дотримання та реалізація прийнятих стандартів якості надання адміністративних послуг виведе Україну на новий рівень взаємодії держави та громадян – рівень «сервісної держави». Єдиним коректним напрямком у досягненні цієї мети є запровадження дієвої системи управління якістю адміністративних послуг, що створена відповідно до міжнародних стандартів.

Список використаних джерел

1. Єдині вимоги (Стандарт) до якості обслуговування відвідувачів центрів надання адміністративних послуг / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Київ, 2017. – 38 с.
2. Курс адміністративного права України : підручник / за ред. В.В. Коваленка. Київ: Юрінком Інтер, 2012. 808 с.
3. Тимощук В.П. Оцінка якості адміністративних послуг. / В.П. Тимощук. – Київ : Факт, 2005. – 88 с.

*Стукаленко В.В., аспірант,
Одеський національний університет
імені І.І. Мечникова,
Одеса, Україна*

ЧИННИКИ МОДЕРНІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СФЕРІ МІСТОБУДУВАННЯ

Містобудування є важливою складовою діяльності у сфері економіки, то від рівня розвитку та стану функціонування цієї діяльності залежить рівень якості суспільного життя в Україні, а у зв'язку із цим, держава має забезпечити усі необхідні умови для належного функціонування та розвитку даної сфери, зокрема через використання відповідних організаційних заходів та правових форм і методів з метою упорядкування та спрямування у потрібне русло суспільних відносин, що виникають підчас містобудування [3].

Важливою складовою містобудівної діяльності є будівельна діяльність.

У сучасних умовах будівництво виступає однією із провідних сфер економічної діяльності, так за обсягами освоєння капітальних інвестицій у 2017 році на будівництво припадає 12,3% [1].

Одним із важливих інструментарієм цього регулювання виступає адміністративна відповідальність у сфері містобудівної діяльності, яка сприяє забезпеченню виконання нормативів, передбачених законодавством, державними стандартами, будівельними нормами, і правилами. Це пов'язано із тим, що саме конструкція адміністративної відповідальності виявилася найбільш зручною при створенні інструментів, за допомогою яких здійснюється реальний і, що найголовніше, оперативний вплив з боку органів державної влади на осіб [3, с. 52].

На сьогодні прослідковується тенденція трансформації нормативно-правового регулювання відносин у сфері містобудування, а також теоретико-доктринальна трансформація адміністративно-деліктного інституту, яка є одним із ключових інструментів підтримки режиму законності та одним із оперативніших видів юридичної відповідальності.

Як свідчить практика, останнім часом зросла кількість випадків скоєння правопорушень у сфері містобудівної діяльності як приватними суб'єктами, так і представниками публічної влади.

Даний стан речей зумовлено багатьма чинниками різноманітного характеру (економічного, правового та іншими).

До правових чинників можливо віднести:

По-перше, інститут адміністративної відповідальності ґрунтується на застарілому базисі. І, як наслідок, адміністративна відповідальність за скоєння порушень у сфері містобудування не має необхідного рівня дієвості та ефективності, а тому не виступає надійною гарантією законності і правопорядку для суб'єктів містобудування, а також суспільства.

По-друге, відсутній кодифікований нормативний акт, який би враховував специфіку містобудівної діяльності. Даний чинник є складним правовим явищем, який має різні площини вирішення проблем.

Так, на одному із глибинних площин проблеми прослідковується ситуація – на науковому рівні вчені не мають одноставної думки щодо необхідності прийняття Кодексу, який би регулював відносини у сфері містобудування. Даний стан речей свідчить про недостатню наукову дослідженість питання, і як наслідок, відсутність достатнього наукового обґрунтування для створення відповідного Кодексу.

Необхідно акцентувати увагу на тому, що навіть серед науковців, які підтримують думку про створення кодифікованого нормативного акту, який би враховував специфіку містобудівної діяльності, відсутня одноставність позицій щодо назви цього Кодексу. Одні науковці наголошують на прийнятті Будівельного кодексу України, інші – Містобудівного кодексу України. Різниця не тільки у назві. Враховуючи чинне законодавство, зміст будівельної діяльності не тотожній змісту містобудівної діяльності

Для створення ефективного механізму трансформації інституту адміністративної відповідальності у сфері містобудування із урахуванням реалій та потреб сьогодення необхідно окреслити коло проблем, з якими зіштовхується інститут адміністративної відпо-

відальності та розробити пропозиції щодо їх розв'язання, а це потребує здійснити загальне дослідження стану законодавства у зазначеній сфері. Наприклад, аналізуючи чинне законодавство щодо притягнення до адміністративної відповідальності у сфері містобудування, виявляється стійка тенденція до розпорошення джерел адміністративно-деліктних норм поза межами Кодексу України про адміністративні правопорушення, а це не сприяє підвищенню ефективності практичного застосування зазначеного кодексу та ускладнює механізм кваліфікації певних проступків.

Подолати зазначену проблему можливо шляхом як осмисленням реального стану сьогоденної ситуації, яка існує у сфері містобудування, так й об'єктивної оцінки наслідків тих процесів, що відбувалися протягом останніх років із урахуванням необхідності підвищення відповідальності всіх учасників процесу містобудівної діяльності та процесу децентралізації влади.

Для цього необхідно розкрити правову природу адміністративної відповідальності у сфері містобудування та зосередитися на ключових складових зазначеного правового явища (поняття, підстави, суб'єкти відповідальності, органи контролю, механізм притягнення до адміністративної відповідальності, санкції за порушення встановлених норм та вимог та т.п.).

В Україні сьогодні 23% міського житлового фонду потребує відновлення шляхом реконструкції і модернізації. У столиці на його частку припадає 13,5% [4]. Під час здійснення реконструкції і модернізації неодмінно будуть скоєні правопорушення. Тому, важливо визначити причин виникнення таких правопорушень. І як наслідок, створення дієвого механізму виявлення, фіксування правопорушення та чіткий механізм притягнення винних осіб до відповідальності. А для цього – їй необхідно передбачити механізми ознайомлення громадськості із будівельними нормами та стандартами, які діють у сфері містобудування, а також зробити пріоритетними напрямками діяльності відповідних органів контролю (нагляду) надання рекомендацій по їх усуненню, тобто при виявленні правопорушень – надання рекомендацій по їх усуненню повинно передувати застосуванню адміністративних санкцій.

Список використаних джерел

1. Інвестиційна діяльність в Україні. Інформаційно-аналітичні матеріали щодо інвестиційного клімату в Україні за 2017 рік. URL. : <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=Стан%20інвестиційної%20діяльності%20в%20Україні>

2. Савицький О. В. Адміністративна відповідальність у сфері архітектурно-будівельної діяльності: дис....канд. юрид. наук. – Київ, 2017. – С. 4.

3. Лук'янець Д.М. Адміністративно-правові відносини в Україні : теорія та практика правового регулювання : монографія. / Суми: ВТД «Університетська книга, 2006. 367с.

4. За матеріалами асоціації міст України. URL. : <http://www.auc.org.ua/news/>.

Сударенко О. В., к. ю. н., доц.,
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна

ПРАВО НА ПОДАТКОВУ ЗНИЖКУ ЩОДО ВИТРАТ НА ОПЛАТУ НАВЧАННЯ

У липні 2018 р. до статті 166 Податкового кодексу України (далі – ПК України) було внесено зміни щодо збільшення переліку витрат, дозволених до включення до податкової знижки щодо оплати навчання [1]. Так, однією з підстав для реалізації права на податкову знижку, яким жваво користуються платники податку на доходи фізичних осіб в Україні є повернення сум коштів, сплачених платником податку на користь закладів освіти для компенсації вартості здобуття середньої професійної або вищої освіти. Починаючи з 28.07.2018 р. платники податку на доходи фізичних осіб мають можливість реалізувати право на податкову знижку також щодо сум коштів, сплачених платником податку на користь вітчизняних закладів дошкільної, позашкільної, загальної середньої освіти для компенсації вартості здобуття відповідної освіти такого платника податку та/або члена його сім'ї першого ступеня споріднення.

Водночас, не мають можливості реалізувати право на податкову знижку: фізична особа-підприємець; фізична особа-нерезидент; фізична особа-резидент, яка через свої релігійні переконання відмовилась від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та не має про це відмітку у паспорті; фізична особа, яка придбавала товари (роботи, послуги) у нерезидентів. Також не можуть реалізувати право на податкову знижку військовослужбовці, поліцейські, особи рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України, Державної служби

спеціального зв'язку та захисту інформації України, державної пожежної охорони, органів і підрозділів цивільного захисту, у зв'язку з виконанням обов'язків несення служби, оскільки в них відсутня переплата суми податку на доходи фізичних осіб, що зумовлено спрямуванням суми податку на доходи фізичних осіб, що утримуються з грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат, виключно на виплату рівноцінної та повної компенсації втрат доходів цієї категорії громадян. Не зможуть реалізувати право на податкову знижку також платники податків, у разі якщо податковий агент нарахував, проте не перерахував до бюджетів податок на доходи фізичних осіб з такої заробітної плати; та фізичні особи, які в наслідок реалізації права на податкову соціальну пільгу не сплачували податок на доходи фізичних осіб.

До законодавчих обмежень щодо права на податкову знижку належить обмеження загальної суми податкової знижки. Відповідно до пп. 166.4.2 п. 166.4 ст. 166 ПК України, загальна сума податкової знижки, що нарахована платнику податку в звітному податковому році не може бути вище суми річного загального оподаткованого доходу платника податку, нарахована як заробітна плата (як за основним місцем роботи, так і за сумісництвом), зменшена на суми дозволених відрахувань (податкову соціальну пільгу тощо). Якщо ж сума нарахованої платнику податку податкової знижки перевищує зазначений розмір річного загального оподаткованого доходу, то податкова знижка надається такому платнику податку в розмірі суми загального оподаткованого доходу, одержаного ним протягом звітного податкового року як заробітна плата. Платник податку має право на податкову знижку виключно за наслідками звітного податкового року. Якщо ж особа не реалізувала право на податкову знижку за наслідками звітного податкового року, то таке право на наступні податкові періоди не переноситься.

Щодо права на податкову знижку за навчання, то тут слід звернути увагу на такі особливості. Реалізувати право на податкову знижку на навчання особа може виключно у вітчизняних закладах освіти, які мають відповідні ліцензії, щодо здобуття відповідної освіти. Отже, не може бути включено до складу податкової знижки фактично понесені витрати платника податків за: навчання у навчальних закладах-нерезидентах; оплата додаткових послуг закладів освіти; оплата харчування у дошкільних закладах освіти; навчання на підготовчих курсах у вищих навчальних закладах-резидентах; навчання на військовій кафедрі вищого навчального закладу-резидента; навчання в аспірантурі тощо.

Якщо учень, студент протягом свого навчання не працював, а одержує дохід за виконання цивільно-правових договорів, то право на податкову знижку може реалізувати інший член подружжя (у разі, якщо особа перебуває у зареєстрованому шлюбі) або один із батьків такого платника податків. При цьому реалізувати право на податкову знижку має право також той з батьків, який не проживає з дитиною (батьки перебувають у розлученні), проте сплачує кошти за її навчання. Виключення становлять випадки, якщо ця особа позбавлена батьківських прав, або дитина була усиновлена іншою особою. У разі якщо платник податку на доходи фізичних осіб працював після закінчення навчального закладу, то право на податкову знижку може реалізувати член його сім'ї першого ступеня споріднення щодо оплати тих місяців навчання у відповідному податковому році, протягом яких зазначена особа не була працюючою, отже не одержувала заробітну плату.

До позитивних моментів ПК України слід віднести положення, відповідно до якого право на податкову знижку надається у розрахунку на кожного члена сім'ї першого ступеня споріднення, який здобуває освіту у закладах освіти-резидентах. Водночас, позбавлені права реалізувати право на податкову знижку особи, які утримують дітей-сиріт та сплачують за їх навчання у вітчизняних навчальних закладах (бабця, дідусь, брат, сестра, рідний дядько чи тітка), оскільки згідно зі ст. 5 ПК України, якщо поняття визначене у Податковому кодексі, то використовують його норми, а не норми інших нормативно-правових актів. Визначення поняття члена сім'ї першого ступеня споріднення вміщено у пп.14.1.263 п. 14.1.ст. 14 ПК України. Вважаємо, пп. 166.3.3 п. 166.3 ст. 166 ПК України слід доповнити положенням щодо надання права на податкову знижку особі, яка утримує дитину-сироту та сплачує за її навчання у вітчизняних закладах освіти.

Реалізувати право на податкову знижку платник податку має право протягом наступного за звітним податковим роком шляхом подання податкової декларації до податкових органів за місцем своєї реєстрації. Оскільки особа реалізує право на податкову знижку, то вона має право подати річну податкову декларацію і після 1 травня року наступного за звітним (граничний строк щодо виконання обов'язку з подання податкової декларації, а не права) до 31 грудня року наступного за звітним включно. Відповідно до п. 179.8 ст. 179 ПК України, сума, що має бути повернена платнику податку, зараховується на його банківський рахунок, відкритий у будь-якому банку, або надсилається поштовим переказом на адресу, зазначену в

декларації, протягом 60 календарних днів після надходження такої податкової декларації.

Отже суми коштів, сплачені платником податку за навчання дітей у вітчизняних закладах дошкільної, позашкільної, загальної середньої освіти для компенсації вартості здобуття відповідної освіти є новим видом витрат, дозволених до включення до податкової знижки.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. // База даних «Законодавство України». // ВР України. URL:<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

*Тімашов В. О. к.ю.н.,
GoogleScholar
Карнаушенко Т. О. студент, 3 курс,
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна*

ЗМІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

Досвід останніх збройних конфліктів показує, що одними з найважливіших механізмів війни стають не тільки зміни у військовій справі, але й інформаційна революція, яка зараз переживає стадію формування.

Тема інформаційної зброї, інформаційного впливу на суспільство та формування ідеологічних особистостей у різних сферах його життя не є новою, адже чимало дослідників розкрили основні механізми інформаційних впливів. Проте вони постійно удосконалюються в різних напрямках, і завдяки цьому з'являється безліч нових і неврахованих аспектів, дослідження яких має на меті їх виявлення, подальший розвиток, структурування і поширення у суспільстві. Інформаційний вплив – це поширення певних ідей, поглядів чи ідеології, є засобом певної політики, головним інструментом його є засоби масової інформації (ЗМІ) та різні комунікації [1]. Інформаційний вплив або пропаганду визначають, як цілеспрямовані, систематичні спроби формувати сприйняття, маніпулювати свідомістю та спрямовувати поведінку суспільства у певному напрямку [2].

Хоча вплив започаткував свою історію з початком історії суспільства, першою науковою школою, що спеціально досліджувала проблему інформаційного впливу, стала американська школа вивчення ЗМІ. Ця школа вивчала його передусім на матеріалі Першої світової війни. Зокрема, виокремлювалися три основні типи інформаційних впливів:

1. «Білий» вплив. Його основною характеристикою є те, що журналіст відкрито називає себе і дозволяє пов'язати тексти зі справжнім джерелом. Яскравим прикладом подібної інформації є заяви президента, уряду, офіційного інформаційного агентства.

2. «Сірий» вплив. Журналіст використовує для поширення матеріалів спеціально створені джерела чи забезпечує просування матеріалів у певних незалежних засобах масової інформації. Прикладом подібного «сірого» інформаційного впливу може бути інформація, що поширюється через неурядові ЗМІ, неурядової організації тощо.

3. «Чорний» вплив. Журналіст поширює матеріали від імені третьої особи, наприклад, підпільної організації [3].

За твердженням французького дослідника другої половини ХХ ст. Ж. Доменака, під час здійснення інформаційної компанії зазвичай застосовуються п'ять основних правил:

1. Правило спрощення. Виходячи з орієнтації матеріалу на найменш досвідченого члена суспільства та її апелювання до емоцій, важливою вимогою є максимальне спрощення об'єкта впливу. Багатозначність, наявність напівтонів принципово не податні для інформаційного впливу.

2. Правило перебільшення та перекручення. Створення позитивного та негативного іміджу викликає необхідність гіперболізації певних рис об'єкта, акцентування на подіях, не обов'язково значних, але таких, що працюють на ідею, а за умови недостатньої чіткості матеріалу його перекручення.

3. Правило оркестрування або замовчування. Як визначив Й. Геббельс, «важливо не те, про що пишуть в газетах, важливо те, про що в них не пишуть». За матеріалами Р. Герценштейна, одним із основних прийомів такої пропаганди було саме замовчування. Подібні підходи широко використовують і сьогодні, особливо це стосується російських ЗМІ.

4. Правило переливання. Одне з важливих, проте дуже дискусійних правил Ж. Доменака полягає у відповідності інформаційного впливу настановам і стереотипам суспільства.

5. Правило спільності та зараження. Це правило є повним аналогом деривації В. Парето (звернення до загальноновживаного) [3].

Окрім того, ЗМІ використовують наступні принципи залучення уваги суспільства:

- пріоритетність і привабливість теми для суспільства;
- неординарність фактів (схильність ЗМІ до негативної і сенсаційної інформації);
- новизна фактів [4].

Дослідник в області ЗМІ Дж. Брайс випустив книгу, в якій розкрив механізми впливу на громадську думку. Спочатку конструюється «множинність думки» за допомогою «фактів або оповідань», щоб порушити в людській душі почуття, яке само собою виливається з уст, створюючи враження, що про обраного факт говорять всі. На другому етапі газети (ранкові та вечірні) висловлюють більш певну думку про події, забезпечуючи його «очікуваними результатами» і, тим самим, «думки пересічних громадян починають згущуватися в тверду масу». На третьому етапі – в дебатах і дискусіях – відкидаються непотрібні аргументи на користь одного певного і незмінного рішення. Четвертий етап – впровадження факту або оцінки події, які видаються за «переконання, що склалося» у вигляді «схильності людей до «одностайності»» в інтересах пересічних громадян. Весь процес обробки громадської думки порівнювався з дією катка по дорозі, коли «незграбності придавлюються, і дорога стає гладкою і навіть набуває одноманітний вигляд» [4].

Інформаційні війни на їх нинішньому рівні вже стали частиною сьогоденних реалій. У результаті відповідного висвітлення подій засобами масової інформації, через різні джерела у населення складається певне уявлення про ту чи іншу проблему. Засоби масової інформації мають значну кількість прийомів впливу на суспільну свідомість. Інформаційна війна виступає засобом для досягнення будь-якої мети сторони, яка веде цю війну. Як і будь-який засіб, інформаційна війна призначена для виконання певних функцій, а саме – для контролю громадською думкою та масовою свідомістю і їх певною корекцією.

Список використаних джерел

1. Іванченко І. С. Забезпечення інформаційної безпеки держави. Київ. 2013. – 170 с.
2. Хорошко В.О. Особливості застосування сучасної інформаційної зброї. *Правове, нормативне та метрологічне забезпечення систем захисту інформації в Україні*. Вип 1(29), 2015. – С. 14.

3. Хорошко В.О. Концепція застосування інформаційних впливів та протидії інформаційній зброї. *Правове, нормативне та метрологічне забезпечення систем захисту інформації в Україні*. Вип. 1(31). 2016. – С. 17–23.

4. Рось А. О. Концептуальні засади моделювання інформаційної боротьби. *Наука і оборона*. 2000, № 2. – С. 47–48.

Тімашов В.О., к.ю.н.,

GoogleScholar

Кулик А.О., студент, 3 курс

Київський національний

торговельно-економічний університет,

м. Київ, Україна

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВА ПРОТИДІЯ ПРОМИСЛОВОМУ ШПИГУНСТВУ

В наукових джерелах описується категорія промислового шпигунства як форма недобросовісної конкуренції в контексті незаконної діяльності з придбання інформації, яка становить комерційну цінність. Ключовим словом в цьому визначенні є поняття «незаконності». Термін «промислове шпигунство» уперше був сформульований на початку 60-х років на семінарі з методики збору інформації для керівного складу підприємства «Management Investigation Services» [1, с. 129]. Новітнє промислове шпигунство – це водночас й умисне приведення в непридатність інформаційних систем, виробничого устаткування, здійснення психологічного тиску на працівників підприємства з метою дестабілізації роботи конкурента. Промислове шпигунство полягає в першу чергу в оперативній роботі, зокрема в незаконному проникненні на територію конкурента, знятті інформації з каналів зв'язку, шантажі, підкупі, стеженні, викраденні інформації тощо [2].

Сукупність методів, притаманних промислового шпигунству, можна розділити на агентурні та технічні методи. Агентурний метод отримання інформації – основа будь-якого виду шпигунства. Тут можливі два напрями діяльності: або впровадження своєї людини, або вербування.

Технічні методи промислового шпигунства використовують техніку, збут й виробництво якої врегульовано законодавчо. Також необхідно звернути увагу на те, щоза даними спеціалістів, в Україні

найпоширенішим з усіх технічних засобів зняття інформації є приховане підключення до телефонних ліній. Прослуховування телефонів поширене через дешевизну й простоту. Випадки негласного відео спостереження поодинокі. Інший напрям промислового шпигунства, що набуває популярності – це отримання конфіденційної інформації за допомогою Інтернету. В Україні понад 20 підприємств мають ліцензію на розробку й виготовлення підслуховувальних закладних пристроїв. Ці підприємства, як і підприємства, що випускають зброю, перебувають під невсипущим державним контролем. Відповідно до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» користуватися технічними засобами для несанкціонованого знімання інформації мають право співробітники відомств, що ведуть оперативно-розшукову діяльність (СБУ, МВС, Міністерство оборони) [3].

Це основні методи промислового шпигунства, які, у свою чергу, поділяються ще на низку способів добування конфіденційної інформації (дезінформування конкурентів, шантаж і підкуп, використання можливостей правоохоронних та контрольних органів тощо).

Існуюча правозастосовна практика щодо кримінальних справ про зловживання з відомостями в контексті промислового шпигунства, що становлять комерційну таємницю, чітко вказує на «інтелектуальні» способи скоєння відповідних посягань, переважно із залученням сучасних технологій електронної обробки інформації. Зокрема більшість випадків незаконного заволодіння такими відомостями поєднуються з використанням мережі Інтернет, сервісів електронної пошти, електронних засобів збереження інформації та сканування документації, мобільних пристроїв тощо [4].

В Україні способами захисту прав інтелектуальної власності в контексті проявів промислового шпигунства є:

1. Адміністративні і правові способи захисту, що полягають у вирішенні та розгляді суперечки органом державного управління. Процедура розгляду суттєво простіша, ніж у цивільному судочинстві. Правовою основою є «Кодекс України про адміністративні правопорушення», а також закони України: «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на сорти рослин» тощо.

2. Цивільно-правовий спосіб захисту. Спори, що пов'язані з порушенням прав інтелектуальної власності в контексті протидії промислового шпигунству, підпорядковані судам загальної

юрисдикції та Верховному суду України. Судова практика щодо переслідування винних у зборі та розголошення інформації, що становить комерційну таємницю, досить слабка в Україні, з огляду на той факт, що часто визначити розмір збитку від витоку інформації досить непросто.

3. Кримінальна відповідальність. Поряд з нормами цивільно-правового захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, чинним законодавством передбачена також кримінальна відповідальність (ст. 176, 177 Кримінального кодексу України) [5]. Окремим випадком є захист прав інтелектуальної власності в контексті протидії промислому шпигунству на кордоні, що регулюється Митним кодексом України [6]. Також у випадку встановлення факту незаконного збирання інформації, що становить комерційну таємницю, можна звернутися до Антимонопольного комітету України.

Підводячи підсумок, констатуємо, що сьогодні в Україні вже склалася правова та інституційна системи органів державної влади, які прямо чи опосередковано забезпечують захист інтелектуальної власності, здійснюють боротьбу з недобросовісною конкуренцією та її результатом – промисловим шпигунством. Дослідження феномену промислового шпигунства є актуальною тематикою дослідження на майбутнє.

Список використаних джерел

1. Hare, Forrest and Goldstein, Jnathan. The independents ecurityproblem in the defense industrial base: An agent – 117 based model on a social network: Critical in frastructure protection, Elsevier, ScienceDirect. 2010. № 3. p. 128–139.

2. Аширлієва Ш. Промисловий шпіонаж на підприємствах України: правові аспекти боротьби URL: <http://5fan.info/jgernapolatyujggas.html>

3. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). 1992. № 22.

4. Якубівська Ю. Є. Порухення права інтелектуальної власності як загроза економічній безпеці. *Фінансово-економічна безпека держави, регіону, підприємства: погляд молодих вчених*. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції студентів і молодих вчених. м. Тернопіль, 11 квітня 2014 р. – С. 127–129.

5. Кримінальний кодекс України. Київ. 2017. – 212 с.

6. Митний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). 2012. № 44–45. № 46–47. № 48. – С. 552.

Тімашов В. О., к. ю. н.,
Google Scholar
Сколота А. В., студент, 3 курс
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна

ПОНЯТТЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В ЗАКОНОДАВСТВІ

Початок ХХІ століття характеризується новою політико-економічною ситуацією у якій опинилася Україна, що активно і послідовно відстоює свої національні інтереси у світі. У коло цих інтересів входить і участь України в інформаційних процесах, що пов'язана з проблемами забезпечення безпеки держави, суспільства, суб'єктів господарювання, кожної окремої особистості в інформаційній сфері.

Інформаційна безпека, з точки зору О. Л. Сорокіна, становить стан захищеності особистості, суспільства, держави від інформації, що носить шкідливий або протиправний характер, від інформації, що надає негативний вплив на свідомість особистості, перешкоджає сталому розвитку особистості, суспільства і держави. Інформаційна безпека – це такий стан захищеності інформаційної інфраструктури, включаючи також комп'ютери та інформаційно-телекомунікаційну інфраструктуру і інформацію, що в них знаходиться, який також забезпечує сталий розвиток особистості, суспільства і держави [1, с. 20].

Інформаційна безпека є складовою загальної безпеки та стрімко розвивається як у всьому світі, так і в Україні, глобальна інформатизація охоплює всі сфери держави – економічну, військову, політичну, промислову. Інформаційна безпека, як і будь-який інший об'єкт, має загрози, які посягають як на цілісність фізичну, так і її похідні. Як відомо, інформаційна безпека, захист якої, згідно зі ст. 117 Конституції України, поряд із суверенітетом, територіальною цілісністю та економічною безпекою, є найважливішою функцією держави, досягається шляхом розробки та впровадження сучасних безпечних інформаційних технологій, побудовою функціонально повної національної інфраструктури, формуванням і розвитком інформаційних відносин [2].

Згідно із Законом «Про основи національної безпеки України» однією з основних загроз національним інтересам і національній безпеці України в інформаційній сфері є намагання маніпулювати суспільною свідомістю, зокрема шляхом поширення недостовірної, неповної або упередженої інформації [3].

У свою чергу, Законом України «Про основи національної безпеки» виділено об'єкти національної інформаційної безпеки, до яких належать: людини і громадянина – їхніх життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності; суспільства – його демократичних цінностей, добробуту та умов для сталого розвитку; держави – її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності; території, навколишнього природного середовища – від надзвичайних ситуацій [3].

Нормативно-правове регулювання системи забезпечення інформаційної безпеки України представлено: Конституцією України, Законом України «Про основи національної безпеки України», Законом України «Про інформацію», Законом України «Про Концепцію Національної програми інформатизації», іншими нормативно – правовими актами [4].

Поряд із нормативно-правовим напрямом, політика інформаційної безпеки реалізується як системою інститутів публічної влади, так і інститутами громадянського суспільства, до компетенції яких стоїть вирішення питань щодо створення безпечних умов функціонування і розвитку інформаційної сфери.

Важливі завдання інформаційної безпеки, безперечно, виконує Служба безпеки України, яка згідно з нормами ст. 1 Закону «Про службу безпеки України» визначається як «державний правоохоронний орган спеціального призначення, який забезпечує державну безпеку України» [5].

Для захисту українського простору від зовнішньої пропаганди та для координації діяльності приватних ЗМІ з донесення інформації до громадян на окупованих територіях 2 грудня 2014 року було створено Міністерство інформаційної політики України, що викликало значний резонанс як серед політиків, так і серед працівників теле- та радіомовлення. У той же час існуючий механізм реалізації державної політики у сфері розвитку інформаційної безпеки не можна вважати досконалим. Свідченням цього стало фактичне захоплення Росією інформаційного простору Криму, Сходу та Півдня України, що створило передумови для російської окупації АРК та організації збройного конфлікту у Донецькій і Луганській областях. Тому, захищаючи свої інформаційні інтереси, Україна має дбати про свою інформаційну безпеку, цього ж вимагає і зміцнення української державності. Збалансована державна політика інформаційної безпеки України формується як складова частина її соціально-економічної політики, виходячи з пріоритетності національних інтересів та загроз національній безпеці країни.

Отже, нормативно-правова база не охоплює всі основні елементи, необхідні для ефективної протидії інформаційним загрозам, певною мірою застаріла, оскільки новітні політичні тенденції формують політичну реальність, в якій проблеми інформаційної безпеки виходять на перший план. Це потребує удосконалення системи нормативно-правового регулювання державної політики у сфері розвитку інформаційної безпеки в умовах інформаційної війни. Йдеться про необхідність встановлення чіткої ієрархічної єдності нормативно-правових актів у сфері інформаційної безпеки країни та кожного окремого регіону; упорядкування інформаційного обміну та інформаційно-аналітичного супроводу роботи органів державної влади, інших суспільних інститутів із органами державної влади та між собою, забезпечення безумовного дотримання вимог інформаційної безпеки посадовими особами, громадянами; розробку нормативно-правової бази у галузі застосування інтернет-мереж, а також забезпечення захисту державних інформаційних ресурсів; розмежування порядку доступу інших держав або іноземців до інформаційних ресурсів України та порядку їх використання відповідно до договорів із іншими державами.

Список використаних джерел

1. Сорокін О. Л. Інформаційна безпека та її складові: проблеми визначення концепту. *Держава та право*. 2014. – № 8. – С. 18–22.
2. Конституція України від 28.06.1996. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996. № 30. ст. 141.
3. Про основи національної безпеки України : Закон України від 08.07.2018. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.
4. Про Концепцію Національної програми інформатизації: Закон України від 04.02.1998 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/75/98-%D0%B2%D1%80>.
5. Про службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>.

*Тімашов В. О., к.ю.н.,
GoogleScholar
Юрченко З-Н. А., студент, 3 курс
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна*

ПРОТИДІЯ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Нині кіберзлочинність – актуальна проблема, з якою зіштовхнулись всі країни у ХХІ столітті, і яка з кожним роком збільшується як за своїми масштабами, так і за рівнем спричиненої шкоди [1, с. 2].

Саме поняття «кіберзлочинність» вперше з'явилося в американській, а потім і в іншій іноземній літературі на початку 1960-х рр. і визначалося як порушення чужих прав та інтересів по відношенню до автоматизованих систем обробки даних. Кіберзлочинність (англ. *cybercrime*) – це поняття, яке охоплює комп'ютерну злочинність (де комп'ютер – предмет злочину, а інформаційна безпека – об'єкт злочину) та інші зазіхання, де комп'ютер є знаряддям або способом злочину проти власності, авторських прав, громадської безпеки, моралі тощо [2, с. 338–342].

Кіберзлочинність – це сукупність злочинів, що вчинюються у віртуальному просторі за допомогою комп'ютерних систем або шляхом використання комп'ютерних мереж та інших засобів доступу до віртуального простору, в межах комп'ютерних мереж, а також проти комп'ютерних систем, комп'ютерних мереж і комп'ютерних даних[3].

Сьогодні міжнародні організації визнають небезпеку кіберзлочинності і її трансграничний характер, обмеженість одностороннього підходу до вирішення цієї проблеми і необхідність міжнародної співпраці як у вжитті необхідних технічних заходів, так і у виробленні міжнародного законодавства. Беручи до уваги значні обсяги збитків, кожна країна-член ЄС намагається якось боротися проти кіберзлочинності, проте із різними успіхами. Поле діяльності правоохоронців кожної країни обмежене національними кордонами, тоді як всесвітня мережа кордонів не знає.

Найбільш поширена класифікація кіберзлочинів в даний час ґрунтується на структурі Конвенції Ради Європи про кіберзлочинність:

правопорушення проти конфіденційності, цілісності та доступності комп'ютерних даних і систем:

1) незаконний доступ – навмисний доступ до цілої комп'ютерної системи або її частини без права на це з метою отримання комп'ютерних даних або з іншою недобросовісною метою;

втручання в дані, навмисне пошкодження, знищення, погіршення, зміну або приховування комп'ютерної інформації без права на це;

– втручання в систему – навмисне серйозне перешкоджання функціонуванню комп'ютерної системи шляхом введення, передачі, пошкодження, знищення, погіршення, заміни або приховування комп'ютерних даних без права на це;

– зловживання пристроями, а саме їх виготовлення, продаж, придбання для використання, розповсюдження або надання для використання іншим чином;

2) правопорушення, пов'язані з використанням комп'ютера як засобу скоєння злочинів, а саме – для маніпуляцій з інформацією (комп'ютерне шахрайство та комп'ютерні підроблення);

3) правопорушення, пов'язані з контентом (змістом даних);

4) правопорушення, пов'язані з порушенням авторських та суміжних прав;

5) акти расизму та ксенофобії, вчинені за допомогою комп'ютерних [4].

Голова Кіберполіції Сергій Демедюк в своєму інтерв'ю, яке він давав для ЕП, озвучив статистику кіберзлочинів в Україні на 2017 рік: «Щороку кількість виявлених кіберзлочинів збільшується в середньому на 2,5 тисяч. У 2017 році ми супроводжували близько 7 тис кримінальних проваджень, з них 4,5 тис – винятково кіберзлочини. За одинадцять місяців 2017 року ми направили до суду обвинувальні акти щодо 726 осіб», – озвучив статистику Демедюк. За словами Демедюка, Департамент кіберполіції – новий підрозділ Національної поліції. Він тільки формується. Проте з кожним роком набуває більшого досвіду, напрацьовує методологію, отримує знання від зарубіжних партнерів. «Завдяки цьому ми щороку виявляємо і документуємо все більше таких злочинів», – зазначив голова [5].

Про підвищену небезпеку кіберзлочинів в Україні ми також можемо переконатися з випадку хакерської атаки влітку 2017 року вірусом під назвою Petya. Жертвами цього злочину став ряд банків, великих компаній, метро і міжнародний аеропорт «Бориспіль». В цілому, за підрахунками міжнародної компанії Group-IB, постраждали більше 80 компаній в Україні, де вперше знайшли цей вірус. В Кіберполіції України нарахувала 22 постраждалих компанії. Пізніше стали з'являтися повідомлення про хакерську атаку на банки Росії, Італії, Ізраїлю, Сербії, Угорщини, Румунії, Польщі, Аргентини,

Чехії, Німеччини, Великої Британії, США, Данії, Нідерландів, Іспанії, Індії, Франції та Естонії.

Для ефективного вирішення даної проблеми, на нашу думку, слід розробити та впроваджувати діючу стратегію кібербезпеки держави, в основі якої необхідно:

– вдосконалювати українське законодавство у сфері боротьби з кіберзлочинністю;

– створити механізм партнерства в інформаційному суспільстві для взаємодії та координації заходів щодо забезпечення кібербезпеки;

– створити єдину систему обміну інформацією про випадки кіберзлочинів;

– забезпечити підготовку висококваліфікованих ІТ-фахівців для запобігання будь-яким злочинам в інформаційному та комп'ютерному просторі;

– налагодити міжнародну взаємодію у напрямку протидії кібератакам.

Список використаних джерел

1. Діордіца І.В. Поняття та зміст кіберзлочинності : дис. канд. юр. наук. URL: <http://goal-int.org/ponyattya-ta-zmist-kiberzlochinnosti/>

2. Савчук Н. В. Кіберзлочинність: зміст та методи боротьби. *Теоретичні та прикладні питання економіки* : зб. наук. праць. Київ, 2009. – Вип. 19.

3. Кримінологія: Загальна та Особливі частини. URL: http://lib-net.com/content/9684_Ponyattya_ta_kriminologichna_harakteristika_kiber_zlochinnosti.html

4. Конвенція про кіберзлочинність від 23.11.2001 р. – *Офіційний вісник України*. 2007 р. № 65.

5. Газета «Економічна правда». URL : <https://www.epravda.com.ua/news/2018/01/15/633010/>

*Чорна В.Г., к.е.н., доцент,
Національна академія внутрішніх справ
Київ, Україна
GoogleScholar*

ЗАСТОСУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ОБМЕЖЕНЬ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ФРАНЦІЇ

Загальні принципи застосування обмежень визначені в нормах міжнародного законодавства, яке будується на загальновизнаних правових актах, які закріплюють основи захисту прав та свобод

громадян від їх порушень: Загальній декларації прав людини, Міжнародному пакті про громадянські та політичні права, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод тощо. Положення даних актів є загальнообов'язковими для всіх країн, які їх ратифікували.

Франція має особливу правову історію, яка торкнулася і питання обмежень прав громадян. Ст. 4 Декларації визначено, що свобода полягає в тому, щоб могли робити все те, що не шкодить іншим: так, здійснення природних прав кожної людини має тільки ті межі, які забезпечують іншим членам суспільства користування цими самими правами [1]. Таким чином, обмеження можуть бути застосовані виключно на підставі закону. Невизначеність обмежувачів право-обмежувальної діяльності є однією із причин, чому Декларація разом із визначенням принципів обмежень прав створила поле для зловживань дискрецією щодо їх встановлення.

У Франції особливу увагу приділено обмеженням, що пов'язані з дорожнім рухом, які на відміну від досвіду України отримали практичне втілення та були реалізовані. Зокрема, для зменшення кількості дорожньо-транспортних пригод та зниження чисельності аварійних ситуацій на дорогах використовується декілька типів радарів: 1) фіксований радар – встановлюється в найбільш небезпечних районах (згідно зі статистикою) з метою зменшення швидкості руху, що як факт призводить до зменшення дорожньо-транспортних пригод. Похибка вимірювання складає 5 км / год (до 100 км / год) або 5% (понад 100 км / ч) і трактується завжди на користь водія; мобільний радар – встановлюється в автомобілі, розташованому на узбіччі дороги, для виявлення і фіксування перевищення швидкості; 3) дистанційний радар – контролює середню швидкість водія на ділянці дороги довжиною в кілька кілометрів між двома точками. Цей радар покликаний контролювати раптове уповільнення швидкості перед фіксованими радаром і заохочувати водіїв до відповідальної поведінки протягом усього поїздки; 4) радар (камера), який контролює проїзд на «червоне світло» визначає і реєструє порушення правил проїзду на червоний сигнал світлофора; 5) залізничний радар – принцип дії цього радара аналогічний дії радара, який контролює проїзд на «червоне світло»; 6) дискримінантний (розпізнавальний) радар – дозволяє фіксувати швидкість у різних категорій транспортних засобів, включаючи вантажні автомобілі. Він також дозволяє точно визначити порушника в тому випадку, коли кілька транспортних засобів знаходяться поруч; 7) мобільний-мобільний радар – встановлюється в автомобілі, який рухається.

Запровадження та використання таких видів радарів як заходів обмеження швидкості руху, на нашу думку, є позитивним кроком в захисті прав та інтересів громадян, а також даний захід вважаємо є ефективним в боротьбі з дорожньо-транспортними пригодами, що повинно як результат спричиняти зниження статистики їх трапляння та відповідно підвищення рівня безпеки населення, при тому не лише водіїв, але і інших учасників дорожнього руху. Однак, реалізація даного проекту передбачає великі фінансові затрати, що на жаль, на сьогоднішній день для України є високими. Слід наголосити, що нормативна підстава застосування в Україні схожих спеціальних засобів є.

В той же час, відзначимо, що у Франції штрафи за порушення ПДР підрозділяються на 5 класів. 1 клас: недотримання правил паркування; 2 клас: зміна напрямку без подання відповідних сигналів, відсутність страховки; 3 клас: перевищення швидкості менш ніж на 20 км/год (при обмеженні швидкості понад 50 км/год); 4 клас: використання телефону під час руху, водіння без ременів безпеки; 5 клас: перевищення швидкості більш ніж на 50 км/год [2].

Водночас у Франції особливу увагу приділяють екологічній ситуації, а з метою зменшення шкідливих викидів в повітря запровадили широку систему екологічних обмежень, зокрема, обмежується в'їзд в центр Парижу з 08:00 до 20:00 в будні дні для автомобілів випуску до 1997 року, а також для мотоциклів, випущених раніше 2000 року. Це обмеження не поширюється на нічний час і вихідні дні, коли транспортні потоки менш інтенсивні.

Також акцентуємо увагу, що для в'їзду в Париж використовуються наклейки на лобове скло. Колір наклейки буде залежати від рівня викидів транспортного засобу відповідно до європейської класифікації [3].

Зазначені розпізнавальні знаки, на нашу думку, є дієвим заходом для покращення екологічної ситуації в країні. Вважаємо, що для України запровадження даної системи відмінностей та розпізнавання транспортних засобів по-перше, дасть змогу покращити екологічну ситуацію в країні; по-друге, у власників транспортних засобів буде позитивним мотивуючим фактором не порушувати встановлені екологічні обмеження; по-третє, візуальне сприйняття даних наклейок спростить діяльність уповноважених осіб шляхом економії часу на перевірку наявності документів щодо рівня викидів транспортного засобу.

Таким чином, дослідивши довід Республіки Франція щодо реалізації адміністративно-правових обмежень вважаємо, що позитивним та таким, що доцільно імплементувати в Україну є наступні

пропозиції: 1) запровадження окремих видів спеціальних засобів фіксації порушення правил дорожнього руху в автоматичному режимі – радар (камера); залізничний радар; дискримінантний (розпізнавальний) радар; мобільний-мобільний радар; дистанційний радар; 2) встановлення на транспортних засобах наклейок, які вказуватимуть на рівень викидів від даного транспортного засобу відповідно до європейської класифікації; 3) запровадження системи зростання розміру штрафу у разі його невчасної оплати.

Список використаних джерел

1. Merlin M. Répertoire universel et raisonné de jurisprudence. Troisième édition. Paris : Carnery, 1808. – P. 444.
2. Штрафы за нарушения ПДД во Франции. URL. <https://autotraveler.ru/france/shtrafy-vo-francii.html#.W44fcjOSpP0>
3. Изменения в правилах дорожного движения Франции. URL. <https://autotraveler.ru/france/izmenenie-pdd-francii.html#.W44gXjOSpP2>

*Jakuszewicz A., doctor in constitutional law,
Kazimierz Wielki University in Bydgoszcz, Poland*

REASONABLE ACCOMMODATION FOR RELIGIOUS PRACTICES IN THE WORKPLACE – A NEW APPROACH TO FREEDOM OF RELIGION IN A MULTICULTURAL EUROPE

The diversity of faiths and sets of values in modern multicultural societies often makes difficult finding and maintaining a balance necessary for the peaceful coexistence in a society where people respect each other². Growing secularization combined with ‘privatization’ of religion combined with its gradual withdrawal from public space may result in increasing lack of understanding of and sensitivity towards people who wish to live their whole lives in conformity with mandates of their faith. Work environment constitutes one of public contexts where the encounter of secular and religious visions of the world may lead to various conflicts between employees who wish to have their religious needs accommodated and employers interested in ensuring proper organization and smooth operation of their establishments. On some occasions the employees’ requests for

---

² J. Casadevall, *El Convenio Europeo de Derechos Humanos, El Tribunal de Estrasburgo y su jurisprudencia*, Valencia, 2012, p. 354.

accommodation claims may also affect interests of other co-workers. Nevertheless, the mentioned clashes should not be perceived as troublesome source of unwelcome social tensions, but rather as an opportunity to practice fundamental values underlying a democratic society, such as pluralism, tolerance, equality and solidarity.

Due to increasing multiculturalism and fragmentation of modern societies, caused *inter alia* by the influx of immigrants coming from different cultural backgrounds, the requests for accommodation of religious practices at the workplace take multiple forms, which in turn can be grouped in the following categories:

- conflicts related to religious dress (including religious symbols) and grooming in both front-office and back-office positions, especially in situations where the employer demands of their employees to observe a dress code;
- requests motivated by a need to reconcile conflicting religious obligations with work time, in particular requests for time off in order to celebrate a religious holiday that does not coincide with a national holiday;
- requests for exemptions or alterations of particular job duties or circumstances, i.e. cases of conscientious objection;
- requests to use certain (often already existing) facilities or space, typically for prayer or meditation.

There are diverging perceptions of freedom to manifest one's religious beliefs in the workplace. One view holds that religious believers face an increasingly hostile climate in the employment sphere caused by social, cultural, political and legislative changes. For that reason attempts aimed at accommodating their religious needs should be made. The other view holds that «facing hostility or not, it is the religious employees who are the primary problem with their disruptive and divisive desire to express their religious convictions in the workplace – a secular forum in which religion has no place³.

The above-mentioned views are reflections of two over-arching approaches to the scope of freedom of religion. The traditional, *liberal approach* is based on John Locke's works and holds that protecting equal liberty of conscience requires just two things: laws that do not subject individuals to punishment for their religious beliefs; and laws that provide for equal treatment for all religions and do not discriminate between religious practices. In contrast, the *accommodationist approach* departs from the assumption that laws in a democracy are always made by

---

³ A. Hambler, *Religious Expression in the Workplace and the Contested Role of Law*, London, New York 2015, p. 3.

majorities and will naturally embody majority ideas of convenience. Even where such laws are not intentionally discriminatory, they may turn out to be very unfair to minorities. With regard to freedom of religion this approach holds that a special exemption, called «accommodation», should be given to the minority believer. The underlying assumption is that ‘asking a person to pay a legal penalty for following conscience is like fining that person for having a minority religion – which of course is a grave offense against equal respect of conscience.’⁴

Throughout the decades the Strasbourg organs took the narrow view on the scope of freedom of religion in the context of employment⁵. They assumed that given that a believer has not been forced to enter the employment in question, he or she cannot expect any accommodation for their religious needs on the part of the employer. Conflicts between religious obligations and employment duties were perceived by the Strasbourg organs as a private matter of an employee in question whose costs should not be transferred to their employer. What is more, the option of giving up the employment was regarded by the European Commission of Human Rights «as the ultimate guarantee of his [i.e. the applicant’s – A.J.] freedom of religion». The Commission held that employees dismissed for refusing to perform work tasks on religious grounds are not prevented to change their beliefs. The ‘freedom to resign’ argument was readily resorted to even if the applicants demanded a very modest accommodation. It should, however, be noted that, the European Court of Human Rights has started to abandon this ‘conform or quit’ approach. In the milestone case *Eweida and Others v. the United Kingdom*⁶ the Court stated that «Given the importance in a democratic society of freedom of religion, the Court considers that, where an individual complains of a restriction on freedom of religion in the workplace, rather than holding that the possibility of changing job would negate any interference with the right, the better approach would be to weigh that possibility in the overall balance when considering whether or not the restriction was proportionate». This line of reasoning, even if only incipient and moderate, should be regarded as an appropriate approach to freedom of religion in the workplace. Indeed, the previous approach allowing contractual obligations

---

⁴ M. Nussbaum, *The new religious intolerance. Overcoming the politic of fear in an anxious age*, Cambridge MA, 2012, p. 76.

⁵ See in particular: *Konttinen v. Finland*, dec. of 3 December 1996, App. No. 24949/94, DR 87-A/68; *X v. the United Kingdom*, dec. of 12 December 1981, Appl. No 8160/78; *Stedman, v. the United Kingdom*, dec. of 9 April 1997, Appl. No 29107/95.

⁶ Judgment of 15 January 2013, Appl. nos. 48420/10, 59842/10, 51671/10 and 36516/10, par. 83.

to override human rights in the context of labour relations is problematic, since it ignores the reality of power asymmetries between employer and employee. In addition, religious commitments do not necessarily remain static over time. Employees can change their religion or alter their interpretation, commitments and practices. Furthermore, modifications of work duties may occur as a consequence of external factors, such as a change in legislation (for example, introducing same-sex marriages or shop opening on Sundays). The rigid «contract standard» does not take account of these possibilities⁷.

Given the growing multiculturalism of European societies, it is preferable to allow employees or civil servants to carry on with their jobs without compromising deeply held beliefs or religious practices if this does not impose undue organisational or other burdens. Freedom of religion, as other human rights, should be interpreted in an evolutive and dynamic manner, which is consistent with the general methodology of interpretation of the European Convention of Human Rights adopted by the European Court of Human Rights. According to this approach, the Convention is perceived as a ‘living instrument’ which means that rights and freedoms guaranteed therein should be practical and effective and not theoretical and illusory. Moreover, the Convention should be interpreted in the light of present-day social conditions and growing expectations concerning standards of human rights protection. At the same time, it should be noted that the right to reasonable accommodation is not unrestricted; it only imposes a duty on employers and authorities to weigh the conflicting interests in a given case and strike a fair balance between conflicting interests. The outcome of a dispute will therefore depend on factual circumstances surrounding the individual employee and employer.

The inclusion of the concept of reasonable accommodation into the scope of freedom of religion would therefore result in preventing the complaint from being downrightly declared inadmissible and afford the opportunity of its examination at the proportionality stage. Since the measures aimed at reasonable accommodating the workplace environment to the religious needs of an employee cannot result in a ‘disproportionate burden’ to the employer, conducting a test of proportionality is an inherent element to the very concept of this mechanism. There may be some reasons or circumstances, e.g. costs, the rights of others, considerations of public order or security that justify not using reasonable accommodation in some cases. For instance, if a person who objects to officiating at same-sex

---

⁷ K. Alidadi, *Idem*, s. 700.

marriages on religious or moral grounds is the only registrar in a given municipality, it is clear that the accommodation would be unreasonable as it would lead to excluding some couples from accessing a service on the same terms as others. On the other hand, if a conscientious objector is part of a large enough team of registrars, it is to be assumed that his or her work can be organised in such a way that he or she does not have to perform same-sex marriage ceremonies and this task is assigned to their non-objecting colleagues. In such a case the rights of service recipients are not endangered⁸.

Furthermore, reasonable accommodation can be regarded as a challenge to an existing antidiscrimination paradigm; the underlying assumption of the anti-discrimination law is that the characteristics such as sex, race, religion or sexual orientation are rarely relevant for decisions concerning employment, they should therefore be ignored. The idea that underpins the concept of reasonable accommodation is that ignoring by failing to accommodate a characteristic can be tantamount to denying an individual equal employment opportunities. Instead of requiring a person having a protected characteristic to conform to existing norms, the aim is to develop a concept of equality which requires adaptation and change.

To conclude, reasonable accommodation should not be regarded as a privilege but rather as an ordinary form of enjoyment of freedom of religion in a multicultural society, as ‘it aims to allow all citizens to benefit from the same rights, no matter their cultural affiliation’.⁹

---

⁸ O. Pérez de la Fuente, *Reasonable Accommodation Based on Religious Beliefs or Practices, A Comparative Perspective Between the American, Canadian and European Approaches*, “The Age of Human Rights Journal”, 10 (June 2018), p. 88.

ДИСКУСІЙНА ПАНЕЛЬ 6

НАЦІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ ОСНОВИ БЕЗПЕКОЗНАВСТВА

Бондаренко Н.О., к.ю.н, доц.,
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна
GoogleScholar

ПРАЦІВНИК ЯК ЕЛЕМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Динаміка розвитку та використання інформаційних технологій практично у всіх сферах діяльності людини спонукає до розгляду та удосконалення науковими дослідниками питання організації захисту інформації на підприємствах. Практика застосування нових механізмів, технологій виявляє прогалини, що потребують урегулювання як на законодавчому рівні, так і в практичній діяльності. При забюрократизованій системі прийняття та впровадження державних рішень найбільш «оперативними» у використанні законодавчих прогалин виявляються недобросовісні учасники взаємовідносин, які уміло використовують їх з метою отримання необґрунтованої фінансової або іншої вигоди. Особливого значення набуває питання використання інформації чи технології її обробки, передачі, зберігання у виробничому процесі.

Вирішення будь-якої складної задачі потребує комплексного, системного підходу з використанням усіх заходів, засобів та матеріально-технічних ресурсів. Одним із елементів виконання цієї задачі є людина, працівник, спеціаліст. «З одного боку, персонал, який працює з інформаційними системами, повинен володіти достатньою кваліфікацією, оскільки створення та ефективне використання інформаційного масиву даних покладається саме на працівників підприємства. З іншого боку, від персоналу залежить ступінь захищеності інформаційних ресурсів: в умовах посиленої конкурентної боротьби персонал може бути використаний як джерело розкриття конфіденційної інформації його конкурентами або іншими зацікавленими сторонами» [1].

Для прикладу, можемо уявити результати втрати чи спотворення інформації для логістичних компаній. Наслідком буде порушення строків чи унеможливлення виконання договірних зобов'язань, втрата

репутації, можливо партнерів, контрагентів. Крім цього, замовники послуг можуть звернутися до господарського суду з позовами про відшкодування завданих матеріальних або моральних збитків. Недбале ставлення до організації захисту інформації на підприємстві призводить не тільки до порушення виробничих процесів на підприємстві, а ставить під сумнів досягнення основної статутної мети їх створення – отримання прибутку.

Таким чином, необхідність застосування на підприємстві заходів з безпеки загалом та інформаційної безпеки як її складової є очевидною для всіх суб'єктів господарювання, не дивлячись на їх розміри та сфери діяльності. Шкоду підприємству можуть нанести як незумисні дії некваліфікованого персоналу так і масовані хакерські атаки, spam розсилки, інше. Зупинити або ж мінімізувати збитки від незумисних дій можливо за рахунок правильної побудови системи захисту інформації.

Досягнення ефективності захисту інформації на підприємстві залежить і від комплектації служби захисту інформації спеціалістами та працівниками, які мають освіту за напрямом підготовки «Інформаційна безпека» або інженерно-технічну освіту фахового спрямування, відповідно до обраного виду роботи, з додатковою підготовкою на курсах перепідготовки та підвищення кваліфікації та стажем відповідної роботи.

Отже, одним із ключових елементів системи інформаційної безпеки підприємства є його кадровий та інтелектуальний ресурс. Фактично, жодна система не може працювати без участі людини. При цьому, працівник підприємства може бути: творцем інтелектуальної власності, інформаційного ресурсу підприємства (створюючи нові товари, вдосконалюючи технології виробництва); носієм інформації (використовуючи конфіденційну інформацію підприємства), а, з іншого боку, і основною загрозою для збереження інформації. За даними вітчизняних джерел частка всіх порушень, пов'язаних з інформаційною безпекою підприємства і які вчиняються власним персоналом складає майже 65%. Основні причини таких порушень – безвідповідальність, самоствердження, корисливий інтерес, психологічні фактори та конкурентне протистояння. Зазначені причини вказують на недостатньо якісний рівень роботи з підбору, адаптації та мотивації персоналу.

Як показує практика, не всі порушення в сфері економічної безпеки підприємства загалом та інформаційної безпеки як складової носять зумисний характер. Критичного значення на сьогодні набуває ситуація з відсутністю на ринку праці висококваліфікованих працівників, в тому числі спеціалістів у сфері інформаційної безпеки.

«Кадровий голод» є одним з наслідків трудової міграції спеціалістів за кордон. Так, за даними Міжнародного кадрового порталу HeadHunter Україна майже 50% кваліфікованих співробітників роздумують про еміграцію, а 20% рішуче налаштовані виїхати за кордон [2]. Основними причинами міграції кадрів є несприятливий внутрішній ринок праці, складна економічна ситуація, низький рівень життя, різке зменшення обсягів фінансування. [3].

Забезпечення високого рівня безпеки інформаційного потенціалу Україні, в тому числі суб'єктів господарської діяльності, набуває особливо актуального значення в умовах зовнішньої агресії по відношенню до її державного суверенітету. Тому наявність висококваліфікованих кадрових ресурсів – найбільш важлива складова економічної безпеки вищезазначених суб'єктів. Отже, першочерговим завданням на сьогодні виходить питання збереження та підтримки кваліфікованого персоналу, нарощування інтелектуального потенціалу, забезпечення умов для розвитку, отримання освіти та належних умов праці молоді.

Список використаних джерел

1. *Кузьомко В. М.* Інформаційний потенціал як передумова формування економічної безпеки підприємства [Електронний ресурс] / В. М. Кузьомко, А. В. Грищук // Наук. вісн. Херсон. держ. ун-ту. – Режим доступу: http://www.ej.kherson.ua/journal_economic_18/1/33.pdf.
2. Сайт HeadHunter Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://hh.ua/>.
3. Федоренко О. Науково-інтелектуальні аспекти інформаційної безпеки України в умовах інформаційної війни / О. Федоренко // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського : зб. наук. пр. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – Київ, 2017. – Вип. 46. – С. 155–162.

*Давиденко В.С., к. ю. н., доц.,
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна*

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОЗКРАДАНЬ ВІЙСЬКОВОГО МАЙНА

Статистична інформація з питань викрадення, привласнення, вимагання військового майна, а також заволодіння ним шляхом

шахрайства або зловживання службовим становищем (ст. 410 КК України) свідчить про спрямованість до зростання цього виду військових злочинів.

Отже актуальність досліджуваного питання є безсумнівною, особливо в умовах залучення Збройних Сил до їх прямих функцій оборони держави, захисту її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканості. Проте в Україні поза увагою вчених криміналістів тривалий час лишались питання криміналістичного забезпечення розслідування військових злочинів.

Як наслідок таких протиправних дій є завдання значних матеріальних збитків, приведення у непридатність військової техніки, неможливість виконання військовою частиною або окремими її підрозділами бойового завдання, необхідність залучення значних сил і засобів до розшуку військового майна, яке незаконно потрапило у володіння певного військовослужбовця [3, 168].

У складному процесі пізнавальної діяльності слідчого криміналістична характеристика містить надзвичайно важливий інформаційний зміст, закладений у її елементах, віддзеркалює ідеальну модель події злочину, яка, в свою чергу, є гносеологічною основою вирішення спеціальних завдань суб'єктом розслідування.

Вчені криміналісти у структурі криміналістичної характеристики виділяють її елементи, а саме: 1) предмет безпосереднього посягання; 2) спосіб учинення злочину; 3) типова обстановка – «слідова картина» події злочину; 4) особа злочинця.

Доцільно зазначити й те, що криміналістична характеристика злочину як система виконує і певні функції: 1) евристичну й пізнавальну (сприяє пошуку слідів і розкриттю злочину); 2) організаційно-методичну (допомагає обрати відповідну методику розслідування, організувати роботу слідчого); 3) оціночну (певною мірою допомагає вірно оцінити ознаки окремих версій у співставленні їх з типовими версіями).

Отже, щодо предмета злочинного (безпосереднього) посягання, то є обґрунтовані підстави зазначити, що це військове майно – державне майно, закріплене за військовими частинами, закладами, установами та організаціями Збройних Сил України та інших військових формувань.

На думку опитаних працівників прокуратури, найбільш типовим предметом посягання саме є:

1) кошти, зокрема безпідставно отримані премії, допомога, виплати, тощо; майно авіаційно-технічної служби та служб авіаційного забезпечення (60 % респондентів);

2) паливно-мастильні матеріали; речове та побутове майно, продовольство (53 %);

- 3) зброя та боєприпаси; майно автомобільної служби (авто-технічні засоби, їх запчастини, комплектуючі) (47 %);
- 4) інструменти, інше інженерно-технічне майно (40 %);
- 5) будівельні матеріали, меблі (33 %);
- 6) майно квартирно-експлуатаційної служби; служб радіаційного, хімічного захисту; оптичні, вимірювальні прилади (27 %).

Щодо способу вчинення злочину в його широкому розумінні, то на наш погляд, в межах цього елемента доцільно розглядати спосіб вчинення протиправного заволодіння військовим майном військовою службовою особою, час, місце, його особливості в конкретних умовах військового господарства, а також наслідки в системі взаємозв'язку та значення цих даних для розслідування. Їх дослідження сприятиме аналізу інших елементів криміналістичної характеристики злочину.

Спосіб вчинення злочину є міжгалузевим об'єктом вивчення ряду наук кримінально-правового циклу. Для зазначеного криміналістичного поняття способу вчинення окремого злочину, базовим є його кримінально-правове поняття, сформоване на підставі кримінального закону в межах конкретного складу злочину.

Кримінально-процесуальний аспект способу визначається завданнями стосовно розкриття та розслідування злочинів, виконання інших завдань кримінального судочинства. Саме тому кримінально-процесуальне значення способу вчинення злочину під час досудового розслідування дозволить встановити елементи події злочину та інші обставини, які входять до предмета доказування.

Механізм протиправного заволодіння військовим майном військовою службовою особою становлять підготовка, безпосереднє вчинення та приховування злочину.

В системі елементів криміналістичної характеристики найбільш інформативною є типова обстановка «слідова картина» в її широкій інтерпретації. Слідова картина як елемент криміналістичної характеристики – поняття збірне. Поряд з описом матеріальних й ідеальних слідів-відображень, слідова картина також включає обставини, що сприяють вчиненню злочину [2, 420–421].

Вчинення злочинів, пов'язаних із викраденням, привласненням, розтратою або протиправним заволодінням військовим майном військовою службовою особою, в значній мірі зумовлено обстановкою злочину – умовами, в яких безпосередньо діє злочинець.

У безпосередньому зв'язку та взаємозалежності із обставинами вчинення зазначеного військового злочину перебувають і типові сліди злочину, які можуть локалізуватися в бухгалтерських, організаційно-управлінських та інших документах виробничо-господарського

характеру. А це можуть бути сліди повної чи часткової підробки документів, відповідні накази, розпорядження, рішення керівних службових осіб та інші задокументовані факти, пов'язані із злочинним заволодінням військовим майном.

Крім того, зазначений злочин являє собою і інші дії, пов'язані із безпосереднім контактом з цим майном, що також є умовою виникнення матеріальних слідів.

Саме ця обставина і формує двоступеневий рівень в моделі механізму цього злочину: а) попереднє створення фіктивного права на заволодіння відповідним військовим майном; б) безпосереднє протиправне заволодіння цим майном.

Визначальним елементом криміналістичної характеристики є особа злочинця, який в свою чергу являє собою її основну сполучну ланку. Цілком слушною є думка Г.А. Зоріна, який зазначає, що наслідком недостатньої уваги до особи злочинця є перетворення цього вчення в додаток до методики розслідування, що призводить до втрати інформації на тактичному та стратегічному рівнях [1, 11].

Характеристику службових осіб, які вчиняють протиправне заволодіння військовим майном, можна віднести саме до об'єднаної класифікаційної групи за спеціальними ознаками та характеристиками. Характерним для них є високий освітній, професійний та інтелектуальний рівень, високі галузеві практичні вміння та навички, водночас об'єднуючим початком для них є споживча психологія особистих корисливих інтересів.

У підсумку можна зазначити, що криміналістична характеристика цієї категорії злочину в системі інших обставин, які підлягають встановленню та доказуванню, становить важливу інформаційну основу оптимального впливу слідчого на перебіг слідчих ситуацій зокрема й ходу досудового розслідування в цілому.

Список використаних джерел

1. Зорин Г.А. Теоретические основы криминалистики. Минск : Амалфея, 2001. – 608 с.
2. Салтевський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі): підруч. Київ : Кондор, 2005. – 588 с.
3. Хавронюк М.І. Військові злочини: Комент. законодавства / М.І. Хавронюк, С.І. Дячук, М.І. Мельник ; відп. ред.: М.Д. Дрига, В.І. Кравченко. – Київ : Видавництво А.С.К., 2003. – 272 с.

*Давиденко В.С., к.ю.н., доц.,
Корольова А.А., студ. 3 курсу ФМТП*

Київський національний торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ТА КРИМІНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Напрями державотворення сучасної України й євроінтеграційні прагнення, не можуть вважатися успішними, без неналежної уваги державних органів і суспільства в цілому до з'ясування і вирішення проблем правової відповідальності неповнолітніх. А отже, пріоритети вирішення питання, мають подаватись насамперед профілактиці злочинності серед неповнолітніх і в послідовності з цим завданням удосконалення матеріального права щодо відповідальності неповнолітніх.

Отже, у системі кримінального права важливе місце займає кримінальна відповідальність неповнолітніх. При призначенні покарань ця категорія осіб потребує додаткової уваги, адже метою є їх виправлення, законослухняна поведінка, повернення до загальноприйнятого способу життя у суспільстві.

Кримінальна відповідальність – це обов'язок особи дати звіт про свої дії уповноваженим на те державним органам (досудового розслідування, прокуратури, суду), а також відчуті певні обмеження, страждання і примусову дію кримінального закону. Частиною кримінальної відповідальності є застосування покарання до винного.

Згідно з ч.1 ст.22 Кримінального Кодексу України, кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення злочину виповнилося шістнадцять років.

Демократична держава, яка дбає про своє майбутнє, покоління не може бути байдужою до долі дітей, і насамперед тих, які вступили у конфлікт із законом. Злочинність серед неповнолітніх була й залишається однією із найскладніших проблем нашого суспільства, оскільки правопорушення в середовищі неповнолітніх заважають:

по-перше, формуванню соціально цінної особистості неповнолітнього;

по-друге, завдають суспільству значних витрат трудових ресурсів (лише третина покараних повертаються до повноцінного суспільного життя);

по-третє, злочинність неповнолітніх відіграє значну роль у формуванні рецидивної злочинності (дві третини рецидивістів розпочинають свій злочинний шлях ще неповнолітніми) [1].

Кримінальна відповідальність неповнолітніх – одна із основних проблем кримінального права. Адже саме в цьому віці можливо ще перевиховати особу, поставити її на шлях дотримання правопорядку. Тому потребує великої уваги питання притягнення неповнолітніх до відповідальності.

Проблеми кримінальної відповідальності неповнолітніх знайшли своє відображення у працях знаних вчених-дослідників, юристів та практиків таких як: А.М. Бойко, В.К. Грищук, М.І. Мельник, В.О. Навроцький, М.І. Хавронюк, Т.І. Чернявська, Н.С. Юзікова та інші [2, с. 8].

Необхідність виділення злочинності неповнолітніх в окремий об'єкт дослідження обумовлена низкою причин. По-перше, суттєвістю та масштабністю завдань щодо охорони життя і здоров'я підростаючого покоління і формуванням у зв'язку з цим державної політики захисту прав та законних інтересів дітей та підлітків як самостійного напряму діяльності державних органів, так і суспільства в цілому. По-друге, особливостями генезису та мотивації злочинів, що вчиняються неповнолітніми. Ці особливості обумовлені специфікою виховання і життєдіяльності, соціально-психологічними характеристиками та статусом, який займають неповнолітні у суспільстві. По-третє, специфікою рівня, структури, динаміки, причин та умови злочинності, що пов'язані із зазначеними вище особливостями, високою злочинною активністю підлітків.

Відповідно статті 68 Конституції України: «Кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободу, честь і гідність інших людей. Незнання законів не звільняє від кримінальної відповідальності» [3].

Кримінальна відповідальність неповнолітніх має свою специфіку, яка обумовлена як соціально-психологічними особливостями неповнолітньої особи, так і кримінологічною характеристикою злочинів, що вчиняються цією категорією правопорушників.

Така специфіка, безумовно, впливає на характер покарання, на його каральний зміст. На думку М.М. Бабаєва, аналіз всього комплексу кримінально-законодавчих норм про кримінальну відповідальність неповнолітніх переконує, що створений для підлітків режим відповідальності істотно більш пільговий ніж для дорослих злочинців за рівних обставин [2, с. 8].

Важливою обставиною вивчення особистості неповнолітнього злочинця це його вік. Людина із самого раннього дитинства починає

засвоювати ролі, які формують її особистісні якості. У дитинстві людина складається як суспільна істота, у неї розвиваються інтелект, уміння аналізувати та здатність передбачати можливі наслідки своїх вчинків; виробляються волевові якості: наполегливість, самоконтроль, ініціатива; прагнення до самостійності. Усе це пов'язано з кримінологічним вивченням особистості неповнолітнього.

Як правильно зазначив В.В. Сташис, сучасному стану злочинності неповнолітніх притаманні такі кримінально-правові та кримінологічні риси, як: організованість, груповий характер, жорстокість і зухвалість при вчиненні злочинів, участь у складі груп дорослих злочинців, рецидив тощо. Серед них значна кількість зловживає спиртними напоями, наркотиками, не навчається і не працює, не має позитивного дозвілля, тобто фактично перебуває поза соціальним контролем, що, безумовно, сприяє легкому переходу підлітка на злочинний шлях.

Пропорція злочинності неповнолітніх є однією з найважливіших і складних проблем сьогодення. Ті зміни, які відбуваються у злочинному середовищі серед неповнолітніх, викликають занепокоєння і потребують рішучих, енергійних та цілеспрямованих дій. Незважаючи на певні позитивні зрушення щодо структури та динаміки, рівень злочинності неповнолітніх, як у цілому в Україні, так і в окремих регіонах, залишається ще досить високим. За останні десять років злочинність неповнолітніх зросла приблизно удвічі, тоді як підлітково-юнацьке населення зменшилося на 15–20%.

А отже, ця надзвичайно важлива проблема тривалого характеру й вимагає її оптимального вирішення не лише в діяльності відповідних органів, але й на найвищих рівнях законодавчої та виконавчої влади.

Список використаних джерел

1. Аналіз стану злочинності. Режим доступу [Електронний доступ] http://sc.gov.ua/ua/sudova_statistika.html
2. Бабаев М.М. Уголовная ответственность й наказание несовершеннолетних. Юридическая литература. 2014. – С. 8
3. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (зі змінами і доповненнями). [Електронний ресурс] : Режим доступу. – <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80>

*Давиденко В.С., к.ю.н., доц.,
Шабалтун Д.О., студент, 4 курс,
Київський національний
торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна*

ПРОБЛЕМИ НАУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ВІЙСЬКОВИХ ЗЛОЧИНІВ

Відповідно до ст. 17 Конституції України, оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканості покладається на Збройні Сили України. Держава забезпечує соціальний захист громадян, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях.

Ця проблема набуває особливо важливого значення в умовах збройної агресії проти нашої держави, коли йдеться про оборону країни, боєздатність військових частин і війська в цілому, забезпечення конституційно визначених прав та свобод громадян України. Її вирішення повинно базуватися насамперед на правових науково-обґрунтованих дослідженнях з подальшим їх упровадженням у практичну діяльність правоохоронних органів. Саме крізь особливості цього складного та закономірного процесу розвитку правової держави необхідно розглядати проблеми наукового забезпечення діяльності правоохоронних органів в Збройних Силах України [1, с. 260].

На сучасному етапі розвитку юридичної науки в Україні доцільно зазначити, що проблеми криміналістичного забезпечення розслідування військових злочинів потребують подальшої розробки та вдосконалення. Тривалий час поза межами наукових досліджень залишались проблеми розслідування окремих видів військових злочинів, на що звертали увагу вчені криміналісти. Аналіз праць українських вчених юристів свідчить про те, що переважно увагу в наукових роботах приділяли дослідженням проблем в галузі господарського, кримінального, адміністративного права тощо.

На початку 90-х років українськими вченими М. Хавронюком та В. Шамраєм в українській правовій літературі вперше здійснено спробу комплексно розглянути проблему забезпечення законності у військових формуваннях України. Поряд із кримінально-правовими, адміністративно-правовими та управлінськими аспектами, авторами приділено увагу також і проблемам нестатутних взаємовідносин, ухиленням від військової служби, незаконного заволодіння військовим

майном, їх суті та змісту, поведінкового сприйняття військово-службовцями особливостей військової служби, забезпечення прав і свобод військовослужбовців [2; 3].

Першими роботами в галузі криміналістичного забезпечення розслідування військових злочинів в Україні стали дослідження на монографічному рівні вчених юристів В.С. Давиденка, А.Г. Воєводи, В.В. Давиденка [4; 5; 6]. В галузі кримінального процесу, кримінології та кримінального права одними з перших стали дослідження О.С. Ткачука, В.В. Бондарева, С.І. Дячука [7; 8; 9]. Зокрема щодо доробок О.С. Ткачука, то цей дослідник вперше в Україні проаналізував найхарактерніші ознаки діяльності військових судів України щодо здійснення правосуддя та предмет доказування у кримінальних провадженнях, пов'язаних зі злочинами проти порядку підлеглості та військової ввічливості, діяльність військових прокуратур та захисників-адвокатів як під час судового провадження, так і під час судових дебатів, визначив, які проблеми виникають у процесі обґрунтування та мотивування обвинувальних вироків військових судів і запропонував рекомендації щодо їх вирішення [7].

Військові злочини характеризуються високим ступенем латентності, оскільки більшу їх частину свідомо приховують військові командири і начальники. Ця обставина суттєво спотворює дійсний рівень злочинності у військовому середовищі. Статистичні дані Головного управління Військової служби правопорядку у Збройних Силах України свідчать про збільшення останніми роками кількості вчинених військовослужбовцями злочинів як загальнокримінального характеру, так і проти порядку проходження військової служби, що сигналізує про загальне погіршення криміногенної обстановки у військах.

Особливі обов'язки з питань контролю і забезпечення військового правопорядку покладаються на офіцерів. З цих же питань і відповідно до вимог Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України (ст. 11, 58) особи офіцерського складу зобов'язані показувати підлеглим приклад дисциплінованості, неухильного виконання вимог законодавства, особисто відповідають за бойову та мобілізаційну готовність, військову дисципліну, що особливо важливо в сучасних умовах ведення бойових дій на сході України. Натомість серед військово-службовців, які вчинили злочини, кожен четвертий – офіцер.

Резонанс у суспільстві викликають злочини, пов'язані з насильством серед військовослужбовців, ухиленням від військової служби, розкраданням військового майна, отриманням неправомірної вигоди (хабарництвом) військовими службовими особами.

Зокрема, в умовах кризових явищ в Україні, злочини, пов'язані з незаконним заволодінням військовим майном та розкраданням бюд-

жетних коштів, за останні роки стали більш поширеними і зросли на 57%. Отже реальний стан справ щодо злочинності серед військово-службовців свідчить про актуальність наукових досліджень з питань криміналістичного забезпечення розслідування цієї категорії злочинів.

Аспект пізнання злочинності серед військовослужбовців, на наш погляд, становить характеристика основних елементів механізму їх поведінки. А це не лише криміналістична, але й кримінально-правова їх характеристика, що й зумовило міжгалузевий підхід дослідження феномену військової злочинності.

Проте серед українських вчених-криміналістів не склалося єдиної думки про доцільність використання кримінально-правової характеристики конкретного виду військового злочину у формуванні окремої методики його розслідування. Водночас криміналістичне дослідження окремого військового злочину буде більш повноцінним за умов аналізу норм закону про кримінальну відповідальність за цей злочин [8, с. 16].

Ми приєднуємось до думки українських вчених-юристів про те, що проблеми криміналістичного забезпечення розслідування військових злочинів, зокрема створення окремих методик їх розслідування, потребує кропіткої та тривалої роботи фахівців, а не одномоментного хапливого написання або переписування вже засвідчених науковцями праць та доробок – відвертого плагіату, який також має місце в публікаціях окремих авторів [10, с. 148-154].

На наш погляд, не менш важливою є доцільність вдосконалення положень національного законодавства, проте законодавчі ініціативи мають бути обумовлені також і потребами практики, враховувати як науково-теоретичні, так і практичні зауваження та пропозиції працівників правоохоронних органів, у діяльності яких і відбувається їх якісна апробація.

Список використаних джерел

1. Давиденко В.С. Наукове забезпечення правоохоронної діяльності у Збройних Силах України: пріоритети та перспективи / В.С. Давиденко, В.В. Давиденко // Право України. – 2011. – № 3. – С. 260–265.
2. Хавронюк М.І. Військові злочини : навч. посіб. – К. : Укр. акад. внутр. справ, 1995. – 156 с.
3. Шамрай В.О. Військові формування та військова служба (організаційно-правові та управлінські аспекти): монографія. – К. : Вид-во «КВІЦ», 1998. – 225 с.

4. Давиденко В. С. Основи методики розслідування злочинів, пов'язаних з порушенням статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Давиденко Валерій Степанович; Київський національний університет внутрішніх справ. – К., 2006. – 313 с.

5. Воєвода А.Г. Основні положення методики розслідування злочинів, пов'язаних з порушенням правил водіння або експлуатації військових машин: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / А.Г. Воєвода; Національна академія прокуратури України. – К., 2014. – 20 с.

6. Давиденко В.В. Методика розслідування самовільного залишення військової частини або місця служби: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» В.В. Давиденко; Національна академія внутрішніх справ. – К., 2015. – 20 с.

7. Ткачук О.С. Судовий розгляд кримінальних справ про порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями Збройних Сил України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / О.С. Ткачук; Київський університет імені Тараса Шевченка. – К., 1999. – 20 с.

8. Бондарев В.В. Нестатутні взаємовідносини серед військово-службовців Збройних Сил України: криминологічний аналіз та попередження: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Бондарев Володимир Вікторович; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2001. – 236 с.

9. Дячук С.І. Юридична природа виконання наказу; кримінально-правова оцінка діяння особи, що віддала чи виконала протиправний наказ: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / С.І. Дячук; Київський університет імені Тараса Шевченка. – К., 2000. – 16 с.

10. Ярмиш О.Н. Творці методик розслідування злочинів: професіонали чи переписувачі? / О.Н. Ярмиш, А.В. Іщенко, В.С. Давиденко // Юридичний вісник «Повітряне і космічне право». – 2014. – №2(31). – С. 148–154.

БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

Перехід України до ринкових відносин обумовив появу багатьох проблем, серед яких чи не головне місце займали загрози вітчизняному бізнесу. Значне зростання криміналу в перші роки після розпаду Союзу РСР стало досить суттєво впливати на процес становлення українського підприємництва. Існуюча правоохоронна система з її радянськими методами захисту державних інтересів було не в змозі захищати приватну власність і комерційну діяльність суб'єктів підприємництва. Останні вимушені були вдаватись до самостійного захисту, запроваджуючи на своїх підприємствах, у банках власні структури безпеки.

Становлення та розвиток вітчизняної системи безпеки бізнесу здійснювалось у декілька етапів. Перший етап (1992-1997 рр.) характеризується зародженням недержавних охоронних організацій, як відповідь на поширення кримінальних загроз, насамперед пов'язаних з розбійними нападами, рекетом, посяганням на власність бізнесменів. До прикладу, кримінальними угрупованнями проти суб'єктів бізнесу у 1996 р. було скоєно біля 6000 злочинів, а у 1997 р. – 7400. У цей же період на території України діяло 953 (1996 р.) організованих злочинних угруповань, і кількість яких мали тенденцію до зростання – 1072 організовані злочинні групи у 1997 р.[1]. Починаючи з 1993 р. в країні з'являється таке явище як бандитизм, поширюються злочини з використанням вогнепальної зброї [2]. Переважна частка інтересів кримінальних угруповань була зосереджена у сфері діяльності суб'єктів бізнесу.

Створена у 1993 р. Державна служба охорони при МВС України суттєво ситуацію не покращила, особливо у секторах середнього та малого бізнесу. Зусилля підприємців по захисту своїх інтересів і діяльності були зосереджені у двох напрямках: створення власних сил охорони і створення суб'єктів господарської діяльності з надання послуг охорони. Активна протидія зазначених структур дещо знизила напругу, рівень кримінальних загроз хоч і поступово, але почав падати.

Другий стан (1998-2005 рр.) характеризувався організацією захисту бізнесу в інтелектуальній сфері, насамперед з т. з. захисту інтелектуальної власності. З'являються основи правового регулювання захисту об'єктів інтелектуальної власності, у взаємовідносинах суб'єктів підприємництва виникає конфіденційна інформація, комерційна таємниця, розроблюються заходи щодо регулювання доступу до інформації з обмеженим доступом. Підприємці досягають певних успіхів у захисті власних інформаційних ресурсів. Саме в цей період випадки посягань на інформацію з обмеженим доступом у структурах бізнесу, які були спрямовані викрадання їх таємниць, досить активно перетинались, створювалась надійна система захисту бізнес інформації.

Важливою особливістю третього етапу становлення та розвитку безпеки вітчизняного бізнесу (2006-2010 рр.) є інтеграція інформаційних технологій захисту бізнесу в економічні процеси підприємницької діяльності. Зазначені технології спрямовуються насамперед на мінімізацію інформаційних ризиків при прийнятті бізнес-рішень та використовуються для попередження економічних втрат. У правовій сфері з'являються нові положення і норми, які використовуються для регулювання взаємовідносин при організації безпеки суб'єктів підприємництва. Вітчизняна система освіти розпочинає підготовку фахівців за різними напрямками забезпечення безпеки бізнесу, здійснюються наукові дослідження проблем безпеки українського підприємництва. Забезпечення безпеки бізнесу починає набувати системного та комплексного характеру.

Події світової фінансово-економічної кризи 2008-2009 рр. зумовили нові проблеми безпеки бізнесу, головною особливістю яких став глобальний характер загроз вітчизняному підприємству. Поширення кризових явищ за межі національних кордонів, посилення агресивності конкурентних взаємовідносин та інформаційно-психологічного впливу, широке використання бізнес-елітами фінансових спекулятивних операцій зумовило необхідність перетворення безпеки бізнесу в один із елементів національної безпеки країни. Тобто, можна говорити, що з 2010 р. процес становлення безпеки вітчизняного бізнесу завершився, розпочався її розвиток та удосконалення.

Разом з тим, події 2014 р. внесли суттєві корективи у забезпечення безпеки вітчизняного підприємництва. На жаль, зазначені події не мали епізодичного характеру, а зумовили реалії повсякденного життя, яке наклало свій відбиток на всі його сторони: бізнес, політику, соціальну сферу, інформаційну складову. По суті справи, забезпечення безпеки стало здійснюватися не в напрямку її удосконалення, а організовувати безпеку суб'єктів бізнесу під впливом нових умов,

запроваджуючи відмінні від попередніх заходи та механізми захисту від загроз. Кризові явища в економіці країни зумовили нові виклики для суб'єктів бізнесу. Різке зростання злочинності та особлива небезпечність діяльності озброєних злочинних угруповань вимагають суттєвого посилення захисту об'єктів власності. Корупція, рейдерство, шахрайство, які набули особливо небезпечного характеру вивели безпеку бізнесу в один із головних видів діяльності бізнес-структур у боротьбі за своє виживання. Війна на Сході країни зумовила значне посилення загрози тероризму, в т. ч. і для представників бізнесу та об'єктів їх діяльності. Певним чином зазнав змін менталітет багатьох громадян.

Зазначені реалії вимагають вироблення інших, ніж існували раніше, підходів до захисту вітчизняного підприємництва. А одним із напрямів вироблення таких підходів є виконання наукових досліджень проблем, зумовлених сьогодишню ситуацією в країні, обґрунтування нових форм та механізмів забезпечення безпеки бізнесу. Такі дослідження мали б зачіпати правову, економічну, політичну, освітню та інші сфери життєдіяльності країни. На жаль, як можна бачити, сьогодишня ситуація мало в чому вплинула на зміст організації безпеки бізнесу і останній уже декілька років поспіль несе додаткові втрати. Вітчизняна недержавна система безпеки чекає адекватних сучасному положенню справ пропозицій, щодо її перетворення з одного боку у потужну силу захисту інтересів бізнесу, а з іншого у ефективну складову національної безпеки.

Список використаних джерел

1. Гавриленко І. Організована преступність в Україні. Служба безпеки. 1997-№1.с.22-25.
2. Наша цель – защита человека. Служба безпеки. 1996. № 10. – 5 с.
3. Зубок М. Інформаційна безпека в підприємницькій діяльності. Підручник. МФСА, 2015. – 216 с.

*Крегул Ю.І., к.ю.н., проф.,
Батрименко В.І., к.іст.н., доц.,
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна*

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ З ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Сучасні складні завдання, які постають перед підприємництвом у зв'язку з інтеграцією до регіональних та світових економічних ринків, вимагають, з одного боку, швидкої адаптації до нових умов ведення бізнесу у більш жорсткому конкурентному середовищі, а з другого – збереження наявних позицій на ринках збуту, захисту власних економічних інтересів, забезпечення сталого розвитку.

Крім того, об'єктивні труднощі, пов'язані зі складною політичною ситуацією в нашій державі в тому числі проведення АТО, світовою фінансово-економічною кризою, сприяють створенню дуже серйозних загроз та ризиків у веденні бізнесу. Не сприяють розвитку підприємництва такі наявні фактори, як корупція, хабарництво, бюрократизм, безпринципність та продажність окремих представників судової влади та правоохоронних органів.

Саме тому сьогодні питання забезпечення безпеки підприємницької діяльності набувають особливої актуальності та вимагають концентрації зусиль з боку суб'єктів підприємництва та потребують підтримки з боку держави.

Зауважимо, що безпека бізнесу є складовою частиною національної безпеки країни і їй належить відповідна роль у формуванні політики безпеки держави. З огляду на це безпека бізнесу набуває ознак самостійного виду суспільних взаємовідносин, що вимагає для її виконання професійно підготовлених фахівців.

Слід зазначити, що сьогодні в країні діють сотні підприємств, основу господарської (підприємницької) діяльності яких становлять послуги безпеки. У сфері безпеки задіяно більше 1 млн фахівців. У цьому зв'язку, зауважимо, що практично кожний другий заклад вищої освіти країни включив до своїх навчальних планів дисципліни з безпеки бізнесу за напрямками відповідно до свого профілю. Частина

зкладів вищої освіти започаткувала підготовку фахівців з безпеки бізнесу на рівні спеціалізації, а окремі з них – на рівні спеціальності.

Зокрема, з метою створення в Україні системи підготовки фахівців для забезпечення безпеки підприємництва з ініціативи Українського союзу промисловців та підприємців введено нову спеціальність «Управління фінансово-економічною безпекою» освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр».

Україна перша серед країн СНД відкрила підготовку фахівців та науковців з фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання. У Національному класифікаторі професій визначена низка професій для фахівців з безпеки. Це група професій «Професіонали»:

2414 – професіонали з питань фінансово-економічної безпеки підприємств, установ, організацій;

2414.1 – наукові співробітники (фінансово-економічна безпека підприємств, установ, організацій);

2414.2 – професіонали фінансово-економічної безпеки;

2414.2 – аналітики з питань фінансово-економічної безпеки.

Група професій «Фахівці»:

3450 – інспектори воєнізованої охорони;

3411 – фахівці з фінансово-економічної безпеки;

3450 – фахівці з організації майнової та особистої безпеки (ДКХП 1);

3450 – приватні детективи.

У цьому зв'язку необхідно зауважити, що кафедра загальноправових дисциплін КНТЕУ, починаючи з 2003 р. (тоді кафедра правознавства) започаткувала підготовку юристів за спеціалізацією «Правове забезпечення безпеки підприємницької діяльності» і перший випуск здійснила у 2006 році. На даний час кафедра здійснила більше п'ятнадцяти випусків таких фахівців денної і заочної форми навчання. Основне їх призначення це забезпечення правового регулювання заходів безпеки в діяльності комерційних підприємств та банків. Відповідно до кваліфікаційних вимог, особи, що мають підготовку за таким професійним спрямуванням можуть займати посади юрисконсультів юридичних підрозділів та підрозділів безпеки суб'єктів господарювання, юрисконсультів-аналітиків підрозділів інформаційного забезпечення діяльності суб'єктів господарювання, а також інші посади відповідно до свого фаху.

Фахова підготовка з вказаної спеціалізації здійснюється на 4 курсі бакалаврату та 1 і 2 курсах магістратури. Студенти вивчають цілий ряд спеціальних дисциплін, зокрема, «Правове регулювання безпеки підприємницької діяльності», «Охорона та охоронна діяльність», «Організація безпеки підприємницької діяльності», «Безпека кадрової роботи» «Правове забезпечення фінансової та економічної безпеки», «Правове забезпечення інформаційної безпеки», «Комерційна розвідка та внутрішня безпека на підприємстві». Для забезпечення підготовки зазначених фахівців в університеті підготовлено якісне інформаційне та методичне забезпечення, зокрема видано 12 навчальних та навчально-методичних посібників, та різного ряду методичні рекомендації.

Зокрема, це видані останнім часом посібники «Правове регулювання безпеки підприємницької діяльності», «Правові засади державного управління економікою України», «Комерційна розвідка та внутрішня безпека на підприємстві», «Організаційно-правові засади безпеки підприємницької діяльності (в таблицях і схемах)», «Методичні рекомендації та завдання до самостійної роботи студентів з безпекознавчих дисциплін», Методичні рекомендації до самостійної роботи студентів з навчальної дисципліни «Комерційна розвідка та внутрішня безпека на підприємстві».

Сьогодні в КНТЕУ розробляється стандарт вищої освіти для спеціалізації «Правове забезпечення безпеки підприємницької діяльності» на основі Законів України «Про вищу освіту» та «Про освіту», «Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в європейському просторі вищої освіти» – *StandardsandGuidelinesforQuality-AssuranceintheEuropeanHigherEducationArea*, Положення про організацію освітнього процесу здобуття першого (бакалаврського) і другого (магістерського) рівнів вищої освіти у КНТЕУ, Положення про оцінювання успішності здобувачів ступенів вищої освіти «бакалавр», «магістр» в КНТЕУ, Положення про проведення практики студентів у КНТЕУ, Положення про атестаційну комісію з атестації здобувачів вищої освіти у КНТЕУ.

Наведені матеріали забезпечать підготовку фахівців-безпекознавців на більш високому рівні.

Крегул Ю.І., к.ю.н., професор
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна

Радченко О.Ю., к.ю.н., помічник судді
Господарський суд Житомирської області,
м. Житомир

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Сьогодні питання охорони та захисту прав споживачів фінансових послуг у сучасному світі зайняли чільне місце і стали вже не просто юридичними чи комерційними, а внаслідок загальної глобалізації сучасної економіки, ці питання, вирішення яких вимагає стратегічних комплексних підходів, деталі більше стають загальнодержавними, а тому роль органів публічної адміністрації у забезпеченні захисту прав споживачів фінансових послуг за умов поглиблення ринкових перетворень зростає.

За сучасних суспільно-економічних потрясінь все більш очевидно стає необхідність комплексного наукового вивчення й аналізу правових засад, теорії та практики здійснення адміністративно-правового забезпечення захисту прав споживачів фінансових послуг, розроблення пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення організаційно-структурної системи суб'єктів адміністративних відносин у сфері забезпечення захисту прав споживачів фінансових послуг та пошук нових шляхів оптимізації форм і методів у цій сфері.

Зазначимо також, що приведення нормативно-правової бази нашої держави у сфері забезпечення захисту прав споживачів фінансових послуг до міжнародних стандартів є одним із зобов'язань, взятих Україною перед Європейським Союзом. Одним із напрямів реалізації цих зобов'язань є формування належної системи державних органів, які б могли ефективно забезпечувати захист прав споживачів фінансових послуг.

Недостатній обсяг повноважень органів державної влади у сфері забезпечення прав споживачів фінансових послуг, недосконалий правовий механізм співпраці та координації діяльності між органами, що здійснюють державне регулювання у сфері захисту прав споживачів фінансових послуг, а також невідповідність нормативно-правових

актів, що регулюють питання сьогодення, призводять до неефективного здійснення органами державної влади своїх повноважень.

Вирішення низки зазначених проблем у значній мірі залежить від ефективності функціонування державних органів, що здійснюють адміністративно-правовий вплив у сфері забезпечення захисту прав споживачів фінансових послуг в Україні. Враховуючи, що наразі система органів, які здійснюють державне управління в споживчій сфері фінансових послуг в Україні є неефективною, а тому потребує пошуку оптимальної моделі функціонування.

Досліджуючи означену проблему можемо виділити наступну систему суб'єктів забезпечення захисту прав споживачів фінансових послуг в залежності від їх функціонального наповнення. Перша група – це органи загальної компетенції, такі як Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство економічного розвитку і торгівлі, Міністерство аграрної політики та продовольства України, центральні органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування. Друга група – суди, а третя – це органи зі спеціальними повноваженнями щодо забезпечення захисту прав споживачів фінансових послуг, а саме Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, Національний банк України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг та Антимонопольний комітет України.

Ми вважаємо, що дану групу варто розглянути більш детально, так як повноваження державних органів цієї групи спрямовані саме для здійснення нагляду та контролю у сфері захисту прав споживачів фінансових послуг.

Слід зазначити те, що Закон України «Про захист прав споживачів», який серед іншого передбачає здійснення захисту прав споживачів центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного контролю за додержанням законодавства про захист прав споживачів [1].

Так, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 10.09.2014 р. № 442 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» з метою оптимізації системи центральних органів виконавчої влади та відповідно до пунктів 9 і 9¹ статті 116 Конституції України Кабінет Міністрів України постановив утворити Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів[2].

Разом з тим, державне регулювання діяльності з надання фінансових послуг споживачам здійснюється відповідно до Закону України

«Про фінансові послуги та держане регулювання ринків фінансових послуг», де статтею 21 передбачено виключний перелік державних органів, що здійснюють державне регулювання ринків фінансових послуг залежно від сфер регулювання та інших законів України [3].

На нашу думку, викладене є наслідком відсутності комплексного науково розробленого підходу до побудови системи державних органів, які покликані забезпечувати захист прав споживачів фінансових послуг.

Висновок, система державних органів, на яких державою покладено повноваження щодо забезпечення захисту прав споживачів фінансових послуг є надзвичайно розгалуженою та потребує відповідних законодавчих змін, які полягають у належному законодавчому закріпленні їх правового становища, розмежуванні повноважень та врегульованні взаємодії, а також, які зможуть посилити захист прав споживачів фінансових послуг, надати додаткові важелі впливу для органів публічного адміністрування у сфері захисту прав споживачів фінансових послуг, забезпечать необхідні гарантії для споживачів у даній сфері та сприятимуть посиленню принципу доступності звернення споживача фінансових послуг до державних органів, які повинні йому цей захист забезпечувати.

Таким чином, створення державної системи захисту прав споживачів фінансових послуг, удосконалення нормативно-правових актів, які повинні відповідати інтеграційним процесам, а також гармонізація законодавства України в сфері фінансових послуг до норм ЄС у цій сфері з урахуванням універсальних принципів щодо захисту прав споживачів фінансових послуг, це існуюча необхідність, яка викликана вимогами сьогодення.

Список використаних джерел

1. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 р. №1023-ХІІ. Дата оновлення: 10.06.2017. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12

2. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Постанова КМУ від 10.09.2014 № 442. Дата оновлення: 13.01.2017. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-п> (дата звернення: 07.05.2017).

3. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001р. № 2664-ІІІ. Дата оновлення: 01.01.2017. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14> (дата звернення: 10.05.2017).

*Мушенко В.В., к.ю.н., доц.,
Київський національний
торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна*

БЮДЖЕТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Державне фінансове регулювання суспільних відносин за допомогою норм права є «одним із вагомих інструментів впливу на соціально-економічний розвиток країни» [1, с. 5]. Забезпечення цілеспрямованого впливу на темпи та якість економічного зростання потребує формування відповідної системи бюджетного регулювання, спрямованої на забезпечення безпеки розвитку суспільних фінансово-економічних відносин, їх перетворень та удосконалення.

У дослідженні проблематики бюджетного регулювання безпеки екологічних відносин у процесі виробництва сільськогосподарської продукції, нами здійснено спробу охарактеризувати бюджетний механізм підтримки безпечного природокористування та захисту природних ресурсів. Методом дослідження обрано здійснення аналізу нормативно-правового акту Кабінету Міністрів України (надалі – КМ України).

Метою дослідження є характеристика окремих сучасних аспектів бюджетного регулювання безпеки довкілля та раціонального використання природних ресурсів у процесі провадження сільськогосподарської діяльності.

Отже, для збереження такого важливого біологічного ресурсу як землі сільськогосподарського призначення, КМ України прийнято постанову від 02.03.2011 р. № 180, якою затверджено Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансування заходів із захисту, відтворення та підвищення родючості ґрунтів [2].

Зазначений порядок визначає механізм використання коштів, передбачених у Державному бюджеті України (надалі – ДБ України) для головного розпорядника бюджетних коштів – Міністерства аграрної політики та продовольства України (надалі – Мінагрополітики) за програмою «Фінансування заходів по захисту, відтворенню та підвищенню родючості ґрунтів». Особливістю такого правового

забезпечення безпеки через бюджетний механізм є спрямування бюджетних коштів на виплату у поточному бюджетному періоді компенсації витрат, пов'язаних із здійсненням заходів з вапнування дуже сильнокислих та сильнокислих ґрунтів суб'єктам господарювання незалежно від організаційно-правової форми і форми власності, які займаються на постійній основі виробництвом товарної сільськогосподарської продукції.

Бюджетна компенсація надається на такі витрати: 1) оплату робіт з виготовлення проектно-кошторисної документації; 2) оплату вартості меліорантів – вапняків природних, вапняків, дефекату, крейди, туфів, сапонітів, мергелів, доломітового борошна (доломіту), фосфоритів, вапняково-сірчанних сумішей, залізо-кальцієвого шламу; 3) оплату перевезення меліорантів, їх внесення (розкидання та загортання) у ґрунт [2].

Характеризуючи організаційно-правові засади здійснення такого виду бюджетної підтримки безпечного стану ґрунтів, слід звернути увагу на фінансово-процесуальний механізм її отримання. Отже, компенсація надається на конкурсній основі сільськогосподарським підприємствам, які відповідно до наявної проектно-кошторисної документації, що розробляється спеціалізованими обласними державними технологічними центрами охорони родючості ґрунтів і якості продукції, здійснили заходи з вапнування ґрунтів.

Процедура отримання компенсації сільськогосподарськими підприємствами здійснюється шляхом надання наступних документів: 1) заяви; 2) копії проектно-кошторисної документації на здійснення заходів з вапнування ґрунтів; 3) акта приймання робіт з вапнування ґрунтів за формою, встановленою Мінагрополітики; 4) копії довідки про включення до Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України; 5) довідки відповідних органів державної фіскальної служби про відсутність (наявність) заборгованості із сплати податків і зборів до ДБ України [2].

Слід зазначити, що не має будь-яких авторських заперечень нормативна позиція про те, що компенсація не надається таким сільськогосподарським підприємствам: 1) визнаних банкрутами; 2) щодо яких порушено справу про банкрутство; 3) перебувають у стадії реорганізації чи ліквідації. Однак, на нашу думку, частково дискусійною є позиція КМ України щодо відмову в отриманні компенсації сільськогосподарським підприємствам, які «мають прострочену більш як півроку заборгованість із сплати податків і зборів до ДБ України» [2].

Звертаючись до результатів власних досліджень щодо побудови та дії механізму оподаткування та особливостей його застосування щодо сільськогосподарських виробників слід зазначити наступне. Особливості сучасного механізму вітчизняного оподаткування ПДВ передбачають можливість виникнення податкового зобов'язання без отримання реального доходу. Оскільки податкове зобов'язання у такому випадку настає по першій події, якою може бути відвантаження продукції без отримання її оплати [3]. Крім того, саме відсутність оборотних коштів у сільськогосподарського підприємства може скластись по причині, зокрема фінансування заходів по захисту, відтворенню та підвищенню родючості ґрунтів, а здійснення інших заходів забезпечення екологічної безпеки у процесі власної виробничої діяльності.

Виходячи з цього, нами вважається за доцільне не відносити тимчасову заборгованість сільськогосподарського підприємства по сплаті податків до ДБ України (особливо у зимово-весняний період) до причин, по яких відмовляється такому підприємству надання державою компенсації за здійснені заходи щодо поліпшення якісного стану чи відновлення природних ресурсів, або за здійснення інших заходів бюджетного забезпечення природоресурсної та екологічної безпеки при здійсненні сільськогосподарської виробничої діяльності. Зазначена позиція повинна враховуватись у процесі подальшого правового регулювання усіх типів відносин бюджетної підтримки безпеки природокористування та збереження довкілля у процесі сільськогосподарського виробництва в Україні.

Список використаних джерел

1. Державне фінансове регулювання економічних перетворень: монографія. І. Я. Чугунов, А. В. Павелко, Т. В. Канєва, та ін. ; за заг. ред. А.А. Мазаракі. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. 376 с.

2. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансування заходів із захисту, відтворення та підвищення родючості ґрунтів: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.03.2011. № 180. Офіційний вісник України. 2011. № 16. ст. 668.

3. Податковий кодекс України: від 02.12. 2010 № 2755-VI. (Редакція станом на 01.09. 2018). URL. : <http://zakon3.rada.gov.ua>

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Унаслідок запровадження ринкових відносин банківська система стає важливою ланкою у сфері фінансово-господарських відносин, що забезпечує функціонування всього господарського комплексу країни. Однак через цілу низку чинників та обставин упродовж останніх років відбувається стрімкий процес криміналізації банківської системи.

Різке загострення криміногенної ситуації у банківській системі України зумовлене, насамперед, негативними наслідками розпаду єдиної державної банківської системи, недосконалістю чинної нормативно-правової бази з питань функціонування банківських структур у нових економічних умовах.

Серед обставин, які сприяють скоєнню правопорушень у сфері банківської діяльності, можна виділити:

- організаційно-управлінські (відсутність спеціалістів у галузі розробки методології, організації банківської діяльності в нових економічних умовах, невизначеність чіткої концепції структурної побудови системи контролю, взаємовідносин комерційних банків з НБУ, правоохоронними та іншими контролюючими органами);
- соціально-економічні (порушення господарських зв'язків між глибоко інтегрованими підприємствами, розбалансування фінансової системи, криза платежів тощо);
- нормативно-правові (недосконалість чинного законодавства і відомчих нормативно-правових актів з питань регулювання сфери банківської діяльності).

За таких обставин суб'єкти підприємницької діяльності все частіше стають об'єктами різних видів загроз. Тому об'єктивно сформувався необхідність впровадження заходів безпеки бізнесу, спрямованих на створення протидії таким загрозам

Нагальні питання безпеки підприємницької діяльності загалом, і банківської безпеки, зокрема, потрапили у сферу зацікавленості представників української науки відносно недавно. Передумовою виникнення та постійного посилення уваги до цих проблем є масштабна криза української економіки, що охопила всі сфери

тастала суттєвою перешкодою на шляху до забезпечення сталого розвитку економіки та суспільства.

Забезпечення безпеки банку – це діяльність його посадовців, спеціального підрозділу власної безпеки, державних правоохоронних органів та інших структур, спрямована на запобігання можливого порушення його нормального функціонування. Ціллю забезпечення безпеки банку є захист його власності та працівників від зовнішніх та внутрішніх загроз, запобігання правопорушень, негативних проявів і виникнення надзвичайних ситуацій [1, с. 8].

Безпеку банку слід розглядати як сукупність умов, при яких потенційно небезпечні для банку дії або обставини попереджені або зведені до такого рівня, при якому вони не здатні завдати шкоди встановленим порядком функціонування банку, збереженню та відтворенню його майна та інфраструктури і перешкодити досягненню банком статутних цілей.

У «Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері» зазначено, що в умовах випереджувальних темпів розвитку банківського сектору в докризовий період відбувалося поступове накопичення дисбалансів внаслідок орієнтації банків на швидке отримання прибутків та збільшення частки такого сектору на ринку капіталу без проведення адекватної оцінки ризиків, що збільшило частку споживчих кредитів у балансах банків. Уникнути кризових явищ у банківській сфері можливо шляхом проведення політики, спрямованої на стимулювання банківського сектору до спрямування кредитних коштів насамперед на розвиток реального сектору економіки за визначеними» Програмою економічних реформ пріоритетними напрямками, удосконалення механізму здійснення нагляду за банківським сектором та посилення ризик-менеджменту в банках» [2].

Сутність безпеки банківської діяльності, на думку Д.А. Артеменка, полягає в забезпеченні організаційно-управлінських, режимних, технічних і профілактичних заходів, які гарантують якісний захист прав та інтересів банку, зростання статутного капіталу, підвищення ліквідності активів, забезпечення поворотності кредитів, збереження фінансових і матеріальних цінностей [3, с. 45]

Без подальшого розвитку вітчизняного стратегічно важливого напрямку – забезпечення безпеки банківської діяльності, як зазначають автори підручника «Банківська безпека» [1, с. 10], постає можливість втратити всю діяльність і ефективність у цій справі тому, що занадто велика кількість публікацій орієнтована на закордонні видання та досвід у цій справі.

Значимість підвищеної уваги до проблематики забезпечення безпеки в банківській сфері зумовлена унікальністю банків, їх особливим місцем і роллю у фінансовій системі. Аджевони не лише формують ринки кредитів, цінних паперів і валютний ринок країни, беруть активну участь у створенні та функціонуванні товарних, фондових і валютних бірж, а й мають необхідну інформацію про фінансовий стан підприємств та організацій, кон'юнктуру фондового, кредитного й валютного ринків [4, с. 38].

Визначивши основні поняття та категорії банківської безпеки, дослідник М.І. Зубок стверджує, що організація банківського бізнесу здійснюється у внутрішньополітичних, правових, економічних та соціальних умовах, а банківська безпека повинна створювати умови для адекватної обставинам, своєчасної, планової, ефективної роботи окремої банківської установи та системи в цілому [5, с. 28].

Серед кримінологічних загроз В. М. Заплатинський виділяє діяльність організованої злочинності (злочинних угруповань), характерними ознаками якої є: ієрархічна організаційна побудова; корупційність; масштабність злочинної діяльності, включаючи вихід за кордон і зв'язок з міжнародною мафією; згуртованість на конкретній злочинній основі; відпрацьована система захисту від правоохоронних органів [6, с. 28].

Список використаних джерел

1. Банківська безпека: підручник / Корченко А. О., Скачек Л. М., Хорошко В. О. / за заг. ред. В. О. Хорошка. – Київ: ПВП «Задруга», 2004. – 185 с.
2. Про затвердження Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері : розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.08.2004 р. № 1094. *Зібрання урядових нормативних актів України*. 2004. – № 32. – Ст. 642.
3. Артеменко Д. А. Характеристика та класифікація загроз у банківській системі України. *Стратегічна панорама*. 2004. № 4. С. 44–50.
4. Горелова Л. В., Косов С. Н. *Управление финансовыми рисками как фактор стабильности экономики*. Вестник Екатеринбургского института. – 2011. – № 3. – С. 38–43.
5. Зубок М. І. *Безпека банківської діяльності: навч. посіб.* – Київ: Київ. нац. економ. ун-т, 2003. – 156 с.
6. Заплатинський В. М. *Основи кримінологічної безпеки сучасного бізнесу : навч. посіб.* – Київ : Київ. нац. торг.-економ. ун-т, 2000. – 141 с.

ПРАВОВА ОХОРОНА ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ У ТРАНСПОРТНІЙ СФЕРІ

Стаття 16 Конституції України встановлює, що забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, збереження генофонду українського народу є обов'язком держави [1]. Реалізація даної функції здійснюється державою через охорону атмосферного повітря від шкідливого впливу забруднюючих речовин, що знаходяться у вмісті відпрацьованих газів транспортних засобів.

Атмосферне повітря – необхідна фізична і біологічна умова існування людини та джерело життя на Землі, яке у природному стані складається з суміші газів: це переважно азот (понад 78%), кисень (близько 20%), а також аргон, вуглекислий газ, водень, гелій, неон, озон, пил, водяна пара та деякі інші речовини [2]. Науково-технічний прогрес розширив масштаби використання ресурсів та властивостей атмосферного повітря. Але водночас значно зростає і негативний антропогенний вплив на атмосферне повітря. Масштаби його забруднення відходами виробництва набули загрозливого характеру для здоров'я людини, озонового шару, погоди та клімату нашої планети.

Варто зазначити, що наукові дослідження з проблематики екологічного стану атмосферного повітря здійснювали І. О. Александров, Г.І. Балюк, М.М. Бринчук, Т.М. Жиравецький, С.В. Князь, О.В. Кравченко, Д.О. Лазненко, О.В. Логачова, С.В. Сидоренко, О.М. Теліженко, М.Ф. Тіщенко та багато інших. Однак вимоги та особливості щодо організації та здійснення захисту атмосферного повітря від забруднюючих речовин у відпрацьованих газах транспортних засобів практично не розкриті та потребують розширених і комплексних наукових досліджень.

З появою об'єктивної необхідності захисту атмосфери і створенні технічних засобів такого захисту і контролю за забрудненням в міжнародному праві стали формуватися норми заборони транскордонного забруднення повітря. В листопаді 1979 р. була укладена багатостороння Конвенція про транскордонне забруднення повітря на великі відстані, яка стала значним досягненням в сфері міжнародно-

правового регулювання транскордонного забруднення, яка вступила в силу в 16 березня 1983 року. Сторонами угоди є більшість Європейських країн включаючи Україну, Білорусь та Росію, та Канада і США.

Уряди європейських країн лише на початку 90-х років минулого століття почали розробляти систему заходів для поліпшення екологічної безпеки. Виробників автомобілів і автомобільних двигунів зобов'язали поетапно вдосконалювати свою продукцію з метою зменшення шкідливих викидів у вихлопних газах [6].

У чинному законодавстві України поняття «забруднююча речовина» визначається як речовина хімічного або біологічного походження, що присутня або надходить в атмосферне повітря і може прямо або опосередковано справляти негативний вплив на здоров'я людини та стан навколишнього природного середовища [3].

Таким чином, нормативи вмісту забруднюючих речовин у відпрацьованих газах транспортних засобів – це гранично допустима кількість забруднюючої речовини, що відводиться в навколишнє середовище, та чинить на нього негативний вплив.

Чинна в Україні система правових, економічних, економіко-організаційних, інституційних, нормативних і дозвільних інструментів і механізмів у більшості лише частково відповідає усталеним підходам і виробленим стандартам до здійснення природоохоронної діяльності країнами ЄС. Це стосується як системи екологічного права, так і механізмів його застосування, підходів до організації та здійснення екологічно відповідальної економічної і господарської діяльності [5].

До найбільш поширених і небезпечних забруднюючих речовин які підлягають регулюванню, відносяться: оксиди азоту, бенз(а)пірен, діоксид та інші сполуки сірки, оксид вуглецю, озон, речовини у вигляді суспендованих твердих частинок (мікрочастинки та волокна), свинець та його сполуки, формальдегід, метали та їх сполуки, органічні аміни, леткі органічні сполуки, стійкі органічні сполуки хлор, бром та їх сполуки, фтор та його сполуки, ціаніди, фреони, арсен та його сполуки.

Для оцінки стану забруднення атмосферного повітря встановлюються нормативи екологічної безпеки атмосферного повітря та нормативи гранично допустимих викидів в атмосферне повітря забруднюючих речовин, рівні шкідливого впливу фізичних та біологічних факторів у межах населених пунктів, у рекреаційних зонах, в інших місцях проживання, постійного чи тимчасового перебування людей, об'єктах навколишнього природного середовища.

Порядок розроблення та затвердження цих нормативів регулюється Постановою Кабінету Міністрів України від 13 березня 2002 року № 303 [7].

Вміст забруднюючих речовин у відпрацьованих газах автомобілів регламентуються Правилами ЄЕК ООН та державними стандартами ДСТУ 4276 (Норми і методи вимірювань димності відпрацьованих газів автомобілів з дизелями або газодизелями) і ДСТУ 4277 (Норми і методи вимірювань вмісту оксиду вуглецю та вуглеводів у відпрацьованих газах автомобілів з двигунами, що працюють на бензині або газовому паливі).

Ці стандарти розроблено з метою створення нормативної бази для контролю екологічних показників в умовах експлуатації автомобілів, двигуни яких працюють на традиційному або альтернативному пальному та димності автомобілів з дизелями і газодизелями.

Нормативи гранично допустимих концентрацій забруднюючих речовин у навколишньому природному середовищі та рівні шкідливих фізичних та біологічних впливів на нього є єдиними для всієї території України. Ці нормативи визначаються за методикою, яка затверджується Мінприродою України з метою забезпечення вимог національного законодавства і законодавства Європейського Союзу.

Реформа системи моніторингу може вирішити питання недостатньої інформованості громад, включаючи органи влади, про стан довкілля, у т.ч з використанням веб-технологій. У ході реформування державної системи моніторингу довкілля має бути забезпечено безперервність спостережень за складовими довкілля, максимальне використання наявних структур системи моніторингу, а також розроблення механізмів оптимізації фінансування підтримки функціонування та розвитку системи моніторингу.

Таким чином, аналіз поточної ситуації з приведення вітчизняних природоохоронних практик із захисту атмосферного повітря у відповідність до стандартів Євросоюзу засвідчує, що комплексність проблематики і відсутність напрацьованих механізмів регулювання екологічного стану атмосферного повітря, які забезпечували б прогнозовану якість атмосферного повітря і дотримання природоохоронних стандартів, не дасть можливості Україні у найближчій перспективі гармонізувати природоохоронне законодавство, а ще більше – його дотримання, з Європейським природоохоронним правом.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 року № 254к-96-ВР // Відомості Верховної Ради України – 1996. – № 30. – ст. 141.

2. Екологічна політика та право України на шляху до європейської інтеграції / за ред. О. І. Бондаря, 2015. – 171 с.
3. Про охорону атмосферного повітря: Закон України від 16 жовтня 1992 р. № 2707-12 // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 50 – Ст. 678.
4. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 р. № 1264-12//Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 41 – Ст. 546.
5. Про Порядок розроблення та затвердження нормативів екологічної безпеки атмосферного повітря : Постанова Кабінету Міністрів України від 13 березня 2002 року № 299 // Офіц. вісн. України. – 2002. – № 12. – Ст. 571.
6. Угода про прийняття єдиних технічних приписів для колісних транспортних засобів, предметів обладнання та частин, які можуть бути встановлені та/або використані на колісних транспортних засобах, і про умови взаємного визнання офіційних затверджень, виданих на основі цих приписів. – Режим доступу: zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_343 (дата звернення 27.08.20018).
7. Про затвердження переліку найбільш поширених і небезпечних забруднюючих речовин, викиди яких в атмосферне повітря підлягають регулюванню: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2001 р. № 1598. – Режим доступу: search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/КР011598.html.

Шведова Г.Л., к.ю.н., доц.,
Київський національний
торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ЗАГРОЗИ ОБ'ЄКТАМ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УКРАЇНІ

Сучасна українська держава опинилась в умовах, у яких питанням захисту критичної інфраструктури має приділятися більш пильна увага. Реформування системи забезпечення національної безпеки сьогодні стало одним із найактуальніших питань в Україні з огляду динаміки соціальних, економічних, політичних процесів, що відбуваються у світі.

Виходячи з того, що до об'єктів критичної інфраструктури (далі – КІ) закон відносить підприємства, діяльність яких безпосередньо пов'язана з технологічними процесами, що мають велике значення для економіки, функціонування суспільства та безпеки населення, виведення з ладу або порушення функціонування яких може справити негативний вплив на стан національної безпеки і оборони України, можна зробити висновок, що процеси, які тривають в економіці, напряду пов'язані з безпекою цих об'єктів [1].

На думку професора В. І. Шакуна, саме економічна організована злочинність протягом останніх років завдяки корупції дискредитує державу, сприяє залученню частини чиновників до кримінальних структур, що дає їм можливість встановлювати контроль над найприбутковішими галузями економіки. Вчений робить справедливий висновок про те, що тіньова економіка стала матеріальною основою, на якій формується кримінальна структура корупції [2, с. 42–43].

Професор З. С. Варналій найнебезпечнішою інституціональною загрозою національній безпеці України вважає корупцію. Особливості корупції в Україні, на думку професора, полягають в тому, що вона не протистоїть формальній економіці, а існує в ній, слугуючи закономірним наслідком легальних статусів господарюючих суб'єктів, в тому числі об'єктів КІ. А корупційні відносини ґрунтуються на можливості використати будь-яке суспільне благо для тіньового обороту у власних інтересах [3, с. 60–61].

Дані висновки підтверджує той приклад, коли співробітники СБУ у ході реалізації комплексу заходів із захисту критичної інфраструктури залізничної галузі держави викрили корупційний механізм привласнення державних коштів посадовцями низки комерційних структур та структурних підрозділів ПАТ «Укрзалізниця», що створювало загрозу безпечній діяльності залізниці [4].

Постійний представник МВФ в Україні Й. Монглан оцінює втрати від корупції в 2% ВВП, про що він повідомив на Ukrainian-InvestmentForum 03.11.2017 р.

Серед причин поширеності корупції виділяють ряд кризових економічних явищ, коли в умовах спаду обсягів виробництва дедалі більше підприємств, юридичних і фізичних осіб вимушені брати кредити, дотації. За таких обставин збільшується кількість звернень до чиновників відповідних міністерств і відомств, внаслідок чого корупція стає всеосяжною. Також до причин відносять тінізацію економіки, яка підриває засади державності, функціонування державного апарату, оскільки однією з умов її наявності є поширеність підкупу працівників державних органів.

Вважається, що корупція як соціальне явище існує в певних інституціональних межах, у яких економічні, правові, соціальні процеси впливають на неї, а вона чинить зворотній вплив на них [5, с. 42]. Визначальний вплив на рівень і динаміку корупції в Україні мають економічні фактори, передусім, неврегульованість відносин власності й «тіньова» економічна діяльність. Саме у сфері економіки зароджуються корупційні відносини, що є матеріальним підґрунтям цього явища. Корупція в нашій державі з явища поступово перетворюється на системну діяльність як істотну складову національної економіки. Аналіз стану корупції може стати дієвим інструментом ефективного управління економікою.

Визнає корупцію загрозою економічної безпеки як складової безпеки національної, і професор І. І. Мазур. Тому належне функціонування окремих об'єктів критичної інфраструктури напряму залежить від ефективності детінізації національної економіки та формування антикорупційної політики. Цей висновок підтверджує і встановлений професором І. І. Мазур взаємозв'язок тіньової економіки та корупції: «Тіньова економіка є фінансовим підґрунтям корупції, а корупція – механізмом забезпечення функціонування тіньової економіки» [6, с. 133–134]. Корупція визнається способом комерціалізації посадовими особами своїх службових обов'язків.

Поряд з цим передумовами високого рівня тінізації національної економіки визнаються неефективний інституціональний базис регулювання підприємництва та незадовільні умови здійснення підприємницької діяльності.

На думку професора І. В. Розпутенка, злочинні угруповання активно проникли у господарську діяльність стратегічно важливих підприємств, передусім у паливно-енергетичному комплексі, з метою створення комерційних структур, чинять тиск на вибір експортерів стратегічно важливої сировини, обсягів реалізації, розподіл коштів, отриманих від експорту. За допомогою корупційних схем такі угруповання розподіляють сфери впливу в цих галузях між собою [7, с. 160]. Пов'язують проблему корупції з економічною безпекою держави й інші автори, коли суб'єкти корупції не можуть існувати без офіційної економіки.

Професор О. В. Тихонова визнає, що ряд корупційних ризиків становлять суттєву загрозу фінансовій безпеці держави. Зокрема, неузгодженість, а інколи і відсутність процедури скасування процесів адміністрування та ліквідації банків, створюють безпосередню загрозу стабільності цієї сфери в державі, а відповідно, – і загрозу безпеці цього виду об'єктів КІ [8, с. 168, 170].

Масштаби поширення корупції залишаються найбільшою загрозою для соціально-економічного розвитку і безпеки України. Однією з найбільш корумпованих сфер стратегічної економічної діяльності в Україні визнається містобудування. Внаслідок швидкої окупності інвестицій явище корупції у сфері містобудівної діяльності протягом останніх років набуло злочинних масштабів.

Корумповані зв'язки, які тісно налагоджені в органах законодавчої, виконавчої та судової влади, призводять до встановлення залежності їх від кримінальних структур, що забезпечує прийняття необхідних для цих структур рішень. Такі зв'язки становлять серйозну загрозу як національній, так і міжнародній безпеці, в тому числі безпеці об'єктів КІ.

Адже на сьогодні злочинні організації з корумпованими зв'язками продовжують контролювати левову частку тіньового капіталу, протиправну діяльність, пов'язану з розкраданням бюджетних коштів, відмиванням злочинних доходів. І кількість таких організацій за останні роки збільшилась в 2 рази [9, с. 69]. Науковці та практики вважають, що організована злочинність в Україні трансформувалась в значну силу зі складною системою корумпованих зв'язків. О. Ф. Долженков зауважує, що корупція як невід'ємна складова інфраструктури організованої злочинності виявляється, насамперед, у сфері економіки [10, с. 102].

Справедливим є висновок про те, що сучасна криміногенна ситуація в Україні – якісно новий феномен, як за масштабами злочинних виявів, так і за ступенем їх руйнівного впливу на життєдіяльність суспільства, об'єкти критичної інфраструктури, адже протягом останніх років відбулась трансформація організованої злочинності в нашій країні, використовуються нові технічні засоби для здійснення протиправної діяльності [11, с. 159].

Серед пріоритетних заходів із подолання корупції виділяють активну детінізацію економіки, що передбачає: виявлення та знешкодження економічного підґрунтя організованої злочинності в найбільш прибуткових стратегічних сферах (бюджетній, податковій, зовнішньоекономічній, кредитно-банківській); налагодження ефективного механізму повернення незаконно одержаних (виведених у тінь) коштів (активів).

Кожна держава визначає свій перелік об'єктів критичної інфраструктури, зважаючи на критичність окремих секторів та важливість певних послуг для економіки держави та безпеки її суспільства, та виявляє свої потенційні загрози для таких об'єктів. Отже, доведено, що для нашої держави серед інших небезпек корупційні ризики створюють найсерйознішу загрозу стабільній і безпечній діяльності багатьох об'єктів критичної інфраструктури.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 05 жовтня 2017 року. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2163-19
2. Шакун В. І. Тіньова економіка як джерело корупції // Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі. Матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 8 груд. 2017 р.). [Редкол. В. В. Черней, В. В. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. – С. 42–46.
3. Варналій З. С. Корупція як інституціональна загроза національній безпеці України. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі. Матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 8 груд. 2017 р.). [Редкол. В. В. Черней, В. В. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. – С. 59–63.
4. СБУ викрила багатомільйонні розкрадання коштів під час закупівлі запасних частин підрозділами укрзалізниці. Офіційний веб-портал проекту «Залізниця без корупції». – Режим доступу: <http://zbk.org.ua/2018/02/16/sbu-vikrila-bagatomiljonni-rozkradannya-koshtiv-pid-chas-zakupivli-zapasnix-chastin-pidrozdilami-ukrzaliznici/>
5. Мандебура В. О. Корупція: інституційна сутність та механізми подолання : монографія. – Київ : Парламентське видавництво, 2017. – 488 с.
6. Мазур І.І. Антикорупційна політика в системі детінізації економіки. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі. Матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 8 груд. 2017 р.). [Редкол. В. В. Черней, В. В. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. – С. 133–135.
7. Розпутенко І. В. Особливості корупції в Україні. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі. Матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 8 груд. 2017 р.). [Редкол. В. В. Черней, В. В. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. – С. 158–161.
8. Тихонова О.В. Корупційні ризики в процесі ліквідації банківських установ. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі. Матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 8 груд. 2017 р.). [Редкол. В. В. Черней, В. В. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2017. – С. 168–170.
9. Юрченко О. М. Національне антикорупційне бюро: перспективи діяльності. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією. 2014. – № 2(33). – С. 69–73.

10. Долженков О.Ф. Корупція як чинник організованої злочинності. Корупція: регіональні та галузеві тенденції : Зб. наук. ст. / За ред. М.П. Орзіха, В.М. Дрьоміна. – Одеса, 2003. – С. 102–107.

11. Катеринчук І. П. Вступне слово. Кримінальна розвідка: методологія, законодавство, зарубіжний досвід і матеріалами Міжнар. наук.-практ. конф., Одеса, 29 квітн. 2016 р.). – Одеса: ОДУВС, 2016. – 184 с.

Шестопалова Л.М., к.ю.н., с.н.с.,
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна

ЮРИДИЧНИЙ ЗМІСТ ОСНОВНИХ ТЕРМІНІВ ТЕЗАУРУСУ БЕЗПЕКОЗНАВСТВА

Усі ключові поняття безпекознавства є взаємозалежними і, разом із тим, відносно самостійними. Розкриття сутності безпеки та забезпечення безпеки можливо лише із з'ясування змісту і сутності наявності небезпеки.

Словники під *небезпекою* зазвичай розуміють погрозу заподіяння комусь шкоди, можливість настання якої близька до здійснення, у зв'язку із чим вона сприймається конкретною особою, як така, що невідворотно насувається і тому для неї є небезпечна.

Натомість *безпека*, в першу чергу, розуміється як стан захищеності і звільняє особу від психофізіологічної напруженості і пов'язаних із нею негативних наслідків і є для громадянина бажаною, необхідною, і природною, у зв'язку з чим він змушений шукати шляхи для її забезпечення.

Безпека – це своєчасні запобігання та нейтралізація реальних і потенційних загроз, що впливає і з аналізу законодавства України [1].

Безпека, забезпечення безпеки учасників суспільних відносин є та залишаються ключовими категоріями безпекознавства як міжгалузевої дисципліни, а так само важливою складовою соціально-правової політики Української держави в цілому. Це знайшло відображення в значному числі законодавчих і підзаконних нормативно-правових документів, зокрема останніх років, торкнулося кримінального, адміністративного, комерційного та багатьох інших галузей і підгалузей

права України. Актуальність питання підтверджується і тим, що вдосконалення норм права, які регулюють відповідні відносини, є, з одного боку, перманентним, а з іншого, – спорадичним, інколи навіть кон'юнктурним.

Моделі обов'язкової чи дозволеної поведінки суб'єктів, які є учасниками правовідносин, що виникають з приводу забезпечення безпеки, сконструйовано в нормах відповідних галузей права. Метою видання таких правових приписів є досягнення необхідного суспільно корисного результату. Саме тому суспільство зацікавлене в тому, щоб юридичні норми досягали мети, визначеної при їх виданні. На жаль, як свідчить аналіз правової практики, фактичний стан забезпечення безпеки учасників правовідносин викликає сумніви щодо ефективності їх правового захисту тощо.

Дотепер питання ґрунтовного дослідження як змісту складових тезаурусу безпекознавства, так і ступеня ефективності чинних правових норм щодо забезпечення безпеки учасників правових відносин залишається відкритим.

Термін «ефективність» застосовується нами у значенні результату, наслідку правового регулювання. Ефективність органічно пов'язана з результативністю та дієвістю зазначених законів і юридичних норм, приписів права, заходів та дій, що вживаються відповідними суб'єктами, спеціально уповноваженими державою. Основним критерієм ефективності правових норм є ступінь досягнення їх мети [2, с. 19]. Таким чином, перед нами стоїть завдання з'ясувати, в якій мірі зазначені норми відповідають цілям правового регулювання, загальному інтересові суспільства, та дати пропозиції щодо їх удосконалення. Ефективність правового регулювання залежить таких чинників, як:

1. *Відповідність правових норм рівню соціально-економічного розвитку суспільства.* Норми права зумовлюються економічними чинниками не автоматично; представницький законодавчий орган на підставі обговорення свідомо приймає їх. Проте через об'єктивні труднощі пізнання дійсності та суб'єктивістські підходи до правотворення не всі правові норми відповідають економічним і соціальним вимогам сучасного етапу розвитку суспільства. Це стосується, зокрема, і окремих норм законодавства про забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства (так, норма щодо хірургічної зміни зовнішності особи, взятої під захист, випереджає соціально-економічні реалії).

2. *Рівень досконалості законодавства.* При існуванні неузгодженості окремих норм, прогалин у правовому полі, неточності формулювань окремих частин норми, відсутності в окремих норм

реальних санкцій тощо ефективність правового регулювання відповідних суспільних відносин знижується.

3. *Рівень правової культури суб'єктів реалізації права.* Дотримання режиму законності, рівень правосвідомості при правотворчості і правозастосуванні також впливають на ефективність правового регулювання. [2, с. 19]. Усі (загальні) суб'єкти правовідносин не тільки мають бути обізнані зі змістом правових норм, але й неухильно виконувати їх. Для спеціальних суб'єктів, які застосовують відповідні норми, знання законодавства є обов'язковою вимогою і необхідне для виконання службових обов'язків. У цій системі працівники правоохоронних органів та судді посідають проміжне становище, оскільки, з одного боку, виконують захисні функції щодо суб'єктів кримінального процесу, а з іншого, – у зв'язку з перешкоджанням виконанню покладених на них законом обов'язків, посяганнями на їх життя, здоров'я, житло чи майно самі потребують здійснення спеціальних заходів забезпечення їх безпеки.

Конституцію України слід розглядати як надзвичайно важливий політико-правовий документ, що закріплює прерогативи прав людини та громадянина, їх захисту від обмежень, порушення та протиправних посягань, а також визначає основні напрями діяльності держави, в тому числі щодо забезпечення та захисту фундаментальних прав особи. Ряд статей Конституції України (27, 29, 31, 32 та інші), передбачаючи *гарантії особистої недоторканності, невід'ємність права на життя*, а також *охорону особистого і сімейного життя* тощо, одночасно визначають і неприпустимість порушення цих прав. У статті 1 Україна визначається як «...соціальна, правова держава», в якій «людина, її життя, здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю», оскільки вони належать до тих прав людини, що зумовлені самою її природою (є фундаментальними), потребують захисту та не залежать від наявності певного статусу особи в державі. Тому Україна докладає усіх зусиль, щоб забезпечити панування та верховенство закону на її території. Як принцип практичного функціонування всіх органів держави і їх посадових осіб зач. 2 ст. 3 «права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави». Їх утвердження та забезпечення є головним обов'язком правової соціальної держави.

Частиною 3 ст. 17 визначаються державні – правоохоронні – органи, на які покладається завдання із забезпечення державної безпеки, безпеки в державі, організація і порядок діяльності яких визначаються відповідними законами. Економічна, інформаційна та інші види безпеки є важливими складовими національної безпеки

України, під якою прийнято розуміти стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави від реальних і потенційних внутрішніх і зовнішніх загроз в різних сферах суспільного життя.

Конституція України захищає об'єкти, що захищаються законодавством про забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства (так, ст. 30 гарантує недоторканність житла; ст. 68 покладає на кожного обов'язок «...неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей»); ст. 126 закріплює незалежність і недоторканність суддів, гарантує забезпечення державою їх особистої безпеки та безпеки їх сімей [3].

Таким чином, Конституція стоїть на захисті найважливіших цінностей кожної людини та суспільства в цілому від протиправного їх порушення, що регулюється нормами як внутрішнього законодавства, так і нормами міжнародного права. Крім того, визначаючи обов'язки людини, Основний Закон тим самим визнає, що особа не може бути вільною від суспільства, має виконувати його закони, в тому числі не порушувати їх і не вчиняти протиправних діянь. У цілому слід визнати, що конституційні норми визначають правову політику держави щодо забезпечення безпеки її громадян і посідають найвище субординаційне місце в загальній ієрархії відповідних правових норм. У цьому також полягають вихідні конституційні передумови реалізації зазначеної групи норм.

Об'єкти, що підлягають захисту, поділяються на дві відносно самостійні, але об'єктивно взаємозалежні групи: а) основні (безпосередні); б) додаткові. Це також зумовлює різні підходи до ключових термінів безпекознавства. *Заходи безпеки* можуть чітко визначатися в нормативно-правових документах, а так само в розпорядчих документах різних суб'єктів, що дбають про безпеку.

Список використаних джерел

1. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. Голос України 07.07.2018. № 122.

2. Рябікова Г.В., Колесник М.В. Основні підходи до оцінки ефективності реалізації правових норм. Порівняльно-аналітичне право. 2014. – № 8. – С. 19–22.

3. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр

ДИСКУСІЙНА ПАНЕЛЬ 7

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Альонкін О.А., к.ю.н.,
Київський національний
торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ПРАВА ЛЮДИНИ НА ПРАЦЮ В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

У нинішніх умовах глобалізації світу та міжрегіональних інтеграційних процесів суттєво зростає значення міжнародно-правових норм і практики їх застосування з метою реалізації цілей економічного та соціального прогресу, як людства в цілому так і кожної окремо взятої людини. Не в останню чергу це пов'язано з тим, що основоположними ціннісними орієнтирами сучасної світової спільноти виступають загально визнані права і свободи особи в різноманітних сферах життєдіяльності суспільства і держави. Вагоме місце в цьому процесі належить сфері забезпечення права людини на працю.

Варто відмітити, що сфера правового регулювання праці, її міжнародно-правова регламентація, механізм забезпечення основоположних прав людини в цій галузі перебувають під постійним впливом міжнародних організацій як універсального так і регіонального, у т.ч. Європейського рівня. Можемо констатувати, що міжнародне трудове право на сьогодні сформувалося і постало невід'ємною складовою міжнародного публічного права.

У зв'язку з цим, слід зауважити, що Україна намагається зайняти належне їй місце у світовому розподілі праці та приймає активну участь у відповідних інтеграційних процесах. Саме тому подальше входження нашої держави, як до світового так і до європейського політичного, правового та економічного простору можливе за умов гармонізації нормативно-правових джерел національного законодавства до визнаних у світі міжнародно-правових стандартів. Це в повній мірі стосується і сфери застосування трудового права.

Потрібно зазначити, що на сьогодні важливий вплив на економічні відносини, соціальну політику та розвиток трудового

законодавства України має регулювання відносин у сфері праці саме нормами міжнародного публічного права. Так, окремі положення Загальної декларації прав людини від 10 грудня 1948 р. [1] та Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права від 16 грудня 1966 р. [2] були відтворені в тексті Конституції України від 28 червня 1996 р. [3]. Зокрема, закріплене в ч. 1 ст. 43 Основного закону нашої держави положення про те, що «кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується» [3] має у своїй основі дефініцію ст. 23 Загальної декларації прав людини – «Кожна людина має право на працю, на вільний вибір роботи, на справедливі і сприятливі умови праці та на захист від безробіття» [1]. У свою чергу, ст. 44 Конституції України встановлює, що «ті, хто працює, мають право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів» [3]. Цей припис, за своїм змістом перегукується зі змістом ст. 8 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права, якою визначено, що «держави, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються забезпечити: ... d) право на страйки при умові його здійснення відповідно до законів кожної країни» [2].

Більше того, варто відмітити, що наведені вище норми універсальних міжнародно-правових актів та цілий ряд інших відповідних дефініцій, можуть мати як пряме застосування в національному праві України, так і включатися в тій чи іншій мірі до текстів Українських законів. Разом з тим, саме закріплення чітких загальновизнаних правових стандартів в Основному законі нашої держави посилює юридичні гарантії економічних і соціальних прав і свобод людини, а також визначає умови їх забезпечення.

У свою чергу, на регіональному рівні, з моменту ратифікації Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 16 вересня 2014 р. [4] в нашій державі активізувався процес адаптації національного законодавства пов'язаний з відповідними інтеграційними процесами на регіональному рівні.

Потрібно зазначити, що гармонізація трудового законодавства України до законодавства Європейського Союзу здійснюється у чіткій відповідності із стандартами права на працю встановленими у свою чергу Радою Європи. Зокрема, наведене вище право людини на працю, що закріплене в ч. 1 ст. 43 Конституції України, корелюється з п. 1 ч. 1 Європейської соціальної хартії від 03 травня 1996 року – «кожна людина повинна мати можливість заробляти собі на життя

професією, яку вона вільно обирає» [5]. А це, у свою чергу, відповідає ч. 1 ст. 15 Хартії основних прав Європейського Союзу від 07 грудня 2000 року, яка встановлює, що кожна людини має право на працю і на здійснення професійної діяльності, яку він вільно обирає чи на яку вільно погоджується [6].

Таким чином, необхідно визнати, що право на працю виписане в конституції України у чіткій відповідності з міжнародними стандартами, як універсального так і регіонального рівня. Це є свідченням плідної діяльності Української держави щодо глибинного аналізу та практики реалізації міжнародно-правових актів, що регулюють трудові відносини. Разом з тим, подальші позитивні результати процесу правової гармонізації Українського законодавства в сфері економічних і соціальних прав і свобод людини залежатимуть не тільки від ефективної діяльності державних органів, а й від налагодження щодо них дієвого контролю з боку Українського суспільства.

Список використаних джерел

1. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_015
2. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права від 16 грудня 1966 року // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_042
3. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 16 вересня 2014 року // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011
5. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 03 травня 1996 року // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062
6. Хартії основних прав ЄС від 7 грудня 2000 року // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_524

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОВЛЮВАЛЬНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

Сучасний розвиток економіки нерозривно пов'язаний із зростанням темпів виробництва енергії. Це зумовлюється багатьма факторами: загальним збільшенням товаровиробництва, розвитком транспорту та телекомунікації, розробкою віддалених родовищ корисних копалин, утилізацію відходів, ростом споживання електроенергії у побуті (опалення, освітлення, живлення побутової техніки), технічним переозброєнням армії, тощо. Темпи зростання виробництва енергії перевищують нині темпи зростання населення Землі. Зараз перед енергетикою стоїть багато проблем і найбільш гостро проблема її джерел [1].

Біля 90% енергії ми отримуємо за рахунок органічних видів палива – вугілля, нафти, газу. Ці джерела ще називають невідновлювальними, бо швидкість її нагромадження в надрах Землі набагато менша швидкості їх витрачання (приблизно у 106 разів). Людству необхідно все більше і більше енергії, отримати яку за рахунок невідновлювальних джерел у недалекому майбутньому буде важко чи взагалі неможливі. За різними оцінками, розвіданого органічного палива вистачить на 30-50 років. Якщо враховувати так звані геологічні запаси, які будуть своєчасно розвідані, а експлуатація їх не затримається, то органічного палива може вистачити ще років на 100–150 [1].

Причому тільки вугілля ще довгий час може зберігати своє місце в енергетичному балансі. Проте його використання супроводжується високим рівнем забруднення атмосфери Землі. Ядерна енергетика, яка на сьогодні має значно більше сировинних ресурсів, чим органічне паливо, динамічно розвивалось у світі протягом останніх 30-40 років. Але на сьогодні на думку багатьох фахівців, вона вже не може вважатись перспективним видом енергії через високий ризик радіоактивного забруднення навколишнього середовища, що проявилось в сфері техногенних аварій та катастроф, особливо під час сумно відомої Чорнобильської катастрофи [1].

Україна відноситься до енергодефіцитних країн (задовольняє свої потреби в енергетичних ресурсах за рахунок власного виробництва

менше ніж на 50%), а отже змушена вдаватися до їх імпорту. Подібною або близькою до української є енергозалежність таких розвинутих країн Європи, як Німеччина – 61,4 %, Франція – 50 %, Австрія – 64,7 %. Багато країн світу мають значно нижчі показники забезпечення власними первинними паливно-енергетичними ресурсами, зокрема Японія використовує їх близько 7 %, Італія – близько 18% [2, с. 96].

Одним із шляхів підтримання енергетичного балансу України вбачається розвиток використання відновлювальних джерел енергії – тепла Землі, енергії вітру, гідроенергія, припливів та відпливів, біогазу, сонячного випромінювання, тощо.

Розширення використання всіх видів відновлюваної енергетики в якості одного з інструментів гарантування енергетичної безпеки держави передбачено також Енергетичною стратегією України на період до 2035 року, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 серпня 2017 р. № 605-р. Так, Стратегією визначено у коротко- та середньостроковому горизонті (до 2025 року) зростання частки відновлюваної енергетики до рівня 12 % від ЗППЕ та не менше 25 % – до 2035 року (включаючи всі гідрогенеруючі потужності та термальну енергію) [3].

Стримуючим фактором введення нових технологій виробництва енергії з відновлювальних джерел є насамперед велика капіталоємкість проектів. Сьогодні фінансової підтримки потребує як процес експлуатації наявних державних генеруючих установок, що виробляють електричну енергію з альтернативних джерел енергії, тих самих гідроелектростанцій, так і введення в експлуатацію генеруючих установок, що виробляють електричну енергію з альтернативних джерел енергії, встановлених фізичними особами (населенням) на території приватних домогосподарств.

Наприклад, загальновідомо, що 21% вироблюємої в світі електроенергії приходить на джерела, що поновлюються і велика частина з цієї кількості – на гідроенергетику. У балансі потужності енергосистеми України гідроелектростанції не перевищують 9,1 %, проти 15 % оптимальних. Це зумовлено, в першу чергу, низьким технічним рівнем і якістю обладнання і систем, великим зносом основних виробничих фондів, низькою якістю будівельно-монтажних, ремонтних робіт та експлуатації.

Через брак інвестицій доцільним постає питання вибору між капітальним ремонтом наявних генеруючих установок з відновлювальних джерел енергії та будівництвом нових. Очевидно стратегічним рішенням має бути політика забезпечення ефективного використання

енергетичних ресурсів, яка передбачає поряд з відновленням наявних електричних і теплових мереж, диверсифікацію джерел виробництва енергії, тобто подальшу розбудову вітроелектростанцій, геотермальних електростанцій, сонячних електростанцій, заводів по виробництву біопалива.

Вирішуючи завдання залучення капіталу наприкінці 2017 року в рамках налагодження міжнародної співпраці з країнами, які значно досягли успіху на шляху розвитку відновлюваної енергетики, Україна приєдналася до Міжнародного агентства з відновлюваних джерел енергії (IRENA). IRENA було створено в 2011 році. Його діяльність спрямована на забезпечення швидкого переходу до сталого використання відновлюваних джерел енергії у глобальних масштабах. На цей час членами IRENA є 144 країни і ще 31 країна подала заявку на приєднання до організації.

Серед переваг такої співпраці, окрім надання Агентством інформаційної підтримки щодо новітніх досліджень і передового досвіду використання відновлюваних джерел енергії, прогресивних механізмів фінансування розвитку альтернативної енергетики, Україна отримала можливість подавати заявки в Абу-Дабійський фонд розвитку (ADFD) на отримання дешевих кредитів для впровадження «зелених» проектів.

З метою подальшого розвитку зазначеної сфери в Україні Державним агентством з енергоефективності та енергозбереження України (Держенергоефективності) підписані Меморандуми про взаєморозуміння у сферах енергоефективності та відновлюваної енергетики з Данією, Польщею, Францією, які передбачають обмін інформацією, знаннями, а також формування проектів спільного інвестування.

Ще однією важливою формою міжнародного співробітництва є участь у конференціях та виставках, присвячених альтернативній енергетиці (наприклад, Solar Energy Ukraine, SEF-2016 тощо). Їх важливість полягає не лише у можливості знайти постачальників обладнання, перейняти успішний досвід, а й знайти фінансування, оскільки фінансові та інвестиційні установи також беруть участь у таких заходах, а також представити свій Start-Up проект [4, с. 43].

В цьому напрямі на базі Держенергоефективності у грудні 2018 р. за участю Єврокомісії планується проведення масштабного інвестиційного форуму, основними цілями якого є: зміцнення співпраці України та ЄС у розвитку відновлюваної енергетики; презентація кращого європейського та світового досвіду; демонстрація перспектив реалізації «зелених» проектів; привернення уваги інвесторів до потенційних проектів.

Список використаних джерел

1. Аналітичні матеріали офіційного сайту Військово-цивільної адміністрації м. Авдіївка: URL: <http://avdvca.gov.ua/>
2. Стан та перспективи використання традиційних та альтернативних джерел енергії економіці України / В. Є. Бурда // Менеджер, 2016. – № 2. – С. 95–100.
3. Енергетична стратегія України на період до 2035 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.08. 2017 № 605-р // КМ України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/250250456> (дата звернення: 19.09.2018)
4. Колешня Я. Міжнародне співробітництво у галузі альтернативної енергетики: стан та перспективи / Колешня Я. // Збірник матеріалів VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні підходи до управління підприємством» з міжнародною участю. – К., 2017. – С. 43.

*Возник М.В., к.ю.н.,
Київський кооперативний
інститут бізнесу і права,
м. Київ, Україна*

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРИНЦИПІВ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

В умовах зміни і побудови податкового законодавства дослідження проблеми удосконалення принципів оподаткування набуває особливого значення, оскільки це зумовлено практичними потребами подальшого розвитку державної податкової справи та вдосконалення податкового законодавства.

Принципи оподаткування утворюють основу податкового законодавства, виконують функцію формування масової і професійної правосвідомості, стають надійним показником досягнутого у державі рівня урегульованості і порядку у суспільних відносинах. Під час прийняття, зміни чи відміни нормативних актів законодавець зобов'язаний враховувати чинні принципи національного і міжнародного права.

Податковий метод формування доходів бюджету, має такі характерні риси, як примусовість, безеквівалентність, законодавчо

регламентований порядок справляння податків, однаковий підхід до всіх платників.

Поряд із примусовим характером важливою ознакою податку називають його безеквівалентність. Слід зазначити, що безеквівалентність в економічних відносинах, пов'язаних зі сплатою податку, полягає в тому, що кожний платник у момент сплати податку не отримує відповідного товару або послуги. З погляду суспільства в цілому безеквівалентність податкових відносин є дещо умовною, оскільки в цьому разі значну частину коштів, які держава отримує через податки, вона витрачає на суспільні потреби. У ширшому розумінні безеквівалентність можна визначити як односторонній напрям фінансових потоків у формі податків, пов'язаних із перерозподілом вартості ВВП від фізичних та юридичних осіб на користь держави.

Законодавці почали реформу системи оподаткування в Україні у 2015 році. Змін внесено багато, але реального спрощення ведення податкового обліку так і не простежується. Головна мета всіх внесених змін очевидна – наповнити бюджет будь-якою ціною. Природно, що найбільш масовими і передбачуваними платниками податків у нас є громадяни України, тому саме для цієї категорії передбачено суттєве збільшення ставок, так і бази оподаткування.

Відповідно до ст. 4 Податкового кодексу України, податкове законодавство України ґрунтується на таких принципах:

1. Загальність оподаткування – кожна особа зобов'язана сплачувати встановлені цим Кодексом, законами з питань митної справи податки та збори, платником яких вона є згідно з положеннями цього Кодексу;

2. Рівність усіх платників перед законом, недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації – забезпечення однакового підходу до всіх платників податків незалежно від соціальної, расової, національної, релігійної приналежності, форми власності юридичної особи, громадянства фізичної особи, місця походження капіталу;

3. Невідворотність настання визначеної законом відповідальності у разі порушення податкового законодавства;

4. Презумпція правомірності рішень платника податку в разі, якщо норма закону чи іншого нормативно-правового акта, виданого на підставі закону, або якщо норми різних законів чи різних нормативно-правових актів припускають неоднозначне (множинне) трактування прав та обов'язків платників податків або контролюючих органів, внаслідок чого є можливість прийняти рішення на користь як платника податків, так і контролюючого органу;

5. Фіскальна достатність – встановлення податків та зборів з урахуванням необхідності досягнення збалансованості витрат бюджету з його надходженнями;

6. Соціальна справедливість – установа податків та зборів відповідно до платоспроможності платників податків;

7. Економічність оподаткування – установа податків та зборів, обсяг надходжень від сплати яких до бюджету значно перевищує витрати на їх адміністрування;

8. Нейтральність оподаткування – установа податків та зборів у спосіб, який не впливає на збільшення або зменшення конкурентоздатності платника податків;

9. Стабільність – зміни до будь-яких елементів податків та зборів не можуть вноситися пізніше як за шість місяців до початку нового бюджетного періоду, в якому будуть діяти нові правила та ставки. Податки та збори, їх ставки, а також податкові пільги не можуть змінюватися протягом бюджетного року;

10. Рівномірність та зручність сплати – установа строків сплати податків та зборів, виходячи із необхідності забезпечення своєчасного надходження коштів до бюджетів для здійснення витрат бюджету та зручності їх сплати платниками;

11. Єдиний підхід до встановлення податків та зборів – визначення на законодавчому рівні усіх обов'язкових елементів податку [1].

Усі розглядані вище принципи перегукуються з принципами, які задекларовані в так званому Світовому податковому кодексі. Положення кодексу містять лише рекомендаційний характер. При підготовці Кодексу автори виходили з деяких загальних принципів, які тією чи іншою мірою знайшли відображення в документі, а саме: – єдиний постійний податковий кодекс без окремих законів про податки; – відмова від протекційних фіскальних заходів як умова інтеграції в світову економіку; – відмова від податкових пільг та звільнень від податків, заміна їх у разі необхідності субсидіями виробникам і/або споживачам; – врахування національних особливостей; – орієнтація прибуткового податку з фізичних осіб більше на соціальну справедливість, ніж на мету одержання доходів; – врахування фактора інфляції [2, с. 25]. Отже, слід підкреслити, що протиріччя між різними дослідниками щодо принципів оподаткування радше мають формальний характер і полягають у зміні підходів щодо їх дослідження чи виокремлення але усі вчені притримуються єдиної думки щодо оптимізації рівня оподаткування у підприємницькому секторі економіки та створення такої податкової системи, яка б сприяла розвитку підприємницької діяльності. Суть принципів побудови системи

оподатковування повинна складатися в узгодженні двох основних вимог: врахування інтересів платників податків й задоволення фіскальних потреб держави

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України. Науково-практичний коментар : в 3 т. / заг. ред. М.М. Кучерявенко. – К. : Видавництво «Право», 2012. – 810 с.

2. Хасси У.М., Любик Д.С. Мировое налогообложение. Основы Мирового налогового кодекса / пер. с англ. – Кембридж: Гарвардский университет, 1992. – 280 с.

*Галай В.О., к.ю.н., доц.,
Київський національний
торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна*

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Сьогодні серед актуальних проблем сфери охорони здоров'я, які перебувають у центрі уваги країн Європейського Союзу, – інфекційні хвороби та боротьба з епідеміями, генна медицина, новітні розробки ліків, страхова медицина, біоетика та ін.

Забезпечення права на здоров'я є пріоритетом у сфері світового розвитку, який, як і запорука благополуччя та добробуту окремої людини і суспільства в цілому, знайшов своє відображення у Цілях розвитку тисячоліття ООН. За даними Європейського регіонального бюро (ЄРБ) ВООЗ до чинників, які визначають сучасні тренди чи тенденції в охороні здоров'я, належать глобалізація, серйозні демографічні зміни, екологічні проблеми, соціально-політичні конфлікти, технологічні нововведення, поглиблення нерівності у розподілі матеріальних благ і доступу до послуг, маркетизація, міграція населення тощо. На відміну від інших галузей, у галузі охорони здоров'я найголовніше – технології та обладнання, що на сьогодні дуже високоякісні, тому обсяги фінансування охорони здоров'я перевищують фінансування будь-якої іншої галузі [5].

Завдяки вдалій концепції та забезпеченню функціонування організованого і керованого державою ринку у таких країнах як Велика Британія, Іспанія, Італія, Фінляндія, Швеція та деяких інших відбулася ефективна перебудова систем охорони здоров'я [4]. На думку Л.М. Дешко [1, с. 28], ці країни продовжили пошук шляхів реформування державного регулювання у цій сфері, незважаючи на позитивні результати.

Дійсно, одним із важливих факторів при розробці стратегії міжнародної економічної діяльності стало встановлення міжнародних зв'язків у галузі охорони здоров'я [6, с. 155].

До основних напрямів міжнародно-правового співробітництва в галузі охорони здоров'я відносяться: боротьба з інфекційними та неінфекційними захворюваннями та їх профілактика; ліквідація наслідків екологічних катастроф, які негативно позначаються на здоров'ї людини; забезпечення стабільного функціонування систем охорони здоров'я під час надзвичайних ситуацій і дотримання прав людини на надання необхідної медичної та гуманітарної допомоги; боротьба з тютюнопалінням; скорочення дитячої смертності; охорона материнства; стандартизація і контроль якості лікарських засобів; координація глобальних наукових досліджень і розробок в сфері охорони здоров'я [2].

Першими міжнародними закладами охорони організаціями з широкою компетенцією були Міжнародне санітарне бюро (1902), Міжнародне (Панамериканське) санітарний бюро (1902 р з 1958 р – Панамериканська організація охорони здоров'я (Pan-American Health Organization – PAHO)), Міжнародне бюро громадської гігієни (1907), Організація охорони здоров'я Ліги Націй (1923). Проте, центральне місце в координації міжнародної охороноздоровчої співпраці займає спеціалізована установа ООН – Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) [2].

Співробітництво у сфері охорони здоров'я на універсальному рівні є головною передумовою для організації та координації діяльності держав щодо боротьби із загрозою здоров'ю, яка постає перед світовою

спільнотою. Практика ВООЗ спрямована на підписання угод про співробітництво з рядом спеціалізованих установ ООН, а саме: Міжнародною організацією праці 1948 р.; Продовольчою та сільськогосподарською організацією ООН 1948 р.; Міжнародним фондом сільськогосподарського розвитку 1980 р.; Організацією Об'єднаних Націй з промислового розвитку 1989 р.; Всесвітнім поштовим союзом 1999 р.; Міжнародним агентством з атомної енергії 1959 р. Крім того,

ВООЗ має статус спостерігача в комітетах з санітарних та фітосанітарних норм і з технічних бар'єрів у торгівлі Світової організації торгівлі [3, с. 366, 368].

Таким чином, для забезпечення дієвості міжнародно-правового механізму забезпечення прав людини у сфері охорони здоров'я необхідне поєднання ефективності застосування міжнародних договорів і співробітництва урядових та неурядових міжнародних організацій, які опікуються охороною здоров'я на універсальному і регіональному рівнях.

Список використаних джерел

1. Дешко Л. Зарубіжний досвід державного регулювання господарювання у сфері охорони здоров'я та передумови його запозичення в Україні [Текст] / Л. Дешко // Доктрина медичного права. – 2008. – № 12. – С. 27–37.

2. Право міжнародних організацій / Под. ред. А.Х. Абашидзе. – Режим доступу: stud.com.ua/69426/pravo/pravo_mizhnarodnih_organizatsiy

3. Родіна С. О. Угода між Організацією Об'єднаних Націй та Всесвітньою організацією охорони здоров'я 1948 р. (характер взаємодії) / С.О. Родіна // Часопис Київського університету права. –2014/2. – С. 366–370.

4. Салтман Р.Б., ФигейрасДж. Реформы системы здравоохранения в Европе: Анализ современных стратегий: Пер. с англ. – М.: Гзотар Медицина, 2000. – 431 с.

5. Устінов О.В. Актуальні проблеми здоров'я та охорони здоров'я у III тисячолітті / О.В. Устінов // Український медичний часопис. – 2013. – № 3 (95). – Режим доступу: umj.com.ua/article/59340/aktualni-problemi-zdorov-ya-ta-oxoroni-zdorov-ya-u-iii-tisyacholitti

6. Шуба М.В. Стратегія міжнародної економічної діяльності України: розвиток і диверсифікація її форм на мезорівні / М.В. Шуба // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія : Економічна. – 2013. – Вип. 1047. – С. 154–160.

IMPLEMENTATION OF THE AIMS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT: THE ACHIEVEMENT OF GENDER EQUALITY

The equal rights and opportunities for women and men are one of the priority issues for most the democratic states in the world. The international community has recognized gender equality as a value to be achieved for equity and sustainable social and economic development. The Development Agenda, which was adopted in September 2015 within the framework of the 70th session of the UN General Assembly became the confirmation of such value. The core issue of the Agenda was the Sustainable Development Goals (SDG), which should be achieved by the states during 2016-2030 for socio-economic development, increasing the competitiveness of countries, environmental and energy security and, finally, global partnership. There were identified 17 goals. Thus, one of the priorities (5th position) – «Ensuring gender equality and empowering all women and girls» was also defined [1]. It is noted that the level of social development can be evaluated according to different criteria but the equal opportunities for participation in the decision-making process for men and women is one of the most universal.

The economic growth of the state cannot be completed without achieving social progress and gender equality. The Global Economic Forum publishes the rating of gender equality – the Global Gender Gap Report every year. The research of the gender gaps in various spheres of public life shows that there is a steady tendency of the huge gap between women and men in wages, key positions in business and public administration. In 2017, Ukraine occupied 64th of the 135 possible positions in this rating (in 2016 it was 69th place, in 2015 it occupied 67th place, and in 2014 – 56) [3].

According to the International Labor Organization, significant progress was made in addressing gender inequality during the past century. However, the genuine equality in the world remains an unattainable goal. The gap between women and men remains at all levels of the economy: representation in the labor market, wages and quality of work, balance between work and family responsibilities, distribution of home affairs, expression of will and social protection. Moreover, the «glass ceiling» is

firmly supported in the decision-making process and management for women.

Ukraine has also started work on the sustainable development goals for 2016-2030 establishment, the corresponding tasks and indicators for monitoring the achievements. Since women make up more than half of the Ukrainian population, the transition to a democratic society and a market economy requires their equal representation in the country's life. The postponement of the «second stage» reforms – the attainment of a higher level of education, health care and gender equality, – is the biggest mistake made by the power structures of the states. Economic and other kinds of reforms in the country should be carried out systematically. The development strategy, which places economic growth first and only then proposes solving the problem of poverty, is not viable. In order to cope with these challenges, it is important to understand how economic opportunities can be expanded to ensure that poverty is eradicated more quickly, to promote human development, and to stimulate economic growth that involves gender equality. Greater gender equality can contribute to the economic growth and development, as well as, initiatives to empower women can transform society.

It should be noted that the gender approach in the economic and social policies of the state is new and poorly investigated. Most of the existing researches on this issue relates to the elimination of discrimination and the promotion of genuine gender equality without identifying concrete measures in each particular area of woman's life.

In our opinion, in order to achieve gender equality, firstly, it is necessary to expand the representation of women in the Parliament, the Government, other state and non-state institutions. It will promote a sharp focus on social problems and facilitate their early resolution. Secondly, it is necessary to expand the opportunities of women and girls in obtaining quality education, which is the best investment not only into the individual development but also to the state as a whole. Thirdly, it is important to start a gender-based approach in the labor sphere, which includes ensuring that women are not «abandoned» from the social and work environment during pregnancy and care for children. It can include equipping children's rooms and making changes to the job schedule, etc. Moreover, in 78 countries the right of the father to leave for child care is fixed. In 70 countries this leave is payable. Therefore, the development of a special policy that provide incentives for employers who pay for the parents with equal opportunities to take care of their child is also the solution. Fourthly, in accordance with the Program of Action of the International Conference on Population and Development (ICPD) adopted in 1994 [2], one of the main things is not to

restrict women's rights to plan their families, in particular, the number of children and their birth time. It includes providing access to information about women's reproductive health and access to quality medicine. Finally, it is necessary to provide women the equal access to information in the area of protecting their rights and interests; for this purpose, it is also necessary to initiate the introduction of the corresponding post in all state and non-state structures, including the gender expert in judicial institutions.

Reference

1. The global Goals for Sustainable Development [Electronic resource] // Modeofaccess : [http : //sdg.org.ua/ua/pro-hlobalni-tsili](http://sdg.org.ua/ua/pro-hlobalni-tsili)
2. Programme of Action of the International Conference on Population and Development // United Nations Population Fund. – Access mode : unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/programme_of_action_Web%20ENGLISH.pdf
3. The Global Gender Gap Report 2017 // World Economic Forum. – Access mode : [http : //reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2017/](http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2017/)

Goncharova Y., Ph.D.,
Kyiv National
University of Trade and Economics,
Kyiv, Ukraine
Mishchuk K.,
MA in international relations
and European studies,
Warsaw University

NATO CAMPAIGN IN LIBYA

In 2010-2011, the wave of revolutions, which consequently would receive the name of Arab Spring, swept through the Middle East. However, the Libyan Revolution of 2011 has become the most significant case in terms of its scale and number of victims. The pace and aspirations created by the revolution made the regime death inevitable. Furthermore, the massive atrocities made by the Qaddafi's government towards the citizens immediately attracted the attention of the world community and forced it to interfere into the internal conflict. In order to end the massive killings of

civilians and to stabilize the situation in the region, United Nations Security Council (UNSC) adopted unanimously two historical resolutions 1970 and 1973. Both of them condemned the actions of the Libyan government and the use of lethal force. Thus, the Resolution 1973 authorized the legal intervention led by the US, French and British military forces under the control of North Atlantic Treaty Organization (NATO).

The major argument for humanitarian intervention implementation in Libya was the inability of the Libyan state to protect the lives of civilians. Furthermore, in that particular case the government played the role of the violator and oppressor. In order to further evaluate the efficiency of the Right to protect (R2P) in case of Libya, firstly, it is necessary to briefly describe the chain of events; secondly, to present the UN response to mass atrocities and the following humanitarian intervention and its legal basis; finally, to identify the consequences of the NATO involvement in the internal conflict and the present situation in Libya. Thus, the case of Libya has become the precedence for the UN implementation of the R2P doctrine: 'The fall of Qaddafi's government in August 2011, the internecine conflicts between rebel militias and the challenges of rebuilding from the ruins of civil war meant that Libya continues to be a talisman for debates over R2P'[1].

Resolution 1973, which was adopted on 17 March 2011 and 'was the first time the United Nations Security Council, authorized the use of military force for humanitarian protection purposes against a functioning de jure government'. Particularly, Resolution 1973 established the non-fly zone and authorized the actions of NATO. The humanitarian Operation Unified Protector under the NATO control started on 19 March 2011. After several violent confrontations, in particular in the cities of Benghazi and Sirte, the dictator's regime was overthrown and replaced by the National Transitional Government (NTC), while Muammar Qaddafi was captured and murdered by the protesters.

NATO mission in Libya ended with the killed dictator, transitional government and thousands of victims. The estimated number of killed people is 8000, including governmental military forces. The revolution of 2011 has totally destabilized the political and economic situation in the state. Furthermore, the cities have been left partly destroyed. Even now people are afraid to leave their homes. Although people received an opportunity to take part in the first free democratic elections, the new government has occurred to be unable to bring the welfare to the state: 'The first democratically elected Prime Minister failed to last even one month in office, being removed by voice of non-confidence'[2]. Nowadays, Libyan political scene is divided between two governments in

Tripoli and Tobruk. Radical Islamist groups try to impose their rule by establishment of the new General National Congress and non-recognition of the internationally accepted Libyan Council of Deputies. Thus, the consequences of the humanitarian intervention in Libya question the success of R2P implementation.

The humanitarian intervention in Libya produced rough debates over the efficiency of the R2P doctrine in that particular case. Thus, three major questions occur considering the Libyan intervention. The first one refers to the legitimacy of the Security Council Resolution 1973 and the authorization of the humanitarian intervention. In order to justify the grounds for the humanitarian intervention, the Security Council had to receive the evidence of disproportionate violence by the Libyan government towards its citizens. The second question comprises the NATO abuses and consequences of the NATO intervention. Finally, there is widely recognized assumption that R2P was misinterpreted in the case of Libya. It had put large emphasis on a regime change, leaving the purely humanitarian goals, like the protection of civilians as the secondary issue. Thus, the debates over the Libyan case can become the indicator to the UN for further changes and development in the security sphere.

Obviously, the test of necessity could not be used by the UNSC as the argument in favor of the humanitarian intervention, which was authorized by the Resolution 1973. The latter was grounded on the Chapter VII of the UN Charter, in particular Article 51, which put the emphasis on the inherent right of self-defense and the use of force in order to maintain international peace and security (UN 1945). However, Resolution 1973 does not comply with the Article 39 which states: 'The Security Council should determine the existence of any threat to the peace, breach of the peace, or act of aggression'. However, UNSC could not prove the existence of the acts of Qaddafi's act of aggression against the international peace and security. Furthermore, UNSC ignored the step of the Military Staff Committee creation, which is provided for as an essential measure in Articles 46-47 of the UN Charter. NATO received the command over the operation only after the first military troops of the US, France and UK were involved in Libya [4]. Finally, the fact that Resolution 1973 does not directly indicate the responsibility of the international community to protect, undermines the value of the R2P doctrine in this particular case.

Finally, the R2P doctrine in the Libyan case is compromised with the over interpretation of its principles by the Western States: 'The Libyan people's euphoria and NATO's relief over the successful military campaign tempered criticisms of the manner in which NATO over-

interpreted UN authorization to protect civilians' [3]. The core idea of the Responsibility to Protect is purely humanitarian. It strives to eliminate the human sufferings and end the mass atrocities. However, the NATO intervention invoked huge number of victims, for instance, about 2000 civilians were killed during the air bombing.

Reference

1. Adams, Simon, 2012. 'Libya and the responsibility to Protect'. Global Centre for the Responsibility to Protect *Occasional Paper Series*, no. 3. globalr2p.org/media/files/libyaandr2poccasionalpaper-1.pdf>
2. Kuperman, Alan, 2009. 'Rethinking the Responsibility to Protect'. *The Whitehead Journal of Diplomacy and International Relations*, vol. 10, no.1, pp. 33-43.
3. Thakur, Ramesh, 2013. 'R2P after Libya and Syria: engaging emerging powers'. *The Washington Quarterly*, vol.36, no.2, pp.61-76.
4. UNSC, 2011. Resolution 1973, S/Res/1973, 11-26839, viewed 25 January 2015. nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2011_03/20110927_110311-UNSCR-1973.pdf>

Гурова А.М., к.ю.н.,
Київський національний
торговельно-економічний університет,
Інститут держави і права
ім. В.М. Корецького НАН України
м. Київ, Україна

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ В КОСМІЧНІЙ СФЕРІ

Відповідно до Концепції Загальнодержавної цільової науково-технічної космічної програми України на 2018-2022 роки, затвердженої розпорядженням КМУ від 05.09.2018 № 629-р визначені такі напрямки співробітництва для забезпечення економічного розвитку галузі: 1) забезпечити виконання Угоди між Україною та Європейським Союзом (далі – ЄС) про відновлення дії Угоди про наукове і технологічне співробітництво, ратифікованої Законом України від 15.07.2015 № 602-VIII; 2) забезпечити взаємовигідне співробітництво

з державами-партнерами у галузі створення та експлуатації космічних ракетних комплексів і платформ; 3) здійснити заходи щодо набуття Україною статусу регіонального лідера у сфері космічної діяльності шляхом поглиблення співробітництва з державами Балтійсько-Чорноморського регіону. Розглянемо більш детально перспективи реалізації вказаних напрямків на підставі аналізу правового забезпечення намірів про таке співробітництво.

Відповідно до ст. ст. 371–373 глави 8 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, сторони сприятимуть взаємовигідній співпраці у сфері цивільних космічних досліджень, космічних розробок та регулярному діалогу, включаючи координацію діяльності та співпрацю з Європейським космічним агентством, зокрема в таких галузях: глобальні навігаційні супутникові системи, спостереження Землі та глобальний моніторинг, прикладні космічні технології тощо. Вказаним актом було відкрито шлях до реструктуризації, переорієнтації та комерціалізації космічної галузі України, що досить чітко проглядається в означеній концепції. Крім цього, в розвиток співробітництва України та ЄС у космічній сфері, 25.05.2018 Державне космічне агентство України та Європейська Комісія підписали Угоду про співробітництво в галузі доступу до даних і використання даних супутників «Sentinel» програми «Copernicus», відповідно до якої вже до кінця року в Україні заплановано ввести в експлуатацію першу чергу інформаційного хаба «Copernicus-Україна» для прийому, обробки та зберігання даних космічного моніторингу від сімейства європейських супутників дистанційного зондування Землі Sentinel, що забезпечують постачання даних супутникового моніторингу користувачам програми Copernicus. До того ж, в межах реалізації технічної частини проекту заплановано підготовку угод про партнерство з Європейською організацією з експлуатації метеорологічних супутників, а також з Європейським агентством з навколишнього середовища.

Співпраця між державами-членами ЄС та Україною також посилюється. Останнім часом в юридичну площину перейшли наміри про співпрацю з Республікою Польща та Королівством Нідерланди. Так, на підставі Меморандуму про взаєморозуміння між Державним космічним агентством України та Польським космічним агентством 2015 року Національним центром управління та випробувань космічних засобів (НЦУВКЗ) та Польським космічним агентством було підписано Меморандум про співробітництво у сфері спостереження за космосом та відстеження космічних об'єктів від 13.10.2018. Ще

раніше, 02.10.2018, Нідерландське космічне агентство та державне космічне агентство України підписали Меморандум стосовно співробітництва у сферах дослідження та використання космічного простору в мирних цілях, а саме: космічні наукові та технічні прилади; мікросупутники та міні-супутники для наукових та комерційних цілей; бортові системи дистанційного зондування Землі; комерційні продукти дистанційного зондування Землі; національні та міжнародні, нормативні та організаційні документи ринку продуктів дистанційного зондування Землі; супутникові системи зв'язку та космічні телекомунікаційні системи; транспортні системи, ракетно-носії та їх компоненти; космічні апарати наукового призначення; наземна інфраструктура космічних систем та інші розробки.

За третім напрямком також ведеться активна робота, зокрема, 30.06.2016 укладена Угода між Державним космічним агентством України та Болгарською академією наук про співробітництва в рамках космічного експерименту «Іоносат-Мікро» на космічному апараті «Мікросат – М». У травні 2017 року обговорювалось питання українсько-литовського співробітництва в космічній сфері та шляхи переходу цього співробітництва у практичну площину. За результатами переговорів сторони визначили можливі сфери співпраці на рівні підприємств обох країн та домовились поглиблювати співробітництво як на двосторонньому рівні, так і в рамках спільних європейських проектів. А у травні 2018 року пройшло перше засідання Координаційної ради НАН Білорусі, НАН України та КБ «Південне», метою якого була практична реалізація укладеної наприкінці 2017 року Генеральної угоди про науково-технічне співробітництво в космічній сфері між зазначеними сторонами. Перспективні напрямки такого співробітництва складають: участь у міжнародній кооперації з освоєння Місяця; розробка технологій обміну геопросторовою інформацією та даними дистанційного зондування Землі; створення спільного українсько-білоруського дослідного супутника на базі платформи YuzhSat тощо.

Побіжний огляд нормативно закріплених напрямків економічного співробітництва в космічній сфері чітко свідчить про поступ України у справі експортозаміщення технічних елементів космічного призначення та комерціалізації у цій сфері за всіма трьома окресленими напрямками. Разом з тим, вдосконалення цього процесу вбачається у доповненні міждержавної співпраці формами державно-приватного партнерства з провідними суб'єктами господарювання в космічній сфері.

Список використаних джерел

1. НЦУВКЗ та Польське космічне агентство підписали Меморандум про співробітництво у сфері спостереження за космосом та відстеження космічних об'єктів. URL: spacecenter.gov.ua/news/ncuvkz-ta-polske-kosmichne-agentstvo-pidpisali-memorandum-pro-spivrobitnictvo-u-sferi-sposterezhennja-za-kosmosom-ta-vidstezhennja-kosmichnih-ob-iektyv.html
2. Підписано Меморандум про взаєморозуміння між Україною та Королівством Нідерланди у космічній сфері: Урядовий портал від 03.10.2018. URL: kmu.gov.ua/ua/news/pidpisano-memorandum-pro-vzajemorozuminnya-mizh-ukrayinoyu-ta-korolivstvom-niderlandi-u-kosmichnij-sferi
3. Просхвалення Концепції Загальнодержавної цільової науково-технічної космічної програми України на 2018–2022 роки: Розпорядження КМУ від 05 вересня 2018 р. № 629-р. URL: kmu.gov.ua/ua/npras/pro-shvalennya-konceptsiyi-zagaln
4. Угода між Державним космічним агентством України та Болгарською академією наук про співробітництва в рамках космічного експерименту «Іоносат-Мікро» на космічному апараті «Мікросат – М» від 0.06.2016. URL: zakon.rada.gov.ua/rada/show/100_100/sp:wide:max25
5. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 30.11.2005. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011
6. Україна готує створення інформаційного хаба для реалізації угоди з ЄС щодо співпраці в європейській програмі ДЗЗ Copernicus: Інтерфакс Україна від 10.07.2018. URL: ua.interfax.com.ua/news/economic/517071.html
7. Україна і Білорусь оголосили про співпрацю в космічній сфері: Фі новини від 23.05.2018. URL: <https://news.finance.ua/ua/news/-/426823/ukrayina-i-bilorus-ogolosyly-pro-spivpratsyu-v-kosmichnij-sferi>
8. Україна та Литва обговорили питання співробітництва у космічній сфері: офіційний сайт ДКАУ від 22.05.2017. URL: <http://www.nkau.gov.ua/nsau/newsnsau.nsf/NewsintegrU/5CF285FA5276E6E6C22581290029C36C?OpenDocument&Lang=U>

PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP IN THE FOREIGN ECONOMIC INTERESTS PROTECTION

In advanced economies, public-private partnership (PPP) is used in a variety of areas, such as housing and communal services, energy, transport infrastructure, innovation, education, health and social care. At the same time, the institutional mechanisms of PPP in the field of interaction between government and business in Ukraine are not yet sufficiently developed. It requires detailed analysis and the search for ways to optimize transformations in this area [8].

The PPP is considered as a constructive cooperation of the state, business entities and NGOs in the economic, political, social, humanitarian and other spheres of social activity for the implementation of socially significant projects, based on the priority of the state interests, its political support, and consolidation of resources of the parties.

The Law of Ukraine On Public-Private Partnership dated July 1, 2010 defines public-private partnership as a cooperation between the state of Ukraine, the Autonomous Republic of Crimea, territorial communities and legal entities or private partners, carried out on the basis of the special contract [5]. The main principles of the public-private partnership are: equality before the law, the prohibition of any discrimination between the rights of public or private partners, reconciling the interests of public and private partners in order to obtain mutual benefit [2].

Private entrepreneurship is characterized by mobility, high resource efficiency, and a propensity to innovate. First of all, it is about finding alternative sources of investments and improving the efficiency of management [6]. Moreover, within the PPP framework the government receives a more favourable opportunity to carry out its basic functions: control, regulation, observance of public interests.

The Cabinet of Ministers of Ukraine by its resolution dated August 14, 2013, approved the Concept of the development of public-private partnership in Ukraine for 2013–2018, aimed at ensuring the competitiveness of our economy and fulfilling the strategic objectives of the country's socio-economic development [4]. The Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine has been designated as the specially

empowered body on public-private partnership in accordance with the Regulation approved by the Decree of the President of Ukraine dated May 31, 2011. However, in 2013, the only draft Law of Ukraine On the Strategy for the Development of State-Private Partnership in Ukraine was developed. In 2015 the Law of Ukraine On Amendments to Some Laws of Ukraine on Removing Regulatory Barriers for the Development of Public-Private Partnership and Stimulating Investments in Ukraine was adopted.

According to the law, the public-private partnership in Ukraine includes such areas as follows: exploration of mineral deposits and their extraction, production, transportation and supply of heat and the distribution and supply of natural gas; construction and / or operation of motorways, roads, railways, engineering; collection, purification and distribution of water; health care; tourism, recreation, culture and sports; production, distribution and supply of electric energy, etc. However, the practice of public-private partnership is not applicable in the field of foreign trade, promotion of exports and conducting economic diplomacy.

In a global, interdependent economy, economic diplomacy poses new issues, thus increasing the potential number of national and universal players with economic interests and responsibility in diplomatic relations [1]. And the links between private and public actors and actors in diplomacy, at the moment, are quite diverse.

Today, the business groups play a crucial role in trade diplomacy, for example, they were the key promoters of the 1995 TRIPs Agreement, adopted during the Uruguay Round negotiations; during the Doha Round the WTO raised the issue of public health, and public health NGOs have become the key actors in this consideration. One can conclude that, in some aspects of trade diplomacy, business merges with the state to such an extent that it is difficult to distinguish between public (state) and private (business) interests [7].

Strong examples of successful economic diplomacy, based on independent public-private partnerships are such countries as Japan, Italy, Germany and South Korea. In 2017, in Europe PPP projects involved € 14.4 billion (in 2016 – € 11.8 billion) [3].

For example, Japan External Trade Organization is an organization established by the Japanese government promoting the development of mutual trade and investment between Japan and other countries of the world. Originally created in 1958 to promote the development of Japanese exports abroad, JETRO in the 21st century changed its main task to attract foreign direct investment in Japan and assisting Japan's small and medium-sized enterprises in developing their international commercial potential.

Korea Trade-Investment Promotion Agency is a non-profit organization created by the Korean government on June 21, 1962 to promote trade between the Republic of Korea and other countries. For over 50 years, KOTRA has helped companies from all over the world to develop and build business relationships with Korean companies.

The practice of public-private partnership in Ukraine is just beginning, but we are convinced that Ukraine has great prospects for the development of economic diplomacy through the interaction of state and business, precisely through the mechanism of public-private partnership (involving CCI, NGOs). The PPP, as a purely market mechanism, may serve as the basis for the further development of the economy of European countries and Ukraine, in particular, increasing the social responsibility of the business.

Reference

1. Bayne, N., & Woolcock, S (2007) *The New Economic Diplomacy: Decision Making and Negotiation in International Economic Relations* 2nd edition. Aldershot: Ashgate.

2. Dubok I.P. The essence and peculiarities of public-private partnership / I.P. Dubok // *Collection of scientific works of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine*. 2014. Vol. 2. – P. 139–149.

3. EPEC Market Update: Review of the European PPP Market in 2017. Available at: eib.org/attachments/epec/epec_market_update_2017_en.pdf

4. On Approval of the Concept of Public-Private Partnership Development in Ukraine for 2013-2018. Available at: zakon.rada.gov.ua/laws/show/739-2013-%D1%80

5. On Public-Private Partnership. Law of Ukraine dated July 1 2010 p. № 2404-VI. Available at: zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2404-17

6. Pavlyuk K.V. The essence and role of public-private partnership in the socio-economic development of the state / K.V. Pavlyuk, S.M. Pavlyuk // *Scientific works of KNTU. Economic sciences*. 2010. Vol. 17. – P. 48.

7. Steinberg, R.H. (2003) *In the Shadow of Law or Power? Consensus Based Bargaining Outcomes in the GATT/WTO*. *International Organization* 56 (2), 339–374.

8. Kvitka S.A. Public-Private Partnership as an Effective Mechanism for the Cooperation of Power and Business / S.A. Kvitka // *Aspects of Public Administration*. 2015. – Vol. 7–8 (21–22). – P. 47–56.

Дешко Л.М., д.ю.н., доц.,
Київський національний
торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна

ПАТЕНТУВАННЯ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ: ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ГНУЧКИХ ПОЛОЖЕНЬ УГОДИ ТРІПС-ПЛЮС ЗАРУБІЖНИМИ КРАЇНАМИ

Сьогодні в багатьох країнах світу, в тому числі і в Україні, проблема правового регулювання патентування лікарських засобів є однією із найгостріших. Вчені та експерти наголошують на необхідності підвищення ефективності національних патентних систем, а також звертають увагу на такі недоліки національного законодавства як його часткова гармонізація з Угодою ТРІПС. Це призводить до слабкості національних патентів у сфері медицини і фармації, формування в державах правового поля, яке допускає зловживання правами інтелектуальної власності. Саме тому перед урядами низки держав постало питання: як забезпечити здійснення доступу населення до інноваційних ліків, які ще знаходяться під правовою охороною патентів, припустімо як винаходи, тим самим зберігаючи баланс між необхідністю забезпечити здоров'я населення та правами патентовласників [1].

Запровадження норм Угоди ТРІПС у національні законодавства різних держав при їх вступі до СОТ є доволі різним, а тому спостерігаємо на сьогоднішній день доволі різний комплекс прав та обов'язків на одні і ті ж результати інтелектуальної діяльності [2]. Разом з тим, відповідно до Угоди ТРІПС країни-члени можуть на власний розсуд скористатися її гнучкими положеннями.

1. Виключення з правової охорони патентним законодавством діагностичних, терапевтичних і хірургічних методів лікування.

В законодавстві Німеччини містяться прямі вказівки і на об'єкти, що не можуть вважатися винаходами, зокрема, хірургічні або терапевтичні способи лікування людей чи тварин, і на методи діагностики, які практикуються на організмі людини чи тварини. На відміну від України, цим вище зазначеним положенням Угоди ТРІПС скористалися при реформуванні свого національного законодавства Латвія, Литва, Естонія, Грузія. Експерти слушно наголошують, що юридичною аномалією є захист в Україні способів лікування. Недосконалість законодавства України дала можливість патентувати

способи лікування в правовому режимі корисної моделі, що суперечить її правовій природі [3; 4].

2) Виняток Болар, що визначає обставини, за яких власники патенту втрачають право перешкоджати третім особам вчиняти дії, що в інших випадках вважалися б порушенням їхніх патентних прав.

Відповідно до правила «Болар» виробнику генеричного лікарського засобу дозволяється виготовлення серій такого препарату для його випробувань до закінчення строку дії патенту на оригінальний лікарський засіб, якщо він володіє реєстраційними даними, необхідними для подання заявки в уповноважені регуляторні органи. На цій підставі реалізація генерика допускається відразу після закінчення строку дії патенту. Наприклад, у США з 8 років захисту ексклюзивності даних це положення поширюється на 3 останніх роки. В Європейському Союзі це 2 роки з 10 років захисту ексклюзивності даних [5]. Україна не імплементувала це положення до національного законодавства.

3) Можливість експериментального використання запатентованого винаходу без комерційної мети.

Більшість країн, в тому числі і Україна, передбачили в своєму законодавстві це положення. Так, в деяких країнах (зокрема в США) здійснення експериментальної та дослідницької діяльності без дозволу власника патенту можливе лише в наукових цілях. В країнах Європи використання винаходу в експериментальних цілях дозволяється також з метою одержання доходу (в комерційній діяльності) [6].

4) Можливість патентного заперечення до видачі патенту.

Україна не передбачила в своєму законодавстві це положення. Натомість ним скористались країни-учасниці ЄС. Наприклад, істотними особливостями законодавства Німеччини можна вважати наявність у патентній процедурі відстроченої системи експертизи. Вона дає можливість авторові подати заявку до Патентного відомства, що має бути опублікована через 18 місяців, при цьому забезпечивши винаходу пріоритет якщо не надійдуть заперечення [6; 7].

5) Можливість патентного заперечення після видачі патенту.

Україна передбачила в своєму законодавстві це положення частково: є можливість оскарження видачі патенту в судовому порядку.

6) Видача примусової ліцензії на винахід, об'єктом якого є лікарський засіб.

Фактично мова йде про те, що примусова ліцензія, яка стосується, наприклад, виробництва лікарського засобу, може видаватись компетентним органом держави – учасниці СОТ та застосовуватись для виробництва лікарських засобів не тільки для потреб

внутрішнього ринку, але й для потреб іншої держави, де не вистачає потужностей для здійснення такого виробництва. Прикладом може слугувати випадок, коли у Канаді було вироблено лікарський засіб АроТриАвір, який був направлений до Руанди, де не вистачало потужностей для виробництва відповідних лікарських засобів.

Таким чином, Україна, як і багато інших країн, застосовує посилені вимоги до охорони інтелектуальної власності, що зумовлює можливість застосування вище зазначених «гнучких елементів» Угоди ТРІПС-плюс. Їх застосування дозволило б забезпечити інноваційний розвиток вітчизняної фармацевтичної галузі, зняти бар'єри для доступу пацієнтів до інноваційних лікарських засобів, забезпечити баланс між правами патентовласників та здоров'ям населення, зменшити навантаження на державний бюджет.

Список використаних джерел

1. Ключко Т.Ю. Цивільно-правовий режим лікарських засобів як об'єктів права інтелектуальної власності: Дис... канд. юрид. наук. – Київ, 2016. – 200 с.

2. Москалюк Н.Б. Теоретичні передумови та практичні аспекти паралельного імпорту в системі реалізації прав інтелектуальної власності на лікарські засоби // Часопис Академії адвокатури України. 2013; 3: 1–3.

3. Кашинцева О. Національна патентна реформа у сфері охорони здоров'я на засадах верховенства прав людини// Теорія і практика інтелектуальної власності, 2015; 3: 6–12.

4. Кашинцева О. Національна патентна реформа у сфері охорони здоров'я: основні напрями// Теорія і практика інтелектуальної власності, 2016. – 5. – 45–48.

5. Членство в ВТО – новый этап участия России в международной торговой системе: моногр. / под ред.: С.Ф. Сутырина, Н.А. Ломагина. – СПб: ЭФ СПбГУ, 2013.

6. Становлення глобальної системи охорони інтелектуальної власності p-for.com/book_391_glava_9_2.1._Stanovlennja_globalnoji_s.html

7. Deshko L. Patenting of medicinal products: the experience of implementation of the flexible provisions of the TRIPS-plus Agreement by foreign countries and the fundamental patent reform in Ukraine. Georgian Medical News, 2018. – № 9. – P. 161–166.

*Колодій О.А., к.ю.н.,
Національна академія
внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

ПРАВО НАРОДНОЇ ЗАКОНОДАВЧОЇ ІНІЦІАТИВИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

На відміну від українського законодавства право народної законодавчої ініціативи передбачається конституціями багатьох країн світу. Загалом, вважається, що воно було вперше проголошене у «Декларації прав людини і громадянина» від 26 серпня 1789 р. у ст. 6 якої передбачалося, що «Закон є виразом загальної волі. Усі громадяни мають право брати участь особисто або через своїх представників у його створенні. Він має бути однаковим для усіх, захищає він чи карає. Усі громадяни рівні перед ним і тому мають у рівній мірі доступ до всіх посад, місць і занять, відповідно до їх здібностей і без будь-яких розрізень, крім тих, що обумовлені їхніми чеснотами і талантами» [1].

Частина 1 ст. 64 Конституції Киргизької Республіки від 5 травня 1993 р. передбачає, що право законодавчої ініціативи належить 30 тис. виборців і це зазначається терміном «народна ініціатива», а частина 2 ст. 96, що якщо зміни і доповнення до діючої Конституції, то з ініціативою мають виступити не менше 300 тис. виборців [2].

Згідно абзацу 4 ст. 29 Основного закону Федеративної Республіки Німеччини від 23 травня 1949 р. «Якщо у взаємопов'язаному обмеженому населеному та господарському просторі, частини якого розташовані в декількох землях і який має не менше одного мільйона мешканців, десята частина виборців, які користуються правом обирати до Бундестагу, вимагатиме шляхом народної ініціативи введення на цій території єдиної приналежності до землі, то федеральний закон протягом двох років має визначити, чи буде змінена приналежність даної території до певної землі відповідно до абзацу 2 або в зацікавлених землях буде проведено народне опитування» [3].

Частина 2 ст. 41 Конституції Австрійської Республіки Федерального Конституційного Закону від 10 листопада 1920 р., врегульовуючи порядок внесення пропозицій до Національної ради, яка разом із Федеральною радою здійснює законодавчу владу передбачає, що кожна пропозиція, що надходить від ста тисяч громадян, які мають право голосу, або від однієї шостої частини громадян трьох земель,

які наділяються правом голосу (народна ініціатива), повинна бути переданою Центральною виборчою комісією на обговорення Національної ради. Таким, що має право голосу при здійсненні народної законодавчої ініціативи є той, хто на день участі у народній законодавчій ініціативі наділяється виборчим правом до Національної ради та має основне місце проживання на території громади у Федерації. Пропозиція, що висувається у порядку народної ініціативи, повинна бути представлена у формі законопроекту [4].

Ст. 65 Конституції Латвійської Республіки від 15 лютого 1922 р., передбачає що законопроекти можуть вносити у Сейм: Президент Республіки, Кабінет Міністрів, різні комісії Сейму, групи депутатів у кількості, не менше п'ять осіб, а також у випадках та в порядку, передбаченому Конституцією, одна десята частина виборців [5].

Частина 2 ст. 71 Конституції Італійської Республіки від 22 грудня 1947 р. встановлює, що народ здійснює законодавчу ініціативу шляхом внесення від імені не менше ніж 50 тисяч виборців пропозиції, складеної у формі постатейного проекту [6].

Частина 1 та 2 ст. 71 Конституції Республіки Македонії від 17 листопада 1991 р. передбачає, що право законодавчої ініціативи має кожний депутат в Зборах Республіки Македонія, Уряд Республіки Македонія або група виборців чисельністю не менше 10 тисяч людей. Із законодавчою ініціативою до особи, що має повноваження, може звернутися кожний громадянин, група громадян, установа або об'єднання. А ст. 130, що «Право ініціативи щодо внесення змін до Конституції Республіки Македонія має Президент Республіки Македонія, Уряд, щонайменше 30 представників або 150 тисяч громадян» [7].

Частина 1 ст. 141 Конституції Республіки Молдова від 29 липня 1994 р., що набула чинності 27 серпня 1994 р. регламентує, що ініціатива перегляду Конституції може виходити від не менше як 200 тисяч громадян Республіки Молдова, які мають право обирати. Громадяни, від яких виходить ініціатива перегляду Конституції, повинні представляти не менше половини адміністративно-територіальних одиниць другого рівня, у кожній із яких повинно бути зібрано не менше 20 тисяч підписів на підтримку цієї ініціативи [8].

Частина 1 ст. 67 Конституції Грузії від 24 серпня 1995 р. передбачає, що право законодавчої ініціативи належить Президенту Грузії, члену Парламенту, парламентській фракції, комітету Парламенту, вищим представницьким органам Абхазії і Аджарії, не менше ніж тридцяти тисячам виборців. А частина 1 ст. 102, що право внесення законопроекту про загальний або частковий перегляд Конституції

мають: а) Президент Грузії; б) більше половини загального числа членів Парламенту; в) не менше двохсот тисяч виборців [9].

Аналізуючи викладене можна сформулювати висновок, що необхідно внести зміни до Конституції та законів України передбачивши інститут права народної ініціативи, а у його межах право народної законодавчої ініціативи та право народної референдної ініціативи, можливості комбінованого використання вищезазначених двох прав. Треба визнати, що право народної референдної ініціативи передбачене частиною 2 ст. 72 Конституції України, але воно викликає дуже багато запитань.

Право народної законодавчої ініціативи доцільніше було б називати правом народної правотворчої ініціативи, оскільки, у його межах, може ініціюватися прийняття, внесення змін, доповнень до конституції, законів, підзаконних, міжнародно-правових нормативно-правових актів. Але найбільш важливим є конкретне врегулювання: кількості громадян або виборців, що є ініціаторами; вимог, що висуваються до ініціаторів (право голосу, строк проживання, належність до певної територіальної одиниці); предмету ініціативи (конституція, закони, підзаконні, міжнародно-правові нормативно-правові акти); застережень до предмету ініціативи (не ініціюються законопроекти про податки, амністію, бюджет, ратифікацію міжнародних договорів); порядку внесення пропозиції (вимога, обґрунтування, законопроект); порядку реалізації пропозиції (через парламент або референдум); юридичних наслідків народної правотворчої ініціативи.

Список використаних джерел

1. Декларації прав людини і громадянина від 26 серпня 1789 р. – Режим доступу : constituante.livejournal.com/10253.html
2. Конституція Киргизької Республіки від 5 травня 1993 р. – Режим доступу : <https://legalns.com/компетентные-юристы/правовая-библиотека/конституции-стран-мира/конституция-кыргызстана>
3. Основний закон Федеративної Республіки Німеччини від 23 травня 1949 р. // Конституції зарубіжних країн : навч. посіб. / В.О. Серьогін, Ю.М. Коломієць, О.В. Марцеляк та ін. / за заг. ред. В.О. Серьогіна. – Харків : Видавництво «ФІНН», 2009. – 664 с. (С. 90).
4. Конституція Австрійської Республіки Федерального Конституційного Закону від 10 листопада 1920 р. – Режим доступу : worldconstitutions.ru/?p=160&page=3
5. Конституція Латвійської Республіки від 15 лютого 1922 р. – Режим доступу : latius.narod.ru/law/constitution2.htm

6. Конституція Італійської Республіки / пер. с итал. Л.П. Гринберга // Конституції держав Європейського Союзу / под общ. ред. Л.А. Окунькова. – М. : ИНФРА-М-НОРМА, 1997. – С. 423–450.

7. Конституції нових держав Європи та Азії / С. Головатий. – К. : Правн. Фундація. Вид-во «Право», 1996. – 544 с. (С. 174, 189).

8. Конституція Республіки Молдова від 29 липня 1994 р., що набула чинності 27 серпня 1994 р. – Режим доступу : lex.justice.md/viewdoc.php?id=311496&lang=2

9. Конституція Грузії від 24 серпня 1995 р. – Режим доступу : worldconstitutions.ru/?p=130&page=3

*Корецький С.М., к.ю.н.,
Київський національний
університет культури і мистецтв,
м. Київ, Україна*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ: РЕАЛІЗАЦІЯ КУЛЬТУРНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

В умовах подальшої глобалізації світу та прагнення українського суспільства стати повноправним членом світового співтовариства, виникає нагальна потреба дослідити основні принципи і відповідні їм нормативні приписи рівноправної взаємодії народів в усіх галузях суспільного життя в тому числі і забезпеченні культурних прав особи.

В основу сучасної європейської політики в сфері культури покладено положення Угоди ЄС, підписаної 7 лютого 1992 року в місті Маастрихт (Нідерланди) між членами Європейської спільноти і набрав чинності 1 листопада 1993 [1], де у ст. ст. 167 розділу «Культура» визначено три головні цілі культурного розвитку: 1) сприяти процвітанню національних культур, примножуючи водночас всесвітню культурну спадщину; 2) заохочувати сучасну мистецьку творчість; 3) поглиблювати міжнародну співпрацю в мистецькій та культурній сферах. Культурна співпраця, підкріплена відповідною нормативно-правовою базою, визнана стрижнем діяльності ЄС, силою, що служить «тіснішому зближенню народів Європи» [2].

Наріжним каменем гарантування культурних прав є Хартія основоположних прав Європейського Союзу, дотримання принципів і

свобод якої є обов'язковими для Союзу згідно з Лісабонським договором. Так, Хартія визначає, що мистецтво та наукові дослідження не можуть обмежуватись (ст. 13) а ЄС має поважати культуру, релігії та мовне різноманіття (ст. 22) [3] Відповідно до Лісабонського договору Союз має поважати своє культурне та мовне розмаїття й забезпечувати захист і подальше збагачення культурної спадщини Європи (Ст. 3 Консолідованої версії Договору про Європейський Союз). Стаття 6 Консолідованої версії Договору про функціонування ЄС визначає сфери компетенції Союзу у секторі культури, зокрема вживати дії для підтримки, координації та доповнень дій держав-членів у сфері культури [4]. Тобто культурна політика є виключно компетенцією конкретної держави-учасниці ЄС, сам Євросоюз залишає за собою право координації дій країн-учасниць в сфері культурної політики.

На шляху до євроінтеграції Україна досить вдало використовує право на власний вектор розвитку культури перш за все саме в міжнародному співробітництві з ЄС. Так протягом 2017 року за сприяння Євро Комісії було здійснено ряд як короткострокових (пілотажних, з можливістю подальшої пролонгації) так і довгострокових проектів:

Працює Національне бюро програми ЄС «Креативна Європа» в Україні Повноцінно функціонує Національне бюро програми ЄС «Креативна Європа» на базі Українського центру культурних досліджень. За сприяння Мінкультури створено сайт національного бюро «Креативна Європа Україна» – creativeeurope.in.ua.

У 2017 році Національним бюро програми ЄС «Креативна Європа» в Україні за підтримки Мінкультури проведено близько 70 заходів; розроблено проект веб-ресурсу бази даних українських культурних і креативних індустрій; проведена робота щодо налагодження співпраці з партнерами в Україні. Керівником Національного бюро програми ЄС «Креативна Європа» в Україні Юлією Федів проведено понад 400 особистих та дистанційних консультацій.

Забезпечено реалізацію проекту COMUS. Це спільний проект Ради Європи і Європейської Комісії Урбаністичні стратегії в історичних містах, скеровані громадянами. Проект передбачає комплексну взаємодію органів влади усіх рівнів і місцевих громад з метою покращення існуючого міського середовища невеликих історичних міст, збереження історичного середовища та заохочення місцевих мешканців до активної участі в житті міста. У липні 2017 року в Києві відбувся підсумковий семінар проекту в Україні. Проектні менеджери трьох українських пілотних міст – Луцька, Жовкви та Прилук –

презентували результати реалізації проекту та створені проектними містами портфоліо.

Україна приєднується до «Культурних маршрутів» 27–29 вересня 2017 року у м. Лукка, Італійська Республіка, відбувся 7-ий щорічний дорадчий форум Культурних маршрутів Ради Європи «30 років Культурним маршрутам Ради Європи: встановлення діалогу та сталого розвитку через європейські цінності та спадщину». Участь у заході взяла делегація Міністерства культури. У 2017 році Україна приєдналася до Розширеної часткової угоди про культурні маршрути Ради Європи в якості спостерігача. Наразі опрацьовується питання щодо приєднання України до культурних маршрутів Ради Європи в якості повноправного учасника.

Працює Національна система ІККРОМ (Міжнародний центр вивчення питань збереження та відновлення культурних цінностей) Відповідно до плану роботи ІККРОМ України на 2017 рік за підтримки Мінкультури проведені наступні заходи:

- Семінар-практикум «Основи експертизи стародруків, рукописів, документів та творів графіки» (23 травня 2017 року, Київ). Захід проведений для експертів, які працюють з пам'ятками на паперовій основі у музейних закладах, та яким надано право здійснення державної експертизи культурних цінностей.

- Міжнародна науково-практична конференція «Музеї та реставрація у контексті збереження культурної спадщини: актуальні виклики сучасності» (6–7 червня 2017 року, Київ). Метою проведення конференції було здійснення комплексного наукового розгляду сучасного стану збереження культурної спадщини в музейних і приватних колекціях, забезпечення реставрації пам'яток та дослідження процесу розвитку реставрації у контексті музеєзнавства.

- Міжнародна науково-практична конференція на тему: «Проблеми збереження та використання історичних підземних комплексів в умовах негативних техногенних впливів» (26–27 жовтня 2017 року, Київ). Конференція проходила під патронатом Національної комісії України в справах ЮНЕСКО. Головною темою обговорення були проблеми пов'язані із проведенням наукових досліджень та збереженням історичних підземних комплексів зокрема у містах Києві та Чернігові, а саме підземних комплексів, що розташовані на території об'єкта всесвітньої спадщини ЮНЕСКО «Київ: Собор Святої Софії з прилеглими монастирськими спорудами, Києво-Печерська Лавра» та об'єкта, що внесений до Попереднього списку «Історичний центр міста Чернігова».

За роки незалежності Україна підписала цілу низку як двосторонніх так і багатосторонніх угод в галузі культури і в цілому ця діяльність держави одна з небагатьох, яка може бути оцінена позитивно.

Список використаних джерел

1. Т. Шинкаренко. Маастрихтський договір // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. – К.: Парламентське видавництво, 2011. – С. 414.
2. Ключові проблеми та перспективи розвитку культури в Україні // Аналітичний звіт. – К., 2012. – С. 36.
3. Хартія основних прав Європейського Союзу // Законодавство України : офіц. сайт. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524.
4. Treaty of Lisbon. – europa.eu/lisbon_treaty/full_text/index_en.htm

*Михайловський В.І., асистент,
Київський національний
торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна*

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ МЕРЕЖЕВОГО НЕЙТРАЛІТЕТУ

Сучасне демократичне суспільство навряд чи можна уявити без вільного доступу до інформації, в тому числі через систему інтернет. Інтернет став потужним інструментом забезпечення зв'язку, незалежного розповсюдження та збору інформації, розбудови виробництва і бізнесу. Досвід міжнародних країн свідчить, що розвиток громадянського суспільства та правової держави, зростання рівня економіки, подолання безробіття та підвищення рівня його добробуту неможливе без ефективного впровадження електронних комунікаційних, що у свою чергу недосяжно без закріплення принципу мережевого нейтралітету.

Мережевий нейтралітет (NetNeutrality) – це принцип, згідно з яким постачальники послуг Інтернету та уряди, що регулюють переважну частину Інтернет-ресурсу, повинні обробляти всі дані в Інтернеті однаково. Вони не повинні дискримінувати або диференціювати за особою-користувачем, вмістом, веб-сайтом, платформою,

додатком, політичною, релігійною чи іншою спрямованістю, за типом використовуваного обладнання чи методом комунікації [1, с. 53]. Таким чином, мережевий нейтралітет – це основоположний принцип вільного доступу до інформації в інтернеті, що полягає в забороні інтернет провайдерам блокувати або погіршувати доступ до веб-сайтів конкурентів за окрему плату.

Варто зазначити, що повсюдне застосування досягнень інтернет-технологій істотно впливає на ефективність діяльності підприємств та автоматизацію бізнес-процесів. Разом з тим, відсутність незалежного доступу до інтернет послуг унеможливорює вільний розвиток підприємців та керівників невеликих компаній, що негативно позначається на розбудові малого бізнесу.

Як свідчить правозастосовна практика зарубіжних країн, встановлення принципу мережевого нейтралітету є передумовою забезпечення демократії, свободи, рівності, свободи переміщення особи, право кожного вільно збирати і поширювати інформацію. Так, у 2014 році Європейським парламентом було розроблено пакет законів у телекомунікаційній сфері, разом з поправками, що формулюють і захищають принцип мережевого нейтралітету. Даний принцип в Європейському союзі був офіційно прийнятий в 2015 році, після чого відбувся стрімкий розвиток цифрової економіки.

В 2012 році законодавчими органами Нідерландів було прийнято «Акт про комунікації», відповідно до якого в країні було введено принцип мережевого нейтралітету, що забороняє блокувати інтернет послуги, використовувати глибокий аналіз пакетів для відстеження поведінки клієнтів в інтернеті та маніпуляції мережевим трафіком. З моменту прийняття даного Акту, нідерландськими операторами було заборонено стягувати додаткові кошти за використання абонентами інтернет-додатків конкуруючих компаній.

Особливу увагу в дослідженні впливу принципу мережевого нейтралітету на розвиток економіки країни має досвід США. В 2015 році під час президенства Барака Обами, Федеральна комісія комунікацій законодавчо закріпила принцип міжнародного нейтралітету. Хоча, вже після приходу до влади Дональда Трампа з новою командою відбулися докорінні зміни ініціатив, які підтримувалися попередньою його попередниками, зокрема в червні 2018 року вступило в силу рішення про відміну мережевого нейтралітету. Органи влади вважають, що дане рішення покращить прозорість в інтернеті, захист користувачів, стимулює інвестиції, інновації та конкуренцію. Однак, як вважають експерти в даній сфері, в подальшому звичайного американського користувача чекає підвищення цін на інтернет-послуги,

обмежений доступ до сайтів нових компаній та інших напрямків бізнесу, які не належать до великих корпорацій, блокування провайдерми контенту без вагомих на те причин.

Що ж стосується вільного інтернет-трафіку в Україні, 13 січня 2016 Комітетом Міністрів Ради Європи ухвалено Рекомендації СМ / Res (2016) 1 державам-членам із захисту й заохочення права на свободу вираження поглядів та право на приватне життя стосовно мережевого нейтралітету. Зокрема, в документі говориться, що Інтернет-користувачі мають право на свободу вираження поглядів, у тому числі права на отримання та обмін відомостями, за допомогою послуг, додатків та пристроїв за своїм вибором. Даний акт має виключно рекомендаційний характер та ніяких обов'язків в даній сфері не породжує. Тому, в Україні є гостра необхідність запровадження принципу мережевого нейтралітету, що неможливо без нормативного визначення основних понять, принципів та засад мережевого нейтралітету.

Таким чином, законодавче закріплення принципу мережевого нейтралітету в Україні має бути перспективним напрямком діяльності для всіх органів державної влади. Адже, законодавче закріплення принципу мережевого нейтралітету позитивно вплине на розвиток малого бізнесу та економіки країни в цілому.

Список використаних джерел

1. Колодій А.В. Мережевий нейтралітет: суть, доцільність та рекомендації. Експериментальні та теоретичні дослідження в сучасних науках: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 5 серпня 2018 р. Суми: ГО «Європейська наукова платформа», 2018. – Т.2. – С. 116.

2. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_015

ДИСКУСІЙНА ПАНЕЛЬ 8

МОВНІ КОМПЕТЕНЦІЇ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Белова В.В., ст. викл.,
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ РОЗПОДІЛУ РОЛЕЙ У ДІЛОВИХ ІГРАХ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Оскільки головною метою ЗВО є підготовка висококваліфікованих спеціалістів, важливим елементом у вивченні іноземної мови професійного спрямування є проведення ділових ігор, які розвивають, доповнюють та вдосконалюють професійну майстерність майбутніх фахівців. Тому для досягнення визначених завдань гри важливо правильно розподілити ролі між студентами, які і є безпосередніми учасниками навчального процесу.

Поняття ролі в діловій грі передбачає моделювання діяльності особистості, яка визначається його посадою, тобто місцем, в об'єкті ігрового моделювання. Тому введення в гру тієї чи іншої ролі передбачає наявність в учасника гри спеціальних знань, вмінь та навичок для вирішення професійних завдань. Важливо мати на увазі, що сам процес ділової гри супроводжується виникненням позитивної емоційної атмосфери у кожного учасника гри, що, в свою чергу, сприяє реалізації професійних, інтелектуальних, комунікативних і психологічних можливостей.

Розподіл ролей, проведений із врахуванням індивідуальних якостей студента дає можливість у ході ділової гри формувати навички прийняття рішень у нестандартній ситуації, дослідити вплив особистісного фактора на ефективність прийняття рішень, вивчити ділові і моральні якості студентів в умовах максимально наближених до реальної професійної діяльності.

В.Я. Платов поділяє ролі на такі, що:

- моделюють професійну діяльність осіб;

- необхідні для оперативного управління грою;
- сприяють підвищенню емоційної напруги учасників;
- необхідні для об'єктивного оцінювання[1].

У зарубіжній теорії ігор найпоширенішою є класифікація ігрових ролей, яка розроблена вченим У. Герхартом, де ролі поділяються на: статусні (на виконання яких не потрібне перевтілення); позиційні (які відображають майбутнє професійне положення студентів);

- ситуаційні, які не задаються соціальними відносинами, а встановлюються в ситуаціях спілкування.

Дослідник О. Г. Штепа виділяє два типи ролей, які студенти виконують в процесі гри: основні та допоміжні. Основні ролі, до виконання яких готує себе студент, пов'язані з прогнозуванням майбутньої професійної діяльності. Ці ролі не вимагають особистісного перевтілення, а завдання, яке стоїть перед їх виконавцем – переконати себе і оточуючих в тому, що він володіє відповідними професійними вміннями. Допоміжні ролі – це ті, виконання яких студентами в майбутній професійній діяльності не передбачається [3].

При розподілі ролей необхідно пам'ятати, що будь-яка роль може бути реалізована особистістю, яка сама володіє певними якостями. Призначення ролі має орієнтуватися на особистісні якості і сприяти їх максимальному прояву і розвитку.

Безумовно необхідно враховувати індивідуальні особливості студентів при розподілі ролей. Для цього, розподіляючи ролі при підготовці ділової гри необхідно спиратися на основні положення концепції психологічної структури особистості, розробленої К.К. Платоновим, в якій індивідуальні особливості людини характеризуються відповідно до визначених підструктур особистості:

- особистісні якості людини (світогляд, ідеали, бажання тощо)
- знання, вміння, навички, досвід;
- психічні процеси і якості особистості;
- біологічні якості особистості (вік, стать, темперамент)[2].

Важливим є порядок взаємодії учасників гри, що обумовлюється структурою ігрового комплексу, певними функціональними обов'язками тієї ролі, яка виконується, встановленими правилами і методикою проведення гри, прийнятою системою оцінювання діяльності учасників.

В сучасній психолого-педагогічній літературі виділяють два види взаємодії ролей: «по горизонталі» і «по вертикалі». Взаємодія «по горизонталі» відбувається у формі спільного обговорення і узгодження вирішуваних питань виконавців ролей, які знаходяться на одному професійному рівні. Взаємодія «по вертикалі» означає спільну діяльність студентів, які знаходяться в грі на різних посадових рівнях.

У зарубіжній педагогіці (R. Cattell, R. Linton, W. Littenwold) відносини, як правило, діляться на симетричні та асиметричні. При симетричних рольових відносинах учасники виступають носіями однієї і тієї ж соціальної ролі, наприклад, студент-студент, менеджер-менеджер і т. д. Ситуації такого спілкування спрямовані на розвиток умінь входити в стосунки із носієм ідентичної ролі, обговорювати проблеми в межах соціального контексту. Асиметричні рольові відносини виникають тоді, коли учасники спілкування характеризуються різними соціальними ознаками, наприклад, начальник-підлеглий, банкір-клієнт і т. д. Асиметричні відносини вчать будувати мовленнєву поведінку відповідно до ролі і статусу партнера.

Кількість діючих осіб в діловій грі може бути різною. Це залежить від її задумів, мети і т.д.

Важливо, щоб ролі, які виконуються кожним із учасників, не залишалися незмінними в наступних іграх. Адже відчуття та апробація себе в різних соціальних та психологічних позиціях неодмінно стане запорукою творчого характеру навчання, зробить його емоційно насиченим та вмотивованим.

Список використаних джерел

1. Платов В.Я. Деловые игры: разработка, организация, проведение / В.Я. Платов. – М.: Наука, 1991. – 192 с.
2. Платонов К. К. Структура и развитие личности / К. К. Платонов. – М. : Наука, 1986. – 186 с.
3. Штепа О.Г. Рольові ігри в системі формування професійної мовленнєвої майстерності педагога. Дис. ...к. п. н. – Київ, 1996. – 190 с.
4. Щербань П.М. Навчально-педагогічні ігри : навч. посіб. / П.М. Щербань. – К. : Вища шк., 1993. – 120 с.

*Бондаренко В.Ф., доц.,
Тернова О.І., ст. викл.,
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна*

РОЛЬОВІ ІГРИ В КОНТЕКСТІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

Феномен гри приваблював до себе велику кількість філософів, психологів, педагогів усіх часів. Існують різні тлумачення гри. За Платоном, гра – корисне заняття, а Аристотель стверджував, що гра – джерело душевної рівноваги. В історії людства праця випереджала гру. На початку розвитку суспільства діти рано залучалися до життя дорослих, беручи безпосередню участь у їх діяльності. Потреби у грі вони тоді ще не відчували. Поширеними також є спроби пов'язати походження гри з розвитком мистецтва та релігією, зокрема ритуальними процесами під час богослужінь, які мають багато спільного з ігровими діями.

Основні положення теорії ігрової діяльності розробляли відомі дослідники та мислителі (К. Гросс, Ф. Шиллер, Г. Спенсер, К. Бюлер, З. Фройд, Ж. Піаже, Виготський Л. С. та інші). Рольові ігри у контексті навчання іноземних мов досліджували Г. О. Китайгородська, Н.В. Кудикіна, Л.В. Артемова, А.М. Богущ, В.А. Артемов.

За визначенням науковця-педагога, академіка Селевка Г.К., гра – це вид діяльності в умовах ситуацій, спрямованих на відтворення і засвоєння суспільного досвіду, у якому складається й удосконалюється самоврядування поведінкою. Інший видатний російський вчений Виготський Л. С. зазначає, що гра – це простір «внутрішньої соціалізації» дитини, засіб для засвоєння соціальних настанов. Одним з основоположників теорії гри вважається німецький вчений К. Гросс. Він доводить, що гра має біологічну природу і розглядає гру як засіб вдосконалення та підготовку до дорослого життя. К. Бюлер доповнив теорію К. Гросса та висунув гедоністичну теорію функціонального задоволення як основного мотиву гри.

Психоаналітична теорія гри, яку обґрунтував З. Фройд, та яку пізніше розвинули А. Аддер та К. Горні, зосереджується на проблемах використання гри як засобу вираження дитиною інстинктів, бажань, прагнень, які вона не може реалізувати безпосередньо в житті. Використання сучасних зарубіжних теорій «ігротерапії», методологічною

основою яких є неофройдизм, сприяє нормалізації стосунків дитини з її оточенням, оскільки гра знімає негативізм, ліквідує егоїзм, вередування тощо. Л. Виготський та його студенти вважають визначальним у грі те, що, граючись, людина, створює собі уявну ситуацію замість реальної і діє в ній, виконуючи певну роль. В іграх діти відтворюють поведінку дорослих, у т.ч. й негативну. Цю особливість дітей охарактеризував К. Ушинський, автор теорії духовного розвитку дитини у грі. Він уперше висунув ідею про використання гри в загальній системі виховання. В. Ф. Шаталов зазначав, що ігри покликані служити розвитку кмітливості та пізнавальної цікавості дітей на всіх, без винятку, вікових рівнях.

Згідно з російським психологом, провідним спеціалістом в галузі психології мови та навчання іноземних мов професором Артемовим В.А. [1], рольові ігри мають чотири головні риси:

1. Діяльність заради задоволення від самого процесу діяльності;
2. Творчість, імпровізація, активність;
3. Емоційність;
4. Правила гри, що відбивають її зміст та логічну послідовність.

До структури грияк процесу входять ролі, ігрові дії, ігрові предмети, стосунки між гравцями, сюжет гри. Він обґрунтував комунікативну теорію мови, яку згодом поклав в основу власної теорії навчання іноземних мов [1]. Рольова гра на занятті іноземної мови порівнюється з виставою у театрі, де студенти виконують ролі, задані певними ситуаціями.

У методичній літературі виділяють два головних типи у загальній системі вправ: 1) підготовчі або мовні вправи, які концентрують увагу студентів не лише на комунікативному змісті, а й на мовній формі, та 2) комунікативні вправи, тобто такі, що розвивають мовленнєві вміння і активізують процес комунікації. Підготовчі граматичні вправи формують навички використання того чи іншого граматичного явища в мові. Розробляючи тести, направлені на формування граматичних навичок, слід пам'ятати, що граматичне явище тренується на базі добре відомої лексики. Сама ж вправа носить комунікативний характер. Тут може бути корисним цілий ряд вправ на диференціацію граматичного явища, а саме, підстановочні таблиці, вправи на трансформацію тощо [2].

Для використання рольових ігор дуже важливо підбирати теми, які носять проблемний характер та стимулюють обмін думками, особисту ініціативу та критичне мислення. Наприклад, при вивченні теми «Пошуки роботи» розігруються ситуації «Складання та розміщення резюме на сайті», «Пошуки оголошень щодо вакансій», «Заповнення

анкети»; «Ділова розмова по телефону»; «Переговори з роботодавцем». При вивченні теми «Типи бізнесу» можна запропонувати студентам ситуації «Презентація конкретної фірми», «Інтерв'ю», «Дискусія на тему переваг та недоліків того чи іншого бізнесу». Можна запропонувати студентам провести репортаж, прес-конференцію, екскурсію, судове засідання тощо.

Рольова гра може являти собою як елементарний комунікативний акт (покупка, поздоровлення, знайомство), так і складний, котрий складається із серії елементарних актів (вибір маршруту поїздки, купівля квитків, розміщення у готелі, замовлення у ресторані, бесіда з гідом тощо). При інсценуванні ситуацій у студентів виникає мотивація до активізації розумової діяльності, студенти інтегрують всі отримані раніше іншомовні комунікативні навички. Наприкінці гри можна провести аналіз гри для здійснення об'єктивної самооцінки подальшого самовдосконалення.

Таким чином, рольові ігри є ефективним методом розвитку іншомовної компетенції.

Список використаних джерел

1. Артемов В. А. Психология обучения иностранным языкам : учебное пособие / В. А. Артемов. – М. : Просвещение, 1983. – 222 с.
2. Китайгородская Г.А. Методика интенсивного обучения иностранному языку / Г.А. Китайгородская, В.А. Бухбиндер. – К. : Освіта, 1988. – 279 с.

*Гарбуза Т.В., канд. пед. наук,
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна*

ІНШОМОВНА ПРОФЕСІЙНА КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНЦІЯ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

У сучасному суспільстві, для якого характерно розширення міждержавних відносин, торговельно-економічних зв'язків із зарубіжними країнами, розвиток науки і техніки, постійний обмін науково-технічною інформацією, посилюється значення іноземної мови як

дієвого чинника соціально-економічного, науково-технічного і загальнокультурного прогресу, як засобу усного і письмового спілкування між представниками різних народів і культур.

Формування навичок міжкультурної комунікації, як методологічна основа навчання мови у ВНЗ, видається особливо виправданим для студентів гуманітарного профілю – економістів, юристів, менеджерів, майбутніх фахівців зі зв'язків з громадськістю та ін. Економіка, право, юриспруденція – це професійні області, де такі елементи культури, як морально-етичні цінності, норми соціальної поведінки людей, уявлення про правила взаємин між особистістю і державою, вироблялися століттями.

Базовими навичками міжкультурної комунікації є мінімально необхідний і достатній набір знань і вмінь студентів успішно користуватися іноземною мовою в знайомих ситуаціях повсякденного і професійного спілкування в середовищі іншомовної культури. Критерієм сформованості базових навичок міжкультурної комунікації слід вважати не мовну, а комунікативну компетенцію, яка передбачає здатність ефективно спілкуватися іноземною мовою, встановлювати і підтримувати позитивні відносини зі співрозмовником, досягати потрібного рівня взаєморозуміння і співробітництва [1].

Під іншомовною професійною комунікативною компетенцією ми розуміємо здатність майбутнього випускника юридичного факультету взаємодіяти в професійно-орієнтованій ситуації спілкування з фахівцями інших країн, готовність до здійснення міжкультурного професійного діалогу в полікультурному просторі в умовах міжнародної мобільності та інтеграції.

Для юристів, що працюють в міжнародній сфері, формування іншомовної професійної компетенції включає розвиток:

- мовної компетенції, що передбачає знання лексичних одиниць і граматичних правил, що перетворюють лексичні одиниці в осмислене висловлювання, а також здатність застосування цих правил у процесі вираження і сприйняття суджень в усній і письмовій формах;
- мовленнєвої компетенції – знання правил мовної поведінки, вибір мовних форм і засобів та їх використання в залежності від цілей, ситуації спілкування і соціального статусу учасників в процесі соціокультурної та професійної комунікації;
- дискурсивної компетенції, що дозволяє встановлювати контекстуальне значення зв'язного тексту і логічно вибудовувати висловлювання в процесі комунікації;
- стратегічної компетенції, що передбачає здатність використовувати адекватні ситуації спілкування, вербальні і невербальні кому-

нікативні стратегії з метою ефективною міжкультурною професійно-орієнтованою комунікації при дефіциті мовних засобів;

- соціокультурною компетенції, що характеризується як здатність співрозмовників адекватно сприймати, розуміти і давати оцінку досягнень культури і науки інших народів в процесі міжкультурного професійно-орієнтованого спілкування;

- соціальна (прагматична) компетенція – здатність мовної особистості обирати адекватний спосіб здійснення комунікації в залежності від умов і цілей конкретної ситуації спілкування, будувати висловлювання відповідно до комунікативних намірів учасників спілкування;

- лінгвопрофесійна (предметна, спеціальна) компетенція – здатність до сприйняття і породження текстів в певній сфері спеціальної предметної діяльності, вміння оперувати іншомовною загальнонауковою і спеціальною лексикою, аналізувати, критично переосмислювати і здійснювати презентацію текстового матеріалу професійно-орієнтованої проблематики;

- соціально-політична компетенція – здатність орієнтуватися в мовному полікультурному просторі, враховуючи норми цивільно-правової поведінки [2].

У структуру іншомовної професійної комунікативної компетенції також входить міжкультурна комунікативна компетенція, яку ми розуміємо як здатність взаємодіяти з носіями іншої культури з урахуванням національних цінностей, норм і уявлень, створювати позитивний для співрозмовників настрій в спілкуванні, вибирати комунікативно-доцільні способи вербальної і невербальної поведінки, використовуючи знання про науку і культуру інших народів.

Міжкультурна комунікативна компетенція розглядається як необхідна складова іншомовної професійної комунікативної компетенції студента юридичного університету з метою забезпечення ефективною соціокультурною і професійною адаптованості і конкурентоздатності майбутнього юриста на міжнародному рівні [3].

Університет готує студентів до активного використання іноземної мови у професійній діяльності, що і визначає мету вивчення іноземних мов, а також завдання викладача і студентів. На даному рівні іноземна мова є одним із засобів подальшого розвитку іншомовної професійної комунікативної компетенції майбутніх фахівців. Студенти, володіючи досить високою професійною мотивацією, звертаються до іншомовного тексту не тільки в процесі підготовки до занять з іноземною мовою, а й при використанні іншомовного матеріалу з журналів, патентів, монографій, текстів в мережі Інтернет, в процесі роботи над

курсними роботами. В даному випадку професійно-предметні завдання вирішуються в умовах тісного зв'язку з навчальною діяльністю на іноземній мові і спеціальними предметами. З урахуванням міжпредметних зв'язків робота зі спеціальним юридичним текстом є перспективною формою іншомовного професійно-орієнтованої підготовки студентів, так як моделює предметне і соціальний зміст професійної діяльності майбутніх випускників.

Список використаних джерел

1. Волкова І.В. Мовні й мовленнєві компетентності: теоретико-методичний аспект / І. В. Волкова // Актуальні проблеми слов'янської філології : міжвузівський зб. наук. статей «Лінгвістика і літературознавство». – Ніжин : Аспект-Поліграф, 2007. – Вип. 14. – С. 6–12.
2. Садохин А.П. Межкультурная коммуникация: учебн. пособие / А.П. Садохин. – М. : Альфа-М, 2011. – 288 с.
3. Скорикова Т.П. Обучение теории и практике межкультурной коммуникации (с использованием виртуальной образовательной среды) / Т.П. Скорикова. – Вестник РУДН, 2013. – № 2. – С. 136–143.

*Гопанчук І.Г., к. філол. н., доц.,
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна*

ОСНОВНІ ПРАВИЛА ВЕДЕННЯ ДИСКУСІЇ ЯК НЕОБХІДНИЙ ЕЛЕМЕНТ КОМУНІКАЦІЇ

У системі підготовки студентів в процесі вивчення дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» значна увага надається постулатам ораторського мистецтва, оскільки це спричиняється об'єктивною необхідністю розвитку й вдосконалення логічного й абстрактного мислення студентів та виразності їхнього мовлення. Одним із важливих завдань курсу є оволодіння методикою вести дискусію.

Прагнення довести власну позицію – це потреба кожного, пов'язана із самоствердженням. Дискусія ж – це публічний діалог, у процесі якого стикаються різні, тобто протилежні точки зору. Сутність

дискусії полягає в обміні думками на певну тему між кількома особами. Ці думки можуть бути як власними, так і спирається на погляди інших людей. Ефективну дискусію характеризує розмаїття думок, бажання віднайти найбільш прийнятний варіант розв'язання дидактичної проблеми й активна участь у ній співрозмовників. Порівняно з лекцією та бесідою вона створює сприятливіші умови для активізації слухачів і впливу на їхню психіку, зокрема на творчу уяву. Дискусія вимагає від особи не простої відповіді на запитання, а навпаки – обґрунтованого, емоційно забарвленого та змістовного варіанта розв'язання дидактичної проблем, ясного і чіткого висловлювання своїх думок. Вона спричиняє сильні емоційні почуття в учасників, сприяє виникненню різних групових соціально – психологічних явищ, формує навички колективної роботи й уміння вислухати позиції інших. Отже, можна визначити, що дискусія – це дієвий метод обговорення питання, що вивчається. Вона передбачає колективне обговорення якоїсь спірної проблеми, під час якого пізнається істина [1, с. 91].

Дискусія – це публічний діалог, в процесі якого виявляються і протиставляються різні точки зору, позиції. Дискусія є часто необхідним елементом ділової наради, тому керівник, який їх проводить, повинен володіти технікою організації й проведення цієї форми спілкування. Будь-який виступ перед аудиторією обов'язково спирається на певну мету – проінформувати, отримати інформацію, переконати або створити певний настрій у слухачів. Тобто дискусія є різновидом публічного спілкування.

Метою дискусії є з'ясування і зіставлення позиції, пошук правильного рішення. Дискусія – один із видів суперечки. У риторичі суперечка-це характерне обговорення проблеми, спосіб її колективного дослідження, при якому кожна зі сторін захищає свою правоту.

В атмосфері суперечки максимально виявляються такі особистісні властивості, як самостійність і нонконформізм. Тому суперечки цікаві й емоційно притягальні, тому вони постійно супроводжують життя окремих осіб і колективів.

Одним із перших етапів проведення дискусії є підготовчий етап. Слід обрати стратегію її проведення з урахування індивідуальних особливостей учасників дискусії.

Традиційно виділяють сильних і слабких учасників. Сильний учасник – упевнений у собі, добре знає предмет дискусії, має досвід полемічного спілкування та авторитет. Слабкий учасник, відповідно, – недостатньо обізнаний у проблемі, нерішучий, недосвідчений у спілкуванні.

За манерою поведінки виділяють багато різних типів учасників дискусії: «агресор», «всезнайка», «марнослівний», «мовчун», «сором'язливий», «незацікавлений» тощо. Ставлення модератора до різних типів мовців має бути диференційованим.

Модератор на початку дискусії оголошує тему, обґрунтовує її, розставляє акценти. Учасники дискусії мають чітко уявляти, що є пунктом розбіжностей. Сторони висувають аргументи і контраргументи щодо заявленої тези, ставлять запитання. Модератор стимулює аудиторію висловлюватися, направляє дискусійний діалог, підкреслює спільність у висловлюваннях учасників.

Основні правила ведення дискусії:

- 1) потрібно чітко розмежовувати питання, які є предметом дискусії і які не слід обговорювати;
- 2) не допускати перетворення дискусії у з'ясування особистих стосунків;
- 3) можна переконувати, але не можна принижувати опонентів;
- 4) зберігати спокій і врівноваженість у суперечці;
- 5) критикувати без роздратування та не перепрошувати за критику, оскільки це не ознака ввічливості, а вияв невпевненості в своїй правоті;
- 6) програвати і перемагати гідно. У разі поразки не сердитися, і не бути розгубленим. При перемозі залишатися спокійним і скромним.

На завершення дискусії модератор характеризує стан питання, відзначаючи найбільш конструктивні, переконливі виступи, тактовну поведінку мовців, формує варіант погоджувальної позиції [5, 63]

Дискусія – найбільш демократична форма ділової бесіди, для якої характерними є вільний обмін думками, прийняття спільного рішення за взаємної згоди з подальшим затвердженням його посередником. Можливим є варіант, коли рішення приймає керівник, обміркувавши все, що говорилося і пропонувалося.

Важливим під час ведення дискусії є її творчий характер, коли кожен хоче запропонувати щось своє, відкидаючи негативні установки та стереотипи «.

Велике значення має й колективний характер обговорення та прийняття рішення, коли кожна група працювала над своїми аспектами, а в результаті отримується цілісне розв'язання проблеми.

Останній, завершальний етап розглянутого мовного жанру передбачає ретельне осмислення процесу спілкування.

Саме завдяки правильній методиці ведення дискусії майбутні фахівці зможуть реалізуватися в своїй професійній діяльності, що є запорукою успіху.

Список використаних джерел

1. Бурлачук Л.Ф., Келесі М. Про критерії розвитку особистості // Вісник Київського університету. Серія: Соціологія. Психологія. Педагогіка. – Вип. 2. – К., 1996. – С. 90-93.
2. Гладишева А.О Сценічна мова. Дикційна та орфоепічна нормативність : навч. посіб. – К., 2007.
3. Єлісєвєнко Ю.П. Ораторське писемництво: постановка голосу й мовлення : навч. посіб. – К. : Атіка, 2008.
4. Панфилова А.П. Деловая коммуникация в профессиональной деятельности. – СПб. : Знание, 1999. – 496 с.
5. Психологія професійної діяльності і спілкування // За ред. Л.Е. Орбан, Д.М. Гриджука. – К.: Преса України, 1997. – 192 с.
6. Скібіцька Л.І. Діловодство : навч. посіб. – К.: Кондор, 2009.
7. Ягупов В.В. Педагогіка : навч. посіб. – К.: Либідь, 2002. – 560 с.

*Зварич І.М., д. пед. н., ст. наук. співр.,
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна
GoogleScholar*

«СМАЙЛИКИ» У ВИЗНАЧЕННІ МОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ США

Проблема мовної компетентності викладачів займає одне із провідних місць у системі оновлення освіти як України, так і США.

Американські студенти, оцінюючи мовну компетентність викладачів досить часто використовують: «смайлики» – символи у PowerPoint для того, щоб яскравіше охарактеризувати педагогів, їхні вміння викладати навчальний предмет, зокрема рівень мовної компетентності, тому і надсилають картинки із зображенням «*chilipepper*» та різні гумористичні написи, такі як «*hotmessage*» або «*axestogrind*» з підтекстом «*висміювання*», що зазвичай стосуються некомпетентних, з низьким рівнем мовної компетентності викладачів.

Особливо цікавий є вираз «*chilipepper*». У перекладі з англійської мови «*chili*» – червоний стручковий перець, що за смаковими якостями дуже пекучий і гіркий, а «*pepper*» – чорний молотий перець.

Вираз *«chilipepper»* – «гіркий пекучий перець» має інтерпретації з таким значеннями: *«завдати жару або прочуханки»*, *«ложка дьогтю в бочці меду»*, *«холодний як вентилятор у теплу погоду»*. Зазначені можливі інтерпретування певною мірою висвітлюють темперамент викладача, його ставлення як до студентів, так і до навчального предмета. Загалом вони стосуються компетентного викладача, який на високому рівні проводить заняття, користується повагою серед студентів і колег, тобто *«zasлужує на увагу»*, щоб його методи викладання та нагромаджений з роками досвід вивчалися. Такі викладачі вміють досить професійно вказати на помилки студентів та викладачів, з великою майстерністю пояснити складні моменти в опануванні навчальної дисципліни, володіють тонким і доречним гумором у процесі викладання.

Позначки у вигляді червоного перцю *«chilipepper»*, тобто повідомлення з пікантними подробицями біля прізвища викладача засвідчують, що саме цей педагог *може заінтригувати* їх у процесі викладання навчальної дисципліни як новою, так і відомою для них інформацією. Загалом позначки біля прізвищ викладачів певною мірою вказують на рівень їхньої мовної компетентності, знань з навчального предмета та спонукають їх використовувати нові методи і підходи до викладання навчальної дисципліни.

Навіть педагоги, які тривалий час користувались повагою у студентів і зарекомендували себе висококваліфікованими спеціалістами, можуть також отримати «смайлики», які певною мірою характеризують їхню фахову підготовку, компетентність та професійність. Частими є випадки, коли студенти високо оцінюють мовну компетентність викладачів, виставляють їм позитивні бали та оцінки, але водночас уміщують *«chilipapers»* із «смайликом» *невеселого виразу обличчя*. Цей вираз набуває значення як *«ложка дьогтю в бочці меду»* і вказує на якийсь один недолік педагога.

Визначаючи рівень мовної компетентності, студенти надсилають педагогам *«chilipapers»* зі значенням *«завдати жару або прочуханки»*. Цестосується досвідчених педагогів, які майстерно і доступно викладають навчальну дисципліну і досить тактовно зауважують про недоліки в навчальному процесі, змушують студентів ґрунтовно опановувати навчальну дисципліну і старанно ставитись до навчального процесу. Такі викладачі своєчасно реагують на якість опанування навчальної дисципліни студентами, виконання поставлених завдань ними і в потрібний момент можуть *«завдати жару або прочуханки»*, якщо вони розслабились у навчальному процесі.

Кількість отриманих повідомлень з «*chilipepper*» і «*hotmessage*» біля прізвища викладача на веб-сторінках Інтернет-сайтів, що виставляють студенти протягом семестру, вказують на відношення викладача до своїх професійних обов'язків, рівень знань з навчального предмета, педагогіки і методики, вміння викладати навчальний предмет і визначати рівень якості знань студентів у навчальному процесі. Студенти часто користуються повідомленнями «*chilipepper*» і «*hotmessage*», оскільки вони додають певних тонкощів у визначенні рівня мовної компетентності [1]. Отримавши такі позначки на веб-сторінках Інтернет-сайтів, педагоги замислюються над своїм рівнем знань, методами викладання навчальної дисципліни, вимогами до студентів щодо її опанування, зокрема мовною компетентністю

На інформаційному і широкодоступному Інтернет-сайті студенти можуть вільно виставити власну оцінку щодо мовної компетентності викладачів, їхньої педагогічної діяльності, майстерності, обізнаності. У США такий метод визначення рівня мовної компетентності викладачів називають «*axestogrind*». У перекладі з англійської мови «*axes*» означає «сокири, виготовлені із твердого металу», а дієслово «*togrind*» – молоти, пропускати через м'ясорубку, гострити, підточити. Вираз «*axestogrind*» – «сокори для точіння, шліфування» стосується педагогів, які беруть участь у процесі оцінювання, можна інтерпретувати як «переслідувати особисті корисні цілі, бути зацікавленою особою». Саме в процесі діагностування професійної діяльності, визначення мовної компетентності викладачі «проходять через м'ясорубку» – складний шлях дебатів і дискусій серед офіційних представників освітніх організацій, адміністрації, колег, студентів, батьків, і ніхто не переймається, що чийсь стиль чи почерк розпізнають. Враховуючи багатий життєвий досвід педагогів, їхні знання з навчальної дисципліни, уміння і навички її викладати і необхідність оцінювання мовної компетентності, можна запропонувати авторський варіант перекладу виразу «*axestogrind*» – «викладачі (професори), яких оцінюють».

На інформаційному веб-сайті «Рейтинг моїх професорів штату» часто трапляються такі «смайлики»-символи: усміхнене і веселе обличчя біля прізвищ викладачів, які мають високий і позитивний рейтинг у процесі оцінювання професійної діяльності, визначення мовної компетентності; ледь усміхнене – біля прізвищ педагогів, яких оцінили за змішаною шкалою – позитивно і водночас негативно; похмуре – біля прізвищ викладачів, які мають негативні відгуки студентів і зовсім низький рейтинг діагностування. Студенти зневажливо ставляться до жорстоких, несправедливих і необ'єктивних викладачів,

до тих, які не вміють пояснити навчальний матеріал чи самі ним не володіють досконало [2].

На веб-сторінки Інтернет-сайту «Рейтинг моїх професорів» студенти відсилають цікаві картинки і роблять відповідну презентацію у PowerPoint з оцінювання професійної діяльності всіх викладачів, які викладають навчальні дисципліни у певному вищому навчальному закладі. Наприклад, педагогам, які постійно скаржаться на безсоння або на те, що вже пора перекусити чи збадьоритись горнятком кави, відсилають «смайлики» з чоловіком, що махає батою і наказує спати, а для тих, хто прискіпливо ставиться до них і змушує відпрацьовувати кожне заняття по кілька разів, вони презентують «тортури» і «мучителя».

Отже, смайлики студенти США використовують, щоб тактовно вказати педагогам на прогалини у викладанні навчальної дисципліни, рівень їхньої мовної компетентності, та на необхідність поліпшення якості професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Broder J.M. Determinants of teaching quality: What's important to students / Broder J.M. & Dorfman J.H. // Research in High Education. – 1994. – V. 35. – № 2. – P. 235–249.
2. Helderbran V.R. The ideal professor: student perceptions of effective instructor practices, attitudes, and skills / V.R. Helderbran // Education. – 2008. – V. 129. – № 1. – P. 125–138.

*Костенко О.Ю., викл.,
Олешко Н.М., ст. викл.,
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна*

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНЦІЯ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ

Глобалізація освіти та економічної діяльності, розширення та поглиблення міжнародного співробітництва, інтеграція України у глобальне економічне середовище, яка проявляє себе як через приєднання нашої країни до світових економічних організацій, так і через

організацію ділової взаємодії із транснаціональними корпораціями, міжнародну торгівлю та локалізацію виробництва, є причиною виникнення об'єктивної ринкової потреби у спеціалістах економічного профілю, які є носіями принципово нових характеристик. Зокрема йдеться про підприємницькі цінності, економічне мислення, ініціативність, лідерські здібності, а також здатність бути ефективним комунікантом у мультикультурному середовищі.

Якщо у представника економічної спеціальності відсутні такі якості як толерантність, повага до представників інших культур, відсутня міжкультурна компетенція та мотивація до розвитку свого професійного потенціалу, можливі суттєві непорозуміння у діловій сфері. Суспільство висуває нові вимоги до спеціалістів економічного профілю, і саме тому зростає відповідальність системи освіти за формування відповідних якостей і мотивацій у студентів економічного профілю.

Спеціалісти економічного профілю наразі є одними із найбільш популярних у роботодавців. У їх запитках на перших місцях, як і раніше, залишаються професії, пов'язані з економікою, правом, інформатикою: підприємець, бізнесмен, юрист, економіст, програміст, менеджер; цей перелік іноді називають «ідеальним віялом професій». Зрілий і готовий до сучасної ситуації представник економічної професії повинен не лише володіти цілісним, непротивічливим та адекватним до вимог ринку уявленням про обрану ним професію, але й можливістю пристосування до нових соціально-культурних та економічних форм ділової взаємодії.

Ділове спілкування передбачає вміння встановлювати та розвивати ділові контакти, що набуває пріоритетного значення у міжкультурному (міжособистісному та міжнародному) співробітництві, вміння обирати адекватний поведінковий сценарій, що передбачає не тільки володіння мовою, але й вміння розшифровувати та сприймати соціокультурний контекст комунікантів.

В процесі ділових контактів має місце професійне міжкультурне спілкування. В процесі міжкультурного професійного спілкування здійснюється обмін інформацією, встановлюються контакти.

Професійне спілкування у тому числі і на іноземній мові є соціопсихологічною взаємодією як мінімум двох суб'єктів, що виконують професійні завдання за допомогою дії на інтелект, погляди, поведінку і емоції один одного. Міжкультурна професійна комунікація є процесом безпосередньої професійної взаємодії ділових культур,

яка здійснюється в рамках не співпадаючих національних стереотипів мислення і поведінки. Співвідносити мовні засоби з нормами мовної поведінки неможливо без знань про реалії країни мови, що вивчається. Щоб досягти розуміння в міжкультурному спілкуванні фахівець повинен володіти знанням не тільки професійної картини світу, але і уміти встановлювати контакт, орієнтуватися на національно-специфічні риси свого партнера, співпереживати і розуміти співбесідника як представника певної соціальної групи.

Таким чином, в процесі міжкультурного спілкування фахівця-економіста виникає проблема розуміння, яка може розглядатися як на лінгвістичному так і на соціокультурному рівні в контексті сприйняття партнера по комунікації.

Здійснення міжкультурної комунікації досягається за умови знання іноземної мови, картини світу, форм поведінки і урахуванні національно-культурної специфіки, за рахунок формування у комунікантів орієнтації на загальнолюдські цінності, спрямованості особи на ціннісно-раціональну діяльність у сфері міжкультурної комунікації, що забезпечує розуміння єдності людства в результаті порівняльного вивчення загальнолюдської культурної спадщини і національних культур в їх історичному розвитку. Комунікація може відбутися тільки коли відчуття учасників допомагають зрозуміти цінності іншого народу, коли сенс створюється через довіру, щирість і бажання дізнатися один про одного.

Навчання міжкультурній компетенції має за мету підвищити здатність студентів ефективно вирішувати міжнародні ділові завдання, тому що професіонал, успішний у своєму рідному, знайомому йому середовищі, обов'язково буде мати успішну діяльність в новому середовищі з відмінною культурою. Серед навичок, що складають названу компетенцію, виділяють наступні: спостереження, розпізнавання, порівняння та протиставлення, обговорення, висловлення своєї точки зору з урахуванням думки інших.

Раніше вважалося, що сприймати культурні знання готові студенти з високим рівнем володіння мови. Але зараз міжкультурні знання є невід'ємною частиною вивчення мови, і важливі на всіх рівнях навчання, починаючи з початкового.

В процесі навчання особистісними професійно-формуєчими факторами виступають мова і культура, тому є підстава говорити про культурно-мовну підготовку фахівця. Знання іноземної мови і зару-

біжної культури для фахівця економічного профілю є невід'ємним компонентом професійної компетентності.

Міжкультурна компетенція органічно входить у сферу предметно-професійної компетенції, яка передбачає володіння основами іншомовного спілкування, елементами знайомства з проявами іншомовної культури, знання про світ і уміння використовувати їх під час професійної діяльності. Міжкультурні знання і дії є базою для формування професійної компетенції. Міжкультурна компетенція передбачає не лише оволодіння поняттям культури країни мови, що вивчається, але і постійне порівняння національного і інтернаціонального, загальнолюдського і індивідуального крізь призму культурно-понятійних зв'язків. Це пов'язано з тим, що в процесі міжкультурного професійного спілкування необхідно враховувати етно- і соціокультурний тип свого партнера.

Отже, культурологічна модель підготовки фахівця економічного профілю залежить від того, наскільки успішним буде включення студентів в світові політико-економічні і культурні стосунки, як органічно він поєднуватиме в собі прояви культури національної і загальнолюдської. Тому, в поняття професійної культури економіста як один з важливих компонентів має бути включена міжкультурна компетенція, що дає можливість активно використовувати систему культурологічних знань і особистого досвіду в економічній діяльності. Тільки володіючи цими знаннями, можна правильно інтерпретувати мовну і немовну поведінку носіїв мови. І тому одним з важливих компонентів підготовки таких фахівців необхідно визнати формування міжкультурної компетенції впродовж всього вузівського курсу навчання іноземній мові.

Список використаних джерел

1. Ситник Г. Національні цінності як основа прогресивного розвитку особистості, суспільства і держави / Г. Ситник // Вісн. НАДУ. – 2004. – Вип. 2. – С. 369–374.

2. Огнев'юк В.О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку / В.О. Огнев'юк. – К. : Знання України, 2003. – С. 380–390.

Мамченко С.П.,
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПРАВА ТА ЕКОНОМІКИ

Початок ХХІ століття характеризується процесом інтенсивної економічної, політичної та культурної інтеграції, який охопив загальносвітовий простір і відповідно отримав назву «глобалізація» – (від франц. Global – загальний, всесвітній). На думку кандидата історичних наук, доктора філософії, головного наукового співробітника Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України Юрія Павленка, сутністю глобалізації є перетворення людства в єдину структурно-функціональну систему, організовану за ієрархічним принципом. На шляху до надсучасного інформаційного суспільства відбувається розширення транснаціонального обміну, утворюється єдиний, спільний інформаційний простір, створюються розвинуті системи комунікації. Всецесприяє розвитку економіки, науки, культури. Але до певного рівня – поки нації взаємозбагачуються, а не розчиняються одна в одній, чому сприяє масштабна уніфікація поведінки та способу життя. Яскравим прикладом впливу глобалізаційних процесів на суспільство є розвиток мови, оскільки вона як основний засіб спілкування перша відчуває на собі всі впливи такої «уніфікації».

Для термінології міжнародного права спосіб утворення нових термінів шляхом запозичення з інших мов зумовлений історичними та соціально-правовими умовами розвитку суспільства. Сучасна термінологія міжнародного права характеризується значною кількістю термінів латинського та грецького походження. Ядро термінологіки міжнародного права складалося ще за часів Римської імперії. Це назви процесів, дій, обставин, документів, що вживалися під час спілкування та співіснування різних держав.

Римське право, як відомо, є фундаментом правової системи Європи. Тривалий час мовою міжнародного спілкування була латинська, пізніше – французька, а на сучасному етапі – англійська мова. У такому хронологічному порядку запозичені терміни входили до складу правничих терміносистем європейських мов і з часом виокремлювалися у терміносистему міжнародного права. Завдяки

численним контактам Імперії з іншими країнами, латинські правничі терміни увійшли в лексику не тільки європейських країн, а й більшості країн світу.

Такі терміни грецького чи латинського походження, що функціонують у кількох мовних терміносистемах, визначаються фахівцями як інтернаціоналізми. Склад термінолексики міжнародного права України не є винятком, значну частину її складають саме інтернаціоналізми: конституція, парламент, дипломат, консул, імпорт, експорт, інтервенція, мітинг, капіталізм тощо.

Питання про національне та інтернаціональне у термінології завжди набувало гострих суперечок і на сьогодні залишається одним із найскладніших у практиці української термінологічної роботи, має як прихильників, так і критиків, унаслідок чого кожний випадок запозичення потребує особливої уваги фахівців.

Проблематика запозичень у правничій термінології в різних аспектах досліджувалася зокрема М. Вербенець, У. Мрозицькою, Н. Поліщук, І. Вакулик, С. Гриценко. Специфічною рисою сучасних взаємовідношень між мовами та їх носіями-народом є стійка тенденція до активного використання іншомовних термінів і термінів, що містять у своєму складі морфоелементи класичних мов (головним чином грецької та латинської). Ці терміни набувають статусу інтернаціональних, засвідчуючи таким чином інтернаціоналізацію певних розрядів лексики. Це безпосередньо стосується термінів міжнародного права, які своєю специфічною семантикою та функціями мають бути інтернаціональними.

Для ефективного спілкування на всіх рівнях світового ринку потрібна мова, доступна та зрозуміла більшості. Економічні та політичні умови розвитку суспільства висунули англійську мову як головного претендента на універсальний транскордонний комунікаційний засіб. У цій ролі англійська мова безпосередньо впливає на розвиток інших національних мов. У сучасному мовознавстві питанням запозичень з англійської мови приділяється досить уваги. Англійські запозичення в українській правничій термінології досліджуються М. Антоновичем, М. Вакуленко, Я. Голдованським, І. Гумовською, Г. Сергєєвою та ін.; у суспільно-політичній – О. Муромцевою, Т. Лелекою тощо; науково-технічній – В. Калашником, Г. Наконечною, Н. Томіловою та ін.

Сучасне мовне середовище активно використовує англійську лексику для поповнення термінологічного запасу. У більшості випадків це пов'язане або з відсутністю понять, що позначають англійські терміни у мові-реципієнті, або з громіздкими незручними для

використання термінологічними словосполученнями, які описують ці явища. Переважно це лексика економічна, фінансова, комерційна. Наведемо кілька прикладів:

- гудвіл –
  - ✓ умовна вартість ділових зв'язків фірми, підприємства; престиж.
  - ✓ різниця між ціною підприємства і реальною вартістю його основного капіталу.
  - ✓ активи, капітал фірми, що не піддаються матеріальному вимірюванню, наприклад, репутація, технічна компетенція, зв'язки, маркетингові прийоми, вплив та ін;
- дебентура –
  - ✓ свідоцтво митниці на повернення мита при вивезенні товару, раніше ввезеного зі сплатою мита.

Таким чином, наслідками глобалізації є зростання ролі англійської мови в неангломовних країнах та проникнення її у різні шари лексики. З одного боку це сприяє науково-технічному прогресу, бо заповнює порожні місця у термінології. З іншого – спричиняє появу своєрідних суржиків, засмічуючи літературну мову.

Термінологія міжнародного права також піддається впливу англійської мови, але негативних наслідків спостерігається значно менше, бо запозичення у більшості випадків виправдані та зумовлені об'єктивними обставинами.

Отже, узагальнюючи викладений вище матеріал, слід акцентувати увагу викладачів іноземних мов вищої школи на необхідності формування професійної термінологічної компетентності студентів правничих та економічних спеціальностей вже з першого року вивчення іноземної мови у фахових закладах освіти.

Список використаних джерел

1. Лопатін В. Моваглобалізації / В. Лопатін // Дзеркалотижня. – 2000. – № 32. – Режим доступу: dt.ua/CULTURE/mova_globalizatsiyi-21566.html
2. Семигнівська Т. Вплив глобалізації на мову як аспект культури суспільства / Т. Семигнівська // ВісникСумДУ. Серія: філологія. – 2007. – Т. 2. – № 1. – С. 45-49.
3. АBBYYlingvo. – Режим доступу : lingvo.ua/ru/Interpret/uk.

*Маньковська О.В., викл.,
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна*

ТЕСТУВАННЯ ЯК МЕТОД ОЦІНЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА

На сьогоднішній день тестування як система завдань специфічної форми і відповідного змісту є науково обґрунтованим інструментом оцінювання знань, умінь і навичок студентів, допомагає здійснювати індивідуальний контроль результатів їх навчання, мобільно керувати навчально-виховним процесом. Порівняно з традиційними формами контролю знань тестування нерідко виявляється більш ефективним.

Адже недостатньо оцінити рівень знань, треба спрогнозувати, як майбутні фахівці економіки та права зможуть ці знання використати. Результати тестування є більш об'єктивними. Вони враховують не лише рівень та обсяг знань, а й особливості характеру студентів, їх нахили та можливості освіти, вміння аналізувати, узагальнювати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки [4].

В умовах комунікативного навчання іноземної мови важливу роль відіграє тестування. Об'єктом тестування дисциплін «іноземна мова за професійним спрямуванням» та «ділова англійська мова» в сучасній методиці є іншомовна комунікативна компетентність майбутніх фахівців економіки та права. Безпосереднім об'єктом тестування є мовна компетентність, яка складається з мовних умінь.

Тестування це підготовлений відповідно до певних вимог комплекс завдань, які пройшли попередню апробацію з метою визначення її показників якості, і дозволяє виявити у майбутніх фахівців економіки та права ступінь іншомовної компетентності.

Тестування підвищує об'єктивність оцінки знань у порівнянні з усним опитуванням, оскільки в даному випадку виключаються суб'єктивний фактор [1]. Об'єктивність досягається шляхом стандартизації перевірки показників якості виконання завдань і тестів. Це дозволяє визначати знання учня по всьому курсу, виключаючи елемент випадковості у відповідях на питання одного квитка. Так само з'являється можливість встановити рівень знань учня з окремих розділів дисципліни, що вивчається, що особливо актуально при кредитно-модульній системі [3].

Також тестування є досить ефективним засобом контролю з економічної точки зору. Основні тимчасові витрати припадають на розробку якісного інструментарію, тобто мають разовий характер. Витрати ж на проведення тесту значно нижче, ніж при письмовому або усному контролі. Також використання інтернет-технологій дозволяє проходити тестування дистанційно, що особливо зручно для студентів заочної форми навчання.

Тестування як засіб контролю має ряд переваг в порівнянні з іншими видами контролю:

- одночасно тестується велика кількість студентів;
- результати тестування встановлюються швидко;
- результати використовуються для діагностики труднощів іншомовного матеріалу;
- у навчальному процесі тестування можна застосовувати як тренувальну вправу.

Основними характеристиками тестування є його кількісна оцінка (цим воно відрізняється від традиційної контрольної роботи), практичність (що означає доступний зміст тестових завдань) економічність – мінімальні витрати часу для його виконання; а також валідність – можливість порівнювати результат тестування з зовнішнім критерієм [2].

Мета будь-якого тестування – це отримання інформації. Залежно від виду інформації, яку потрібно отримати розрізняють 4 види тестів:

- тести загального володіння іноземною мовою;
- діагностичні тести;
- тести навчальних досягнень;
- тести розподілу за рівнем навченості (тести здібностей).

З огляду на максимально стислий курс «Іноземної мови за професійним спрямуванням» і різний рівень знань майбутніх фахівців економіки та права успішно застосовується тестування навчальних досягнень. Воно складається відповідно до програми або пройденого іншомовного матеріалу і використовується для проведення поточного, проміжного і підсумкового контролів.

Під час проведення підсумкового контролю в умовах навчального процесу серед майбутніх фахівців економіки та права хороші результати виявляються у комплексному тестуванні. Підсумкове тестування складається з окремих тестів, які представляють усі види мовленнєвої діяльності: говоріння, читання, аудіювання та письмо. В ході тестування студенти повинні показати вміння використовувати всі мовні засоби: граматичні, лексичні і фонетичні. Апробація на заняттях складених тестових завдань показала, що найбільш доцільними є наступні прийоми тестування: питання-відповідь, правильно-непра-

вільно, заповнення пропусків, доповнення, множинний вибір, цільове висловлювання, зіставлення, синоніми і виправлення [5].

Під час виконання тестових завдань, студенти фіксують свої відповіді. За структурою і способом оформлення відповідей виділяють вибіркові тести з вільно складеною відповіддю. Вибіркові тести засновані на розпізнаванні одного або кількох правильних відповідей на фоні декількох помилкових [2]. При вільному складанні відповіді студент повинен заповнити пропуски в реченні, тексті або діалозі, використовуючи мовні засоби, і згадуючи конкретні теми.

Після виконання тестування підраховуються бали за кожне правильно виконане завдання, і виводиться загальна кількість балів, що дозволяє визначити рівень іншомовної компетентності майбутніх фахівців економіки та права.

Так як в нашій країні для немовних вузів відсутня уніфікована система оцінювання рівнів володіння іноземною мовою, то при розробці тестів для контролю знань студентів викладачеві доводиться адаптувати запозичені тестові матеріали з різних методик, міжнародних іспитів і різних підручників.

Тестування як засіб контролю і вимірювання іншомовної компетентності сприяє підвищенню ефективності навчання іноземної мови [1].

На закінчення відзначимо, що тестування має величезний контролюючий потенціал і є потужним засобом, що орієнтує як викладача, так і самих майбутніх фахівців економіки та права на постійне спостереження за освітнім зростанням та сформованістю іншомовної компетентності. Тести дозволяють стежити за іншомовним розвитком одночасно всієї групи студентів, економити аудиторний час за рахунок компактною письмової форми і залишок його відводити на креативні вправи.

Список використаних джерел

1. Шимкова І.В. Використання автоматизованого тестового контролю знань для організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів / Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Вип. 46. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2007. – С. 407–410.

2. Інформаційний бюлетень Інституту інноваційних технологій і засобів навчання АПН України. – 2007. – No 2. – Режим доступу: ime.edu-ua.net/bul.html

3. Вісник. Тестування і моніторинг в освіті. – Режим доступу: osvita.org.ua/xfiles/ukrtest/visnyk_01_2.pdf

4. Булах І.Є. Створюємо якісний тест : навч. посіб. / І.Є. Булах, М.Р. Мруга. – К. : Майстер-клас, 2006. –160 с.

5. Hymes D.H. On communicative competence / D.H. Hymes. – Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1971. – 213 p.

Найдюк О.В., к. ф. н., доц.,
Університет державної
фіскальної служби України,
м. Ірпінь, Україна

СКЛАДНІ ЕЛЕМЕНТИ ПЕРЕКЛАДУ НІМЕЦЬКОГО ЕКОНОМІЧНОГО ТЕКСТУ

В умовах глобалізації сьогоденного суспільства іноземна мова є невід'ємною частиною цієї тенденції. Бути фахівцем окремої галузі замало, щоб відчувати себе впевнено в час стрімких змін. Вільне володіння іноземною мовою, знання комп'ютера і керування автомобілем є не привілеєм окремих людей, а потребою сьогоденного життя.

Коли ми говоримо про володіння мовою, зазвичай, ми маємо на увазі здатність спілкуватися іноземною мовою. Проте окрему проблематику при вивченні мов створюють терміни. Термінологічні системи в різних мовах мають різний рівень розвитку. Економічна термінологія німецької мови, яка відображає стан науки та рівень розвитку економіки Німеччини в цілому, є однією з найбільш сталих, розвинутих і детально розроблених в світі. Довгий період часу вона обслуговувала різні напрямки економічної думки і практики і тому існує дуже широка система функціональних синонімів. Проте, економічна термінологія німецької мови дуже чутливо реагує на будь-які зміни в межах країни і за кордоном і поповнюється новими термінологічними поняттями. Особливо спостерігається тенденція до наповнення мови англійськими термінами. Наприклад наступні слова: *charter, factoring, leasing, franchising*. Ці терміни ввійшли в німецьку мову і активно вживаються носіями мови. Але при цьому не враховується правове поле мови-донора.

Що стосується перекладу німецьких економічних текстів українською мовою, то слід зважати на особливості та розбіжності німецького та українського дискурсів. Зосередимо нашу увагу на окремих випадках.

Однією з відмінних рис німецької мови є наявність великої кількості складних іменників. Такими іменниками рясніє будь економічний текст. Оптимальним методом перекладу складних іменників є їх поділ на складові частини, а потім, надання їм найбільш професійного значення, орієнтуючись на смислові асоціації, наприклад:

Da seinerzeit Gemüse nicht als wichtiges Nahrungsmittel angesehen wurde, unterschied der Merkmalkatalog nur zwischen «Kraut und Feldkohl» sowie «andere feldmäßig angebaute Hackfrüchte oder Gemüse».

Іменник «*der Merkmalkatalog*» викликало найбільше складнощостей при перекладі. «*Der Merkmalkatalog*» складається з двох частин:

- 1) *Merkmal* – особливість, характерна риса;
- 2) *Katalog* – каталог, перелік.

Дослівний переклад цього слова – «особливий каталог». Однак це значення не відображає точності висловлюваної ідеї і дивує читача. Використовуючи смислові асоціації з приводу того, що перелік характеристик це – функціональний перелік, каталог, список – можна підібрати синонімічні значення цьому слову. В українській мові найбільш часто вживається такий синонім, як «спеціальний каталог – спецкаталог». Тому в даному контексті правильніше вжити вираз – спеціальний каталог (спецкаталог).

Отже, переклад речення звучить наступним чином: Оскільки овочі в той час не вважалися важливим продуктом харчування, в каталозі характеристик виділялися лише «капуста та польова капуста» та «інші коренеплоди або овочі, що виростили на відкритому ґрунті».

У німецькій мові слова мають багато значень. Точне значення слова іноді можна зрозуміти тільки з контексту. В якості прикладу розглянемо слово «*Betrieb*», яке, в залежності від ситуації, може перекладатися як «підприємство», «завод», «фабрика», «господарство», «ферма». У реченні: «*Betriebe unter 2 Hektar landwirtschaftlich genutzter Fläche wurden einbezogen, wenn die Betriebe Sonderkulturen in bestimmten Umfängen anbauten oder der Viehbestand festgelegte Größenordnungen überstieg*» – дане слово перекладається як «ферми»: «Ферми, площею менше 2 гектарів сільськогосподарських угідь втраховувалися, якщо ферми вирощували спеціальні культури у визначених об'ємах або поголів'я худоби перевищували встановлені норми».

Найскладнішими для перекладу є терміни, які називають явища, банківські послуги або форми обслуговування, які не мають аналогів в Україні. Частина безеквівалентних термінів перекладається за допомогою прийому калькування, тобто шляхом заміни елементів складних слів іноземної мови їх прямими лексичними відповідниками в мові, на яку перекладається. Оскільки в українській мові складні

слова маловживані, то елементи складного слова німецької мови об'єднуються в українській мові у словосполучення відповідно до правил лексико-граматичної сполучуваності.

Для лексичної одиниці, що не має точних еквівалентів, шляхом підбирання найближчої за значенням одиниці створюються відповідні аналоги.

Іноді доводиться вдаватися до прийому адекватної заміни, тобто заміни одного поняття іншим, функціонально йому рівноцінним.

Смисловий розвиток понять – найбільш складний прийом. Він полягає в підбиранні слова, що позначає інше, але контекстуально і логічно пов'язане поняття:

Kreditkarten: weltweit Bargeld an 9000 Geldautomaten der Citibank rund um die Uhr. – За допомогою Вашої банківської карти Ви можете знімати готівкові кошти з Ваших рахунків із 9000 банкоматів Сітібанку по всьому світу 24 години на добу, 7 днів на тиждень, 365 днів на рік.

Фахівці різних галузей економіки повинні мати високі мовні компетенції і глибокі фонові знання для того щоб адекватно розуміти іншомовну фахову інформацію, правильно перекладати і спілкуватись іноземною мовою.

Список використаних джерел

1. Кияк Т.Р. Теорія і практика перекладу (німецька мова). Підручник для студ. вищ. навч. закл. / Т.Р. Кияк, О.Д. Огуй, А.М. Науменко. – Вінниця : Нова книга, 2006. – 592 с.

2. Служинська Л.Б. Шляхи передачі економічних термінів німецької мови на українську. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis.

3. Яслинська К.М. Деякі особливості перекладу фінансово-економічних текстів. – Режим доступу: ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_75/part_3/41.pdf

4. Зарипова А.Н. Экономическая терминология в немецком, русском и татарском языках. – Режим доступа: dslib.net/sravnit-jazykoved/jekonomicheskaja-terminologija-v-nemeckom-russkom-i-tatarskom-jazykah.html.

5. Узунова М.Н. Лексические трудности перевода немецкоязычных публицистических текстов по экономике // Молодежь и наука: сборник материалов X Юбилейной Всероссийской научно-технической конференции студентов, аспирантов и молодых ученых с международным участием, посвященной 80-летию образования Красноярского края. – Красноярск: Сибирский федеральный ун-т, 2014. – Режим доступа : conf.sfu-kras.ru/sites/mn2014/directions.html.

НОВИЙ ОБРАЗ ВИКЛАДАЧА У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Болонський процес формулює новий образ викладача і це зазначається у загальнонаціональному документі «Рекомендації Конференції міністрів освіти», котрі запропонували «підвищення професіоналізму педагогів», особливо їх методологічних та діагностичних компетенції [1]. Адже як зазначає Карл Ясперс: «Викладач вищого навчального закладу – це дослідник. Він – приклад для наслідування тим, хто вчиться, однак вже не є школярами, а дорослими, самостійними та відповідальними людьми, що вчать. Він цінний своїми вказівками і тим, що дає можливість брати участь у власній інтелектуальній діяльності. Використовувати його як шкільного вчителя є зловживанням» [2].

Крім того, у даному документі мова йдеться про ключові кваліфікації як компетентність формування особистості, а також зазначається, що викладач не повинен більше бути передавачем знань, а має навчити студентів, як їх досягти. Відповідно до цього студенти теж повинні налаштуватися на те, як краще сприяти організації уроку. Звичайно, вони не повинні бути пасивними споживачами, а активно брати участь на заняттях для досягнення своєї мети і вміти застосовувати здобуті знання.

Так, на сьогодні ситуація змінилася у європейських ВНЗ, тому що беруться за подібне на даний час, а також відбулися зміни у свідомості викладача. З цього приводу Д. Кур зазначає, що починаючи з кінця 80-х років до сьогоднішнього дня викладач був зосередженим на навчальних планах та займався організаційними питаннями, тобто це розробка навчальних модулів, підбивання підсумкових результатів успішності студентів по окремих предметах та вирішення подачі нового матеріалу для навчаючихся.

Сьогодні, на думку Д. Кур, сучасний викладач повинен розвивати комунікацію із студентами, вести різні бесіди, проводити презентації та рольові ігри і зосереджувати велику увагу на колективній роботі. Наприклад дискусія, як зазначає К. Ясперс: «У вузькому колі за активності всіх учасників обговорюють принципові питання, формують основні положення, на яких, зрештою, може ґрунтуватися

серйозна дискусія між двома учасниками. В такому випадку – як, загалом, і завжди – викладачі й студенти виступають на рівних, в одностайному намаганні оприсутнити дух у чіткій, усвідомленій формі, розбудити імпульси, дія яких потім приведе до об'єктивних результатів» [3].

Наприклад, у Гамбурзькому університеті професор У. Мантау проводить семінарські заняття, на яких студенти досліджують маркетингові стратегії самостійно, до того ж професор старається передати свій особистий досвід. А ось інший приклад, викладачі Берлінського університету імені Гумбольдта перевіряють навички студентів з риторики на сцені театру імені М. Горького в Берліні. А студентів у Гірничо-металургійній академія у Фрайбурзі ведуть викладачі у непрацюючі шахти, де вони перебувають там протягом дня. Викладачі роблять це для того щоб навчити своїх студентів тримати себе у складних ситуаціях. Але у німецькому місті Хайльбронні відбувався справжній переворот у навчальному процесі, який здійснив доктор П. Фляйшманн. Адже він відмовився від традиційних методів викладання лекцій для студентів, а натомість дав їх у письмовій формі, як навчальний текст. Доктор П. Фляйшманн зробив це для того, щоб студенти опрацювали лекційний матеріал у групах або самостійно, а при зустрічі з ним розповіли, що вони зрозуміли з наданого матеріалу, а що ні. Якщо студент не зрозумів навчальний матеріал, то відповідно доктор П. Фляйшманн пояснює його студентові й відповідає на запитання, які виникли при опрацюванні навчального матеріалу. Усе це він робить для того, щоб студенти самостійно здійснювали науковий пошук, презентували результати своїх досліджень та навчилися працювати у колективі. З цього приводу П. Фляйшманн зазначає так: «Я хочу зробити своїх студентів працездатними» [4, с. 24]. Оскільки викладачі зобов'язані пробуджувати цікавість у студентів і тим самим позитивно впливати на розвиток самонавчання [4].

З цього приводу хочеться знову звернутися до Калра Яспера, який переконаний, що переповнена слухачами аудиторія – це ще не показник якостей викладача. Так, він відмічає, що коли студенти масово ходять на лекції певного викладача, то це значною мірою, залежить від суто зовнішніх чинників таких як темперамент, тембр голосу викладача. Калр Яспер підкреслює, що «викладач повинен насамперед зробити таку лекцію, у якій буде присутня субстанція духовного буття, тоді такі прогалини, як помилки в мовленні, паузи, граматично неправильні речення або навіть не надто виразний голос не знищать позитивного враження від лекції. Також викладач повинен

спонукати студента до самомислення, – і це педагогічне завдання, як він вважає, одне з найскладніших для педагога» [2].

Отже, це все свідчить, що у вищих навчальних закладах Європи поліпшується якість освіти та вдосконалюється навчальний процес, за допомогою компетентних викладачів. Адже якість освіти характеризує не тільки результат освітньої діяльності – властивості фахівця – випускника навчального закладу, а й фактори формування цього результату, що залежить від мети освіти, змісту та методології.

Список використаних джерел

1. Нежива О.М. Відображення якості освіти у сучасній Німеччині: соціально-філософський аналіз / О.М. Нежива // Наукові записки КУТЕП: зб. наук. праць. – К., 2012. – Вип. 13 – С. 98–107.

2. Karl Jaspers Die Idee der Universität/ Karl Jaspers – Berlin: Springer, 1980. – S. 68.

3. Karl Jaspers Einführung in die Philosophie / Karl Jaspers – München: Piper, 1953 – S. 123.

4. Nezhyva O. Higher education system in modern Germany: social-philosophical analysis /Olga Nezhyva // Future Human Image – № 2 (5). – К., 2015 – Pp. 164–170.

*Нинадимка А.С., д. філос. в
галузі «Гуманітарні науки»*

Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна
GoogleScholar

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ФОРМУВАННІ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ

Інтенсивний розвиток інформаційного суспільства висуває на перший план потреби особистості у володінні цілим рядом компетентностей, зокрема особистісної, соціальної, комунікативної та інших. Структурні перебудови у сфері організації інформаційного потоку призводять до зростання необхідності контролю за динамічними

змінами, з якими повсякчас зустрічається суб'єкт соціально-комунікативної діяльності, а також активного оперативного реагування на ці зміни. Власне, у цьому і криється зміст іншомовної та комунікативної компетентностей особистості загалом. Іншомовна комунікативна компетентність при цьому виражає необхідність соціально-комунікативної взаємодії у полікультурному просторі, а тому стає предметом уваги фахівців.

В системі української освіти останнім часом відбуваються значні зміни, які суттєво впливають й на навчання іноземним мовам. В умовах євроінтеграції, інтенсифікації розвитку міжнародного співробітництва та поглиблення міжнародних економічних зв'язків іншомовна підготовка студентів економічних спеціальностей є однією із важливих складових сучасної системи освіти. Метою навчання іноземним мовам у вищих навчальних закладах є оволодіння мовою як засобом комунікації та набуття професійно спрямованої іншомовної компетентності для успішного виконання майбутньої професійної діяльності. Ефективність професійної освіти майбутнього фахівця, частиною якої є володіння іноземною мовою, визначається прийнятою освітньою концепцією та моделлю підготовки фахівця, що будується на її основі. На перше місце стає компетентнісний підхід, в якому головним є результат навчання. Появу компетентнісного підходу до освіти було зумовлено створенням єдиного європейського освітнього простору. Компетентнісна модель, яка на відміну від традиційної ґрунтується не на знаннях, навичках і вміннях, а на компетенціях, має забезпечити більш високу мобільність майбутніх фахівців-економістів в умовах ринку праці. Соціально-економічні зміни, що відбуваються в українському суспільстві протягом останніх десятиріч зумовлюють необхідність широкого впровадження інноваційних особистісно-орієнтованих технологій, які базуються на принципах суб'єкт-суб'єктної взаємодії і здатні забезпечити достатній рівень сформованості професійних, комунікативних і соціальних вмінь і навичок людини, а саме її компетентності. Соціально-економічна ситуація сьогодення розкриває перед майбутніми фахівцями-економістами нові можливості самореалізації, яка може здійснюватися не тільки через окремі випадки спілкування із зарубіжними колегами та партнерами, але й через здійснення професійної діяльності в умовах іншомовного суспільства. У такому зв'язку необхідно спрямувати навчальну діяльність студентів на формування здібностей реалізації професійної діяльності та маніфестації її результатів засобами іноземної мови, тобто формування іншомовної комунікативної компетентності. Вимоги часу до методик викладання іноземної мови націлюють викладача до

нестандартного підходу у викладанні іноземної мови та використання інноваційних технологій навчання. Інноваційні навчальні технології мають потужні навчальні можливості. Вони сприяють розвитку творчих здібностей, креативності, та мають міцний інформаційний базис. Інноваційні педагогічні технології – поняття комплексне. Воно складається з інтерактивних, інформаційно-комунікаційних технологій та технології проектного навчання. Термін «інновація» латинського походження і означає зміну, введення чогось нового. У педагогіці термін позначає нововведення, оновлення процесу навчання. Інноваційні технології містять такі підходи до викладання іноземних мов, як: інтерактивні методи викладання; використання технічних засобів навчання (комп'ютерних та мультимедійних засобів, мережі Internet). Оволодівши програмою створення презентацій PowerPoint, викладач сам стає режисером свого заняття. Проста у використанні, ця програма дозволяє педагогові створити анімаційний опорний конспект уроку, включити відео- і аудіофрагмент, продемонструвати в динаміці якість явище, подію, що допоможе студентові легко засвоїти новий лексичний чи граматичний матеріал.

Однією з нових вимог, що пред'являються до навчання іноземним мовам, є створення взаємодії на уроці, що прийнято називати в методиці інтерактивністю. Даний принцип не є новим, проте до цих пір не існує єдиного визначення даного підходу. Відповідно до відомого вченого Р.П. Мильруд, інтерактивність – це «об'єднання, координація та взаємодоповнення зусиль комунікативної мети та результату мовними засобами» [3, с. 55]. Згідно з цим визначенням можна зробити висновок, що інтерактивний підхід у віртуальному просторі служить одним із засобів досягнення комунікативної мети заняття. Від принципу комунікативності він відрізняється наявністю справжнього співробітництва, де основний наголос робиться на розвиток умінь спілкування і групової роботи, в той час як для комунікативного завдання це не є обов'язковою метою (адже одним з найпоширеніших видів комунікативного завдання є монолог). Використання інтерактивних методів у педагогічному процесі спонукає викладача до постійної творчості, вдосконалення, зміни, професійного зростання, розвитку. Адже знайомлячись із тим або іншим інтерактивним методом, викладач визначає його педагогічні можливості, ідентифікує з особливостями студентів, приміряє до своєї індивідуальності.

Розвиток освіти в наш дні органічно пов'язаний з підвищенням рівня її інформаційного потенціалу. Ця характерна риса багато в чому визначає як напрямок еволюції самої освіти так і майбутнє всього суспільства. Для найбільш успішного орієнтування в світовому

інформаційному просторі необхідно оволодіння студентами інформаційною, а також комп'ютерно-інформаційною культурою, оскільки пріоритет в пошуку інформації все більше і більше надається Інтернету [2].

Список використаних джерел

1. Зарубінська І.Б. Теоретико-методичні основи формування соціальної компетентності студентів вищих навчальних закладів економічного профілю : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / І.Б. Зарубінська. – Київ, 2011. – 39 с.

2. Изория Н.М. Формирования иноязычной компетентности будущих специалистов сферы туризма в вузах культуры и искусств : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Н.М. Изория. – Москва, 2008. – 24 с.

3. Мильруд Р.П. Сотрудничество на уроке иностранного языка // Иностранные языки в школе. 1991. – № 6. – С. 55.

4. David W. Johnson, Frank P. Johnson. Joining Together: Group Theory and Group Skills / David W. Johnson, Frank P. Johnson. – Boston, MA : Allyn and Bacon, 2006. – 651 p.

*Радченко Ю.П., викл.,
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна*

МЕТОД ПРОЕКТІВ У НАВЧАННІ ІНШОМОВНОГО ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО СПІЛКУВАННЯ

За останні роки роль іноземної мови в українському суспільстві істотно змінилася, значно підвищився її статус. З одного боку, її стали розглядати як засіб забезпечення успішної життєдіяльності людей, а з іншого боку, іноземна мова стала одним із важливих і вагомих чинників культурного і соціального розвитку особистості.

Зміна позицій іноземної мови в суспільстві спричинила за собою ряд оновлень в процесі навчання: перегляд цілей навчання і програм, впровадження інноваційних методів, вдосконалення прийомів, необ-

хідних для особистісного розвитку студента. Кінцевим «продуктом» економічного вузу суспільство хоче бачити фахівця з відповідним рівнем професіоналізму не тільки в економічній сфері праці, але і з досить високорозвиненою іншомовною компетентністю. Тобто випускник вузу повинен володіти іноземною мовою на такому рівні, який дозволить йому активно і вільно використовувати його в сфері своєї професійної діяльності.

Проектний метод навчання завжди припускав розвиток особистості, підготовку до самостійного життя. У сфері професійної іншомовної освіти – підготовку майбутніх фахівців економіки і права до майбутньої професійної діяльності.

Суть методу проектів у навчанні іноземної мови за професійним спрямуванням полягає в тому, що студенти детально розробляють певну, актуальну для них економічну чи правову проблему, розглядають різні шляхи її вирішення і представляють практичні результати своєї діяльності при направляючій і координуючій ролі викладача.

В ході виконання іншомовного проекту майбутніми фахівцями економіки і права досягаються наступні цілі:

1) практична – реалізація вміння студента (груп студентів) використовувати досвідний досвід в економічній чи правовій сфері;

2) дидактична – формування професійно орієнтованої іншомовної комунікативної компетенції;

3) виховна – вдосконалення вміння працювати в команді, відповідально ставитися до роботи, доводити справу до кінця, виховання готовності до ділової співпраці і спільне вирішення професійних проблем;

4) розвиваюча – розвиток стратегії самоконтролю, прагнення до самоосвіти, підвищення інтелектуального потенціалу майбутніх фахівців економіки і права [1].

У ході виконання іншомовного проекту студенти економічного вузу набувають додаткові професійно важливі знання з економіки і права іноземною мовою, отримують досвід пізнавальної і дослідницької діяльності, вчать орієнтуватися в економічній та правовій інформації, аналізувати, узагальнювати, зіставляти факти, робити висновки, прогнозувати розвиток ситуації, творчо підходити до вирішення проблеми.

В умовах вузу найбільш ефективним є використання змішаних типів проектів. Різноманіття видів проектів, способів і форм їх виконання дозволяє реалізовувати на практиці особистісно орієнтований, проблемний, комунікативний і компетентнісний підходи, а також проблемний метод навчання. Оптимальним для студентів економічного

чи правового напрямку є використання дослідницьких проектів, що дозволяють відтворювати ситуації реального професійно орієнтованого спілкування і практико-орієнтованих проектів, що сприяють застосуванню теоретичних економічних чи правових знань на практиці [5].

Можна виділити наступні загальні етапи методу проектів під час вивчення іноземних мов:

1. На етапі визначення мети визначається загальна тема проектної роботи, виділяється одна або кілька проблем з обраної теми, формуються робочі групи.

Теми проектних робіт для майбутніх фахівців економіки і права вибираються таким чином:

- а) щоб вони були актуальні в професійному плані;
- б) результати роботи над проектом мали реальне практичне значення в економічній чи правовій сферах;
- в) весь процес роботи над проектом мав комунікативну іншомовну спрямованість, сприяв навчанню професійно орієнтованого іншомовного спілкування.

Групи для виконання проекту формуються з урахуванням психологічної сумісності студентів, іншомовної підготовки студентів (в кожній групі мають бути студенти з різним рівнем володіння іноземною мовою). Коли група отримує завдання, ролі розподіляються таким чином, щоб кожен студент брав активну участь в його виконанні.

2. На етапі планування сформульована проблема піддається аналізу з боку студентів, висуваються і обґрунтовуються гіпотези, формуються задачі, обговорюються методи перевірки прийнятих гіпотез, визначаються можливі джерела інформації.

3. На етапі виконання здійснюється пошук інформації, яка б підтверджувала або спростовувала висунуті гіпотези, залучається додатковий матеріал, в тому числі. міждисциплінарного характеру. Студенти удосконалюють вміння працювати з інформацією, синтезувати й аналізувати ідеї, проводять власні дослідження, оформляють проект, готують проект до подання.

4. На етапі захисту проекту відбувається представлення результатів проекту. Студенти спільно з викладачем обговорюють і оцінюють результати роботи над проектами [1].

Слід підкреслити особливу важливість співпраці і консультацій з викладачами спеціальних дисциплін випускаючої кафедри при затвердженні тем проектів, оцінці їх актуальності і змістовної сторони.

Останній етап роботи можна також зробити у формі ділової гри, що дозволить закріпити іншомовний граматичний і лексичний матеріал економічної чи правової теми і включити проектну роботу в

видозмінені ситуації, посиливши тим самим комунікативну спрямованість проектної діяльності.

Спілкування в ході ділової гри дозволяє кожному студенту спробувати себе в різних ролях, отримати досвід професійно орієнтованого іншомовного спілкування з точки зору учасників процесу спілкування, що, цілком можливо, допоможе їм в реальних ситуаціях професійного іншомовного спілкування [2].

Тема гри в даному дослідженні визначається відповідно до теми проекту; виходячи з теми проекту, визначаються ролі учасників, умови, сфера і місце діяльності, що моделюються в грі.

Навчання студентів професійно орієнтованого іншомовного спілкування в рамках ділової гри досягається шляхом моделювання різноманітних виробничих ситуацій, таких як пошук і представлення економічної чи правової інформації, необхідної для професійної діяльності, вирішення професійних завдань, ситуації уявлення і аргументації власної позиції з проблеми, участь у спілкуванні в процесі роботи над проблемою (проектом), представлення результатів своєї роботи.

Контроль і оцінка роботи кожного студента повинні проводитися регулярно, протягом всієї роботи над проектом. Студенти отримують проміжні і підсумкові бали на кожному етапі роботи. Крім того, передбачається здійснення самоконтролю і самооцінки участі у виконанні проекту.

Особливо слід виділити роль викладача в процесі навчання професійно орієнтованого іншомовного спілкування. Завдання викладача – створити максимально комфортні умови для розвитку особистості студента в процесі равнопартнерського навчального співробітництва. В рамках особистісно орієнтованої системи навчання роль викладача – направляюча, координуюча, вона дозволяє студентам самостійно розвивати професійні і особистісні якості [3].

Отже, роль проектної методики полягає в тому, що вона відкриває багато можливостей для навчання студентів іншомовної професійної комунікації. Цей метод може бути застосований на будь-якому етапі вивчення професійної мови, надаючи навчальному процесу особистісної, творчої направленості. Він також є ефективним й для розвитку самостійності студентів, розширення їх творчого і дослідницького потенціалу та креативного мислення, що є необхідним для майбутньої професійної діяльності. Проектна робота сприяє удосконаленню мовленнєвих вмінь студентів, поглибленню предметних знань з економіки та правознавства і розвитку їхніх пізнавальних здібностей [4].

Список використаних джерел

1. Демченко О. Реалізація методу проектів у організації самостійної дослідницької роботи (на прикладі вивчення іноземної мови у вищому юридичному навчальному закладі) / О. Демченко // Рідна школа : науково-педагогічний журнал. – К. : Деміур, 2006. – № 10. – С. 46–48.
2. Сокол И.А. Проект как метод реализации коммуникативного подхода в обучения иностранному языку / И.А. Сокол // Иностранные языки в школе. – 2008. – № 1. – С. 16–21.
3. Полат Є.С. Метод проектов на уроках иностранного языка / Є.С. Полат // Иностранные языки в школе. – 2000. – № 2, 3. – С. 3–10.
4. Allen J.P.B., Widdowson H.G. Teaching the Communicative Use of English // Episodes in ESP. A course and referencebook on the development of English for Science and Technology by J. Swales. – New York: Prentice Hall, 1988. – Pp. 73–87.
5. Canale M., Swain M. Theoretical Basis of Communicative Approach to Second Language Teaching and Testing // Applied Linguistics. – 1980. – Vol. 1. – Pp. 1–47.

*Рудешко Є.В., ст. викл.,
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна*

МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

На шляху приєднання до Європейського простору вищої освіти, Україна досягла значних успіхів, але є певні проблеми, що чекають на вирішення.

Сьогодні відбувається реформування навчального процесу в вузах України відповідно до загальноєвропейських вимог до якості освіти: інформатизація освітнього простору, інтеграційні процеси в сучасній вітчизняній освіті, налагодження вузами співпраці з європейськими навчальними закладами в сфері навчальної та наукової діяльності, студентські міжнародні обміни, можливість отримання другої вищої освіти і навчання за магістерськими програмами за кордоном.

Викладачеві важливо знати новітні методи викладання іноземної мови, спеціальні навчальні техніки та прийоми, щоб оптимально підібрати той чи інший метод викладання відповідно до рівня знань, потреб, інтересів студентів. Їх раціональне і мотивоване використання на уроках іноземної мови вимагає креативного підходу з боку викладача.

Метою навчання іноземної мови у вищій школі на сучасному етапі є оволодіння студентами комунікативними компетенціями, які дозволять реалізувати їх знання, вміння, навички для вирішення конкретних комунікативних завдань в реальних життєвих ситуаціях. Іноземна мова виступає як засіб комунікації, спілкування з представниками інших націй, так що в освіті продовжує розвиватися і надалі культурологічний або інтеркультурний підхід в навчанні. Студенти повинні бути підготовлені на основі якісного сучасного автентичного навчального матеріалу до свідомого використання іноземної мови в подальшому житті і роботі. Адже добре знання іноземних мов зараз є і буде продовжувати залишатися в подальшому одним з провідних вимог роботодавців. У цьому плані саме на вузи покладається відповідальність за якісне забезпечення студентів комплексом мовних знань, умінь та навичок.

Якісна мовна підготовка студентів неможлива без використання сучасних освітніх технологій. Сучасні технології в освіті – це професійно-орієнтоване навчання іноземної мови, зайнятість в навчанні, застосування інформаційних і телекомунікаційних технологій, робота з навчальними комп'ютерними програмами з іноземних мов (система мультимедіа), дистанційні технології в навчанні іноземних мов, створення презентацій в програмі PowerPoint, використання ресурсів інтернету, навчання іноземної мови в комп'ютерному середовищі (форуми, блоги, електронна пошта), новітні тестові технології.

На даному етапі розвитку методичної науки основними методами навчання іноземних мов є комунікативний і конструктивістський методи. Метою комунікативного методу є оволодіння комунікативною компетенцією. Тексти повинні показувати конфлікти, які спонукають студента до висловлення власної думки. Управління навчанням здійснюється не через граматику, а направляється комунікативними інтенціями (намірами).

Спостерігається домінування мовного вироблення над мовною правильністю, коректністю, помилки допускаються. Мова стає засобом комунікації. Використовуються вправи комунікативного спрямування. Студенти вчаться комунікації в процесі самої комунікації. Перевагами методу є те, що студенти вдосконалюють навички усного

мовлення, долається страх перед помилками. Недоліками методу є те що, не надається належної уваги якості мови, комунікативна компетенція досить швидко досягає своїх меж.

В основі конструктивістського методу знаходиться власне активне навчання студентів. Завдання викладача не навчити, а сприяти навчальному процесу. Урок виступає орієнтованим на дію. Зміст навчання: близькість до дійсності студентів, студентів спонукають самостійно конструювати свої знання (наприклад, в рамках проектної діяльності). Мовна площина має бути якнайширшою. Продукування мови знаходиться в центрі навчання. Переваги методу: підготовка студентів до реального життя, реальних життєвих ситуацій.

Прикладом конструктивістського методу може служити проектне навчання.

У методиці розрізняють традиційні та альтернативні методи навчання. Під поняттям альтернативні методи групується цілий ряд різних підходів, прийомів, способів передачі мови. Існують такі альтернативні методи, як метод повної фізичної реакції (Total Physical Response), сугестивний метод, драматико-педагогічний метод, мовчазний метод, груповий метод.

До інноваційних методів навчання можна віднести: навчання з комп'ютерною підтримкою (CALL), метод сценарію (story line method), метод симуляцій, метод каруселі, метод навчання по станціям, метод групових пазлів, метод рольової гри, метод «Кейс-стаді» (робота над проблемними ситуаціями, студенти розглядають проблему, аналізують ситуацію, представляють свої ідеї та варіанти вирішення проблеми в ході дискусії).

В навчанні іноземної мови студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів можна з успіхом застосовувати метод симуляцій. Симуляція надає можливість студентам спробувати себе в певній ролі – керівника, президента компанії, дає можливість досліджувати систему роботи даного підприємства. Перед учасниками гри ставлять певні завдання – досягти приросту прибутку фірми, укласти договір, вигідно продати акції компанії тощо.

Рольова гра є активним методом навчання, засобом розвитку комунікативних здібностей студента. Вона пов'язана з інтересами студентів, є засобом емоційної зацікавленості, мотивації навчальної діяльності.

З усього вище сказаного, слід зробити висновок, що для викладача сьогодні важливо постійно вдосконалювати свої знання про методи навчання іноземним мовам, впроваджувати в свою викладацьку практику новітні освітні концепції, йти в ногу з часом.

Список використаних джерел

1. Волкова Н.П. Педагогика: учеб. пособ. / Н.П. Волкова. – М.: Академвидав, 2007.
2. Кузьминский А.И., Омеляненко В.Л. Педагогика: учебник / А.И. Кузьминский, В.Л. Омеляненко. – М. : Знание-Пресс, 2008. – С. 45–56.
3. Методика обучения иностранным языкам в средних учебных заведениях : учебник / кол. авт. под руководством С.Ю. Николаевой. – М.: Ленвит, 1999 – С. 23–38.
4. Тригуб І.П. Мотивація студентів як один із основних факторів успішної професійної підготовки / І.П. Тригуб. – Режим доступу: [naub. oa. edu. ua / 2014 / motyvatsiia-studentiv-iak-odyn-iz-osnovnyh-faktoriv-uspishnoi-profesijnoi-pidhotovky](http://naub.oa.edu.ua/2014/motyvatsiia-studentiv-iak-odyn-iz-osnovnyh-faktoriv-uspishnoi-profesijnoi-pidhotovky)

Семідоцька В.А., викл.,
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна

ХМАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ

На початку сторіччя почалася розробка технологічної концепції надання віддаленого доступу користувачів до додатків, сервісів і сховищ даних. Така технологія отримала назву CloudComputing і зараз це поняття поступово входить в навчальну сферу. Цей новий формат починає користуватися попитом, так як надає можливість зробити процес навчання не тільки більш якісним, але й більш доступним, оскільки дозволяє подолати географічні, технологічні, соціальні бар'єри.

Хмарні технології – це новий сервіс для віддаленого використання засобів обробки та зберігання даних. Ці технології являють собою не сам Інтернет, а набір апаратного та програмного забезпечення, що обробляє та виконує заявки клієнтів. На відміну від звичайного метода роботи з програмним забезпеченням, користувач бере не ресурси свого комп'ютера чи локального сервера, а потужності, що

надаються йому у вигляді Інтернет-послуги. Таким чином, користувачу надається необмежений доступ до своїх даних і можливість працювати з ними з будь якого пристрою і з будь якого місця, але при цьому користувач не керує програмними продуктами, операційною системою чи іншими процесами, за допомогою яких відбувається дана робота. Усі дані і додатки зберігаються на хмарі, забезпечуючи користувачу мінімально необхідну функціональність. Усі необхідні процеси (оновлення програмного забезпечення, перевірка на віруси, тощо) здійснюються провайдером хмарного сервісу, а це означає, що редагування документів і керування ними стає простіше, ніж коли вони розміщені на комп'ютері, призначеному для користувача, оскільки немає потреби у флеш-карті (так як інформація зберігається на хмарі), не треба встановлювати додаткове програмне забезпечення на власний комп'ютер. Існує багато сервісів, що дозволяють не тільки читати, але й редагувати документи online, наприклад GoogleDrive (Docs), Zoho, ThinkFree, FengOffice. Серед них GoogleDocse найбільш розвиненим і поширеним, оскільки ним може користуватися будь хто, хто має реєстраційний запис Gmail. Більш того, GoogleDocse більш конкурентоспроможним серед інших сервісів, оскільки входить до складу сервісу GoogleDrive і надає можливість зберігання і синхронізації даних, створених сторонніми додатками, що не входять до GoogleDocs.

Ринок інформаційних технологій в особі Microsoft, Google та IBM надають хмарні сервіси споживачам у сфері науки і освіти. Зокрема, в Україні корпорація Microsoft розповсюджує хмарний сервіс Office 365, що являє собою хмарну версію Microsoft Office (Outlook, Word, Excel, Power Point, One Note Web Apps) та інструменти для спільної роботи (Lynk Online, SharePoint Online та Exchange Online). Переваги використання GoogleDocsy навчанні іноземної мови полягають у гнучких гносеологічних можливостях, які надаються студентам даним сервісом, а саме можливість отримувати знання спільно і індивідуально. У викладанні іноземних мов GoogleDocs надає можливість використовувати такі методи і прийоми навчання як спільний лист, загальний робочий простір, персональне середовище навчання, перевірка орфографії, місце зберігання, інформаційна дошка, а також можливості для самооцінювання. І це лише кілька прикладів використання сервісів GoogleDocsy навчанні іноземних мов. Але кожен

викладач може знайти і інші форми і методи використання даних сервісів в межах своїх курсів і дисциплін.

Використовуючи «хмарні» сервіси можна отримати доступ до будь яких інформаційних ресурсів будь яких рівня і потужності тільки підключившись до Інтернету і Веб-браузеру і забезпечити принципово нові, економічно ефективні можливості для бізнесу, наукових досліджень і освіти. Головна функція хмарних технологій – це задовольнити потреби тих користувачів, яким необхідна віддалена обробка даних, тобто в електронному навчанні, головна суть якого полягає в можливості навчання на відстані. Хмарні технології являють собою інструмент, що робить це навчання більш якісним і сприяє більшій мобільності студентів.

Список використаних джерел

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. укр. вид. доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.

2. Мильруд Р.П. Коммуникативность языка и обучение разговорной грамматике // Иностранные языки в школе. – 2002. – № 2. – С. 15–21.

3. Палєєва Н. Англійська мова. – Видавництво «Плеяди». Методичні рекомендації 2007–2008.

pld.org.ua/index.php?go=Pages&in=view&id=872

4. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах : підручник / Кол. авторів під керівн. С.Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 1999.

5. Кому потрібні хмарні технології? // Інтернет-журнал Консалтинг в Україні. – Режим доступу: consulting-ua.com/komu-potribni-hmarni-tehnolohii

6. Семеріков С.О. Комбіноване навчання: проблеми і перспективи застосування в удосконаленні навчально-виховного процесу й самостійної роботи студентів / Семеріков С.О., Стрюк А.М. // Теорія і практика організації самостійної роботистудентів вищих навчальних закладів : монографія / кол. авторів ; за ред. проф. О.А. Коновала. – Кривий Ріг : Книжкове видавництво Кирєєвського, 2012.

*Тесленко Н.О., к. філол. н.,
Шашенко С.Ю., к. пед. н., доц.,
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна*

СТИМУЛЮВАННЯ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ НА ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТТЯХ

Реформування освіти в Україні потребує як оновлення її змісту, так і приведення її у відповідність до сучасних потреб особи і суспільства.

Очевидно, що традиційна освітня система, орієнтована на передачу знань, умінь і навичок, не може забезпечити становлення повноцінної, активної, творчої особистості, яка відповідала б цим потребам. Адже одним із основних дидактичних принципів навчання у вищій школі є принцип активності і творчої самостійності студентів. Цей принцип передбачає опору на активність студентів при спрямовуючій та стимулюючій ролі викладача [2].

Застосування активних та інтерактивних технологій – один із важливих напрямків удосконалення підготовки студентів у сучасному закладі вищої освіти. Відповідно, потребує змін і стратегія викладання, що полягає у створенні умов для діалогу і активної взаємодії викладача і студентів.

У педагогіці розрізняють декілька моделей навчання:

- пасивна (студент – об'єкт навчання);
- активна (студент – суб'єкт навчання);
- інтерактивна (взаємодія, що передбачає спільне вирішення проблемних завдань, використання рольових ігор, моделювання ситуацій тощо). Студент із об'єкта впливу стає суб'єктом взаємодії.

Під час активного навчання реалізуються такі форми організації навчального процесу, які сприяють всебічному засвоєнню навчального матеріалу, активній взаємодії студентів з викладачами, живому обміну думками між ними [1].

Однією з основних форм організації навчання студентів продовжує залишатися лекція. Тому дуже важливо, щоб сучасна лекція відповідала як принципам навчання у закладі вищої освіти, так і способу сприйняття матеріалу молоддю і новим, можна сказати, технічним вимогам часу.

В умовах значної інформатизації дещо змінюється роль викладача. Під час лекції вже не можна просто подати нову інформацію, викладач повинен навчити студента орієнтуватися в тому потоці джерел, які сьогодні доступні кожному користувачу мережі Інтернет.

Лекція має активізувати навчально-пошукову діяльність студента, для того, щоб він усвідомлено підходив до пошуку матеріалу, його запам'ятовування, аналізу і відтворення. Виділяють такі види лекцій у закладах вищої освіти: вступна; інформаційна; оглядова; настановна; підсумкова [2]. Кожна з цих лекцій може проводитися у різних формах, які з одного боку повинні, по-перше, містити масиви аналізованих даних, тобто бути пізнавальними, по-друге, доступними і, по-третє, цікавими.

Враховуючи збільшення потоків інформації, попередньо вивчені дисципліни, частина студентів, нехай і незначна, іноді має часткові знання з певної теми, а тому виступати в ролі «глека» для збору інформації їм просто не цікаво. Це може призвести до того, що студенти скаржаться, що їм не цікаво і вони вже це вчили. Таке відбувається від розуміння того, що частину інформації вони вже мають або з досвіду, або через міжпредметні зв'язки.

«Нецікавість» може стати причиною зняття дисципліни з навчальних планів, проте така ситуація потребує найчастіше іншого, а саме, зміни способу подання матеріалу, створенню умов для студентів, щоб вони могли застосувати свої знання і зрозуміти, що саме ці вже набуті ними знання мають послужити фундаментом для вивчення нової дисципліни, розгляду матеріалу з іншої точки зору, вивченню інших аспектів предметів, явищ.

До лекції висуваються нові вимоги. Це вимагає введення низки інтерактивних прийомів.

Проблемна ситуація. Під час лекції передбачено створення проблемної ситуації через постановку навчальних проблем; їх конкретизацію, висунення гіпотез щодо їх вирішення, їх перевірку, підбір аргументів, фактів для їх підтвердження, формулювання висновків.

Візуалізація. Це результат нового використання принципу наочності, вона вчить студентів перетворювати усну і письмову інформацію на візуальну форму. До такої роботи можна і потрібно залучати студентів, які з допомогою програм PowerPoint, Camtasia, MovieMaker, Prezi, Google Презентації, HaikuDeck, SlideRocket, SlideDog, Slides та інші можуть підготувати матеріали.

Діалог. Передбачає безпосередній контакт викладача і студентів, що дозволяє привернути увагу аудиторії до найбільш актуальних

питань, визначити зміст і темп викладу матеріалу з урахуванням особливостей студентів.

Прес-конференція, або консультація. Викладач називає тему лекції або окреме питання лекції і пропонує студентам письмово поставити запитання. Викладач буде виклад матеріалу у вигляді зв'язного розкриття теми або питання, формулюючи необхідні відповіді. Такий прийом можна використовувати як підготовчий до проведення «перевернутої» лекції.

Попередньо заплановані помилки. Такий вид роботи розрахований на стимулювання студентів до постійного контролю пропонованої інформації (пошук помилки: змістової, методологічної, методичної, орфографічної). Наприкінці лекції проводять діагностику слухачів і аналіз зроблених помилок [2].

Конференція. Викладач ставить проблему і організовує систему доповідей як науково-практичних досліджень. Тривалість виступів складає 5–10 хв. Кожен виступ репрезентує логічно завершений текст, заздалегідь підготовлений у межах запропонованого викладачем плану [2]. Такий прийом можна використовувати для проведення як частини лекції, так і в цілому для навчального заняття. Проте останнє потребує ретельного попереднього контролю за обсягом і змістом матеріалу, а також завчасної підготовки як викладача, так і студентів. Наприкінці лекції викладач узагальнює результати самостійної роботи й виступів студентів, доповнюючи чи уточнюючи запропоновану інформацію, і формулює висновки.

Дискусія. Такий прийом застосовується за типом «запитання – відповіді – дискусія», є потрійним поєднанням: викладення нової навчальної інформації лектором, постановка запитань і організація дискусії для пошуку відповідей на сформульовані питання [2].

Практичне завдання. Розв'язання практичних завдань під час лекції давно стало традиційним прийомом активізації мисленнєвої діяльності студентів. Однобічна активність викладача на лекції призводить до зменшення уваги і відповідно активності студентів, створює втому і напругу. Натомість залучення слухачів до виконання нескладних завдань за темою лекції знімає напругу, активізує студентів, що дозволяє знову тримати їхню увагу.

Таким чином, використання інтерактивних прийомів під час проведення лекційного заняття є ефективним засобом активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів. Різні прийоми, які застосовуються лектором, можуть формувати упевненість, ініціативність, творче мислення, пошукову активність, критичне сприйняття інформації.

Розвиток навчально-пізнавальної діяльності, активності та самостійності студентів, вивчення процесу розвитку науки, розширення її методичних основ здійснюється через лекції, книги, консультації, практичні заняття, заліки, іспити тощо. Оволодіваючи навичками інтерактивного навчання, студенти активно застосовують їх у своїй подальшій діяльності.

Список використаних джерел

1. Андропова Т.А. Активні інтерактивні форми проведення занять для бакалаврів і магістрів / Т.А. Андропова // Юридична освіта і наука. – 2013. – № 2. – С. 33–37.
2. Гладуш В.А. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія: навч. посіб. / В.А. Гладуш, Г.І. Лисенко. – Д., 2014. – 416 с.
3. Прокопенко І.Ф. Педагогічні технології : навч. посіб. / І.Ф. Прокопенко, В.І. Євдокимов. – Харків : Колегіум, 2005. – 224с.

Ширмова Т.Є., ст. викл.,
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна

MASTERING SPEECH COMPETENCE AT FOREIGN LANGUAGE LESSONS

Acquirement the basics of any profession begins with assimilating a certain amount of general and professional knowledge, as well as mastering the main ways of solving professional tasks, that is, mastering the language of professional communication.

Professional language is a functional type of literary language used by representatives of a particular profession. Depending on the situation and the purpose of communication, it is appropriate and proper to get a variety of linguistic means of expressing thought: lexical, grammatical, phraseological, and the like.

All lexical units of professional texts are divided into four types:

- 1) the terms of a certain specialty having their own definition;
- 2) interdisciplinary general scientific terminology units;

3) professionalism (a word or phrase used in a particular professional environment);

4) professional jargon.

To speak the language of professional communication is: to use all the richness of lexical means in the specialty; to adhere to grammatical, lexical, stylistic, accentological and other norms of professional communication; know specific terminology and names of the relevant professional field; use all of this knowledge in practice, appropriately combining verbal and nonverbal means. The proper specialist should have a developed linguistic, speech and communicative competence.

Linguistic professional competence is the sum of systematized knowledge of norms and rules of the literary language, on which the correct language constructions are made. Language competence includes acquisition of knowledge in vocabulary, grammar, phonetics, spelling and the formation of appropriate skills: phonetic, lexical, grammatical, morphological, syntactic, spelling, graphic.

The American scientist N. Chomsky, who introduced the name «linguistic competence» into scientific circles, defines this concept as a language knowledge (grammatical correctness) and opposes it use of language (admissibility, speech activity), which was regarded as «non-grammatical», chaotic.

Language competence is the potential of linguistic knowledge of a person, a set of rules for the analysis and synthesis of units of language, which enable them to construct and analyze sentences, to use the language system for communication purposes. Language competence is the assimilation, awareness of historical linguistic norms in phonetics, vocabulary, grammar, semantics, stylistics, and their adequate use in any human activity under the specific conditions of communication. This type of competence is inherent in a highly educated, cultured man, a personality.

For the first time, scholars described this phenomenon only in the middle – second half of the twentieth century. By that time, such terms as «knowledge of the language», «language proficiency», «language ability», had been used.

Bell clearly distinguishes the notion of linguistic competence and communicative competence of the native speaker. The linguistic competence is understood by the scientist as innate knowledge, which is inherent in the ideal speaker-listener and which allows him to create and recognize grammatically correct sentences in his language.

Depending on the degree of mastering the language there are: a) grammatical competence, which belongs to the formal side of the language – morphological, syntactic, word-formation; b) lexical competence, that is,

lexical knowledge, as well as the ability to use the linguistic vocabulary in speech: in oral (listening, speaking) and writing (reading, writing).

Speech vocational competence is a system of abilities and skills of using knowledge during professional communication for the transmission of certain information. Speech competence is the possession of four types of skills: listening, speaking, reading and writing.

Communicative professionally oriented competence is a system of knowledge, skills and abilities necessary for effective communication, that is, one must have a sum of knowledge of language, verbal and nonverbal means of communication, culture, national identity of a society and be able to apply this knowledge in the process of communication. Hence, professional communication competence represents professional knowledge, capacity and communication skills.

In the modern society the development of professional competences has the particular importance in the study of a foreign language. The main purpose of teaching a foreign language is to master the foreign language communicative competence, whose components include linguistic and socio-cultural competence.

I would like to dwell on the linguistic competence, because it consists of four components, namely speaking, listening, reading and writing. It's worth revealing the essence of each of them.

Speaking – an oral productive form of speech activity, which provides oral communication in a foreign language, in a dialog or monologue form.

Dialogue broadcasting is a process of speech interaction between two or more participants in communication. Therefore, within the framework of a speech act, each participant can be in turn as a listener and as a speaker. There are different approaches to learning dialogical speech, from which two basic ones can be distinguished. According to the first, «from top to bottom» – learning begins with listening to the dialogue-sample with its subsequent variation, and subsequently the creation of its own dialogues in similar situations of communication.

The second one – «from the bottom up» – involves the path from the initial assimilation of the elements of the dialogue (replicas) to the independent construction of the dialogue on the basis of the proposed model. Exercises for dialogue speech training: to answer the questions; to make up a dialogue on the listened or read monologue text; to add or modify the dialogue; to draft a dialogue on the given topic; to conduct discussions.

A monologue is a form of speech involving the expression of one person and is directed to an interlocutor or an audience. In the methodology of teaching foreign languages we can distinguish three stages of the

formation of abilities of monolingual speech. The task of the first stage is to teach students to combine phrases into one extra-formal unity. At the second stage, students learn to independently build expressions of a super-level.

The main task of the third stage is to teach students to create monologues of the text-level of various functional-semantic types of speech. Exercises for the teaching of monolingual speech: the reproduction of coherent expressions with some modification; drawing up a situation or story; description of the picture; reproduction of situations in which the named words are used; retelling; drawing up a plan for a listened story; presentation of dialogues in a monologue form; justification of own judgment, etc.

Listening is a specially organized action program with perceived text. At each stage of training, appropriate mechanisms for listening to speech units of different levels are formed: 1) word combinations, phrases 2) extra-phase unity, and 3) whole text. Preparatory exercises include: exercises for speech hearing; exercises for teaching probabilistic prediction; exercises for the development of short-term and verbal-logical memory. Speech exercises include: exercises for learning the perception of dialogical speech «from the side»; exercises for learning the perception of dialogue by participating in a dialogue; exercises for learning the perception of monolingual speech.

Reading is a written receptive type of speech, which includes reading techniques and comprehension of what is read. The formation of reading skills consists of three stages. At the first stage, the main task is to develop skills of reading aloud and to yourself and achieve speed of reading, This includes a linguistic and semantic analysis. At the second stage, the task is to teach students to read aloud more complicated texts of a cognitive nature. In order to overcome the difficulty of understanding the text lexical, grammatical, structural and semantic analysis are made, translation is used.

At the third stage students should be able to read without a dictionary for getting basic information, or with a dictionary for fully understanding the content of the text. There are the following types of reading: familiarization (understanding the basic content of the text); studying (full text comprehension) and browsing / selective (reading in order to find the necessary / interesting information).

The following non-communicative exercises are used: the technique of reading isolated words and phrases, the prediction of the form of words, the development of the skills of syntagmatic sentence division and their intonational design, the expansion of the reading field and the speed of perceiving the text; and communicative exercises: prediction of the content of the text by title, various types of questions in the test form, annotation, drafting of a text plan, etc.

Writing is a written productive form of speech, which serves as a means of learning. Teaching writing techniques consists of learning graphics, calligraphy and spelling. To form spelling skills, exercises for analysis, identification and differentiation are used.

To form the lexical-grammatical correctness of the writing, the most common exercises are ones on questions-answers with a partial change of linguistic material for the transformation of the linguistic sample, on substitution, on expansion and contraction, dictation. In order to formulate actions that provide a statement of their own thoughts in writing, one can use the following types of exercises, such as the answers to questions about the content of the text and the compilation of questions to the text.

I would like to note that apart from mastering four types of linguistic competence, speech competence is also the ability to adequately and appropriately use the language in specific situations (expressing your thoughts, desires, intentions, requests and understand others).

References

1. Halliday M. A. K. The users and use of language : readings in the sociology of language / M. A. K. Halliday, A. McIntosh, P. Strevens. – The Hague: Mouton, 1970. – Pp. 67–89.

2. Hymes D.H. On communicative competence / D.H. Hymes. – Philadelphia : University of Pennsylvania Press, 1971. – Pp. 23–45.

3. Lincoln P. C. Dual-lingualism : passive bilingualism in action / P. C. Lincoln. – Te Reo, 1979. – Pp. 109–123.

*Шумейко Н.В., к. п. н.,
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна*

ІНШОМОВНА ОСВІТА У ВИЩІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ ОНОВЛЕННЯ ОСВІТНІХ СТАНДАРТІВ

Галузь іншомовної освіти у вищій школі України безперервно розвивається в умовах глобалізації. Процес професійної підготовки фахівців для сфери економіки та бізнесу поступово вдосконалюється. Пріоритетні напрями розвитку іншомовної освіти визначено в документах

Ради Європи, серед них: «Білінгвальна освіта: основні стратегічні завдання», «Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання», «Європейський мовний портфель». Сучасні наукові публікації присвячені висвітленню шляхів реалізації першочергових завдань іншомовної освіти в євроінтеграційному вимірі. Ідеться, зокрема, про праці В. Андрущенка, В. Гаманюк, В. Кременя, О. Кузнецової, М. Тадеєвої та інших науковців.

В умовах оновлення освітніх стандартів іншомовної освіти у вищій школі особливого значення набувають рекомендації, запропоновані Міністерством освіти і науки України у листі «Про організацію вивчення гуманітарних дисциплін» [4]. В цьому документі зазначено про необхідність створення сприятливих умов для оптимізації та вдосконалення організації іншомовної підготовки здобувачів вищої освіти, наголошено на важливості оновлення змісту навчальних планів і програм, укладання підручників, впровадження інтерактивних методів навчання з метою оволодіння молодим поколінням іноземною мовою, зокрема англійською як засобом міжнародного спілкування, та досягнення випускниками вищих навчальних закладів рівня B2 відповідно до Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти.

Іншомовна освіта у вітчизняних вищих навчальних закладах реалізується з урахуванням ідей мовної політики Ради Європи. В Рекомендаціях Ради Європи «Про сучасні мови» [5] визначено ресурси, які потрібно залучати в систему іншомовної підготовки студентів. Зокрема, наголошено на важливості набуття вмінь іншомовного спілкування, розвитку загальних і професійних мовних знань, умінь та навичок, визначено доцільність упровадження дистанційної освіти у навчальний процес. У документі «Про сучасні мови» розглянуто питання навчання іноземних мов у контексті оновлення освітніх стандартів підготовки спеціалістів та окреслено такі завдання системи освіти, як забезпечення послідовності вивчення іноземних мов на різних рівнях освіти, сприяння опануванню мов з раннього віку, осмислення мовної та культурної різноманітності європейського простору [3, с. 79; 5].

Розвиток системи вищої освіти в країнах Європейського Союзу ґрунтується на оновлених освітніх стандартах. Так, у стратегічному документі «Освіта і підготовка 2020» («Education and Training 2020») [6] надається роз'яснення чотирьох важливих завдань, що стосуються освіти, а саме: реалізація концепції освіти впродовж життя; покращення якості підготовки фахівців, в тому числі іншомовної; забезпечення всім громадянам доступу до освіти; впровадження інноваційних підходів у процес навчання. В документі наголошено на важливості

положень Болонського процесу, необхідності навчання міжкультурному спілкуванню іноземною мовою [3, с. 79; 6].

Законом України «Про освіту» (2017) законодавчо врегульовано важливі питання навчання нового покоління української молоді, зокрема окреслено можливості викладання навчальних дисциплін іноземними мовами, визначено основоположні принципи створення навчальних курсів професійного циклу підготовки фахівців [1].

Зміст іншомовної освіти у вищій школі удосконалюється завдяки впровадженню нових освітніх стандартів у процес підготовки спеціалістів. Вивчення курсу «Іноземна мова за професійним спрямуванням» майбутніми фахівцями в сфері економіки та бізнесу набуває особливого значення, коли завдання на заняттях з іноземної мови сприяють розвитку пізнавального інтересу студентської молоді, враховують принцип професійно спрямованого навчання. Доцільно зазначити, що процес вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням майбутніми фахівцями в галузі економіки та бізнесу вважається успішним за умов набуття студентами рівня іншомовної підготовки, необхідного для спілкування в бізнес-середовищі. Опрацювання професійно орієнтованого мовного матеріалу дозволяє враховувати різноманіття професійних вподобань студентів, чітко окреслювати цілі іншомовної мовленнєвої діяльності, заохочувати до творчого підходу при вирішенні навчальних завдань, подібних до тих, що виникають в роботі фахівців сфери економіки та бізнесу. На сучасному етапі навчання іноземних мов за професійним спрямуванням на основі професійно-орієнтованого підходу передбачає формування у майбутніх економістів та бізнесменів здатності до міжкультурного іншомовного спілкування у ділових ситуаціях.

Отже, підсумовуючи все вище наведене, зазначимо, що концепція розвитку іншомовної освіти в Україні ґрунтується на положеннях сучасних освітніх стандартів і сконцентрована на вдосконаленні змісту іншомовної освіти. В умовах оновлення освітніх стандартів, професійний рівень підготовки фахівців для сфери економіки та бізнесу підвищується. Ґрунтовні знання іноземних мов допомагають майбутнім економістам та бізнесменам усвідомити шляхи розвитку власного творчого потенціалу, здатність до професійного самовдосконалення та самореалізації, зокрема визначають фактори мотивації до складання іспитів для отримання мовних сертифікатів, участі у програмах подвійного дипломування, міжнародної академічної мобільності.

Список використаних джерел

1. Закон України № 2145-VII від 05.09.2017 р. «Про освіту» / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19.
2. Кремень В.Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (факти, роздуми, перспективи) / В.Г. Кремень. – К. : Грамота, 2003. – 216 с.
3. Кузнецова О.Ю. Перспективи іншомовної освіти у вищих навчальних закладах в євроінтеграційному вимірі / О.Ю. Кузнецова // Вісн. Житомирського державного університету ім. І. Франка ; голов. ред. П.Ю. Саух. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – Вип. 6 (72). – С. 76–81.
4. Лист МОН України від 11.03.2015 р. № 1/9-120 «Про організацію вивчення гуманітарних дисциплін» / Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки України. – Режим доступу : vnz.org.ua/dokumenty/spysok/7470-lyst-mon-ukrayiny--19-120-vid-11032015r.
5. Рекомендації N.R. (98) 6 Комітету міністрів Ради Європи «Про сучасні мови» / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_725
6. Стратегічна рамка «Освіта і підготовка 2020» («Education and Training 2020») (ET 2020). – Режим доступу: europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/general_framework/ef0016_en.htm

Януш О.Б., к. філол. н., доц.,
завідувач кафедри сучасних європейських мов
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна

ДИСКУРСИВНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОЛІТИЧНИХ ЕВФЕМІЗМІВ

У певних ситуаціях, за певних комунікативних обставин конкретні предмети, явища, процеси деяких сфер суспільного життя постійно набувають непрямі, вторинні імена з точки зору конкретних життєвих та ситуаційних обставин. У цих іменах існує постійна комунікативна потреба. Переважно прямі та непрямі номінації існують у усній

промові двох паралельно протилежних тенденцій, на які лінгвісти подекуди звертають увагу.

Евфемізми розглядаються як явища, що приводять до значних змін у семантичній структурі слів. У зв'язку з цим наше питання стосується того, чи можна класифікувати метафору, метонімію та інші тропи як евфемізми, якщо останні виникають внаслідок певних зрушень у семантичній структурі слів. Ці зміни інтерпретуються дослідниками різним чином. Наприклад, ми маємо на увазі можливість поступової негативізації значень евфемізмів аж до їх перетворення в дисфемізм. Згідно з нашими спостереженнями, в деяких випадках такий процес дійсно відбувається.

Причиною суперечливих і взаємно спрямованих семантичних зрушень та зміщень слів і навіть семантично структурованих текстів є лінгво-прагматичні та лінгво-соціальні явища. У сучасній лінгвістиці визначення евфемізму характеризується суперечливим підходом до цього явища в контексті вивчення аспектів комунікативного акту, зокрема, теорії комунікативних актів у цілому. Погляд на мовні шари (зокрема, евфемістичні) з різних альтернативних точок зору дозволяє визначити роль різних лінгвістичних та екстралінгвістичних явищ, що відіграють важливу роль у пізнанні та подальшому вивченні конкретної концепції. Очевидно, ми говоримо про феномен дискурсу.

Виходячи з вивчення та аналізу різних наукових і лексикографічних матеріалів, ми прийшли до висновку, що універсальні підходи до інтерпретації дискурсу не охоплюють всі аспекти його природи, не повністю відображають особливості його створення та функціонування в комунікативному просторі. Визначаючи пріоритет того чи іншого аспекту дискурсу, дослідники дають цьому терміну різний семантичний зміст.

Сьогодні загальновідомо, що дискурс у загальному розумінні є мова, процес мовної діяльності, текст. У спеціальному соціально-гуманітарному сенсі дискурс – це соціально визначена організація мовної системи, а також певні принципи, стосовно яких реальність класифікується і представляється у той чи інший період часу.

Нерідко дискурс розглядається серед основних понять та термінів політичної лінгвістики, зокрема в контексті політичного спілкування, тобто в процесі спілкування між учасниками політичної діяльності. Найважливіше, що термін дискурс політичного мовознавства, поки що не має єдиного визначення. Дискурс може бути використаний для позначення мовної активності, тексту, контексту та вираження в його взаємозв'язку в комунікативній ситуації. Отже, якщо розглядати дискурс як складну єдність лінгвістичних форм, зміст яких можна

визначити як «комунікативну подію», то це відповідає цілій низці підходів до цього питання, порушуючи як суто інтуїтивні, так і лінгвістичні підходи до визначення, не обмежуючись лише фреймами конкретного мовного твердження, тобто в межах самого тексту або самого діалогу, вербального й невербального.

Отже, дискурс, що визначається як багатовимірне явище, яке характеризується соціальними, історичними, прагматичними, психологічними, етнокультурними факторами і включає певні лінгвістичні структури (синтаксична повнота, зв'язність, семантичне значення); екстралінгвістичні структури (думки, прагматичні цілі, інструкції, жести, кінетика, що зазвичай необхідні для адекватного розуміння твердження). Дискурс поєднує в собі текст, процеси його генерації, що забезпечує додатковий зміст, встановлений адресатом для досягнення прагматичних цілей і процесів його сприйняття людською свідомістю, в якому є визнання обставин і умов спілкування. Крім того, процеси формування та сприйняття дискурсу визначаються комунікативною ситуацією, яка є спільною для обох частин спілкування.

Беручи до уваги вищезазначене і, водночас, дотримуючись ідеї про структуру евфемізмів у спеціальній термінології, зокрема політичній, ми можемо стверджувати, що політичні евфемізми утворюються на основі різних ознак їх денотативного значення як концептуального ядра семантичного навантаження слова або висловлювання, як семантичний компонент, що забарвлюється різноманітними конотаціями, притаманними саме конкретному, скажімо, політичному тесту, отже дискурсу. У випадку евфемізації мовних одиниць чи дискурсу в цілому можна говорити про емоційно-позитивні конотативні компоненти, що супроводжують мовлення учасників акту комунікації.

Формування соціально-політичних, правових, військових термінів не є випадковим за своєю природою, але в цілому регулюється і моделюється за певними лінгвістичними та екстралінгвістичними законами. Політичні словники фіксують найрізноманітніші смислові зрушення, перетворення, що відбувалися в усній і письмовій мові, включаючи евфемізацію мови і мовлення.

Питання політичного евфемізму залишається суперечливим. Вважаємо, що у цьому напрямку доцільно здійснити більш детальні дослідження, оскільки до політичних евфемізмів деякі мовознавці включають такі мовні вирази та одиниці мовлення, які відображають соціальні погляди мовних ораторів, їх наміри, вербальні стратегії, маніпулятивні акти як вербального, так і невербального характеру, що і є притаманним дискурсивній природі мови політикуму.

Політичній евфемії притаманний соціальний детермінізм формування в мові, бінарні протилежні паралельні номінації та бажання «завуалювати» концептуальний компонент через смислову структуру слова або виразу.

Можна з упевненістю припустити, що евфемія – це дискурсивно-пізнавальний феномен, своєрідне непряме спілкування, спрямоване на зміну уявлення адресата про оточуючий світ з метою досягнення певного, перш за все, прагматичного ефекту. Евфемія також розглядається в порівнянні з переконливими практиками мовлення. Словесне переконання, що може бути маніпулятивним впливом на слухача – це мовлення, яка включає альтернативне ставлення адресата до предмета мовлення.

Лінгвістичне значення евфемії корелюється також з естетикою мовлення. З іншого боку, маніпулятивний тип ідеології, тісно пов'язаний з мовою тоталітарних суспільств, породив культурні евфемізми, які також подекуди відносять до мовленнєвих шарів маніпулятивного змісту і так званого нав'язливого дискурсу.

Список використаних джерел

1. Большой англо-русский словарь: в 2-х т. / Ю.Д. Апресян, И.Р. Гальперин и др. – 4-е изд. – М. : Рус. яз., 1987. – С. 67–68.
2. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика:напрями та проблеми. підручник. – Полтава : «Довкілля-К», 2008. – 712 с.
3. Blackledge A. Discourse and Power in a Multilingual World / A. Blackledge. – Philadelphia, USA: John Benjamins B.V., 2009. – 253 p.

Наукове видання

**ГЛОБАЛЬНІ ІМПЕРАТИВИ
РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ ТА ПРАВА**

**ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
Міжнародної науково-практичної конференції**

(Київ, 15–16 листопада 2018 року)

Формат 60x84/8. Ум. друк. арк. 21.97. Тираж 33 пр. Зам. 1021.

Видавець і виготовлювач

Київський національний торговельно-економічний університет
вул. Кіото, 19, м. Київ, Україна, 02156

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи серія ДК № 4620 від 03.10.2013 р.